



TC.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

ANADOLU SAHASI MÂNİLERİNDE GELİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ayşe Nur ŞENTÜRK
18810701014

Danışman
Doç. Dr. Selçuk PEKER

KONYA – 2022



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Öğrencinin	Adı Soyadı	AYŞE NUR ŞENTÜRK		
	Numarası	18810701014		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tezin Adı	Anadolu Sahası Mânilerinde Gelin		

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ayşe Nur ŞENTÜRK



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Öğrencinin	Adı Soyadı	AYŞE NUR ŞENTÜRK		
	Numarası	18810701014		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Selçuk PEKER		
Tezin Adı	Anadolu Sahası Mânilerinde Gelin			

ÖZET

Doğum, evlenme ve ölüm evrelerinin geneline geçiş dönemleri denilmektedir. Bu dönemlerin her biri yeni bir hayatın başlangıcıdır. Geçiş dönemlerinden doğum ve ölüm kişinin mecburen yaşayacağı dönemlerdir fakat evlilik kişinin tercihi sonucu gerçekleşen bir dönemdir. Evlilik hem erkek hem kadın için yaşamlarında ciddi değişimlere sebep olan bir başlangıçtır. Bu başlangıç kadın için daha yoğun hissedilen bir durumdur. Kadının bu durumu daha yoğun hissetmesinin sebebi yeni bir evde, yeni bir aile ile yaşaması ve bu duruma uyum sağlayıp toplumun gelinlik statüsüne yüklediği sorumlulukları yerine getirmeye çalışmasıdır. Bu sebeple evlilik, kadın için tam bir geçiş dönemi olmaktadır. Toplumun her dönemini ve yaşama dair konuları bünyesinde barındıran mâni nazım şekli geçiş dönemleri içerisindeki evlilik evresine ve gelin statüsüne de yer vermiştir.

Bu çalışmada Türk halk edebiyatı ürünlerinden biri olan mâni metinleri içerisinde yer alan gelin araştırılmıştır. “Anadolu Sahası Mânilerinde Gelin” isimli bu çalışma metin merkezli bir çalışma olup 25 adet mâni kitabı ve 2 adet mâni ile ilgili makalenin incelenmesi sonucunda konu ile ilgili 1960 mâni tespit edilmiştir. Tespit edilen mâniler evlilik öncesi, evlilik süreci ve evliliğin bitmesi adı altında üç ana bölüme ayrılmıştır. Evlilik öncesinde 4, evlilik sürecinde 17, evliliğin bitmesi kısmında 3 başlık ve sınıflandırmaya girmeyen mâniler olmak üzere 25 ana başlığa ayrılmış ve bu ana başlıklarında alt başlıkları belirlenerek bir sınıflandırma yapılmıştır. İncelenen mâni metinlerinde gelinin nasıl yer aldığı araştırılmış toplumda gelin rolündeki kadının yeri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk Edebiyatı, Halk Bilimi, Mâni, Gelin.



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Author's	Name and Surname	AYŞE NUR ŞENTÜRK		
	Student Number	18810701014		
	Department	Türk Dili ve Edebiyatı /Türk Dili ve Edebiyatı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç.Dr. Selçuk PEKER		
Title of the Thesis/Dissertation	The Bride in The " Mâni"’s of Anatolian Region			

ABSTRACT

The general stages of birth, marriage and death are called transition periods. Each of these periods are the beginning of a new life. Birth and death from transitional periods are periods when a person will have to live, but marriage is a period that occurs as a result of a person's choice. Marriage is a beginning that causes serious changes in their lives for both a man and a woman. This is a condition that is felt more intensely for a woman. The reason why a woman feels this situation more intensely is that she lives in a new house with a new family and tries to adapt to this situation and fulfill the responsibilities that society places on her social status. For this reason, marriage is a complete transition period for a woman. The mani nazim form, which includes all periods of society and issues related to life, also included the stage of marriage and the status of the bride during the transition periods.

In this study, the data contained in the mâni texts, which are one of the products of Turkish folk literature, were investigated. This study titled " The Bride in The " Mâni"’s of Anatolian Region" is a text-based study and as a result of examining 25 mâni books and 2 mâni's related articles, the 1960 mâni related to the subject was determined. The identified mâni's are divided into three main sections called premarital, marital process and termination of marriage. It was divided into 25 main headings, including 4 before marriage, 17 during the marriage process, 3 headings at the end of the marriage and mâni that did not fall into the classification, and a classification was made by determining the sub-headings in these main headings. How the bride is included in the mâni's texts examined has been investigated and the place of the woman in the role of the bride in society has been determined.

Keywords: Folk Literature, Folk Science, Mâni, Bride.

KISALTMALAR

bk. : Bakınız

C: Cilt

Haz. : Hazırlayan

s.: Sayfa

S: Sayı

TDK: Türk Dil Kurumu

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve diğlerleri

yy. : Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	x
GİRİŞ	1
I.Araştırmanın Konusu ve Problemi	2
II.Araştırmanın Amacı	2
III.Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar	3
IV.Araştırmanın Önemi	4
V.Araştırmanın Yöntemi	4
VI.Araştırmanın Sınırlılıkları	5

BİRİNCİ BÖLÜM

MÂNİ KAVRAMI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1.Mâninin Tanımı ve Mâni Kelimesinin Kökeni	6
1.2.Mâninin Şekil ve Muhteva Özellikleri	7
1.3.Mâni Söyleme Geleneği	7
1.4.Türk Halk Şiirinde Şekil ve Tür Meselesi İçerisinde Mâninin Yeri	8
1.5.Mânilerin Tasnifi	9
1.6.Mâninin Diğer Halk Edebiyatı Türleri İle İlişkisi	12
1.6.1.Mâni-Türkü İlişkisi	12
1.6.2.Mâni-Ağıt İlişkisi	13
1.6.3.Mâni-Ninni İlişkisi	13
1.6.4.Mâni-Alkış-Kargış İlişkisi	13
1.7.Mânilerle İlgili Belli Başlı Çalışmalar	13
1.7.1. Kitaplar	13
1.7.2. Tezler	16
1.7.2.1. Yüksek Lisans Tezleri.....	16
1.7.2.2. Doktora Tezleri	17
1.7.3. Makale/ Bildiri	17
1.8. Türk Kültüründe Gelin	20
1.9. Anadolu Sahası Manilerinde Gelin	23

İKİNCİ BÖLÜM
ANADOLU SAHASI MÂNİLERİNDE GELİN

2.1. EVLİLİK ÖNCESİ	28
2.1.1. Evlilik Çağı ile İlgili Mâniler	28
2.1.1.1. Kızın Evlilik Yaşının Gelmesi	28
2.1.1.2. Kızın Evlilik Yaşının Geçmesi	30
2.1.2. Evlilik İsteği ile İlgili Mâniler	31
2.1.2.1. Gelin Olacak Kızın Evlilik İsteğini Dile Getirmesi	32
2.1.2.2. Güveyi Olacak Erkeğin Evlilik İsteğini Dile Getirmesi	34
2.1.3. Eş Seçimi ile İlgili Mâniler	36
2.1.3.1. Gelin Olacak Kızın İdeal Özellikleri	37
2.1.3.2. Güveyi Olacak Erkeğin İdeal Özellikleri	38
2.1.4. Evlilikle İlgili Nasihatleri Konu Alan Mâniler	39
2.2. EVLİLİK SÜRECİ	40
2.2.1. Evlenme Biçimleri ile İlgili Mâniler	40
2.2.1.1. Kaçarak Evlenme	40
2.2.1.2. Çok Eşlilik	44
2.2.1.2.1. Çok Eşlilikle İlgili Oyun Çıkarma Mânileri	46
2.2.1.3. Akraba Evliliği	46
2.2.1.4. Görücü Dönürcülük/ Kız Bakma, Kız İsteme Yolu ile Evlilik	47
2.2.2. Görücüye Verilen Cevabı Konu Alan Mâniler	48
2.2.2.1. Ailenin Cevabının Olumsuz Olması	49
2.2.2.2. Kızın Cevabının Olumsuz Olması	51
2.2.2.3. Ailenin Cevabının Olumlu Olması	53
2.2.2.4. Ailenin Kızı İstemediği Kişi ile Zorla Evlendirilmesi	54
2.2.2.5. Kızın Gurbete Verilmesi	55
2.2.3. Başlık Parası	55
2.2.4. Söz/Nişan	57
2.2.5. Çeyiz	59
2.2.6. Kına Gecesi	62
2.2.7. Nikâh	63
2.2.8. Düğün	64
2.2.8.1. Düğün Tarihiyle İlgili Mâniler	65

2.2.8.2. Düğün Esnasını Anlatan Mâniler	66
2.2.8.3. Gelin Alma Sırasında Geline Söylenen Mâniler	68
2.2.8.4. Gelin Alma Sırasında Gelinin Söylediği Mâniler	69
2.2.8.5. Gelin Alma Sırasında Karşılıklı Söylenen Mâniler.....	70
2.2.8.6. Gelin Karşılama Mânileri.....	71
2.2.8.7. Gerdek Konulu Mâniler	72
2.2.8.8 Zülûf Kesme Konulu Mâniler	72
2.2.9. Sağdıç	73
2.2.10. Gelinin Kılık Kıyafeti / Ziynet Eşyaları	73
2.2.10.1. Gelinlik.....	73
2.2.10.2. Duvak	74
2.2.10.3. Gelin Kuşağı.....	75
2.2.10.4. Gelin Teli, Tacı ve Takıları	76
2.2.10.5. Günlük Hayatta Kullandığı Giyim Eşyaları	77
2.2.11. Gelin Olmak/ Gelin Gitmekle İlgili Mâniler	78
2.2.12. Yeni Gelin/ Taze Gelinle İlgili Mâniler	78
2.2.13. Gelinin Aile Fertleriyle Olan İlişkisi.....	78
2.2.13.1. Gelin-Güveyi İlişkisi.....	78
2.2.13.1.1. Güveyinin Yaşının Büyük Olması	78
2.2.13.1.2. Gelinin Yaşının Büyük Olması	79
2.2.13.1.3. Gelinin Yaşının Küçük Olması	80
2.2.13.1.4. Güveyinin Dul Olması	81
2.2.13.1.5. Gelinin Dul Olması	82
2.2.13.1.6. Gelin ve Güveyinin Fiziksel Özellikleri Yönünden Karşılaştırılması.....	83
2.2.13.1.7. Gelinin Fiziksel Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler	83
2.2.13.1.7.1. Gelinin Güzel Olması.....	83
2.2.13.1.7.2. Gelinin Belinin İnce Olması.....	83
2.2.13.1.7.3. Gelinin Teninin Rengi	84
2.2.13.1.7.4. Gelinin Gözü ve Kaşları.....	85
2.2.13.1.7.5. Gelinin Saçları.....	85
2.2.13.1.7.6. Gelinin Boyu	86
2.2.13.1.7.7. Gelinin Kilosu	86

2.2.13.1.7.8. Gelinin Diğer Fiziki Özellikleri	86
2.2.13.1.8. Gelinin Karakter Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler.....	87
2.2.13.1.8.1. Gelinin Cilveli, İşveli Olması.....	87
2.2.13.1.8.2. Gelinin Hamarat Olması	88
2.2.13.1.8.3. Gelinin Güzel Sözlü Olması.....	88
2.2.13.1.8.4. Gelinin Diğer Karakter Özellikleri.....	89
2.2.13.1.9. Güveyinin Fiziksel Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler	90
2.2.13.1.9.1. Güveyinin Çirkin Olması	90
2.2.13.1.9.2. Güveyinin Boyu	90
2.2.13.1.9.3. Güveyinin Kel Olması.....	90
2.2.13.1.9.4. Güveyinin Diğer Fiziki Özellikleri	90
2.2.13.1.10. Güveyinin Karakter Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler.....	91
2.2.13.1.10.1. Güveyinin Karakterinin İyi Olması.....	91
2.2.13.1.10.2. Güveyinin Karakterinin Kötü Olması	91
2.2.13.1.12. Güveyinin Askerde Olması	93
2.2.13.1.13. Güveyinin Gurbette Olması	94
2.2.13.1.14. Güveyinin Geline Söylediği Mâniler	94
2.2.13.1.15. Gelinin Güveyine Söylediği Mâniler	95
2.2.13.1.16. Gelin-Güveyi Karşılıklı Söylenen Mâniler	95
2.2.13.1.17. Sevenlerin Kavuşamaması	96
2.2.13.2. Gelin Çocuk İlişkisi.....	97
2.2.13.2.1. Gelinin Çocuksuz Olması.....	97
2.2.13.2.2. Gelinin Gebe Olması.....	97
2.2.13.2.3. Gelinin Bebeğinin Cinsiyeti	98
2.2.13.3. Gelin-Kayınvalide İlişkisi	99
2.2.13.3.1. Gelinin Kayınvalidesine Söylediği Mâniler	99
2.2.13.3.2. Kayınvalidenin Geline Söylediği Mâniler	100
2.2.13.3.3. Gelin-Kayınvalide Karşılıklı Söylenen Mâniler.....	102
2.2.13.3.4. Gelin-Kayınvalide İlişkisine Yönelik Diğer Mâniler.....	102
2.2.13.4. Gelin-Kayınbaba İlişkisi	103
2.2.13.5. Gelin-Görümce İlişkisi.....	103
2.2.13.6. Gelin-Kayın İlişkisi.....	104

2.2.13.7. Gelin- Elti İlişkisi.....	105
2.2.14. Gelin ve Kız terimlerinin Toplumdaki Yeri ile İlgili Mâniler.....	105
2.2.14.1. Gelinin Kızdan Üstün Tutulması.....	105
2.2.14.2. Kızın Gelinden Üstün Tutulması.....	106
2.2.14.3. Gelin ve Kız Statüsü.....	106
2.2.14.4. Gelin-kız Karşılaştırması Üzerine Söylenen Karşılıklı Mâniler	107
2.2.15. Gelinin Karşılaştığı Durumlar Üzerine Söylenen Mâniler.....	108
2.2.15.1. Gelinin Dert Çekmesi.....	108
2.2.15.2. Gelinin Hasta Olması	109
2.2.15.3. Geline Duyulan Yasak Aşk	109
2.2.15.4. Gelinin Başkasına Meyil Etmesi	110
2.2.15.5. Geline Karşı Yapılan Alkışlar	111
2.2.15.6. Geline Karşı Yapılan Kargışlar	111
2.2.15.7. Gelinin Anne Babasız Olması	112
2.2.16. Gelinin Benzetme Amacıyla Kullanıldığı Mâniler	112
2.2.17. Gelinin Kafiye Olarak Kullanıldığı Mâniler	113
2.3. EVLİLİK SÜRECİNİN BİTMESİ	114
2.3.1. Gelin ve Güveyinin Ayrılması.....	114
2.3.2. Gelinin Ölmesi.....	114
2.3.3. Güveyinin Ölmesi.....	115
2.4. Sınıflandırmaya Girmeyen Mâniler	116
SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA	120
SÖZLÜK.....	123
METİNLER.....	133
ÖZGEÇMİŞ.....	290

ÖN SÖZ

Türk halk edebiyatı içerisinde yer alan mâniler Türk toplumunun aynasıdır. Mâniler anonim edebiyatı ve âşık edebiyatının içerisinde yer alır ve bazı araştırmacılar tarafından nazım şekli bazı araştırmacılar tarafından ise hem nazım şekli hem de nazım türü olarak kabul edilir. Mâniler, insanın günlük hayattaki yaşamı, psikolojisi ve düşünce dünyası gibi hemen hemen her konuda söylenir. Toplum hayatının her evresini içinde barındıran mâni, Türk kültürünün taşıyıcısıdır. Mâni metinleri incelendiğinde Türk kültürüne dair birçok bilgiye rastlanmaktadır. Söyleyicisinin genellikle kadınların olduğunu bildiğimiz mâniler kadının hayatına dair birçok bilgi barındırır. Kadının günlük hayattaki yaşamı, toplumdaki yeri ve psikolojisini anlatan mâniler içerisinde kadının gelinlik döneminin anlatıldığı mâni örneklerine de rastlanmaktadır.

Evlilik, kadın ve erkek için önemli bir evredir. Bu evrede kadının hayatı erkeğe göre biraz daha farklılaşmaktadır. Toplumun getirmiş olduğu öğretiler sonucunda evlenen kadın gelinlik statüsüne sahip olmuştur ve bu statünün de bazı sorumlulukları vardır. Kadın yeni bir ev ve aileye alışmak durumunda kalırken aynı zamanda da bu gelinlik statüsünün sorumluluğunu omuzlamaktadır. Bu sebeple hayatın bu kadar içten ve güncel bir konusu olan evlilik halk edebiyatının nazım şekillerine ve nazım türlerine yansımıştır. Çalışmamızın konusunu oluşturan anonim halk edebiyatı ürünü olan mâniler, geçiş dönemleri içerisinde yer alan evlilik konusunu da bünyesinde barındırmıştır. Çalışmamız içerisinde gelinin mânilere nasıl yansımış olduğu ve gelinin ışığında evlilik döneminin mânilerde nasıl yer aldığı incelenmiştir. İnceleme yapılırken evlilik konusunun dünü ve bugünü arasındaki farklar da belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın bel kemiğini oluşturan sınıflandırmada konu esaslı gözetilmiştir yalnız mânilerin içerisinde yer alan ve önemli bir bölümünü oluşturan karşılıklı söylenen mâniler de çalışmamız içerisinde yer almıştır. Karşılıklı söylenen mâniler şekle yakın bir durum olduğu için bunu konu içerisine nasıl yedireceğimizi düşündük ve öncelikle her konu başlığı altında bireysel mânileri, arkasından da karşılıklı söylenen mânileri koymayı uygun bulduk.

Çalışmada mânilerden oluşmuş türkülere yer verilmemiştir ancak pek çok türkünün içerisinde çalışmada işlenmiş bağımsız mâniler türkünün birer bendi olarak kullanılmış olabilir. Bunun sınırlandırılması ve sınıflandırılmasını bizim yapmamız çok zordur bu sınıflandırma ve sınırlandırma ancak bir bilgisayar programı ile uzun süreli bir çalışma sonucunda yapılabilir.

“Anadolu Sahası Mânilerinde Gelin” isimli çalışmamız; “Giriş, I. Bölüm, II. Bölüm, Sonuç, Kaynakça, Sözlük ve Metin” kısımlarından oluşmaktadır.

Çalışmanın *Giriş* bölümü mâninin tanımı ile başlayıp araştırmanın konusu, problemi, kuramsal çerçevesi, amacı, yöntemi ve sınırlılıkları ile ilgili konu başlıkları ile devam etmektedir.

Çalışmanın “Mâni ve Gelin Kavramları Hakkında Genel Bilgiler” isimli *Birinci Bölüm* mâninin tanımı ve mâni kelimesinin kökeni başlığı ile başlamaktadır. Bu başlıkta mâni üzerine yapılmış bazı tanımlar ve mâni kelimesinin kökeni hakkında bilgiler verilmiştir. Mâninin özellikleri ve mâni söyleme geleneğinin ne

olduğu çeşitli araştırmalar ışığında açıklanmıştır. Halk edebiyatındaki şekil ve tür meselesi bağlamında mâninin yeri hakkında bir inceleme yapılmıştır. Mâni türü için yapılmış çeşitli tasnif örneklerine yer verilmiştir. Mâninin diğer halk edebiyatı ürünleri ile ilişkisi incelenmiştir. Bu başlıkta mâni-türkü, mâni-ağıt, mâni-ninni ve mâni-alkış-kargış ilişkisi anlatılmıştır. Birinci bölümün devamında ise gelin kavramı hakkında bilgi verilmiştir. Türk kültüründe gelin başlığı altında Türk kültüründeki kadının yeri ve kadının ışığında evlilik dönemi ve gelinlik statüsü incelenmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri'nin mukaddime kısmındaki 4 türlü kadından söz edilmiştir. Anadolu sahası mânilerinde gelin başlığında ise genel olarak mânilere gelinin nasıl yansıdığı anlatılmıştır. Sınıflandırılmanın daha iyi anlaşılması ve bütün olarak görülebilmesi için çalışmada kullanılan sınıflandırma listesine yer verilmiştir.

“Anadolu Sahası Mânilerinde Gelin” isimli *İkinci Bölümde*, Anonim halk edebiyatı mânilerinin yer aldığı 25 kitap ve 2 makalenin incelenmesi sonucu tespit edilen 1960 adet mâni sınıflandırılmıştır. Gelinin tespit edildiği mâni metinleri evlilik öncesi, evlilik süreci ve evlilik sürecinin bitmesi isimli üç ana başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar kendi içinde bazı alt başlıklara sahiptir. En çok mâni örneğine sahip olan Evlilik Süreci kendi içerisinde 17 tane ana başlığa sahiptir. Bu başlıklar evlilik serüveninin kronolojik sırasına göre düzenlenmiştir. Düğün sırasında gelinin kıyafeti ve aksesuarlarının ne olduğu ve bunların Türk mitolojisi ve Türk kültüründeki yeri üzerine çeşitli tespitlerde bulunulmuştur. Gelin olmak ifadesinin yer aldığı mâniler ve yeni evlenen gelinin ailedeki yeri de ayrı ayrı başlıklarda işlenmiştir. Yeni bir eve yeni bir aileye gelen kızın, eşinin ailesi ile arasındaki ilişki, uyum ve sevgi üzerine gelinin aile fertleriyle olan ilişkisini konu alan mâniler başlığı altında gelin-güveyi, gelin-çocuk, gelin-kayınvalide, gelin-kayınbaba, gelin-görümce, gelin-kayın, gelin-elti ilişkinin nasıl olduğu ortaya konulmuştur. Toplum düzeni içerisinde her zaman bir karşılaştırmaya maruz kalan gelin ve kız ikilemi üzerine de söylenen mâniler evlilik süreci içerisinde incelenmiştir. Gelinin evlilik hayatında karşılaştığı bazı durumlar örneğin, yasak aşk, hastalık, psikolojik durumlar, maruz kaldığı kargışlar ve aldığı alkışlar da bu başlık altında incelenmiştir. Her ne kadar şekil özelliği olsa da gelinin kafiye olarak kullanıldığı mâniler vardır. Bu mânilerin bazıları sınıflandırma içerisinde çeşitli başlıklara uyduğu için o başlıklar altında incelenmiştir. Gelinin kafiye olarak kullanıldığı diğer mâniler ise ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Bu mânilerde “gelin” kelime olarak kullanılmıştır. Kafiye şekil ile ilgili bir unsurdur ancak bazı mânilerde gelin kelimesinin kafiye olarak kullanılması konuya kaymaktadır. Bu sebeple evlilik süreci başlığı altında bu mâni örneklerine de yer verilmiştir.

Ölüm veya ayrılık sonucu evlilik müessesinin bitmesi üzerine de söylenmiş mâniler vardır. Bu mâniler de evlilik sürecinin bitmesi başlığı içerisinde 3 ana başlık altında incelenmiştir. Burada gelin ya da güveyinin ölmesi veyahut tarafların ortak kararla ayrılması ya da bir tarafın ötekini terk etmesi sonucu oluşan ayrıklardan söz edilmiştir. Son olarak metin merkezli bir çalışma olan bu çalışma içerisinde gelinin tespit edildiği ancak bağlamı bilinmediğinden tam olarak ne anlatıldığı anlaşılmayan mâniler sınıflandırmaya girmeyen mâniler başlığı altında toplanmıştır. Bu mâniler bağlamında incelenmediği için kimin kime ne niyetle söylediği net bir şekilde anlaşılmamaktadır.

“Sonuç” bölümünde çalışmanın değerlendirilmesi yapılmıştır. Sonuç bölümünün ardından çalışmada kullanılan kaynaklar “Kaynakça” kısmında alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. Mâni metinleri içerisindeki anlamı bilinmeyen kelimeler ve bazı ağız özelliği gösteren kelimeler tespit edilip ufak bir “Sözlük” oluşturulmuştur. *Metin* kısmında ise 1960 adet mâniye yer verilmiştir. Tespit edilen tüm mâniler bu bölümde yer almıştır. Bu mâniler ikinci bölümde uygulanmış olan sınıflandırmaya tabii tutulmuş ve her başlık kendi içinde alfabetik sıralanıp yine her başlık kendi içerisinde numaralandırılmıştır. İkinci bölümde sınıflandırmada belli başlı örneklerin kullanılması dolayısıyla bu bölümde konu ile alakalı diğer mâni metinlerini merak eden okuyucunun bu metinlere kolayca ulaşabilmesi düşüncesi ile bu bölümde de çalışmanın sınıflandırması kullanılmıştır.

Yüksek lisans eğitimimin ilk yılında bana danışmanlık eden rahmetli Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN’i anarak bana bir yılda öğrettiği her şey için ve geride bıraktığı kitaplarla rehber olmaya devam ettiği için teşekkür ederim. Çalışma sürecinde her türlü sabrı gösterip büyük bir titizlikle ilgilenen değerli danışman hocam Doç. Dr. Selçuk PEKER hocama; çalışma sürecinde bilgisinden istifade ettiğim Dr. Öğr. Üyesi Aziz AYVA’ya; lisans yıllarımda beni Türk halk edebiyatı ile tanıştıran ve bana bu sevgiyi aşılıp engin bilgileri ile bilgilendiren Prof. Dr. Sinan GÖNEN hocama; yüksek lisans sürecinde birlikte omuz omuza çalıştığım ve her türlü desteği gördüğüm Miyase Besler ve Mutlu Güteryüzlü’ye; bana her türlü maddi manevi destek sağlayan değerli annem, babam ve kardeşlerime tanıdığım günden bu yana tez serüvenünde bana her türlü desteği veren kıymetli eşim Mehmet ŞENTÜRK’e ve yeniden aile sıcaklığımı hissettiğim eşimin kıymetli ailesine teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayşe Nur ŞENTÜRK

Karapınar-2022

GİRİŞ

İnsan zihni çok karmaşık bir yapıya sahiptir. Bazen düşüncelerini duygularını doğrudan ifade edemez belirli araçlara ve sembollere ihtiyaç duyar. Bu araçlar ve semboller kişinin duygu ve düşüncesini dolaylı yoldan anlatmış olur. Ressamlar ve heykeltıraşlar bunun en önemli örnekleridir. Halk edebiyatı ürünleri ve halk bilimi konusu içerisinde incelenen her durum ve olay toplumun duygu ve düşüncelerin ifadesidir. Halk biliminin araştırma alanı olan bu düşünce ve duygu aktarımı bazen bir türküde bazen bir mânide bazen de bir destanda karşılaşmıştır. Ayrıca toplumun günlük hayatta kullandığı ve yine toplumun ürettiği halı, kilim veya bir el işi ürününde de toplumun zihin yapısı yer almıştır. Öyle ki kayınvalidesine kızan bir gelin kayınvalidesine doğrudan iletemediği duygu durumunu işlediği kanaviçe modeline yansıtmıştır. Sevdiği kıza sevgisini doğrudan anlatamayan erkek türkü aracılığıyla anlatmıştır. Bu konunun örnekleri çoğaltılabilir. Çalışmanın asıl konusu olan mânilerde konu bakımından çok zengin bir tür olması sebebiyle her zaman toplumun zihin durumunu bünyesinde barındırmıştır.

Sözlük anlamı “*Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiri*” (TDK, 2019: 1620-1621) olan mânî halk edebiyatı içerisinde geniş bir alana sahiptir. Mânî kelimesi üzerine iki görüş vardır. Bu görüşlerden bir tanesi Fuat Köprülü’ye ait olup mânî kelimesinin Arapça “mânâ” kelimesinden bozulmuş olduğudur. Bir diğer görüş ise Niyazi Esat’e ait olup “mânî” kelimesinin “man” kelimesinin sonuna nispet î’sinin eklenmesi ile oluşmuş olmasıdır. Türkiye’de mânî kelimesini karşılayan başka kelimeler de vardır. Genellikle 7’li hece ölçüsü ile yazılan ve kafiyeye şeması “aaxa” şeklinde olan mânî tek dörtlük şeklinde söylenmiştir. Mânîler konuları ve yapıları bakımından çeşitli sınıflandırmalara tabii tutulmuştur. Konuları bakımından ramazan mânîleri, bekçi mânîleri, İstanbul mânîleri, mektup manileri, düğün manileri vb. şeklinde ayrılmıştır. Yapıları bakımından düz mânî, cinaslı mânî, ayaklı mânî, yedekli mânî ve deyiş/akışta şeklinde sınıflandırılmıştır.

Mânî türünün ilk örneklerine Divânü Lûgati’t- Türk ve Kutadgu Bilig’de rastlamaktayız. Söyleyeni zamanla unutulmuş olan mânîler dışında âşık edebiyatı ve Cumhuriyet Edebiyatı içerisinde de mânî örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaçgil mânî türünde şiirler yazmıştır. Aynı zamanda mani formunda bestelenmiş türküler de bulunmaktadır (Boratav, 2015: 191-199; Alptekin ve Sakoğlu, 2005: 14-20).

Yukarda özellikleri verilen mânî içerisinde geline bolca yer verilmiştir. Gelinlerin doğrudan ifade edemediği durumlar mânîlerde hayat bulmuştur. Mânîlerin sınıflandırması içerisinde gelin-kaynana manileri, düğün manileri, sevda manileri bolca yer almıştır. Bu mânîlerde bir kadının en önemli geçiş dönemlerinden biri olan evlenme ve gelin olma durumu yansımıştır.

I. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Mâniler halk edebiyatında çok önemli bir yere sahip olmuştur. Hayatın hemen hemen her anında kendine yer bulan mânî toplantılarda, Hıdırellez’de, düğünde, kahvehanede ve daha birçok yerde insanların karşılıklı etkileşiminin sonucunda ortaya çıkan bir türdür. Halk edebiyatı ürünlerinin genelinde olduğu gibi mânî konusunu halktan alır. Maninin söyleyicileri genellikle kadınlardır. Bu sebeple kadınlara dair birçok unsuru içerisinde barındırır özellikle eski dönemlerde ataerkil aile faktörünün yoğun yaşandığı dönemlerde kadınlar çok fazla söz sahibi değillerdi. Bu yüzden kadınlar sevinçlerini, üzüntülerini, şikâyetlerini ya da daha başka birçok duygusunu sessizce yaşamışlardır. İşte bu dönemde kadınlar doğrudan yansıtamadığı duygu ve düşüncelerini mâniler ile yansıtmışlardır. Bu durumda mânî gibi tek dörtlükten oluşan bir türe kocaman bir hikâye sığdırmışlardır.

Kadının en önemli geçiş dönemi olan evlenme ve gelin olma durumunun da mânî içerisindeki varlığı göz ardı edilemez. Evlilik bir kız için hayatının en önemli evrelerinden bir tanesidir. Hatta kız için hayatının miladı sayılabilir. Bu sebeple mânilerde bu durum bolca yer almaktadır. Kızların evlilik süreci, gelin olması, yeni girmiş olduğu ailede gelin vasfını taşıması ve bu durumun yanında getirdiği görev ve sorumluluklar, eşi ve eşinin akrabaları ile arasındaki iletişim ve bunlar gibi daha fazla sıralanabilecek durumlar mânilerin içinde barınmaktadır. Bu çalışmada kadın için önemli bir dönem olan gelinlik döneminin mânî içerisindeki yeri ve önemi tespit edilmiştir. Tespit edilen unsurlar da belirli bir düzen halinde özgün ve ciddi bir şekilde açıklanmıştır.

II. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı halk edebiyatının zengin kaynaklarından olan mâniler içerisinde yer alan gelinin yer alış nedenini ve mânilerdeki gelinin Türk kültüründeki yerini tespit etmek ve değerlendirmektir. Bu çalışmada amaçlanan öncüller aşağıda verilmiştir:

- a. Mânî kavramını açıklamak.
- b. Mâninin halk edebiyatındaki yerini belirlemek.
- c. Mânî ve nazım şeklinin gelin ile ilişkisini açıklamak.
- d. Mânî metinleri içerisindeki doğrudan ve dolaylı yoldan bahsedilen gelini tespit etmek.
- e. Tespit edilen gelini eldeki malzemeye göre sınıflandırmak.
- f. Gelinin halk edebiyatı içerisindeki ve toplumdaki yeri üzerinde değerlendirme yapmak.

Halk biliminin araştırma alanlarından olan mânî ve kadının özelinde gelin üzerine yapılan bu çalışmanın halk bilimine hizmet etmesi amaçlanmıştır.

III. Araştırma Konusuyla İlgili Kuramsal Çerçeve ve Konuyla İlgili Belli Başlı Araştırmalar

Mâniler üzerine Türk halk edebiyatı, Halk bilimi ve Sosyoloji alanlarında çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaları yapanlar arasında *Sami Akalın, Kilisli Rifat Bilge, Erman Artun, Ali Çelik, Necati Demir, İlhan Başgöz, Şükrü Elçin ve Ali Berat Alptekin* gibi önemli bilim adamları vardır. Maniler ile ilgili daha birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde bağımsız kitap, yayımlanmış ya da yayımlanmamış birçok yüksek lisans, doktora ve doçentlik tezi bulunmaktadır.

Kadın ve gelin üzerine mânilere oranla daha çok alanda çalışmalar yapılmıştır. Halk bilimi, sosyoloji, psikoloji, giyim endüstrisi kadın ve gelin konusu üzerine çalışmaların olduğu alanlardandır. Bu çalışmalar kadınların toplumdaki yeri, toplumda kazandığı kimlik ya da kılık kıyafeti ile ilgili çalışmalardır.

Bu çalışma gelinin mânilerde nasıl yer aldığına bir araştırması ve incelemesidir. Mânilere yansıyan gelin toplumdaki kadının yerini ve gelinlik statüsünü ortaya koymuştur. Mâniler üzerine yapılan birçok araştırma arasından Anadolu sahasını kapsayan ve anonim olan mânilerin bulunduğu kaynaklar tespit edilmiş ve çalışmanın asıl amacının gelinin mânilerdeki yerini açıklamak ve toplumdaki yerini belirlemek olduğu için bu kaynaklarda belli bir sınırlandırmaya gidilmiştir. Mâni ile ilgili birçok kaynak bulunduğu için bu kaynaklar arasında bir seçki oluşturulmaya gayret edilmiştir. Bu seçkide de basılmış kitaplar ve az sayıda makale esas alınmıştır. Bu sebeple çalışmanın hacmi inanılmaz artıracığı için “mânilerle ilgili belli başlı çalışmalar”, “tezler” kısmında listesini verdiğimiz yüksek lisans ve doktora tezlerinden mâni örneği alınmamıştır.

Çalışma içerisinde 25 adet mâni kitabı ve 2 adet mâni konulu makale taranmıştır. Bu kitaplar alfabetik sıra gözetilerek aşağıda listelenmiştir.

1. **AKALIN**, Sami(1972). *Türk Manilerinden Seçmeler*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
2. **AKMAN**, Eyüp (2003). *Kastamonu Manileri* Ankara: Gazi Kitabevi.
3. **ALPTEKİN**, Ali Berat(2013). *Türk Mânilerinden Seçmeler* Ankara, Akçağ Yayınları.
4. **AYTEKİN**, Feride (2003). *Yâr Diye Diye Çorumlu Maniler*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
5. **AYVA**, Aziz (2006), “Havsa (Edirne)’da Mâni Söyleme Geleneği”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, s.149-173.
6. **BAŞGÖZ**, İlhan(1957) . *Manilerimizden*, Ankara: Dost Yayınevi
7. **ÇELEBİOĞLU**, Amil (2019). *Ramazan-nâm*, İstanbul: Dergâh Yayınları
8. **ÇELİK**, Ali (2005). *Manilerimiz ve Trabzon Manileri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
9. **ÇETİN**, Kemal(2011). *Akhisar Türkü Mani ve Ninnileri*, Akhisar: Esin Ofset Form Matbaa.
10. **DEMİR**, Necati(2013). *Türk Mânileri*, Ankara: Gazi Kitabevi.
11. **ELÇİN**, Şükrü (1990). *Türkiye Türkçesinde Mâniler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

12. **ESET**, Niyazi(1944). *Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler*, Ankara: Zerbamat Basımevi.
13. **GÖKSU**, M. Hasan (1970). *Mânilerimiz*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
14. **KARA**, Ruhi (1994). *Erzincan Manileri*, Ankara: Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları,
15. **KARABRAHİMOĞLU**, Sacit (1971). *Anadolu Manileri*, Ankara: Alkan Matbaası.
16. **BİLGE**, Kilisli Rıfat (2001), *Mâniler*, (hızl. Ata Çatıkkaş), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
17. **OKTÜRK**, Şerif (1985). *Türk Mâniler Antolojisi*, İstanbul: Kastaş A.ş. Yayınları.
18. **ÖZALP**, N. Ahmet (2006). *Mâni Kitabın Açtım Türk Mânilerinden Seçmeler*, İstanbul: Beyan Yayınları.
19. **SAKAOĞLU**, Saim (1978). “ Halk Edebiyatı: Anadolu Mânilerinden Seçmeler”, *Türk Folklor Araştırmaları*, S.18(347), s.8342-8345.
20. **SAKMAN**, Mehmet Tahir(2000).*Ramazan Manileri* Konya: Karatay Belediyesi Yayınları.
21. **ŞEHİDOĞLU**, Süreyya (1965). *Erzurum Manileri*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
22. **TATAR**, Recep S.(2014). *Maniler Ninniler*, İstanbul: Su Yayınları.
23. **UYGUR**, Tahsin Nahit (2002). *Çankırı Halk Edebiyatı*, Ankara: Okuyan Adam Yayınları.
24. **YURTER**, Mahmut (1958). *Mâniler*, İstanbul: Varol Matbaası.
25. **YANÇEV**, Mihail (2002). *Mani ve Bilmeceler*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
26. **ÜÇER**, Müjgan; Fatma Pekşen; Murat Türkyılmaz (2009). *Mâni Benim Ezberim Sivas ve Çevresinden Mâniler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
27. **YAĞMURDERELİ**, Nesip (1994).*Manilerimiz*, İstanbul: Dizerkonca Matbaası.

IV. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada mâniler içerisindeki gelini tespit ederek gelinin mânilere nasıl yansıdığını ve gelinin halk edebiyatı içerisindeki yeri araştırılmıştır. Bu çalışmada gelinin mâniler içerisindeki konumu üzerine bilimsel bir sonuca varılmıştır. Konunun halk bilimi ile doğrudan ilişkili olması ve bu çalışmanın da halk bilimine katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

V. Araştırmanın Yöntemi

Anadolu sahası mânilerinde gelin konulu bu tez metin merkezli bir çalışmadır. Bu çalışmada mâni ile ilgili bağımsız kitap, yayımlanmış ve yayımlanmamış yüksek lisans, doktora, doçentlik tezleri, makale, bildiri, konu ile ilgili arşivler ve elektronik kaynaklar temin edilmiştir. Bu çalışmalarda:

- a. Anonim halk edebiyatı hakkında gerekli bilgilerin alınması
- b. Mâni halk edebiyatındaki yerinin tespit edilmesi
- c. Mâninin diğer türlerle ilişkisinin belirlenmesi

- d. Kadın ve gelin hakkında gerekli bilgilerin belirlenmesi
- e. Mâni derlemelerinden oluşan metin kitapları içerisindeki gelinin tespit edilmesi
- f. Bu konu ile ilgili makale bildiri ve elektronik kaynakların incelenmesi

gibi durumlar araştırılmıştır. Bunun sonucunda tespit edilen malzeme ile gelin ve mâni ilişkisi belirlenmiştir. Gelinin mâni içerisindeki işlevi örnek metinlerle ortaya konulmuştur. Konu ile alakalı örnek metinler belli bir sınıflandırmaya tabii tutulmuş ve ayrı bir bölümde bu metinlere yer verilmiştir.

VI. Araştırmanın Sınırlılıkları

Tezde Anadolu sahasında derlenen anonim mâniler ele alınmıştır. Anadolu sahasını konu alan kaynaklar tespit edilip temin edilmiştir. Tespit edilen ve incelenen kaynaklar doğrultusunda mâni içerisinde yer alan gelin üzerinde durulmuştur. Gelin olmak, evlenmek, gelinin sorumlulukları, gelinin psikolojisini, gelinin kılık kıyafeti vb. kısaca gelin ile doğrudan ve dolaylı yoldan bağlantılı olan durumlar ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÂNİ VE GELİN KAVRAMLARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Mâninin Tanımı ve Mâni Kelimesinin Kökeni

Mâni, Türk toplumunun aynası olan Türk halk edebiyatı ürünleri içerisinde önemli bir paya sahiptir. İnsanlar duygu ve düşüncelerini mâni aracılığı ile nesilden nesile aktarmıştır. Duyguları aktarmada bir araç olarak kullanılan mâni nazım şekli için çeşitli tanımlar yapılmış ve mâni kavramının kökeni hakkında çeşitli görüşler ortaya atılmıştır.

Mâni kelimesinin kökeni ile alakalı iki görüş vardır. Birinci görüş Fuat Köprülü'ye aittir. Fuat Köprülü mâni kelimesinin Arapça mânâ kelimesinden geldiğini ve tuyuğ ile bir ilişkisi olduğunu dile getirmiştir. İkinci görüş ise Niyazi Eset'in görüşüdür. Niyazi Eset'e göre mâni kelimesi "man" kelimesinin sonuna nispet î'sinin eklenmesi ile oluşmuştur. Mâni kelimesinin kökeni dışında mâni ve tuyuğ ilişkisi üzerine Ahmet Kabaklı ise bu iki türün aynı olduğunu aralarında sadece vezin farkının bulunduğunu ifade etmiştir (Sakaoğlu, Alptekin, 2005: 14).

Mâni kavramı hakkında ortaya atılan görüşlerin yanında mâninin ne olduğu konusunda birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Türkçe Sözlük: "*Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiri.*" (Türkçe Sözlük, 2019: 1620).

Şükrü Elçin: "*Anonim Halk Edebiyatı mahsullerinin en uygun olanlarından biri de mani'dir. Düşünlerde, kadın topluluklarında, iş yerlerinde, tarlalarda vb. söylenen mani umumiyetle hece vezninin 7 veya 8'lisi ile meydana getirilen 4 mısralık manzumelerdir.*"

Hikmet İlaydın: "*Anonim halk edebiyatının en yaygın nazım şeklidir Her dörtlükte birinci, ikinci ve dördüncü mısralar bir biriyle kafiyeli üçüncü mısralar serbesttir. Asıl maksat üçüncü ve dördüncü mısralarda saklıdır. Ansızın maksada geçiş, dinleyeni bir sürpriz karşısında bırakır.*"

L. Sami Akalın: "*Mâni sözünün "Türkmânî"den kısaltılmış olabileceğini yahut Dede Korkut'ta da geçen bağırma anlamına gelen manglamaktan türemiş olabileceğini belirtmekte ya da Çağatay Türkçesi'ndeki mâne ya da mane sözünden gelmiş olabileceği üzerinde durmaktadır.*" (Yardımcı, 2002: 20-21).

Yapılan tanımlardan hareketle mâni genellikle hecenin 7'li ölçüsü ile söylenen ve "aaxa" uyak sistemine sahip olan ve asıl anlatmak istediği mesajı son iki dizede veren tek dörtlük halinde oluşan müstakil bir halk şiiridir.

Mâninin ilk örnekleri Dîvânü Lugâti't-Türk, Kutadgu Bilig ve Atabetü'l Hakayık' ta görülmektedir. Kutadgu Bilig içerisinde 174 yerde mâniye rastlanmaktadır. Ayrıca Atabetü'l Hakayık içerisinde de 404 dörtlüğün mâni ile benzerliği tespit edilmiştir (Kaya, 2014: 44-45; Yardımcı, 2002: 28; Sakaoğlu,

Alptekin, 2005: 14). Dîvânu Lugâti't Türk içerisinde bulunan mâni örneği şu şekildedir:

Körklü tonug özüñge

Tatlıg aşığı adhınka

Tutgıl konuk ağırlığı

Yadsun çawıñ budhunka (Kaya, 2014: 45)

Mâni bölgelere göre farklı isimler alabilir. Kars'ta akışta, Doğu Anadolu' da bayatı ve peşrev, Denizli'de deyişme, Doğu Karadeniz'de karşıberi vb. örnekler sıralanabilir. Türk dünyasında ise Azerbaycan'da bayatı, Kerkük'te hoyrat, Balkanlarda martifal, Türkmenistan'da rübayı vb. şeklidir (Sakaoğlu, Alptekin, 2005: 14).

1.2. Mâninin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Mânilerin şekil ve muhteva özelliklerini Cem Dilçin'in "Örneklerle Şiir Bilgisi" kitabından hareketle şu şekilde sıralayabiliriz:

- Halk şiirinin en küçük nazım birimidir.
- Yedili hece ölçüsü ile yazılır
- Genellikle uyak örgüsü "aaxa" şeklindedir.
- Mânilerin ilk iki mısraı doldurma olup asıl anlatılmak istenilen durum mâninin son iki dizesinde yer alır.
 - Mânilerin başlıca konusu aşk olsa da farklı konularda da mâniler karşımıza çıkar.
 - Dize sayısı dörtten fazla olan mâniler de vardır. Bu mânilerin ilk dizesi genellikle yedi heceden azdır ve kafiyeli örgüsü "axaxa" şeklindedir.
 - Dize sayısı altı ve altıdan fazla ise uyak örgüsü "aa xa xa xa xa...." şeklindedir (Dilçin, 2013: 279-284).

1.3. Mâni Söyleme Geleneği

Mâniler Türk kültürü için çok önemli bir yere sahiptir. İnsanların duygu ve düşüncelerini yaşam tarzlarını gelenek ve göreneklerini kısacası insana dair olan her meseleyi bünyesinde barındırmıştır.

Bu kadar zengin bir içeriğe sahip olan mâninin söylenilişi ve ortaya çıkışının belli bir geleneği vardır. Mâniler icra edilirken halk arasında "*mâni yakmak, mâni söylemek, mâni düzmek, mâni atmak*" şeklinde ifade edilmiştir. Söyleyicileri genellikle kadın olan mâni nazım şeklini söyleyen kişilere "*mânici, mâni yakıcı, mâni düzücü*" gibi isimler verilmiştir (Dilçin, 2013: 280). Mâniler ramazan ayında, semavi kahvelerinde, Hıdırellez günlerinde, Nevruz günlerinde, saya gezmelerinde, sıra gecelerinde, düğün ve eğlencelerde söylenmiştir. Günümüzde şehirleşmenin etkisi ve teknolojinin gelişmesi ile her ne kadar mâni söyleme geleneği azalmış olsa da Anadolu'nun bazı kesimlerinde halen mâni söyleme geleneği sürdürülmektedir. Artık mâniler de teknoloji içerisinde yerini almıştır. Teknoloji vasıtası ile mâniler

aktarılmış ve aynı şekilde mânilerin içerisine de teknoloji terimleri girmiştir (Kaya, 2014: 49).

Mânilerin söyleyicileri çoğunlukla kadınlardır. Tek kişinin söylediği mâniler olduğu gibi karşılıklı söylenen mâniler de vardır. Karşılıklı mâniler düğünlerde, kına gecelerinde ya da günlük hayatta söylenmektedir. Karşılıklı mâniler erkek ve annesi, kız ve erkek, kız tarafı ve erkek tarafı, kız ve annesi, gelin ve kaynana vb. arasında geçmektedir. Karşılıklı mâniler söylenirken taraflar söyledikleri mâniler ile birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışırlar (Yardımcı, 2002: 24).

1.4. Türk Halk Şiirinde Şekil ve Tür Meselesi İçerisinde Mâninin Yeri

Türk halk edebiyatı ürünlerinin şekil mi yoksa tür mü olduğu konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmış ve bu ayrımın yapılabilmesi için belirli kıstasların olduğu dile getirilmiştir. *M. Öcal Oğuz'un Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam* isimli kitabında bu konu hakkında ayrıntılı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ışığında mâninin bu mesele içerisindeki yerini belirlemeye çalışacağız.

Bazı araştırmacıların halk edebiyatındaki şekil ve tür meselesi ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Ahmet Talat Onay halk şiirlerinde yalnız şekil ve türlere göre yapılacak tasniflerin eksik olacağını, ezgiyi de gözden uzak tutmamak gerektiğini sık sık hatırlatır.” (Onay, 2012: 25).

Halk edebiyatı nazım türleri ile ilgili görüşler şu şekildedir: “Hikmet İlaydın Türk Edebiyatı ve Nazım eserinde halk edebiyatının tür adları aynı zamanda şekil adı olarak kullanıldığını dile getirmiş ve halk edebiyatının türleri, nazım şekilleri ile değil konularıyla veya konuyu ele alışlarıyla bir de besteleriyle ayırt edilir demiştir.” (Oğuz, 2019: 14).

Hikmet Dizdaroğlu, Pertev Naili Boratav ve Cem Dilçin gibi akademisyenlerin tür kavramı ile ilgili ortaya attıkları fikirlerin birleştiği nokta ise türün belirlenmesinde konunun önemli ve gerekli olduğudur bunun yanında Ahmet Talat Onay, Hikmet İlaydın ve Hikmet Dizdaroğlu türü belirlerken ezgi üzerinde de durmak gerektiğini ifade etmiştir (Oğuz, 2019: 14-15).

Akademisyenlerin nazım şekli ile ilgili görüşleri ise şunlardır:

Hikmet İlaydın şekil kavramının dışı ait bir unsur olduğunu vurgulamıştır. Hikmet Dizdaroğlu ise halk şiirinde şekil yoktur tür vardır görüşünü savunmuştur. Pertev Naili Boratav, Hikmet Dizdaroğlu'nun görüşüne karşı çıkmış ve şekil denilince ne anlaşılması gerektiğini açıklamıştır. Pertev Naili Boratav'a göre halk edebiyatında nazım şekilleri söz konusu olunca dış görünüşle ilgili öğeler yani ölçü, uyak ve ezgi hatırlanmalıdır. (Oğuz, 2019: 15-16)

Öcal Oğuz'un görüşüne göre *“halk şiirinde şekil dışarıdan görülebilir özellikleri içine almalıdır. Bu özellikler ise; kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve şiirin hacmi (mısra, beyit veya dörtlük sayısının azlığı ve çokluğu) olabilir”* diyerek *“nazım şeklinin unsurları belirlendikten sonra nazım türlerinin birbirlerinden*

ayrılmasında ise iki temel konu ve ezgi olduğunu kabul edebiliriz.” Der (Oğuz, 2019: 17).

Tüm bu şekil ve tür meseleleri içerisinde söylenen görüşler ışığında mâninin kafiye örgüsü ve hacmi itibari ile diğer şiirlerden ayrı olduğu kabul edilir. Bu yüzden mâni araştırmacılar tarafında nazım şekli olarak kabul edilir. Her ne kadar Hikmet Dizdaroğlu mâniyi tür olarak kabul etse de mâniyi diğer türlerden ayırmada dış unsurlardan yararlanmaktadır (Oğuz, 2019: 18).

1.5. Mânilerin Tasnifi

Mâniler ile ilgili pek çok tasnif yapılmıştır. Tasnif yapılırken temelde iki unsura dikkat edilmiştir. Bu iki unsur: şekil ve konudur. Tasnif yapılırken şekil özelliklerine göre mâniler ve konularına göre mâniler olarak iki ana başlık ortaya çıkmış oluyor. Çalışmamızı oluştururken birçok tasnif incelenmiştir bu tasnifler arasından iki tanesini seçip bu başlık altına koymayı uygun bulduk. Bu iki tasnif Doğan Kaya'nın “Anonim Halk Şiiri” kitabından ve Mehmet Yardımcı'nın “Başlangıçtan Günümüze Türk Halk Şiiri” kitabından alınmıştır.

Doğan Kaya Anonim Halk Şiiri kitabında mânileri yapılarına göre mâniler, hazırlanış ve uygulanışlarına göre mâniler ve konularına göre mâniler olmak üzere üç ana başlık şeklinde tasnif etmiş ve bu üç ana başlığı da kendi arasında alt başlıklara ayırmıştır. Doğan Kaya'nın tasnifi şu şekildedir:

A. Yapılarına Göre Maniler

1. Hece Sayısına Göre Maniler

- a. Dört heceli maniler
- b. Beş heceli maniler
- c. Altı heceli maniler
- ç. Yedi heceli maniler
- d. Sekiz heceli maniler
- e. On bir heceli maniler

2. Misralarına Göre Maniler

- a. Düz Maniler
- b. Kesik/Cinaslı Maniler
- c. Yedekli Mani
- ca. 6 mısralı maniler
- cb 7 mısralı maniler
- cc. 8 mısralı maniler
- cç. 9 mısralı maniler
- cd. 10 mısralı maniler

- ce. 11 mısralı maniler
- cf. 12 mısralı maniler
- cg. 14 mısralı maniler
- ch. 16 mısralı maniler
- ci. 17 mısralı maniler
- ç. Çift Ölçülü Maniler

B. Hazırlanış ve Uygulanışlarına Göre Maniler

1. Niyet manileri
2. Katar maniler
3. Karşılıklı maniler
4. İş yaparken söylenen maniler
 - a. Tarlada çalışan kadınların gelip geçenele söyledikleri maniler
 - b. Hali dokuyan kızların söyledikleri maniler
 - c. Bulgur çekerken söylenen maniler
 - ç. Taş toplarken söylenen maniler
 - d. Çayır biçilirken söylenen maniler
 - e. Bostanda çalışırken söylenen maniler
5. Saya manileri
6. Bayraktar manileri
7. Soru-cevaplı maniler

C. Konularına Göre Maniler

1. Sevda Manileri
2. Şehir Manileri
3. Cinsel Konulu Maniler
4. Ramazan Manileri
5. Milli Hislerle Söylenmiş Maniler
6. Mektup Manileri
7. Hayvanlarla İlgili Manileri
8. Askerlik Manileri
9. Gelin-Kaynana Manileri
10. Tatlı Manileri
11. Öğüt Manileri

12. Sosyal Konulu Maniler
13. Felek İçin Söylenmiş Maniler
14. İsimlerle Kurulu Maniler
15. Gurbet Manileri
16. Anne için Söylenmiş Maniler
17. Sünnet Manileri
18. Meslek Manileri
19. Mezar Taşı Manileri
20. Kabadayı Manileri Maniler
21. Nazarla İlgili
22. Kardeş Manileri
23. Irmak Manileri
24. Politik Maniler (Kaya, 2014: 61-64)

Mehmet Yardımcı “Başlangıçtan Günümüze Türk Halk Şiiri” kitabında mânileri biçim yönünden mâniler ve konuları bakımından mâniler şeklinde iki gruba ayırmış ve bu başlıkları da kendi içinde tasnif etmiştir. Mehmet Yardımcı’nın tasnifi şu şekildedir:

I. Biçim Yönünden Mâni Çeşitleri

1. Düz Mâni
2. Cinaslı Mâni
3. Ayaklı mâni
 - a. Kesik Mâni
 - b. Doldurmalı kesik mâni
 - c. İstanbul Mânisi
4. Yedekli Mâni
5. Konuşmalı Mâni
6. Dedim - Dedili Mâniler

II. Konuları Bakımından Mâni Çeşitleri

1. Ramazan, Bekçi ve Davulcu Mânileri
2. Bayram Mânileri
3. Semâi Kahvelerinde Söylenen Mâniler
4. Mektup Mânileri
5. Düğün Mânileri
6. Niyet Mânileri

7. Gurbet Mânileri
8. Beddua Mânileri
9. Gelin Kaynana Mânileri
10. Asker Mânileri
11. Giyim Kuşam Mânileri
12. Gün ve Mevsimlerle İlgili Mâniler
13. Bilmece Mânileri
14. Şehir Mânileri
15. Âşıkların Söylediği Mâniler
16. Kahve ile İlgili Mâniler
17. Gözle İlgili Mâniler
18. Mendille İlgili Mâniler
19. Sigara ve İçki ile İlgili Mâniler
20. Adlarla İlgili Mâniler
21. Doğa Olayları ile İlgili Mâniler
22. Fotoğraf Arkası Mânileri
23. İş Mânileri (Yardımcı, 2002: 30-38)

1.6. Mâninin Diğer Halk Edebiyatı Türleri İle İlişkisi

1.6.1. Mâni-Türkü İlişkisi

Mâniler bazen türküler gibi ezgili şekilde söylenebilirler. Bu da bize mâni ve türkü ilişkisini gösterir. Bazen bir türkünün dörtlüklerini incelediğimizde aslında ortak konuda söylenmiş müstakil mânilerin alt alta getirilerek türkü formuna dönüştürüldüğü görülür ya da türkünün nakaratı mâni olabilir. Sonuç olarak türkü ve mâni birbirinden beslenir ve mâniler türkülere kaynaklık eder (Kaya, 2014: 126; Yardımcı, 2002: 56).

Çalışmamızın ön sözünde de ifade ettiğimiz gibi çalışmamızda müstakil olarak bulunan bazı mâniler türkü olarak söylenmiş ya da türkü içerisinde kendine yer bulmuş olabilir. Türküleşmiş mâniler şeklinde tespit edilmiş mâniler dışında diğer türküler içerisinde kullanılan mânileri ayırmak zordur. Bunun için bilgisayar programı ile uzun ve zorlu bir süreç gerekir. Bu sebeple mâniler içerisinde bu konuda bir ayırım yapılmamıştır.

1.6.2. Mâni-Ağıt İlişkisi

Ağıt birinin ölümü üzerine ya da acıklı bir olay üzerine söylenen ve bestelenebilen halk şiiiridir. Ağıtlar mâni kafiye şekliyle yani “aaba” ya da “abcb” şeklinde söylenebilirler. Yemen ağıtı mâni ve ağıt ilişkisine örnek bir ağıttır (Kaya, 2014: 129; Yardımcı, 2002: 57).

1.6.3. Mâni-Ninni İlişkisi

Mâni ve ninninin söyleyicileri çoğunlukla kadınlardır. Bu durum mâni ve ninniye ortak bir noktada buluşturur. Bir diğerk ortaklık ise bazı ninniler mâninin şekil özelliklerine uygun şekilde söylenebilir (Kaya, 2014: 132).

1.6.4. Mâni-Alkış-Kargış İlişkisi

Alkış güzel dileklerdir kargış ise bedduadır. Bu kalıplaşmış sözler hayatın her yerinde bulunur. Halk edebiyatı ürünleri içerisinde de bu kalıplaşmış sözlere bolca rastlarız. Mâniler içerisinde alkış ve kargış çoktur öyle ki çalışmamızda sınıflandırma kısmında mâniler içerisindeki alkış ve kargış için ayrı bir başlık açmayı uygun gördük.

1.7. Mânilerle İlgili Belli Başlı Çalışmalar

1.7.1. Kitaplar

AKALIN, Sami(1972). *Türk Manilerinden Seçmeler*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

AKGÜL, Necmi (1985). *Rize Manileri*, İzmir: Fatih Matbaası.

AKMAN, Eyüp (2003). *Kastamonu Manileri* Ankara: Gazi Kitabevi.

AKPINAR, Şenay (2005). *Türk Manilerinden Seçmeler*, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları.

ALPTEKİN, Ali Berat(2013). *Türk Mânilerinden Seçmeler* Ankara, Akçağ Yayınları.

AYTEKİN, Feride (2003). *Yâr Diye Diye Çorumlu Maniler*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.

BAŞGÖZ, İlhan(1957) . *Manilerimizden*, Ankara: Dost Yayınevi

BAYRAKTAR, Fazıl (2004). *Kastamonu Yöresi Deyim ve Manileri*, İzmir: Akademi Kitabevi.

BİLGE, Kilisli Rıfat (2001), *Mâniler*, (hızl. Ata Çatıkkaş), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

ÇAKIR, Ali (2014). *Kırıkkale Manileri*, Edirne: Trakya Kalkındırma Ajansı.

ÇELEBİOĞLU, Amil (2019). *Ramazan-nâm*, İstanbul: Dergâh Yayınları

- ÇELİK**, Ali (2005). *Manilerimiz ve Trabzon Manileri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇETİN**, Kemal(2011). *Akhisar Türkü Mani ve Ninnileri*, Akhisar: Esin Ofset Form Matbaa.
- DEDE**, Abdurrahim (1989). *Batı Trakya Manileri*, İstanbul: Özel Baskı.
- DEMİR**, Necati(2013). *Türk Mânileri*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- DEMİRCAN**, Ahmet (2017). *Simav Manileri*, Ankara: Karaağaç Yayınları.
- DEMİRSOY**, Mehmet Sadık (2017). *Kemaliye (Eğin) Manileri*, Ankara: Son Çağ Yayınları.
- ELÇİN**, Şükrü (1990). *Türkiye Türkçesinde Mâniler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- EMEKSİZ**, Abdülkadir (2011). *İstanbul Mânileri- Mânilerin İstanbul'u*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- ERTEKİN**, Hafız Eşref Ertekin (1971). *Çorum'da Derlenen Maniler*, Çorum: Lider Matbaacılık.
- ESET**, Niyazi (1946). *Maniler Kılavuzu*, Ankara: Ankara Halkevi.
- ESET**, Niyazi(1944). *Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler*, Ankara: Zerbamat Basımevi.
- GÖKÇEOĞLU**, Mustafa (2002). *Manilerimiz*, Lefkoşa: Ultra Basımevi.
- GÖKSU**, M. Hasan (1970). *Mânilerimiz*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- GÜVEN**, Sevim (2010). *Maniler ve Maniler*, Alternatif Sanat.
- KARA**, Ruhi (1994). *Erzincan Manileri*, Ankara: Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları,
- KARABRAHİMOĞLU**, Sacit (1971). *Anadolu Manileri*, Ankara: Alkan Matbaası.
- KAYA**, Mahmut (2016). *Tokat Manileri*, Ankara: Tokat İl Kültür Turizm Müdürlüğü.
- KOCATÜRK**, Vasfi Mahir (1967). *En Güzel Türk Manileri*, İstanbul: Edebiyat Yayınevi.
- KÜÇÜK**, Murat (2001). *Kırka (Eskişehir) Manileri*, Eskişehir: Etam Matbaası.
- OĞUZ**, Tarcan (2004). *Yatağan'da Maniler Kervanı*, Muğla: Anıl Yayınları.
- OKTÜRK**, Şerif (1985). *Türk Mâniler Antolojisi*, İstanbul: Kastaş A.ş. Yayınları.
- ÖNAY**, Yılmaz (2006). *Van Manileri*, Van: Van Belediyesi Yayınları.
- ÖZALP**, N. Ahmet (2006). *Mâni Kitabın Açtım Türk Mânilerinden Seçmeler*, İstanbul: Beyan Yayınları.

- ÖZARSLAN**, Metin (2017). *Türk Manilerinden Seçmeler*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- ÖZBEN**, Ayşe Asiye; Orhan (2015). *Of Yöresi Manileri*, İstanbul: Delisarmaşık Yayınları.
- ÖZDEMİR**, Ahmet (2012). *Türk Manilerinden Seçmeler*, İstanbul: Bordo SiyahYayınları.
- RÜŞTÜ**, Necdet (1934). *Niyet Manileri*, İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- SAKMAN**, Mehmet Tahir(2000).*Ramazan Manileri* Konya: Karatay Belediyesi Yayınları.
- ŞAHİN**, Salih (2009). *Kuzeydoğu Kültüründe Kars Mânileri / Derleme-Araştırma-İnceleme*, Ankara: Ankara Yıldız Kağıtçılık ve Matbaacılık.
- ŞEHİDOĞLU**, Süreyya (1965). *Erzurum Manileri*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- TATAR**, Recep S.(2014). *Maniler Ninniler*, İstanbul: Su Yayınları.
- TATLI**, İrfan (2005). *En Güzel Maniler ve Tekerlemeler*, İstanbul: Papatya Yayınları.
- TEZEL**, Naki (1941). *Bilmeceler ve Mâniler*, Ankara: Yeni Cezaevi Matbaası.
- UYGUR**, Tahsin Nahit (2002). *Çankırı Halk Edebiyatı*, Ankara: Okuyan Adam Yayınları.
- ÜÇER**, Müjgan; Fatma Pekşen; Murat Türkyılmaz (2009). *Mâni Benim Ezberim Sivas ve Çevresinden Mâniler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- YAĞMURDERELİ**, Nesip (1994).*Manilerimiz*, İstanbul: Dizerkonca Matbası.
- YANÇEV**, Mihail (2002). *Mani ve Bilmeceler*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- YORGANCIOĞLU**, Oğuz M. (2003). *Maniler*, Magusa: Mert Temel Basımevi.
- YURTER**, Mahmut (1958). *Mâniler*, İstanbul: Varol Matbaası.

1.7.2. Tezler

Halk Bilimi alanında mâniler üzerine çalışılmış yüksek lisans ve doktora tezleri YÖKTEZ'den tespit edilerek alfabetik şekilde sıralanmıştır.

1.7.2.1. Yüksek Lisans Tezleri

ADİKTİ, Vasfi (1994), *Yozgat Manileri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma (İnceleme-Metin-İndeks-Sözlük)*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

ARNAUT, Fedora (1997), *Gagauz Manilerinin İncelenmesi ve Türkiye ile Azerbaycan Örnekleriyle Karşılaştırılması*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

AYDIN, Nilgün (2011), *Ahmet Şükrü Esen Defterlerindeki Mâniler (İnceleme-Metinler)*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

BALCI, Tuğba (2017), *Nikolay İvanoviç Aşmarin'in Kazan, Simbirsk ve Ufa Vilayetlerinden Derlediği Çuvaşça Türkü ve Maniler (İnceleme-Metin-Çeviri Yazı-Dizin)*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.

BECER, Mahmut (2006), *Türk Halk Bilimi İçinde Erzurum Manilerinin Yeri*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

ÇELİK PEKER, Aynur (2018), *Gaziantep Manilerinin Halkbilimi Açısından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

ELİTOK, Nevin (2006), *Muş İlinden Derlenen Maniler Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.

GÖK, Tenzile (2018), *Uşak'tan Derlenen Mâniler Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Uşak Üniversitesi, Uşak.

GÜLBEYAZ, Kürşad (1998), *Tokat Merkez Köyleri Manilerinin Derlenmesi ve İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

İLGÜN, Feride Beratiye, (2009), *Türk Mânilerinde Anne Evlat İlişkisi Üzerine İncelemeler*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

KINALIBAŞ, Mehtap (2012), *Kütahya Manileri Üzerine Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

KURU, Murat (2006), *Edirne İli Keşan İlçesi Folklorunda Gelenekler ve Maniler*, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Edirne.

ÖCAL, Ahmet (1993), *Boğazlıyan'da Mani Geleneği ve Boğazlıyan İle Yöresi Manileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

SAVAŞ, Hasan (2016), *Konya Mânileri Üzerine Bir Araştırma ve Tasnif Çalışması*, (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

SESLİ, Burcu (2021), *Bakü Şehrinin Bayatıları ve Bayburt Şehrinin Manileri Üzerine İnceleme ve Derleme*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.

ÜNSAL, Gizem (2011), *Ramazanda Söylenen Mâni Fasıllarını İçeren Eserlerin Folklorik Bakımdan Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

YAŞAR, Alperen Uluer (2018), *Maniler Üzerine Tematik Bir İnceleme*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.

YAZICI, Merve (2019), *Denizli Mânileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

YELDEN, Ahmet Mustafa (2007), *Erzurum Merkez Köyleri Manilerinin Derlenmesi ve Genel Olarak Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

1.7.2.2. Doktora Tezleri

EMEKSİZ, Abdulkadir (2003), *İstanbul Manileri*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

UĞURLU, Mısra (2018), *Adana Mani Söyleme Geleneği ve Adana'da Söylenen Maniler (Derleme / İnceleme)*, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.

YOLCU, Mehmet Ali (2011), *Balıkesir'den Derlenen Maniler Üzerinde Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

1.7.3. Makale/ Bildiri

AKALIN, Lütfullah Sami (1982). "Mâni Türünün Türk Kültüründeki Yeri", *Milli Kültür*, S.34, s.27-30.

ARTUN, Erman (1998). "Tekirdağ'da Mani Söyleme Geleneği", *Adana Halk Kültürü Araştırmaları I*, s.84-116.

ARTUN, Erman (2000). "Adana'da Mâni Söyleme Geleneği" *Adana Halk Kültürü Araştırmaları I*, s. 208-238.

ARTUN, Erman (2006), "Türk Halk Kültüründe Mâni Söyleme Geleneği, Mânilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği", *Türk Dünyası Maniler Sempozyumu*, Fethiye.

AVCI, Cevdet (2021). "Kilis Manilerinde Kültürel Eko-Sistem Üzerine Bir Değerlendirme", *Asia Minor Studies*, C.9, S.1, s. 621-644.

AYDIN, Nilgün (2016). "Bir Folklor Gönüllüsü Ahmet Esen ve Defterlerindeki Mâniler", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.38, s.213-226.

AYVA, Aziz (2006), "Havsa (Edirne)'da Mâni Söyleme Geleneği", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, s.149-173.

- ÇELİK**, Ali (2001). “Manilerdeki Gizler ve Bayburt Manileri”, *Milli Folklor Dergisi*, S.51, s.100-108.
- ÇEVİK**, Mehmet (2015). “Bedduanın Estetik İfadesi: Mânilerde Kargışlar”, *Türkbilig*, C.30, S.30, s.1-22.
- ÇİFTÇİ**, Evren (2018). “Türk Evlilik âdet ve İnanışlarının Manilerdeki Yansımaları”, *Türkiyat Araştırma Enstitüsü Dergisi*, S.63 s.325-343.
- DEMİRAY**, Güner (1959). “Gemerek’ten Mâni ve Ağıtlar”, *Türk Folklor Araştırmaları*, C.5, S.115, s.1855.
- DİNLER**, Cüneyt (2015). “Kars Yöresine Ait Manilerinden Hareketle Manilerin Psikanatik Yaklaşımla Çözümlemesi Üzerine Bir Deneme”, *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, C.6, S.6, s.127-131.
- DURAK**, Mustafa (1953). “Mani Sınıflandırmalarına Bakış”, *Türk Dili Dergisi*, C.2, S. 22, s.16-21.
- GÖNEN**, Sinan (2004). “Konya Mânilerinde Geçen Yerleşim Birimlerinin Adlarına Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.16, s.95-106.
- KARABAŞ**, Seyfi (1972). “Mani Derlemelerini Düzenleme Üzerine”, *Türk Folklor Araştırmaları*, C.14, S.278, s.6407-6410.
- KAYA ÇAKI**, Burcu (2020). “Bursa Dağ Köylerinde Mâni Söyleme Geleneği”, *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, C.4, S.4, s.21-31.
- KURT**, Begüm (2020). “ Manilerde Sosyal Mekân Tezahürü: Pencerede Söylenen Maniler”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C.13, S.32, s1376-1389.
- ÖĞÜT EKER**, Gülin (2000). “ Bayburt Mânilerinde Hareketle İletişimde Yüklendiği Fonksiyonla Mâni Söyleme Geleneği”, *Erdem*, C.12, S.36, s.989-1006.
- ÖZBALKAN**, Nuri (1945). “Mani Kelimesi ve Samsun Manileri”, *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, C.7, S.70, s.29-30.
- ÖZCAN**, Derya (2018). “ İşlevsel Kuram Bağlamında Uşak Manileri ve Uşak’ta Yaşayan Mani Söyleme Geleneği”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.11, S.4, s.285-292.
- ÖZCAN**, Derya; Mustafa Dinç (2018). “Kemal Sunal Filmlerinde Mani İcrası”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C.11, S.22, s.117-126.
- ÖZCAN**, Necati (2021). “İşlevsel Halk Bilimi Kuramı Bağlamında İzmir Aliağa Yöresi Karaköy Köyü Manileri”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.19, S.3, s.207-219.
- SAKAOĞLU**, Saim (1971). “Bayburt’ta Derlenen Mâniler”, *Türk Folklor Araştırmaları* C.13, S.260 s.5917 – 5918.
- SAKAOĞLU**, Saim (1978). “ Halk Edebiyatı: Anadolu Mânilerinden Seçmeler”, *Türk Folklor Araştırmaları*, S.18(347), s.8342-8345.
- SEZEN**, Lütfi (2002). “Yeşilirmak Üzerine Tokat’tan Derlenmiş Mâniler”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.19, s.171-179.

- TERZİBAŞI**, Ata (1961). “Türk Edebiyatında Mâni Biçiminin Doğuşu ve Gelişmesi”, *Türk Yurdu Dergisi*, C. 3, S.3-4, s.41-43.
- TORUN**, Ali (1989). “Mani Tarzı ve Bu Tarzın Menşei Hakkında Bazı Düşünceler”, *Milli Folklor Dergisi*, S.2, s.24-25.
- TURAN**, Mustafa (1980). “Kağızman'da Kadın İmeceliklerinde Mani Söyleme Gelenekleri”, *Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi*, C.28, S.331, s.24-27.
- YAZAR**, Hasan Tahsin (1970). “Demirözü Bucağı Mani ve Bilmeceleri”, *Türk Folklor Araştırmaları*, C.12, S.251, s.5659 – 5660.
- YEŞİLDAL**, Ünsal Yılmaz (2016). “Mâni (Kars Mânileri Derleme- İnceleme-Tasnif”, *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, S.15, s.431-431.
- YILMAZ**, Müge Aktan (2008), Çanakkale-Ezine İlçesi Mânileri: Metel Atma, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.2, s.143-156
- YOLCU**, Mehmet Ali (2011). “Balıkesirde Mani İcracıları”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, S.12, s.4-111.

1.8. Türk Kültüründe Gelin

Doğumundan ölümüne kadar çeşitli statüler içerisine giren kadın için çeşitli adlandırılmalar yapılmıştır. Doğumundan evliliğine kadar kısımda “kız” evlendikten sonra ise “kadın ve gelin” olarak tabir edilen kadının evlilik sürecinde yaşadığı olaylar da yeni adlandırmalar taşımasına sebep olur. Çocuk sahibi olan gelin artık anne olmuştur. Çocuklarını büyütüp evlendiren kadın ise artık kayınvalide olarak anılmıştır. Kocasını vefat eden ya da kocası ile ayrılan kadın ise dul kavramı ile karşılanmıştır. Bunun gibi kadın ile ilgili daha birçok adlandırma Dîvân-ı Lugâtî't Türk'te yer almıştır. İsmail Erdoğan'ın “Dîvânü Lugatî't-Türk'te Kadın ile İlgili Kavramlar” makalesinde Dîvânü Lugatî't-Türk'te yer alan kadın ile ilgili kavramlara yer vermiştir. Bu makalede “*kapaglıg kız*” ve “*ev kızı*” kelimeleri evlenmemiş kızı karşılamıştır. Evlendikten sonra kadın için “*Kelin ve egetlig*” kelimeleri kullanılmıştır (Erdoğan, 2016: 204-205). Gelinin kocası için ise güveyi ve damat kelimeleri kullanılmaktadır. Abdülkadir İnan güveyi kelimesinin “*çobanlık etmek, gütmek, korumak*” anlamındaki küdegü kelimesinden türediğini söylemiştir (İnan, 1951: 140). Damat kelimesi zamanla güveyi kelimesinin yerine kullanılmaya başlamıştır.

Doğumundan ölümüne kadar çeşitli kelimelerle ifade edilen kadının evlendikten sonra gelin kelimesi ile tabir edilmesinden bahsetmiştik. Eski Türkçe'de kelin şeklinde kullanılan gelin kelimesi gel- fiilinden türeyen bir kelimedir. Bu kelime gel- fiiline -in ekinin eklenmesi ile oluşur (Büyüktaş, 2019: 6). Gelin kelimesi TDK'nin Türkçe sözlüğünde “Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın” “*Aileye evlenme yoluyla girmiş kadın*” (Türkçe Sözlük, 2019: 921) şeklinde tabir edilmiştir.

Gelin yeniden doğuşu ve kutsallığı simgeler. Türk kültüründe Umay ve Ayzıt kültü gelin ile bağdaştırılmıştır. Eski Türklerde Tanrının kutuna sahip olan bu ruhlar yeryüzüne indirilen ilk kadın-gelini simgelemiştir (Büyüktaş, 2019: 118; Ergun, 2016: 276). Kız evlenerek kendi ailesinden ayrılıp yeni bir aileye dâhil olur ve böylece gelinlik statüsü kazanmıştır. Toplum ve güveyinin ailesi tarafından gelinden gelinlik yapması istenir. Gelinin eşine, ailesine ve topluma karşı çeşitli görevleri yerine getirmesi gelinlik yapmaktır. Gelinin ailedeki statüsü yıllara göre değişmektedir. Geline verilen değer artması ve söz sahibi olmasındaki en önemli etkenler çocuk sahibi olması ve yaşının ilerlemesidir. Aileye katılan yeni gelin ailenin düzenine alışmaya çalışır ve bazı sorumlulukları üstlenir. Geçmiş dönemlerde güveyinin annesi, babası ve kardeşleri birlikte büyük bir aile içerisinde yaşayan yeni gelin bu aile fertleri ile bir ilişki içerisine girer. Bu ilişki bazen olumlu bazen olumsuzdur. Kayınvalide ve görümcenin hemcinsi olması ve çalışmayan kadın için gününün büyük birçoğunu onlarla birlikte geçirmesi sonucu yaşadığı olumsuzlukların çoğunu kayınvalide ve görümce ile yaşar. Öyle ki “*kaynana pamuk ipliği olup raftan düşse gelinin başını yarar*” atasözü tam gelin ve kayınvalide ilişkisi için söylenmiştir. Şunu da belirtmekte fayda var ki bu ilişki her zaman olumsuz değildir bazı ailelerde bu ilişki daha olumlu ve uyumludur.

Gelin Türk halk edebiyatı içerisinde birçok anlatıda yer almıştır. Bazen türkülerde, masallarda, mânilerde, destanlarda yeri geldiğinde atasözü ve deyimlerde kadın için bolca örnekler ve bilgiler yer almıştır. Bu ürünler içerisinde kadının ve

özelde gelinin nasıl olması gerektiği, görevlerinin ne olduğu ve hem fiziki hem karakter özelliklerine ulaşabilmekteyiz. Gelin olacak kızın nasıl olması gerektiği ve ideal özellikleri insanlar için önemlidir. Bu yüzden evlenmeden önce kızın özelliklerine bakılır dikkatli bir şekilde araştırılır ve töreye uygun birisi bulunur. Dede Korkut Hikâyeleri’nde de önem arzeden bu konu ile alakalı bilgiler yer almaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri’nin Mukaddime bölümünde 4 türlü kadın tipinden bahseder. Bu kadın tipleri şu şekildedir:

“Karılar dört dürlüdür. Birisi solduran sopdur. Birisi tolduran topdur. Birisi ivüñ tayağıdır. Birisi niçe söyler-iseñ bayağıdır. Ozan ivüñ tayağı oldur ki yazıdan yabandan ive bir konuk gelse, er adam ivde olmasa, ol anı yidürür içürür ağırlar ‘azizler gönderür. Ol ‘âyişe Fâtıma soyıdur hanum. Anuñ bebekleri yetsün. Ocağıña bunçılaysın ‘avrat gelsün. Geldük ol-kim solduran sopdur: sabadañça yirinden örü turu, elin yüzün yumadın tokuz bazlammaç ilen bir külek yoğurd gözler, toyınça tıkabasa yir, elin böğrine urur aydur: Bu ivi harap olası ere varaldan berü dahı karnum toymadı, yüzüm gülmedi, ayağum paşmak yüzüm yaşmak görmedi/ dir, ah nola-ye-idi, bu öle-ye-idi, birine dahı vara-y-idüm, umarumdan yahşı uyar ola-y-idi dir. Anuñ kibi nüñ hanum bebekleri yetmesün. Ocağıña bunçılaysın ‘avrat gelmesün. Geldük ol kim tolduran topdur: Depi dinçe yirinden örü turdı, elin yüzün yumadın obanuñ ol uçından bu uçına bu uçından ol uçına çarpışdurdı, ko kovladı diñ diñledi, öyledençe gezdi: öyleden sonra ivine geldi, gördi-kim oğrı köpek yike tana ivini bir birine katmış, tavuk kümesine sığır tamına dönmiş; komşularına çağırur ki kız Zeliha,Zübeyde, Ürüveyde, Çan Kız , Çan Paşa , Ayna Melek, Kutlu Melek ölmeğe yitmeğe gitmemiş-idüm, yatacak,yirüm gine bu harab olası-y-idi, nol-y-idi benüm ivüme bir lahza bak-y-idüñüz, koñşı hakkı Tañrı hakkı diyü söyler. Bunuñ kibinüñ hanum bebekleri yetmesün. Ocağıña bunun gibi avrat gelmesün. Geldük ol-kim niçe söyler-iseñ bayağıdır: Öteyazıdan yabandan bir odu konuk gelse- er adam ivde olsa, aña dise ki: tur etmek getir yiyelüm, buda yisün dise, pişmiş etmeğüñ bakâsı olmaz. Yimek gerekdür: ‘avrat aydur: Neyleyeyim-bu yıkılaçak ivde un yok elek yok, deve değirmeninden gelmedi dir; Ne güler-ise benüm sağıma gelsün diyü elin götine urur, yönin añaru sağısın erine döndürür: Biñ söyler-iseñ birisini koymaz, erüñ sözünü kulağına koymaz ol Nuh peygamberüñ eşeği aslıdur. Andan dahı sizi hanum Allah saklasun, ocağıñuza bunçılaysın ‘avrat gelmesüñ” (Ergin, 2014: 76,77).

Yukarıda söylenildiği gibi bu kadınlardan biri solduran sopdur, biri tolduran top, biri evin dayağı ve bir diğeri ise ne kadar dersen bayağıdır. Bu kadınlardan ideal eş olabilecek kadın evin bayağıdır (direğidir) (Gönen, 2006: 65). Bu kadın kocası evde olmasa bile uzaktan gelen bir misafiri en güzel şekilde ağırlayıp memnun eder. Diğer üç tip kadın olumsuz özellikleri barındırır.

İdeal gelinin nasıl olması gerektiğinin yanında gelinden beklenen bazı durumlar vardır. Gelinin güveyinin ailesine karşı saygılı olması beklenir. Öyle ki gelin kocasının evine geldiğinde “söyletmelik” adı verilen hediyeyi almadan kayınbabası ile konuşmaz. Bu durum toplum tarafından gelinin büyüklerine karşı saygı göstermesi olarak kabul edilir.

Toplum, gelinin aile içerisindeki yerini çocuk sahibi olup olmamasına göre belirler. Gelinin evin sorumluluğunu alıp ailenin soyunun devam etmesi için bebek sahibi olması istenir. Tam tersi durum olan gelinin çocuksuz olması durumu da aileler için önemli bir durumdur ve bunun çaresi aranır.

Her ne kadar üzücü bir durum da olsa Anadolu’da sıkça rastlanan bir durum olan çok eşlilik bazen bu çocuksuzluğun bir çözümü olarak görülmüştür. Evlat sahibi olamamanın faturası genellikle kadına kesilmiştir. Bu yüzden erkek yeniden bir evlilik yaparak çocuk sahibi olmayı istemiştir. Çok eşliliğin tek sebebi çocuksuz olmak değildir bazı erkekler çocukları olsa bile birden fazla eş sahibi olmayı istemişlerdir. Kadınlar için bir hayli zor olan bu durum haliyle hemcinsler arasında anlaşmazlıklara yol açmıştır. Selçuk PEKER’in “Ortaköylü Aşıklar” kitabında Ozan Türyan’ın iki eşi olan arkadaşının perişanlığına karşı “İki Evli Üstüne” isimli şiiri kaleme almıştır.

İKİ EVLİ ÜSTÜNE

*İki evliden de vaaz idem biraz
Düşünüp haline ağlar ik'evli
Hiç eve getmeyi istemez canı
Derdini aleme döker ik'evli*

*İki evlendim de erdim murada
Hiç sözüm geçmiyor büyük avrada
Küçüğün gözü de dâyim kavgada
Belayı başına sardın ik'evli*

*Dayıma kavgalı, gülmez yüzleri
Doğru getmez birbirine sözleri
Belli olmaz baharları, yazları
Kış ile yazını bilmez ik'evli*

*Her toplumda dâyim övdüler beni
Gel kılıbıklığa yazalım seni
"Geçim yapmaz bunlar" derdin ya hani
Belayı başına sardın ik'evli*

*Ne muradım varsa başıma geldi
Dostum ağladı da düşmanım güldü
İlik bıçâ dayandı, cana yetti
Bilmem halin nasıl olur ik'evli*

*Sakının, sözüme kızmayın beyler
Aşk şarabı içtim, içerim kaynar
Avratların derdi seni del'eyler
Bilmem halin nasıl olur ik'evli*

Kadın, doğumundan ölümüne kadar çeşitli evreler geçirmiş ve her evrede farklı bir role bürünmüştür. Türk kültüründe kutsal kabul edilen ve bir kut taşıdığına inanılan gelin Türk kültürünün her evresinde ve halkın ortaya çıkardığı tüm halk edebiyatı ürünleri içerisinde kendine bir yer bulmuştur.

1.9. Anadolu Sahası Manilerinde Gelin

Türk Dil Kurumunun Türkçe sözlüğünde eşik kavramı mecazi anlam olarak “*başlangıç yeri, başlangıç noktası, yakını*” şeklinde tanımlanmaktadır. İnsan hayatında eşik diye tabir edebileceğimiz üç önemli evre vardır. Bu üç eşik: Doğum, Evlilik ve ölümdür. Söz konusu eşiklerin her biri yeni bir hayatın başlangıcıdır. Bu üç eşikten doğum ve ölüm kişinin mecburen yaşayacağı evrelerdir ancak evlilik kişinin tercihine bağlıdır. Doğum dünya hayatına atılan ilk adımken ölüm dünya hayatının sonudur. Evlilik ise hem kadın hem de erkek için yeni bir başlangıçtır. Bu durum kadın için biraz daha yoğun hissedilir çünkü kadın yeni evde yeni bir aile ile yaşamaya başlar hem buna uyum sağlayıp hem de toplum tarafından yüklenmiş gelinlik statüsü ile yaşamaya alışması gerekmektedir. Bu sebeple evlilik kadın için tam bir eşik tam bir geçiş görevi görür.

Mâniler müstakil bir nazım şekli olup insanların yaşamını tepeden tırnağa konu edindikleri için haliyle geçiş dönemlerini de içinde bolca barındırırlar. Mânilerde karşımıza gelinle ilgili birçok bilgi çıkar. Gelin olmak kadınların önemli geçiş dönemlerinden biridir. Mânilerde gelin olma durumunun öncesi, şimdisi ve sonrası ile ilgili neler getirdiği yer almıştır. Bu mânilerin bir kısmı bağımsız mâniler olup bir kısmı karşılıklı söylenen mânilerdir. Mânilerde gelin özelinde evlilik adetleri ilgili çok sayıda bilgi verilmiştir. Mâninin söylendiği bağlama göre kızın evlilik yaşının kaç olduğu hangi yaşın evlilik için geç olacağı ve gelin ve güveyinin ideal özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Evlilik isteğinin açık açık belirtilmesinin ayıp olduğu dönemlerde gençler mâniler aracılığı ile bu isteği ailelerine ya da sevgililerine belirtmiştir. Evlilik süreci yani kız isteme, söz, nişan, kına gecesi ve düğün törenleri yöreden yöreye farklılık göstermiştir. Bu uygulamalardan bazıları mânilere yansımış ve bizlere geçmişten günümüze bazı uygulamaların nasıl yaşadığını göstermiştir.

Gelin ve güveyinin ideal özellikleri belirlenirken memleket faktörü de önemli olmuştur. Gelinin memleketine göre çeşitli yorumlar yapılmıştır. Bu yorumların bazıları olumlu olurken bazıları olumsuzdur. Ayrıca mânilerin bir kısmında herkesin kendi memleketlisi ile evlenmeye özendirici mâniler de vardır. Bu mânilerde evlenecek kişinin kendi köyünden ve yöresinden bir kızla evlenmesi gerektiği söylenir. Bu duruma önem verilmesini denklik meselesi ile açıklanabilir. Evlenecek kişilerin yaşam tarzı, kültürünün benzer olması onların daha kolay anlaşım kaynaşabilmesini sağlar.

Mâniler düğün uygulamalarından bahsederken aynı zamanda gelinin diğer insanlarla kurduğu ilişkiden de bahsetmiştir. Kurulan yuvanın iki ana kahramanı vardır bunlardan biri gelin diğeri güveyidir. Her şeyden önce bu iki ana kahramanın kurduğu ilişki önemlidir. Gelin ve güveyinin arasındaki ilişkinin ne derecede olduğu,

karşılıklı sevgileri ve her birinin fiziki ve karakter özellikleri hakkındaki bilgilere mânilerde ulaşılmıştır. Güveyiden sonra en çok iletişim halinde olduğu kayınvalide, kayınbaba, görümce ve elti ile arasındaki ilişkiyi de aynı şekilde mânilerde görmekteyiz. Yapılan sınıflandırma incelendiğinde en fazla mâni örneğine sahip olan başlık gelin-kayınvalide ilişkisidir. Toplumumuzda gelin kayınvalide ilişkisi hemen hemen her yerde kendine yer bulmuştur. Çoğunlukla olumsuz olan bu ilişkinin boyutu ve tarafların birbirleri hakkında düşünceleri mâniler yoluyla açık açık anlatılmıştır. Bazı mâniler ise gelin ve kayınvalidenin karşılıklı söylediği mânilerdir. Bu mânilerde her ikisi de birbiri hakkındaki düşüncelerini söylemiştir.

Gelinin toplum içerisinde karşılaştığı durumlarda mânilerin konusu olmuştur. Gelin ve kızın statü olarak karşılaştırılması ve birini diğerinden üstün tutulması ile ilgili birçok mâniye rastlanmıştır. Bunun yanında gelinin kocasının evinde yaşadığı olumsuz durumlar, gelinin dertleri ve yaşamı boyunca başına gelebilecek birçok olay hakkında da mânilerde örnekler yer almıştır. Gelinin ve hayatındaki ana kahraman güveyinin ölmesi ya da başka bir sebeple evliliklerinin bitmesi de mümkündür. Bunun gelin, güveyi ve toplum için etkilerinin ne olduğu mânilerde anlatılmıştır.

Genç kızların hayalini kurduğu gelin olmak durumu herkes için aynı boyutta değildir. Her ne kadar iki gencin yeni bir yuva kurması olarak düşünülse de Anadolu'da ikinci kadın olma durumu dediğimiz çok eşlilik vardır. Mâniler toplum hayatının şekillenmesi üzerine ortaya çıkarlar neticede toplumumuzda çok eşlilik acı da olsa bir gerçekliktir. Bu konuda Müjgan Üçer, Fatma Pekşen ve Murat Türkyılmaz'ın "Mâni Benim Ezberim Sivas ve Çevresinden Mâniler" kitabında çok eşlilikle ilgili oyun çıkarma mânileri isimli bir başlığın altında derlenmiş iki adet köy seyirlik oyunu vardır. Bu oyunlar mânilerden oluşmuştur. Her iki oyunda da kumaların ve güveyinin arasındaki iletişime şahit oluruz. İki evli bir adamın yaşadığı zorlukları görürüz. Bu iki örnek çalışma içerisinde çok eşlilik başlığı altında kendine yer bulmuştur. Mâniler incelendiğinde her ne kadar oyun formunda da olsa hayatın içinde yaşayan güncel bir kesittir. Bu mânilerde kuma olma durumu ve kuma olan kadının psikolojisinden izler taşır. Aynı zamanda birinci kadın ve üzerine kuma getirilen kadının da nasıl bir psikolojiye sahip olduğu anlaşılır.

Mâniler içerisinde yer alan gelin daha kolay anlaşılması ve bir düzen şeklinde açıklanması adına sınıflandırmaya tabii tutulmuştur. Bu sınıflandırma şu şekildedir:

1. EVLİLİK ÖNCESİ

1.1.Evlilik Çağı ile İlgili Mâniler

1.1.1. Kızın Evlilik Yaşının Gelmesi

1.1.2. Kızın Evlilik Yaşının Geçmesi

1.2.Evlilik İsteği ile İlgili Mâniler

1.2.1. Gelin Olacak Kızın Evlilik İsteğini Dile Getirmesi

1.2.2. Güveyi Olacak Erkeğin Evlilik İsteğini Dile Getirmesi

1.3.Eş Seçimi ile İlgili Mâniler

1.3.1. Gelin Olacak Kızın İdeal Özellikleri

1.3.2. Güveyi Olacak Erkeğin İdeal Özellikleri

1.4.Evlilikle İlgili Nasihatleri Konu Alan Mâniler

2. EVLİLİK SÜRECİ

2.1.Evlenme Biçimleri ile İlgili Mâniler

2.1.1. Kaçarak Evlenme

2.1.2. Çok Eşlilik

2.1.2.1. Çok Eşlilikle İlgili Oyun Çıkarma Mânileri

2.1.3. Akraba Evliliği

2.1.4. Görücü Dönürcülük/ Kız Bakma, Kız İsteme Yolu İle Evlilik

2.2.Görücüye Verilen Cevabı Konu Alan Mâniler

2.2.1. Ailenin Cevabının Olumsuz Olması

2.2.2. Kızın Cevabının Olumsuz Olması

2.2.3. Ailenin Cevabının Olumlu Olması

2.2.4. Ailenin Kızı İstemediği Kişi İle Zorla Evlendirmesi

2.2.5. Kızın Gurbete Verilmesi

2.3.Başlık Parası

2.4.Söz / Nişan

2.5.Çeyiz

2.6.Kına Gecesi

2.7.Nikâh

2.8.Düğün

2.8.1. Düğün Tarihiyle İlgili Mâniler

2.8.2. Düğün Esnasını Anlatan Mâniler

2.8.3. Gelin Alma Sırasında Geline Söylenen Mâniler

2.8.4. Gelin Alma Sırasında Gelinin Söylediği Mâniler

2.8.5. Gelin Alma Sırasında Karşılıklı Söylenen Mâniler

2.8.6. Gelin Karşılama Mânileri

2.8.7. Gerdek Konulu Mâniler

2.8.8. Zülûf Kesme Konulu Mâniler

2.9.Sağdıç

2.10. Gelinin Kılık Kıyafeti/Ziyet Eşyaları

2.10.1. Gelinlik

2.10.2. Duvak

2.10.3. Gelin Kuşağı

2.10.4. Gelin Teli, Tacı ve Takıları

2.10.5. Günlük Hayatta Kullandığı Giyim Eşyaları

2.11. Gelin Olmak/Gelin Gitmekle İlgili Mâniler

2.12. Yeni Gelin/Taze Gelinle İlgili Mâniler

2.13. Gelinin Aile Fertleriyle Olan İlişisini Konu Alan Mâniler

2.13.1. Gelin-Güveyi İlişkisi

2.13.1.1. Güveyinin Yaşının Büyük Olması

2.13.1.2. Gelinin Yaşının Büyük Olması

2.13.1.3. Gelinin Yaşının Küçük Olması

2.13.1.4. Güveyinin Dul Olması

2.13.1.5. Gelinin Dul Olması

2.13.1.6. Gelin ve Güveyinin Fiziksel Özellikleri İle Karşılaştırılması

2.13.1.7. Gelinin Fiziksel Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler

- 2.13.1.7.1. Gelinin Güzel Olması
- 2.13.1.7.2. Gelinin Belinin İnce Olması
- 2.13.1.7.3. Gelinin Teninin Rengi
- 2.13.1.7.4. Gelinin Gözü ve Kaşları
- 2.13.1.7.5. Gelinin Saçları
- 2.13.1.7.6. Gelinin Boyu
- 2.13.1.7.7. Gelinin Kilosu
- 2.13.1.7.8. Gelinin Diğer Fiziki Özellikleri
- 2.13.1.8. Gelinin Karakter Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler
- 2.13.1.8.1. Gelinin Cilveli, İşveli Olması
- 2.13.1.8.2. Gelinin Hamarat Olması
- 2.13.1.8.3. Gelinin Güzel Sözlü Olması
- 2.13.1.8.4. Gelinin Diğer Karakter Özellikleri
- 2.13.1.9. Güveyinin Fiziksel Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler
- 2.13.1.9.1. Güveyinin Çirkin Olması
- 2.13.1.9.2. Güveyinin Boyu
- 2.13.1.9.3. Güveyinin Kel Olması
- 2.13.1.9.4. Güveyinin Diğer Fiziki Özellikleri
- 2.13.1.10. Güveyinin Karakter Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler
- 2.13.1.10.1. Güveyinin Karakterinin İyi Olması
- 2.13.1.10.2. Güveyinin Karakterinin Kötü Olması
- 2.13.1.11. Güveyinin Maddi Durumu
- 2.13.1.12. Güveyinin Askerde Olması
- 2.13.1.13. Güveyinin Gurbette Olması
- 2.13.1.14. Güveyinin Geline Söylediği Mâniler
- 2.13.1.15. Gelinin Güveyiye Söylediği Mâniler
- 2.13.1.16. Gelin-Güveyi Karşılıklı Söylenen Mâniler
- 2.13.1.17. Sevenlerin Kavuşamaması
- 2.13.2. Gelin-Çocuk İlişkisi
- 2.13.2.1. Gelinin Çocuksuz Olması
- 2.13.2.2. Gelinin Gebe Olması
- 2.13.2.3. Gelinin Bebeğinin Cinsiyeti
- 2.13.3. Gelin-Kayınvalide İlişkisi
- 2.13.3.1. Gelinin Kayınvalidesine Söylediği Mâniler
- 2.13.3.2. Kayınvalidenin Gelinine Söylediği Mâniler
- 2.13.3.3. Gelin- Kayınvalide Karşılıklı Söylenen Mâniler
- 2.13.3.4. Gelin- Kayınvalide İlişkisine Yönelik Diğer Mâniler
- 2.13.4. Gelin-Kayınbaba İlişkisi
- 2.13.5. Gelin-Görümce İlişkisi
- 2.13.6. Gelin-Kayın İlişkisi
- 2.13.7. Gelin-Elti İlişkisi
- 2.14. Gelin ve Kız Terimlerinin Toplumdaki Yeri ile İlgili Mâniler
- 2.14.1. Gelinin Kızdan Üstün Tutulması
- 2.14.2. Kızın Gelinden Üstün Tutulması
- 2.14.3. Gelin ve Kız Statüsü
- 2.14.4. Gelin- Kız Karşılaştırması Üzerine Söylenen Karşılıklı Mâniler
- 2.15. Gelinin Karşılaştığı Durumlar Üzerine Söylenen Mâniler

- 2.15.1. Gelinin Dert Çekmesi
- 2.15.2. Gelinin Hasta Olması
- 2.15.3. Geline Duyulan Yasak Aşk
- 2.15.4. Gelinin Başkasına Meyil Etmesi
- 2.15.5. Geline Karşı Yapılan Alkışlar
- 2.15.6. Geline Karşı Yapılan Kargışlar
- 2.15.7. Gelinin Anne Babasız Olması
- 2.16. Gelinin Benzetme Amacıyla Kullanıldığı Maniler
- 2.17. Gelinin Kafiye Olarak Kullanıldığı Maniler
3. EVLİLİK SÜRECİNİN BİTMESİ
- 3.1. Gelin ve Güveyinin Ayrılması
- 3.2. Gelinin Ölmesi
- 3.3. Güveyin Ölmesi
4. Sınıflandırmaya Girmeyen Maniler

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SAHASI MÂNİLERİNDE GELİN

2.1. EVLİLİK ÖNCESİ

2.1.1. Evlilik Çağı ile İlgili Mâniler

Türk Medeni Kanuna göre evlenme yaşı on sekizdir. Ancak on yedi yaşını doldurmuş bireyler veli izni ile evlenebilir. Olağanüstü evlilik yaşı ise on altıdır ve hakim izni ile resmi nikah kıyılabilir (<https://www.nvi.gov.tr/evlenme-islemleri>). Kanuna göre evlenme yaşı bu şekilde olmakla birlikte evlenme yaşının yanında evlenme için gerekli erişkinliğe ulaşmanın da belli başlı kıstasları vardır. Toplumumuza göre bülüç çağına girmiş fizyolojik ve psikolojik erişkinliğe ulaşmış kızın evlilik çağı gelmiştir. Kırsal kesimde erkek ve kadının bülüç çağına girmiş olması onların evlenebileceği şeklinde anlaşılmaktadır. Kadın ve erkeğin fizyolojik ve biyolojik erginliğe ulaşması psikolojik olarak da çeşitli şekillerle evlilik isteğini belirtmesi evlilik çağının geldiğini göstermektedir.

Zamanın getirdiği ekonomik ve sosyal hayat evlilik çağının şekillenmesinde önemli bir etkidir. Günümüzde hayat şartlarının değişmesi ekonomik ve sosyal hayatın farklılaşması ve teknolojinin hızla ilerlemiş olması evlilik yaşının yükselmesine sebep olmuştur. Buna ülke genelinde şehir hayatının yaygınlaşması ve köylerin neredeyse boşalması etkili olmuştur. Zira şehirlerde insanların koşturmaları geçimlerini sağlamaları için gayret etmeleri onların evliliği ötelemelerine sebep olmaktadır. Şehirlerde kadın eğitim ve iş hayatında daha yoğun bir şekilde yer almaktadır. Bu da kadının ve toplumun düşünce yapısını değiştirmekte evlilik yaşı da yükselmektedir. Anne babalarımızın gençlik dönemlerinde 18-20 yaşına gelmiş gençler evlenirken 18-20 yaşını geçenlerin evlenmelerinin zorlaştığı düşünülmektedir. Bugün artık şehirlerde evlilik yaşının 25-30 aralığına çıktığı görülmektedir.

Mânilerde evlilik yaşının ve evlilik çağının gelmesi ve evlilik çağının geçmesi yoğun bir şekilde işlenmiştir. Bazı maniler kızın evlilik yaşının geldiğini anlatırken bazılarında ise artık evlilik yaşının geçmekte olduğunu haber verir. Bu başlık altında söz konusu evlilik çağının gelmesi ve evlilik çağının geçmesi ile ilgili mânilere yer verilecektir.

2.1.1.1. Kızın Evlilik Yaşının Gelmesi

Evlilik yaşı gelen kız toplum içinde göz önündedir ve yaptığı her hareketle dikkatleri üzerine çeker. Bu yüzden toplum tarafından kabul edilen yargıya göre evlilik çağına gelen kızlar toplum içerisinde hal ve hareketlerine dikkat etmelidir çünkü her an bir kısmeti çıkabilir. Büyükleri tarafından toplum içerisinde nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda uyarılır. Toplumun normlarına göre evlenme çağı gelen kız toplum içerisinde ağırbaşlı, sessiz tabiri caizse hanım hanımcık olmalıdır aykırı bir durumda “gelinlik kızsın”, “gelin olacak yaşa geldin” gibi uyarılarla karşılaşır.

Evlilik çağını belirleyen belli başlı unsurlar vardır. Toplumumuzda özellikle de geçmiş dönemlerinde bülüğ çağına gelmiş kızlar evlilik için hazır kabul edilir. Kızların bülüğ çağına girmesi bunun en önemli unsurudur. Ülkemizde kızlar 10-14 yaşları arasına geldiklerinde bülüğ çağına girmiş olurlar ve bunun sonucunda fizyolojik ve biyolojik değişimlerle karşı karşıya kalırlar. Bu fizyolojik ve biyolojik değişimler sonucunda toplum içerisinde sosyal kimliği de oluşmaya başlar (Örnek, 1976: 189).

Kızın evlilik yaşı mâniler içerisinde yer almıştır. Bu konu ile alakalı 20 adet mâni tespit edilmiştir. Kızın evlilik yaşı bazı mânilerde açık olarak 14-15 yaş olarak belirlenmiştir. Şehirleşmenin etkisi ve çağın değişmesi sonucu kızların evlenme yaşı her ne kadar 25-30'lara kadar çıkmış olsa bile geçmişte ve halen geride kalmış kırsal kesimlerde 4 numaralı mânide de görüldüğü gibi evlilik yaşının çok küçük oluşuna rastlanır:

Arpayı üğütürler
Yavruyu büyütürler
On beşine varınca
Yerine yetirirler (Aytekin, 2003: 18)

Manilerde evlilik yapılırken kardeşler arasında sıra gözetildiği görülmüştür ve büyük çocuktan önce küçüğün evlenmesi kabul edilmemiştir. Her ne kadar mânilerde bu durumdan bolca bahsedilmiş olsa da günümüzde bu duruma çok dikkat edilmemektedir. Kardeşler arasında sıra gözetilmeksizin evlilik yapılabilir. Bunun yanında bir başkasının da kıza abisi ya da ablasının evlenmesi ile evlilik çağının geldiğini anlattığı mâniler de vardır. Kız ablasının ya da abisinin evliliğinden sonra sıranın kendisinde olduğunu 3 numaralı mânide olduğu gibi açık ve net şekilde ifade etmiştir:

Arabalar geliyor
Ablam gelin oluyo
O kocaya gidince
Sıra bana geliyo (Tatar, 2014: 99)

Ergenlik dönemindeki büyümenin hızlı olması sonucunda bülüğ çağına giren kız, çocuktan genç kızlığa adım atar ve fiziksel olarak değişime uğrar. Büyüyüp serpiyen kız toplum içerisinde dikkatleri üzerine çeker ve ilgi görür ve bu kızlara gelinlik çağının geldiği mâniler aracılığı ile bildirilir. Evlilik çağına gelen kıza gösterilen ilgiyi 8 numaralı mânide açıkça görebiliriz:

Deniz gibi tekneli
Gül karanfil ekmeli
Gelinlik kızları hep
Gerdanından öpmeli (Yurter, 1958: 42)

Kız çocuğu vakti geldiğinde yuvasından uçacak bir kuştur. Kız çocuğu doğduğu andan itibaren bir gün evlenip gideceği gerçeği ile büyütülür ve kız çocuğuna hep o gözle bakılır. Bu yüzden bahtının güzel olması için ve kıymet bilen

insanlarla karşılaşması için dualar edilir. Kız çocuğuna doğumundan itibaren gelin gözü ile bakıldığının şahidi 6 numaralı mânidir:

Bolu dağının odunu
Yakan bilir tadını
Kız doğuran analar
Gelin koysun adını (Üçer vd. 2009: 185)

2.1.1.2. Kızın Evlilik Yaşının Geçmesi

Toplumumuzda kızların belli bir yaşı geçtikten sonra evlenemeyeceği düşüncesi hâkim olmuştur. Hatta belli bir yaştan sonra evlenmeyen kızlara çeşitli sıfatlar verilmiştir. Bunlar “kız kurusu, evde kalmış kız” şeklinde kullanılan söz öbekleridir ayrıca halk dilinde evlenemeyen kız ve erkek için “yazısı uyanmadı” tabiri kullanılır. Evlilik çağı geldiği halde evlenemeyen kızların kısmetinin kapalı olduğu düşüncesi hâkim olmuştur ve kızlar için kısmet açma yöntemleri uygulanmıştır. Bu yöntemler şu şekilde sıralanabilir:

“Gelinlik çağa gelmiş kızlar cuma günü sala vakti yola çıkmadan önce yanlarına kilitlenmiş bir kilit alarak Kız Kulesi'ne giderler orada yaşlı bir kadın kilidi kızın başının üstünde açar kızlar da bu kuleden şehre doğru “Bahtım Bahtım altın tahtım gelin olacak vaktim” diye bağırlarmış.” (Büyüktaş, 2019: 22).

“Eskiden Çankırı'da evlenme çağları geçmeye başlayan genç kızlar dam üstüne çıkıp miyavlarlarmış.” (Boratav, 2015: 189).

“Türkiye'de en çok görülen uygulamalardan bir tanesi de evlenecek kızın ayakkabısının altına evlenmek isteyen bekarların isminin yazılmasıdır.” (Arık; Eroğlu, 2017: 273).

Kızın evlilik çağının geçmesi başlığı ile ilgili 17 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîler incelendiğinde 2 numaralı mânide “kız babanın evinde/ kocanın dura dura” şeklinde kullanılan bir ifade ile kızın evlilik yaşının geçtiği ve bunun sonucunda fiziksel olarak değişime uğradığı kıza bildirilmiştir. Yine aynı mantıkla söylenmiş 14 numaralı manide artık evlenmesi gerektiği öğütlenmiştir:

Sabah oldu ışıyor
Horozlar ötüşüyor
Kız kocaya varsana
Yüzlerin buruşuyor (Akalın, 1972: 227)

Kızın evde kalmasının sebebi yaşının belli bir sınıra gelmiş olmasıdır. Bu yaş sınırı yerlere göre değişiklik gösterse bile bazı mani örneklerinde bu yaş sınırının ne olduğundan bahsetmiştir. 7 numaralı mânide görüldüğü gibi yirmi yaşını geçince kızların evde kalacağı söylenmiştir:

Duman geliyi duman
Bizum köye giremez
Yirmiyi geçen bekâr
Daha da evlenemez (Çelik, 2005: 100)

Evlenmeyen kız toplum ve mânevi değerler tarafından kabul görülmez çünkü hem kültürel normlarımız hem de islam dini evliliği önermektedir ve evliliğin önemini anlatır. Mâniler içerisinde 4 numaralı manide evlenmeyen kızların dert sahibi olacağından bahseder yine 5 numaralı mânide evlenmeyen kıza sitem ile birlikte beddua eder:

Bahçeye giresice
Gülünü deresice
Daha gelin olmamış
Yerlere giresice (Yağmurdereli, 1963: 48; Göksu, 1970: 117)

Yukarıda evde kalan kızların kısmetinin açılması için çeşitli uygulamalardan bahsetmiştik. Bu uygulamaların yanında kısmet açmak için 6 numaralı mânide olduğu gibi hocalara gidip muska yazdırılmış ve evde Kur'an-ı Kerim'de bulunan bazı sureler okunmuştur:

Bir nuska yaptırayım
Camedeki hocaya
Kaldın buba evinde
Tez gidersu kocaya (Çelik, 2005: 292)

Kardeşler arasında evlilik sırasına dikkat edildiğinden bahsetmiştik. Kendinden küçük kardeşinin evlenmesini kaldırmayan ve gurur yapan kişi 1 numaralı mânide olduğu gibi kardeşinin kendinden önce evlenmesinden duyduğu rahatsızlığı ifade eder:

At gelir atlanayım
Ben de muratlanayım
Benden ufağı gitti
Ben nasıl katlanayım (Akalm,1972: 56)

2.1.2. Evlilik İsteği İle İlgili Mâniler

12-13.yy.a ait olan Dede Korkut Hikâyeleri'nin içerisinde yer alan Pay Püre Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde Bamsı beyrek babasına evlilik isteğini "*Oğlu olan evlendirmiş, kızı olan kocaya vermiş*" diye söylemiş ve açıkça ifade etmiştir (Duran, 2013: 67). Her ne kadar Pay Püre Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde açıkça ifade etmiş olsada eski dönemlerde özellikle anne ve babalarımızın zamanında kız ve erkek evlenme isteğini bazen sözlü olarak ifade edemez çeşitli imalar, hal ve hareketlerle ifade ederlerdi. Bunun sebebi evlilik isteğinin açıkça ifade edilmesi toplum tarafından hem kız hem de erkek için bir saygısızlık olarak kabul edilmesidir. Şehirleşmenin etkisi ve toplum normlarındaki değişimler sonucunda şehirleşmenin olduğu yerlerde erkek veya kız evlilik isteğini ailesine açıkça söyleyebilmiştir. Yalnız bazı kırsal kesimlerde halen evlilik isteğinin belli edilmesi saygısızlık olarak görülmektedir. Bu yerlerde kız ve erkek evlilik isteğini dolaylı yoldan ifade etmektedir.

Erkek ve kız evlilik isteğini mâniler aracılığı ile belirtmişlerdir. Bazı mânilerde erkek kıza; kız erkeğe evlilik isteğini ifade ederken bazılarında her ikisi de evlilik isteğini ailesine ve etrafındaki topluma söylemiştir.

2.1.2.1. Gelin Olacak Kızın Evlilik İsteğini Dile Getirmesi

Gelinlik statüsü kıza çocukluğundan itibaren bulunduğu ortam içerisinde çeşitli vesilelerle aşılır. Bu bazen mâni, ninni, türkü gibi halk edebiyatı ürünleri ile yapılırken bazen de “*darısı başına*” ifadesi gibi söz öbekleri ile yapılabilir. Kız bu şekilde gelin olmaya hazırlanmaya başlar. Biyolojik ve psikolojik hazırlığını tamamlayan kız evlilik isteğini farklı şekillerde ifade eder. Ancak şu da bilinmelidir ki kız evlilik isteğini erkekler kadar açık ifade edemez (Örnek, 1976: 190). Bu durum Anadolu insanının ataerkil bir toplum olmasından kaynaklanır. Kız evlilik çağının geldiğini ve evlenmek istediğini farklı şekillerde ima eder. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

Kız asabileşir, sorulan sorulara bağırıp çağırır, söz tutmaz olur. Bulaşıkları yıkarken kapları birbirine vurur, ev işleri yaparken ölsem de kurtulsam gibi sözler eder, yaşı geçmişse içi geçmiş karpuzu annesine gönderir (Artun, 2016: 200).

Kızın ailesi evlerinde evlilik çağına gelmiş kızlarının olduğunu etrafa göstermek için Bursa'nın Derekızık köyünde yapılan bir uygulama vardır. Bu uygulama şu şekildedir: Evde gelinlik kızın bulunduğunu bildirmek için, evin damına kız sayısınca testi konur (Boratav, 2015: 189).

Türk kültüründe içerisinde büyük bir yere sahip olan mâniler halkın her türlü duygusunu ve düşüncesini yansıtır. İnsan duygu ve düşüncesini doğrudan ifade edemediği durumlarda duygu ve düşüncelerini dolaylı yoldan ifade etmeye çalışırlar. Bu ifade etme şekli bazen bir dörtlükle bazen de bir el işine yapılan motifle olur. Kızın evlilik isteğini doğrudan ifade edememesi ve evlilik isteğini ifade etmedeki aracı mâni olarak seçmesi sonucunda ortaya bu konu ile alakalı birçok mâni çıkarmıştır. Kızın evlilik isteğini anlatan 94 mâni tespit edilmiştir.

Kız evlenme isteğini sadece ailesine söylemez sevdiği hoşlandığı kişiye mâni aracılığı ile evlenme isteğini söyler. Kız evlenme isteğini dile getirirken “*ben sana varacağım, alacaksan al beni*” gibi ifadeler kullanmıştır. Kız sevdiği erkeğe evlilik isteğini belirtirken 60 numaralı mânide olduğu gibi dünyanın geçici olduğunu ve kensisi ile evlenmesini söylemiştir:

Keçilerin sayada
Güder Harman kayada
Alacaksan al beni
Ölüm var dünyada (Yançev, 2002: 8)

Evlilik çağı gelmiş kızın görücüleri gelmeye başlayınca kızın görüştüğü ve sevdiği bir erkek varsa bu durumu ona bildirir ve evlenme isteğini söyler 57 numaralı mânide kız sevdiği erkeğe karşı dünürlerinin çoğaldığını ve kendisi ile evlenmek istiyorsa acele etmesi gerektiğini söylemiştir:

Karanfilim mor açtı
Saksılara dolaştı
Alacaksan al beni
Dünürlerim sıklaştı (Akalin, 1972: 15)

Kız bazen sevdiği erkeğe karşı gururlu davranmıştır. Karşısındaki erkeğin evlenmeye niyeti yoksa zorla kendini kabul ettirmeyeceğini ve kendisi ile evlenmek isteyen çok kişi olduğunu söyler. Bununla ilgili 16 numaralı mânî örneğini verebiliriz:

Bacanızda kurum yok
Almanızda zorum yok
Alırsan seve seve
Zorla pazarlığım yok (Akalin, 1972: 17)

Mânilerde kızın evlilik isteğini belirtmesinde renklerin çeşitli anlamlara geldiği görülür. Kız mâniler aracılığı ile sevdiği kişiye kıyafetinde kullandığı renkle ya da giydiği bir kıyafetle evlenme isteğini belirtebilir. Örneğin 4 numaralı mânide “*al giydim alsın diye, mor giydim sarsın diye*” ifadesini kullanarak renklerle sevdiği kişiye mânî aracılığıyla mesaj vermiştir:

Al giydim alsın diye
Mor giydim sarsın diye
İsteyene varmadım
Sevdiğim alsın diye
(Oktürk, 1985: 177; Göksu, 1970: 50, 51, 75; Karaibrahimoğlu, 1971: 10; Eset, 1944: 51)

Kız bazı mânilerde evlenmek istediğini açıkça ifade eder ve 54 numaralı mânide olduğu gibi “*Alacaksan hiç durma/ Dünür yolla babama*” şeklinde sevdiği erkeğe dünür göndermesini söyler. Ayrıca kız 68 numaralı mânide olduğu gibi “*Anam babam verirse / Varıcıyım varıcı*” diyerek ailesinin rızası olması şartı ile evleneceğini bildirir.

Kızlar kendi aralarında konuşurken evlilik hakkındaki düşünceleri manilere de yansımıştır. Örneğin 15 numaralı mânide kızlar kendi arasında evliliği da kurtuluş olarak görmekte-dirler:

Baca başı pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturaktan ne çıkar
Satılak kurtulak (Demir, 2013: 80, 84)

Kız evlenmek istediği erkeğin ismini ya da gelin gitmek istediği ailenin veya topluluğun ismini açık açık söylemiştir. Bu durum ile ilgili 78 numaralı mânide kız evlenmek istediği Mehmet isimli kişiyle her ne pahasına olursa olsun evleneceğini ilan etmiştir. 88 numaralı mânide kız yörük gelini olmak istediğini söylemiştir. Bunun yanında 89 numaralı mânide ise kız evlenmek istediği aileyi söyleyerek Mahmut Bey’in gelini olmak istediğini anlatmıştır:

Maydonoz demet demet
Yârimin adı Mehmet
Ben Mehmet'e varırım
Karışamaz hükümet (Üçer vd. 2009: 420)

Sarı kağıt mülaim
Şaştım kime varayım
Kıl çadırın içinde
Yörük gelini olayım (Demir, 2013: 322)

Sarı kavun dilimi
Kim dokudu kilimi
Vallah billah olacam
Mahmut Bey'in gelini (Demir, 2013: 322)

2.1.2.2. Güveyi Olacak Erkeğin Evlilik İsteğini Dile Getirmesi

Genellikle erkeklerin askerden dönmesi evlilik çağının geldiğini gösterir. Evlenme çağına gelen erkekler evlenme isteğini evin büyüklerine bazen açık bir şekilde ifade edebilirken bazen de açık bir şekilde ifade edemezler ve evlenme isteklerini çeşitli yollara başvurarak söylerler. Dede Korkut Hikâyeleri'nin Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde Bamsı Beyrek babası ile konuşmasında evlenmek istediğini "*Oğlu olan evlendirmiş kızı olan kocaya vermiş*" şeklinde ifade etmiştir (Duran, 2013: 67). Erkekler evlilik isteklerini belli ederken asabileşirler, yalnızlıktan, soğuktan şikâyet ederler, evden uzaklaşırlar. Bazı yerlerde erkekler sofrada pilava kaşık saplar, yemekleri beğenmez, ayakkabıyı ters çevirir, annesinin ayakkabısını eşige çiviler ve sürekli gurbete çıkacağından bahseder (Artun, 2016: 200; Boratav, 2015: 189).

Günümüzde gelişen dünyanın etkisi ile insanlar düşüncelerini doğrudan anlatmaya başlamışlardır. Evlenmek isteyen erkek annesine bu durumu açık açık ifade etmiş hatta ailelerin bilgisinden önce kız ve erkek kendi aralarında evlilik için anlaşmışlardır. Geçmişte sevdiği kıza evlilik isteğini zar zor söyleyen gençlerin yerini artık kalabalıklar içerisinde evlenme teklifi organizasyonu yapan gençler almıştır. Bugün yapılan büyük organizasyonlu evlilik teklifleri geçmiş dönemlerde mâniler aracılığı ile yapılmaktaydı. Erkekler sevdiği kıza evlenme isteğini mâniler ile bildirmiştir aynı şekilde mâniler erkeğin ailesine evlenmek istediğini anlatan araçlar olmuştur. Erkeğin evlilik isteğini anlattığı 74 adet mâni tespit edilmiştir. Evlilik isteğini bildiren erkeğin söylediği bu mâniler muhatabına göre ayrı ayrı incelenebilir. Erkek mânileri sevdiği kıza, kendi ailesine ve sevdiği kızın ailesine söyler.

Erkek kıza hitaben söylediği mânilerde evlilik teklifini açık bir şekilde ifade eder ve ona görücü göndermek istediğinden bahseder hatta görücüyü göndereceği zamanı bile kıza haberdar eder. Kıza maddi durumunun iyi olduğunu ve kendisi ile evlenirse iyi bir hayat süreceğini söyler. Erkek kıza evlerinde gelin olmadığını ve evlerine gelin olarak çok yakışacağını sıcak bir üslupla ifade eder. Erkek eğer sevdiği kişiye kendisi ile evlenmezse hayatının mutsuz olacağını ve yolunda gitmeyeceğini

ifade edip uzaklara gideceğini anlatır. Bazı mânilerde erkeğin uslubu daha serttir ve kızı kendisi ile evlenmeye mecbur edici ifadeler kullanılır. Erkeğin kızı muhatap olarak söylediği mânilere 3, 6, 7, 12, 14, 58 numaralı manileri örnek olarak gösterebiliriz:

ANTEP'te biter fıstık
Kapıya balta astık
İkimize yetmez mi
A güzelim bir yastık (Akalm, 1972: 480)

Avlunun ortasında
Kına kardım tasında
Dünür göndereceğim
Mayıs'ın haftasında (Oktürk, 1985: 167)

Ayağымda kundura
Yürürüm dura dura
İstediğim kızları
Alırım vura vura (Göksu, 1970: 66)

Bahçesi var genişlik
Avlusu var yemişlik
Kız ben seni almazsam
Haram olsun bu gençlik (Akalm, 1972: 226)

Bakır tasta kilim var
Yatak yorgan çulum var
Seni gelin almaya
İncim param pulum var (Aytekin, 2003: 38)

Kız saçların ne uzun
Boyuna bak maşallah
Bizim evde gelin yok
Sen olursun inşallah (Akalm, 1972: 72; Özalp, 2006: 74; Yağmurdereli, 1963: 138)

Erkek mâniler aracılığı ile doğrudan ailesine evlenmek istediğini söylemiş kendisi için uygun bir kız bulmalarını istemiştir. Bazen de dolaylı olarak evlerinde gelin olmadığını ve evin gelinsiz olmayacağını söyler ya da yukarıda da bahsettiğimiz gibi soğuktan şikâyet edip üşüdüğünü anlatır. Bu durumlara 38, 42, 66 numaralı mânileri örnek verebiliriz:

Gülgen yaprak açmadan
Dibi serin olur mu
Evlendir beni buba
Ev gelinsiz olur mu (Çelik, 2005: 510)

Hey hızara hızara

Dalda kiraz kızara
Ana çağım geçiyor
Durma bana kız ara (Akalin, 1972: 23)

Su akıyor oluktan
Yılan çıktı koğuktan
Baba beni evlendir
Ölüyorum soğuktan (Akalin, 1972: 31)

Erkek kıza veya kendi ailesine evlenme isteğini belirttiği gibi 49, 61 numaralı mânilerde olduğu gibi kızın ailesine, komşularına ve mahalle halkına da niyetini açıkça söyleyebilir:

Karamuk kökü kalın
Yüreğimde var yalın
Kurban olam komşular
Şu kızını bana alın (Akalin, 1972: 245)

Kızın adı Hafize
Bir taş attım cevize
Hafize'yi bize ver
Dünür olalım size (Oktürk, 1985: 141; Akalin, 1972: 174)

2.1.3. Eş Seçimi ile İlgili Mâniler

Türk toplumunda aile çok önemlidir ve aile ocak kültürü ile bağdaştırılmıştır. Bu sebeple aile oluşturulurken çok dikkat edilmiştir. Kurulacak yuvanın bir ömür sürebilmesi için eş seçerken bazı durumlara dikkat edilmiştir. Toplumumuzda eş seçimi iki türlü yapılır. Birincisi kız ve erkeğin tanışması ve bunu ailesine bildirmesi ikincisi ise ailenin evlatları için uygun bir eş adayı bulması ve bu eş adayını çocukları ile tanıştırmasıdır. Geçmiş dönemlerde ikinci seçenek daha çok kullanılmıştır çünkü aile kurulurken büyüklerin fikirleri ve tecrübeleri önemsenmiş ve bu tecrübelerle başvurulmuştur. Yuva kurarken ailenin rızasına önem verilmiş ailenin rızası olmadan yapılan evliliklerin mutsuzlukla sonuçlanacağına inanılmıştır. Şehirleşmenin olması, teknolojinin gelişmesi ve sosyal hayatın değişmesi ile artık yeni neslin eş seçimi eskiye göre farklılık göstermiştir.

Aileler hem kız hem de erkek için belli başlı şartlar ararlar. Bu şartlar Türk toplumunun oluşturduğu ve inandığı töreye uygun birer birey olmasıdır. Kız ve erkek de kendilerine uygun olabilecek eşler seçmek isterler. Kutadgu Bilig'de eş seçimi ile ilgili bazı bilgiler bulunmaktadır. Evlilik yapılırken nasıl bir kadınla evlenmek gerektiği hakkında bazı ifadeler yer almaktadır. Kutadgu Bilig'e göre soyu soppu belli, iyi bir aileye sahip, temiz, haya sahibi ve Müslüman bir kız ile evlenmek gerekir. Yüz güzelliğinden ziyade huy güzelliğine önem vermek gerektiği anlatılır (Günay, 2012: 6).

Aileler ve evlenecek kişilerin eş seçimine fazlaca önem vermesi sonucunda eş seçimi mânilerimizin içinde de yer almıştır. Mânilerimiz içerisinde eş seçimi hakkında birçok örneğe rastlamaktayız. Bu başlık altında iki alt başlık

bulunmaktadır. Bu başlıklar “Gelin Olacak Kızın İdeal Özellikleri”, “Güveyi Olacak Erkeğin İdeal Özelliklerini” şeklindedir. İki başlıkta da kadın ve erkekte ideal olan ve ideal olmayan özelliklerin mânilere nasıl yansıdığı mânî örnekleri ışığında incelenmiştir.

2.1.3.1. Gelin Olacak Kızın İdeal Özellikleri

Dede Korkut Hikâyeleri’nde Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı hikâyesinde Kan Turalı babasına evlenmek istediği kızın özelliklerini açık bir şekilde ifade etmiştir ve babasına yiğit, savaşçı, çevik bir kız ile evlenmek istediğini bildirmiştir. Aynı durum Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesinde de karşımıza çıkar. Bu örneklerden hareketle göçebe Türklerin gelin olacak kızda aradığı özellikleri yiğit ve çevik kızlar olduğu görülür. Zamanla yerleşik hayata geçen Türkler gelin adayı seçerken hemen hemen benzer şartlar ararlar. Yerleşik hayata geçen Türkler ayrıca kızın sorumluluk sahibi olmasını ve evi çekip çevirebilmesini de isterler. “*Yüzü güzele doyulur huyu güzele doyulmaz, Kız anadan görmeyince öğüt öğüt almaz*” kalıplaşmış ifadelerden anlaşılacağı üzere kızın fiziki özelliklerinin yanında ahlakının ve karakterinin de iyi olması gerektiği görülür. Bu sebeple Anadolu’da aileler kızlarını küçük yaştan itibaren iyi ahlak üzerine yetiştirmişlerdir (İhtiyar, 2019: 25-30; Artun, 2016: 201; Duran, 2013: 20).

Günümüzde oğluna kız arayan anneler gelin seçerken ya da erkekler eş seçiminde belli başlı şartlar ararlar. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: kızın fiziksel olarak güzel olması, güçlü kuvvetli olması, her işin altından kalkabilecek çeviklikte olması, karakterinin iyi olması ve iffetli bir kız olmasıdır. Gelin adayından evin sorumluluğunu üstlenebilmesi evi çekip çevirebilmesi; eşine, eşinin ailesine karşı güler yüzlü ve saygılı olması beklenir. Kız için görücü olmaya giden kadınlar sabahın en erken saatlerini tercih ederler bunun sebebi kızın erken kalkıp kalkmadığını evi erkenden temizleyip temizlemediğini tespit etmektir. Kıza bakmaya giden kadınlar kızını görmek isterler ve kızın fiziğine bakarlar ayrıca gelin adayının ailesine, kültür seviyesine, dini inancına, yaşam tarzına ve mesleğine de bakılmaktadır.

Mâniler incelendiğinde gelin olacak kızın ideal özellikleri ile ilgili 6 mânî tespit edilmiştir. Bu mâniler içerisinde hem kızda bulunması gereken özelliklerden bahseden metinlerin yanında bir kızda olmaması gereken özellikleri de anlatan mâniler vardır. Kızın güzel olması, kibar olması, hamarat olan erkek ve erkeğin ailesi için önemli sayılmıştır. 3 ve 5 numaralı mânilerde güzel ve kibar olan kızın herkes tarafından beğenileceğini ve bu yüzden hemen evleneceğinden bahsetmiştir. Ayrıca 1 numaralı mânide erkek nasıl bir kızla evlenmek istediğini söylemiştir:

Bahçelerde badılcın
Ben askere yazılcam
Ben askerden gelince
Sancak saçlı kız alacam (Oktürk, 1985: 216)

Eller dalda tartılır
Güzel olan satılır

Vay çirkinler başına
Bir gün ölür kurtulur (Oktürk, 1985: 278)

Kızın iffetli olması kız arayan aileler ve erkekler için önemli bir durum olmuştur. 2 ve 4 numaralı mânilerde mâninin söyleyicisi mensubu olduğu ailenin kızlarını övmektedir ve sülalelerindeki kızların namuslu olduğunu söyler:

Çiçektir türlü açar
Menekşeden lâleden
Namuslu kız istersen
Al bizim sülâleden (Akalm, 1972: 271)

2.1.3.2. Güveyi Olacak Erkeğin İdeal Özellikleri

Erkeğin ailesi çeşitli araştırmalar sonucunda kendilerine uygun buldukları kıza görücü olurlar. Kızın ailesi erkeğin ve ailesinin kızlarına ve aile yapılarına uygun olup olmadığını araştırırlar. Bir önceki başlıkta kız için aranan ideal özelliklerin bir kısmı erkek için de geçerlidir. Erkeğin fiziğinin güzel, ahlakı düzgün, saygılı, çalışkan olup olmamasına bakılır. Bunun yanında erkeğin ailenin sorumluluğunu alıp evin her türlü maddi manevi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi beklenir. Bu yüzden bazı kız ve aileleri için erkeğin maddi durumu ve mesleği önemlidir.

Mâniler içerisinde de kız ve ailesinin güveyi olacak erkekte aradığı ideal özellikler yer almıştır. Bunun yanında güveyi olacak erkeklerde bulunan olumsuz özelliklerden de bahseden mâniler vardır. Konu ile alakalı 18 mâni tespit edilmiştir. Kız evleneceği erkeğin fiziksel olarak nasıl olması gerektiğini 2 numaralı mânide anlatmıştır. Kız evleneceği erkeğin maddi durumuna, mesleğinin ne olduğuna, eğitim durumuna bakar ve bazen evlenmek istediği kişinin hangi mesleğe mensup olması gerektiğini söyler. Örneğin 9, 10, 12, 15 numaralı mânilerde bu konularla ilgili örnekler bulmaktayız. 9 numaralı mânide evleneceği kişinin çırak çoban olmaması gerektiğini söyleyerek bu meslek grubunu kendine uygun görmeyip küçük görmüştür. 10 numaralı mânide erkeğin eğitim durumundan bahsetmiştir. 12 numaralı mânide erkeğin maddi durumundan bahsetmiş ve fakir bir kişiyle evlenmeyeceğini anlatmıştır. 15 numaralı mânide ise evleneceği kişinin vali olmasını istemiştir. Mâniden anlaşılacağı üzere valiliğin ulaşılması güç önemli bir meslek dalı olduğunu anlaşılmaktadır. Devlette çalışan kişinin işi garantide olduğu gibi yaşlılığında da emekli olacağı bilindiği için devlette çalışmanın önemi herkes tarafından bilinmektedir. Bu mâni örnekleri şu şekildedir:

Elimdeki gayreyi
Her birisi çalamaz
Beni alacak oğlan
Çırak çoban olamaz (Ayva, 2006: 163)

Entarisi ak olsa
Kiremidi pak olsa

Beni alacak çocuk
Gimnaziya'da okursa (Yançev, 2002: 31)

Kara koyun karaman
Ben yününü taramam
Almanyacı dururken
Ben fakire varamam (Demir, 2013: 216)

Odabaşı yüzbaşı
Ben istemem binbaşı
Olursa vali olsun
Dosta düşmana karşı (Üçer vd. 2009: 195)

2.1.4. Evlilikle İlgili Nasihatleri Konu Alan Mâniler

Nasihat görmüş geçirmiş insanların hayatta yaşadığı tecrübeleri sonucunda bir başkasına aktardığı tavsiye niteliğindeki ifadelerdir. Evlenmek kolay yapılan bir iş değildir. Büyük bir incelik ve araştırma ister. Başından evlilik geçmiş insanların evliliğe dair duygu, düşünce ve görüşleri evlenecek gençlere yol gösterir. Tecrübeli kişiler evlilik hakkında bazı görüşler öne sürmüştür. Bu görüşleri de mâniler aracılığı ile insanlara anlatmışlardır. Evlilikle ilgili nasihatlerin olduğu 14 mânî tespit edilmiştir. Bu mânilerin içerisinde neredeyse yarısının içinde “*Evlenmeyin bekârlar/ Naylor kızlar çıkacak*” ifadesi geçmektedir. Bu ifade çoğu coğrafyamızda sürekli dile gelen bir ifadedir. Bu dizelerin geçtiği maniler çeşitli varyantlara sahiptir. Bu mâninin bir örneği 1 numaralı mânidir:

Ağ bıçak kara bıçak
Dayım dükkân açacak
Evlenmeyin bekârlar
Naylor kızlar çıkacak (Demir, 2013: 40; Üçer vd. 2009: 232)

Yapılan nasihatler içerisinde evlenmenin ciddi bir iş olduğu evlenmeden önce çok düşünmek gerektiğini 9 numaralı mânide anlatılmıştır:

Her kayık taka değil
Denizler durgun değil
Çokça düşünmek ister
Evlenmek şaka değil (Oktürk, 1985: 326)

Geçmiş dönemlerde evlilik yapılırken evlenecek kişinin yaşadığı yer ve hangi aileye mensup olduğu önemlidir zira insanlar kültürel olarak yetiştiği toplumda etrafında gördüğü tanıdığı insanlara güvenir bu yüzden de evlilik yapılırken aynı yerde yaşayan veya akraba olan kişilerin tercih edilmesi önerilir. 6 numaralı mânide kişinin kendi köyünden evlendiği kızın kentli kıza göre daha üstün olduğu anlatılmıştır. Mânîyi okuduktan sonra mânî söyleyicisinin kentli kızlardan zarar görmüş olabileceği tahmin edebilir:

Denize dalan bilir
Kentli kız alan bilir
Köyünden kız almayan
Dünyayı yalan bilir (Oktürk, 1985: 263)

Kızın hangi memleketten tercih edilmesi gerektiğinin öğütlendiği gibi nerelerden tercih edilmeyeceği de mâniler aracılığı ile anlatılmıştır 5, 10 ve 11 numaralı mânilerde kızların dul oluşundan bahsederken 12 numaralı mânide iffeti ile ilgili yorumlarda bulunmuştur:

Bahçelerde yer elma
Mâcırlardan kız alma
Mâcırların kızları
Dokuz kocadan kalma (Üçer vd. 2009: 119; Göksu, 1970: 115)

Kara tavuk tepeli
Kulakları küpeli
Evlenmeyir bekârlar
Şimdi kızlar şüpheli (Oktürk, 1985: 366)

2.2. EVLİLİK SÜRECİ

2.2.1. Evlenme Biçimleri İle İlgili Mâniler

Türk toplumunda farklı farklı evlenme şekilleri vardır. Toplumun yaşam biçimi, ekonomisi, kültürü evlenme biçimlerini belirleyen en önemli faktörlerdir. Bu evlenme biçimleri şunlardır: Görücü yoluyla evlenme, kaçarak evlenme, beşik kertmesi, oturak alma, berdel, taygeldi, leviratif, sorarat, çok eşlilik ve dul kişiyle evlilik vb. olarak sıralayabiliriz. Toplum kendi yapısına uygun olan evlilik biçimlerini tercih etmişlerdir ayrıca topluma ters düşecek biçimleri kabul etmemişlerdir (Artun, 2016: 194).

Mâniler incelendiğinde evlilik biçimlerinden görücü usulü evlenme, kaçarak evlenme, çok eşlilik, yakın akraba ile evlenme ve görücü usulü evlenme biçimlerine rastlanmıştır. Bu başlık altında bu evlenme biçimlerinin ne olduğu ve mânilere nasıl yansıdığı yer alacaktır.

2.2.1.1. Kaçarak Evlenme

Evlenme biçimlerinden olan kaçarak evliliğin çeşitli sebepleri vardır. Bu sebepler başlık parası, maddi zorluk, ailenin rızasının olmaması, iki aile arasında husumet gibi çeşitli durumlardır. Bu durumlar kaçarak evliliğin de kendi içinde çeşitlenmesine sebep olmuştur. Kızın rızasının olması, kızın rızası olmadan zorla kaçırılması ve kızın bir eşyasının kaçırılması kaçarak evliliğin çeşitlerini oluşturmuştur. Kızın bir eşyasının kaçırılması Hakkâri'de rastlanmıştır (Örnek, 1976: 186; Büyüктаş, 2019: 12).

Geçmiş dönemlerde insanlar evlenirken ailelerinin görüşleri ve kararları doğrultusunda bu kararı verirlerdi. Bir kızın ya da erkeğin ailesi sevdiği kişiyle evlenmesine izin vermediği zaman ya da başlık parasının ağır geldiği ve maddi imkânsızlığın olduğu durumlarda gençler kendi aralarında anlaşarak ailelerinin rızası olmadan kaçarak evlenirler. Günümüzde eskiye oranla kaçarak evlenme azalmıştır çünkü aileler çocuklarının seçimlerine saygı duymuş ve kabul etmiştir ancak tamamen bitmemiştir halen bazı kırsal kesimlerde kaçarak yapılan evlilik görülmektedir. Mâniler incelendiğinde kaçma olayının toplum tarafından kabul görmediği görülmüştür (Büyüктаş, 2019: 12-13; Artun, 2016: 194-195).

Kaçarak evlenme Türk toplumu içerisinde yoğun yaşanan ve güncel olan bir konu olduğu için mâniler içinde geniş bir alana sahip olmuştur. Öyle ki çalışma içerisinde konu ile alakalı 146 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilerin büyük bir çoğunluğunu erkeğin kıza söylediği ve kızın erkeğe söylediği mâniler oluşturmaktadır. Diğer mâniler kızın ailesine söylediği ve herhangi bir kişinin bir kızın kaçacağını haber verdiği mânilerdir. Mâniler içerisinde 11 ve 22 numaralı mâniler incelendiğinde 11 numaralı mâni erkeğin kız ile kaçma isteği anlatılmıştır. Burada bohça motifine rastlamaktayız. Kızlar sevdiğine kaçacağı zaman elinde bir bohça ile giderler. Bu bohçada kızın gittiği yere götürdüğü çeyizinin ufak bir kısmı ve hayatını idam ettireceği kadar eşyasının olduğunu tahmin etmekteyiz. Geçmiş dönemlerde kaçma işleminin genellikle yayan yapılacağını düşünürsek elde taşınan eşyanın taşınabilecek ağırlıkta olması istenir. Bu yüzden de kız gideceği yere evinden sadece ufak bir bohça ile gider. Bu durum kız ve ailesi için çok kolay bir durum değildir. Her ne kadar kız isteyerek gitse de telli duvaklı gelin olamadığı için içinde bir ukde kalır ve bu durum onu üzer. Kızın ailesi için ise kızının evden gitmesi ayrı bir acıdır 52 numaralı mâni olduğu gibi her anne ve baba kızlarını beyaz gelinlik içinde evlerinden çıkarmak isterler ancak kaçarak evlendiği zaman aileler için bu durum utanç kaynağı ve gurur kırıcı bir durum olarak görmüştür. 22 numaralı mâni kızın kaçmak istediğini görmekteyiz. Kız sevgilisine karşı ailesinin rızası olmasa bile kendisi ile kaçacağını söyler. Her iki mâninin de benzer muhtelif örnekleri vardır. Bahsi geçen mâniler şu şekildedir:

Arpeler gara gılçih
Dame çihme baş açih
Eger meni seversen
Al bohçanı yole çih (Tatar, 2014: 91)

Bahçenin kapısını
Bir vuruşta açarım
İstet yârim istet
Vermezlerse kaçarım (Demir, 2013: 90)

Mânilere göre kaçmak öyle çok kolay yapılan bir eylem değildir. Kaçmak cesaret isteyen, yiğitlik isteyen bir durumdur çünkü kaçmanın sonu bazen çok büyük felaketlerle sonuçlanabilir. Kızın ailesi kızının peşine düşüp erkek tarafı ile karşı karşıya gelebilir ve bu durumda kan davası çıkabilir. Bunun yanında kızın ailesi kızını ile bütün ömür boyunca ilişkisini kesebilir. 101 ve 112 numaralı mâni kaçmaktan

korkan kız anlatılır. 3 numaralı mânide ise kaçarak evliliğin yiğitlik isteyen cesaret isteyen bir durum olduğunu anlatır:

Al maşlah mavi maşlah
Kolay mı dağdan aşmah
Her yiğidin kârı mı
Sevdiğin alıp kaçmak (Demir, 2013: 52)

Kuyu üstünde kürek
Ne güplersin be yürek
Bana kaçacak dediler
Yoktur bende o yürek (Yaşev, 2002: 12)

Kız bazen kaçacağını anne ve babasına söyler. Bunun yanında kaçtıktan sonra annesini muhatap alarak söylediği mâniler vardır. Kaçtıktan sonra annesine söylediği mânilerde annesini teselli edici ifadeler yer alır. Örneğin 6 numaralı mânide kaçarak evlilik yapmış bir kızın annesini teselli etmesi vardır. 9 numaralı mânide ise kız babasına kaçacağını söyler:

Anne beni vay beni
Aldı kaçtı tay beni
Niye ağlarsın anne
Doğurmadın say beni (Eset, 1944: 54)

Armut ağacı yaşa
Elim değmedi aş
Yiğit ona demişim
Sevdiğin ala kaça (Akalin, 1972: 415)

Kız ve erkeğin kaçacağını ya da kaçtığı başkaları tarafından duyurulması mümkündür. Kaçacak kişiler bu durumu sır gibi saklarlar ancak bazı kişiler bu sırrı açık edebilirler. Bu bazen bir komşu, bazen kızın akrabalarından biri bazen de erkeğin akrabalarından biridir. 38 numaralı mânide bir kişi “Hayriye” isimli kadına kızının kaçtığını bildirirken 104 numaralı mânide erkeğin kız kardeşi annesine abisinin kız kaçıracağını söyler:

Daştı dereler daştı
Daşın başından aştı
Ne ağlarsın Hayriye
Gızın gocaya kaştı (Çelik, 2005: 100)

Masa üstünde bıçak
Bıçak beni vuracak
Anne haberin olsun
Abim kız kaçıracak (Demir, 2013: 281)

Birbiri ile anlaşılan gençler kaçmak için günü ve yeri aralarında konuşurlar. Genellikle buluşma yeri çeşme başıdır. Türkülerde, mânilerde en çok karşımıza çıkan mekân çeşme başıdır. Çeşmeye su doldurmaya giden kızları görmek için delikanlılar orada nöbet tutarlar. Bazen de kaçmak isteyen gençlerin buluşma noktası olur. Örneğin 44 numaralı mânide kaçacakları günü söylerken 49 numaralı mânide buluşma yerlerini söylerler. Bunların yanında birde kaçmak için bütün hazırlıklar yapılmış ancak tam kaçacakken yakalanma durumu vardır. Kız 107 ve 108 numaralı mânilerde olduğu gibi bazen annesine bazen yengesine ya da ailesinden herhangi birine yakalanır ve kaçamaz:

Derdimin hocası gel
Evimin bacası gel
Kız bohçayı hazırla
Perşembe gecesi gel (Aytekin, 2003: 69)

Elma yolla nar yolla
Babama dünür yolla
Babam vermem diyorsa
Çeşme başını kolla (Elçin, 1994: 87; Oktürk, 1985: 289)

Mavi taksi boyandı
Geldi kapıya dayandı
Kaçacağım sırada
Fallik anam uyandı (Üçer vd. 2009: 174)

Mavi taksi boyandı
Kapımıza dayandı
Tam kaçacağım sıra
Fışkı yengem uyandı (Çelik, 2005: 146)

Son olarak bu gruba giren mâniler içerisinde o coğrafyada bulunan kişilerin kaçarak evlilik ile ilgili söylediği mâniler vardır. Bu mânilerde örneğin 1 numaralı mânide buldukları coğrafyada kızların kaçtığından ve bunun bir çözümün olup olmamasından bahsederler. Ayrıca 83 numaralı mânide olduğu gibi ailesinden memnun olmayan kızların evliliği bir kurtuluş olarak görüp kaçacağı kişiye sorgusuz sualsiz kaçtığını söyler:

Acı biberim acı
Ateşe koydum sacı
Bu yıl kızlar kaçıyor
Yoktur bunun ilacı (Demir, 2013: 38)

Karanfil katar katar
Hepsi de pembe açar
Ana baba sevmeyen
Kocaya çıplak kaçır (Özalp, 2006: 73; Akalın, 1972: 22)

2.2.1.2. Çok Eşlilik

Çok eşlilik olarak da ifade edilen kuma olma ya da üzerine kuma gelmesi şeklinde yapılan evlilik günümüzde azalmış olsa bile kırsal kesimlerde devam eden bir evlenme biçimidir. Genellikle çocuğun olmaması durumunda erkekler ikinci bir eş ile evlenmektedirler (Artun, 2016: 198). Bu evlenme biçiminde ilk eş resmi nikâhın sahibidir ikinci ve ondan sonra gelecek eşlere sadece imam nikâhı kıyılır. Çok eşlilik kadın tarafında çok kolay bir durum değildir. Hem üzerine kuma gelen kadın hem de kuma olarak giden kadın için bu durum hiç kolay değildir bazı zorlukları vardır. Çok eşlilik üzerine söylenmiş 44 adet mânî tespit edilmiştir. Üzerine kuma gelen kadın üzüntüsünü maniler aracılığı ile belirtmiştir. Kendisinin kuma olması istenilen kız ise bundan duyduğu rahatsızlığı da aynı şekilde manilere yansıtmıştır. Nadir de olsa kuma olmayı isteyen kadınların da söylediği mânîlerde vardır.

Kadın duygusal ve hassas bir varlıktır çoğunlukla kuma olan kadınlar birbirlerini kıskanmış ve kabullenememişlerdir yalnız tamamı bu şekilde değildir birbiri ile anlaşan hatta çok seven kumalarda vardır. Tespit edilen mânîler incelendiğinde görülüyor ki kumalığın olumsuz özellikleri daha baskın şekilde işlenmiştir. Çok eşli evlilik yapan erkekler için çok da iyi şeyler söylenmemiştir. Çok eşli evlilik yapan adamların hayatlarının rahat olmayacağı zor geçeceği söylenmiştir. Örneğin 1 numaralı mânîde iki karısı olanın yüzünün kara olacağı söylenmiştir. Ayrıca iki karısı olan insanın başının belada olacağını 28 numaralı mânîde iki kadının birlikte adamın hayatını zehir edeceğinden bahsederek anlatır:

Armut dalda daladır
Mevla'm neler yaradır
İki karısı olan
Daim yüzü karadır (Çelik, 2005: 221)

Küp üstünde kediler
Gör ki, neler dediler
İki kuma birikti
Sakallıyı yediler (Oktürk, 1985: 374)

Çok eşli evlilikten bahsedilirken akla direkt iki kumanın birbiri ile anlaşamayıp sürekli kavga etmesi gelir. Birbirini kıskanan iki kadın kavga için en ufak bir sebebi bile kullanırlar. Hatta kumalardan birinin ölmesini dileyebilecek kadar birbirini sevmezler kumanın biri ölürse diğeri rahat edeceğini ifade eder. Mânîler içerisinde 22 numaralı mânîde birbiri ile kavga eden kumalardan birinin diğeri eşyalarına zarar verdiğini görürüz. 21 numaralı mânîde ise kumalar arasında sıranın ihlali üzerine söylenmiştir. Kumanın bir tanesi diğeri sıra ister ve bunu mânîye döker. 3 numaralı mânîde ise kumasının ölmesini isteyen bir kadının mânîsini görmekteyiz:

Bahçelerde gezersin
Kuş dilinden sezersin
Kuman öldü deseler
Sere serpe gezersin (Göksu, 1970: 97)

İki kapının eşiği
Geldi kumanın keşiği
Kuma keşiği vermezse
Sallarım ala beşiği (Üçer vd.2009: 207)

İndim dere aşağı
Girdim ısırganlığa
Kumamın cehizini
Bastım yeşil sandığa (Üçer vd. 2009: 113)

Kuma olarak gitmenin yanlış olduğu 5 ve 25 numaralı mânilerde anlatılmıştır. Kız ailesinin evli bir adamla evlendirmesini hazmedemez ve “ben kuma harcı mıyım?” diyerek sorgulayıcı bir tavırla 10 numaralı mâniyi söyler öyle ki kızlar kuma olmayı istemezler hatta zamanında kuma olmuş kadınlar da 35 numaralı mânide olduğu gibi pişmanlığını dile getirir:

Bardak bardak üstüne
Çıkma çardak üstüne
A kız deli mi oldun
Varma ortak üstüne (Özalp, 2006: 71)

Dağlarda kırıcı mıyım
Anne ben görcü müyüm
Dört komşudan sual et
Ben kuma harcı miyim (Eset, 1944: 78)

Sanduk sanduk üstüne
Bu sanduğun ismi ne
Böyle olacağını bilseydim
Varmazdım guma üstüne (Akman, 2003: 81)

Kocasının kendi üzerine yeni bir eş ile evlenmesi kadın için onur kırıcı bir durumdur. Özellikle çok eşliliğin sebeplerine baktığımızda kadının çocuksuz olması veya erkek çocuğunun olmaması bunların dışında hasta olması sebebi ile üzerine kuma gelmesi düşünüldüğünde daha üzücü bir durumdur çünkü çocuksuzluk kadının elinde olan bir durum değildir. Bu yüzden kadının bu sebeplerden dolayı ikinci plana atılıp eşinin yeniden evlenmesine üzüdür. Kadın bunu 16 ve 23 numaralı mânilerde anlatmıştır. 16 numaralı mânide kuması olduğu için ağlamasından bahsederken 23 numaralı mânide hasta olduğu için eşinin üzerine kuma getirdiğinden bahseder:

Erin gönlü farimez
Gayri hükmüm yürümez
Herif iki evlendi
Gözüm yaşı kurumaz (Aytekin, 2003: 74)

Karanfilim desteyim
Bülbülüm kafesteyim
Alma kuma üstüme

Ölmemişim hastayım (Göksu, 1970: 246; Üçer vd. 2009: 276)

2.2.1.2.1. Çok Eşlilikle İlgili Oyun Çıkarma Mânileri

Köy seyirlik oyunları yılın belirli günlerinde bazı törenlerde düğünlerde ve kış gecelerinde oynanmıştır. Köy seyirlik oyunlarının bazılarında hareketler ön plandayken bazılarında söyleşmeler karşımıza çıkar. Çeşitli konularda kendilerine söyleşmede güvenen kişilerin ortaya koyduğu bu oyunlara “oyun çıkarma” adı da verilmiştir. Bu oyun çıkarma oyunları halk edebiyatının diğer türleri ile etkileşim içinde olmuş ve içerisinde diğer türlerle alakalı örnekler barındırmıştır (Boratav: 2015: 241-243). Bu seyirlik oyunları içerisinde mânilerin bulunduğu oyun çıkarma mânileri diye tabir edilen iki oyuna rastlanmıştır. Müjgan ÜÇER, Fatma PEKŞEN, Murat TÜRKYILMAZ “*Mâni Benim Ezberim Sivas ve Çevresinden Mâniler*” kitabında oyun çıkarma mânileri adı verilen “Komşu Bacı ve Halil Oyunu” isimli iki adet içerisinde mâni örneği bulunan oyun tespit edilmiştir. Köy seyirlik oyunları her ne kadar bu çalışmanın konusu olmasa da içerisinde çok sayıda mâni barındırmasından dolayı böyle ayrı bir başlık altında toplamayı uygun bulduk. Bu iki oyunun konusu çok eşliliktir.

“Komşu Bacı” oyununda bir kadın, komşusundan kocasının kendi üzerine kuma getireceğini öğrenir. Komşusu olayın ayrıntılarını kadına bildirir. Kadın komşusunun söylediklerine karşı durumunu anlatan mâniler söyler. Ardından eve gelen kuma ile zaman içerisinde kaynaşır ve yaşamaya alışır ancak bir gün eşi hastalanır ve ölmek üzeredir. Bunun üzerine iki kuma miras konusunu açar karşılıklı söylenen mâniler sonucunda bu konuda anlaşamayıp kavga ederler ve oyun sona erer. “Halil Oyunu” isimli diğer oyunda ise evde iki kuması olan adam birinci ve ikinci eşine farklı zamanlarda hediyeler gönderir bu durumda iki kadın arasında kıskançlığa sebep olur ve karşılıklı söyledikleri mânilerle kavga ederler. Ardından adam hastalanır ve ölüm döşeğine düşer. İki kuma başında çocuklarını alıp mirası konuşurlar. Karşılıklı söylenen mânilerde anlaşıldığına göre adam mirasta adaletsizlik yapar ve iki kuma saç saça baş başa kavga eder ve oyun sona erer.

Her iki oyun da çok eşliliğin eleştirisidir. Her iki oyunda da bu evlilik biçiminin zararları söz konusudur. Çalışmanın metinler kısmında yine aynı başlık altında bu iki oyunun kitaptaki olay örgüsü ve mâni metinleri değiştirilmeden aynı şekilde verilmiştir. Olay örgüsü mânilerin oluşmasında ve anlaşılmasında etkili olduğu için metinler bölümünde bu iki unsur parçalanmamıştır.

2.2.1.3. Akraba Evliliği

Toplumumuzda akraba evliliği sık görülen bir durumdur. Türkiye’de evli çiftlerin üçte biri yakın akraba ile evlilik yapmıştır. Bu akraba evliliği yapanların büyük bir çoğunluğu kardeş çocuklarıdır. Akraba evliliğinin yapılmasının sebebi mirasın bölünmemesi ve ailelerin yaşlılıkları döneminde iyi bakılacağı düşüncesidir (Artun, 2016: 198).

Akraba evliliğinin tercih edilmesinde bazı sebepler vardır. Bunların başında mirasın bölünmemesi ve malın yabancıya gitmeden aile içinde kalması gelir. Bir diğer sebep ise ailelerin, yaşlılık dönemlerinde akrabadan olan gelin ya da damadın

daha iyi bakacağı ve şefkat göstereceği düşüncesidir. Her ne kadar böyle sebepler olsa da her toplum akraba evliliğini tercih etmez. Yani sonuç olarak akraba evliliği toplumdaki topluma değişiklik gösteren bir durumdur. Bazı yerlerde hem aile hem kız akraba evliliğine sıcak baksa da bazı yerlerde bu durum tam tersidir. Özellikle kız bazen akrabası ile evlenmeyi kabul etmez.

Akraba evliliği üzerine söylenen 7 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mâniler incelendiğinde 1 ve 4 numaralı mânide amcasının oğlu ile evlenecek olan kızın mutluluğu ve gururu vardır. Bu mânilerin tam tersi olarak 3, 5 ve 7 numaralı mâninin ilk ikisinde amcasının oğlu ile evlenmek istemeyen üçüncüsünde de amcasının oğlu ile evlenmiş ve pişman olmuş bir kızın söylediği mânilerdir. Ayrıca 3 ve 5 numaralı mâniler kızın gönülsüz olması başlığı altında da incelenmiştir. Yukarıda saydığımız mâni örneklerinin her birinde amca oğlu ile evlilik vardır 2 numaralı mânide ise teyze oğlu ile evlenme vardır:

Almadan kestim değnek
Al donum benek benek
Emmim oğlu dururken
El benim neme gerek (Üçer, vd. 2009: 445)

Ay vuruyor vuruyor
Vuruyor da duruyor
Teyzenin uşağına
Anan seni veriyor (Çelik, 2005: 224)

Dabancan doli mermi
Atma beni vurursun
Emicemin oğlisin
Almam seni bilirsun (Çelik, 2005: 473)

Yüksek konaktan uçdum
Çayır çimene düşdüm
Ne belalı başım var
Abıcam gile düşdüm (Akman, 2003: 93)

2.2.1.4. Görücü Dünürçülük/ Kız Bakma, Kız İsteme Yolu ile Evlilik

En yaygın evlenme biçimi görücü yolu ile evlilik günümüzde de halen tercih edilen bir evlilik biçimidir her ne kadar günümüzde artık erkek ve kız tanışıp birlikte karar verseler de halen bu evlilik biçimi tercih edilmektedir. Görücü yolu ile yapılan evlilik şu şekilde olmaktadır:

Oğlan annesi çocuğunun evlilik çağı gelmesi ile birlikte ona uygun kız aramaya başlar. Önce oğlu ile konuşarak sevdiği bir kız var mı yok mu tespit eder. Eğer erkeğin sevdiği bir kız varsa kızı ve ailesini araştırır. Eğer erkeğin sevdiği bir kız yoksa ve eş seçimini annesine bırakmışsa bu sefer oğlan annesi etrafındaki kızları araştırır ve uygun bir kız bulduğunda oğluna da danışarak kız bakmaya gider. Oğlan annesi yakın akrabalarından tecrübeli büyük kadınlarla kızı görmeye gider ve kızı evinde görüp hal ve hareketlerine bakarlar. Eğer kızı beğenirlerse kız tarafının

davranış şekline göre gönüllerinin olup olmadığına bakarlar. Eğer kız tarafının da gönlü varsa kızı başka bir gün istemeye gelirler. Kız tarafı bu süre zarfında oğlan tarafını araştırır ve kızlarına uygun bulursa kızı verirler ve nişan hazırlıkları başlar. Mâniler içerisinde görücü usulü evlilik üzerine söylenmiş 12 mâni vardır.

Dünür gelmek ya da dünür gitmek ile ilgili mânilere bakıldığında bu mâniler üç gruba ayırabiliriz: Kızın söylediği mâniler, dünür gelecek kişilerin söylediği mâniler ve üçüncü kişilerin söylediği mâniler. Kızın söylediği mâniler incelendiğinde kendisi için gelen dünürlerden bahseder. 1 numaralı mânide yaşının küçük olmasına rağmen bir sürü dünürü olduğunu anlatır 2 numaralı mânide ise iki kardeş arasında seçim yapamayışından bahsetmiştir. 3 numaralı mânide ise kendisi için gelen dünürlerden memnun olmadığını söyler. Kıza dünür gelecek kişinin söylediği mânilere bakıldığında 12 numaralı mâni örnek verebilir. Üçüncü kişinin ağzından söylenen mânilerden 4, 6 numaralı mânileri örnek verebiliriz. Bu mânilerin ilkinde erkek evlat için kız bakılması gerektiğinden bahsederken ikinci mânide kıza gelecek bir dünürden bahsedip o adayın özelliğini anlatır:

Ak koyun meler gelir
Dağları deler gelir
Yaşım küçücük amma
Dünürler bana gelir (Yağmurdereli, 1963: 23)

Fırın üstünde fırın
Durur komşular durun
İşi gücü bırakın
Oğlunuza kız bulun. (Tatar, 2014: 34)

Yüzü beyaz kar gibi
Hiç bulunmaz yâr gibi
Anasından istettim
Biraz gönlü var gibi (Akalın, 1972: 25)

2.2.2. Görücüye Verilen Cevabı Konu Alan Mâniler

Oğlan annesi oğlunun görüştüğü kız varsa ona görücü olur yoksa kendilerine uygun olabilecek bir kıza aile büyükleri ile birlikte dünürlüğe gider ve Allah'ın emri ile kızı isterler. Erkeğin ailesi kıza dünürlüğe giderken öncesinde geniş çaplı bir araştırma yapar kızın namuslu, terbiyeli evine ve törelerine bağlılığına bakılır. Aynı şekilde kızın ailesi de gelen adayı araştırmaya başlar. Elde edilen bilgilere göre erkeğin işi mesleğinin ne olduğuna ve kötü alışkanlıklarının olup olmadığına bakıp bir karara varırlar (Örnekle, 1976: 191). Bazı durumlarda kız ve oğlan sevgilidir ve kızın gönlü vardır bazı durumlarda ise kız oğlanı tanımaz ilk defa görür. Her iki durumda da ailenin cevabı önemlidir. Özellikle geçmiş dönemlerde kızın görüşüne çok önem vermeyen aileler kendi istekleri doğrultusunda hareket ederlerdi. Günümüzde değişen dünyanın etkisi ile artık kızın görüşüne verilen önem artmıştır hatta artık evleneceği kişiye kız kendi karar vermektedir. Kızın ailesi gerekli araştırmayı tamamladıktan sonra erkek tarafına cevabını bildirir.

2.2.2.1. Ailenin Cevabının Olumsuz Olması

İnsanlar duygu ve düşüncelerini bazı araçlarla ifade ederler. Bu bazen bir resim bazen bir el işi bazen bir türkü bazen de mânidir. Bu sebeple gerek sevenlerin kavuşmasına engel olan ailelerin olması gerek başka sebeplerle ailenin kızı vermemesi sonucunda kız ya da erkek bu konudaki duygu ve düşüncesini manilere dökmüştür. Kıza görücü olan aileye kızın ailesi bazı durumlarda olumsuz cevap verirler. Bu olumsuz cevap bazen birbirini seven iki gencin zorla ayrılmasına sebep olurken bazen de kız istemediği bir kişiyi ailesi ile ortak bir kararla reddeder. Kızın verilmemesi başlığı altında 168 adet mânî bulunmaktadır.

Kızın verilmemesine sebep olan aile ferdi bazen annesi, babası ya da abisi olabilir. Kızın aile fertlerinden herhangi bir tanesinin cevabının olumsuz olmasına karşılık kızın söylediği mâniler vardır. Kız örneğin 15, 16 numaralı mânilerde erkeği muhatap alarak evlenmelerinin babasının ve abisinin vermediğini söyler:

Ayvanda gezen oğlan
Ak yazı yazan oğlan
Babam sana kız vermez
Git para kazan oğlan (Akalin, 1972: 31)

Bacada durdun yeter
Bıyığın burdun yeter
Ağam sana kız vermez
İt oldun ürdün yeter (Akalin, 1972: 9)

Kızın sevdiği ile evlenmesine engel olan aile ferdi anne ve babadır. Kesin bir cevapla kızın sevdiği kişi ile evlenmesine engel olur. Bu durumla karşı karşıya kalan erkek sevdiğini alamamanın acısı ile kızın anne ve babasını muhatap alan mâniler söyler. Bu mânilerde erkek kızın anne ve babasına kızlarını kendisine vermedikleri için beddua eder. Bu mânilere 13 ve 25 numaralı mânileri örnek verebiliriz:

Ayşem Ayşem aş'mola
Koynu dolu muşmula
Seni bana vermedi
Annen Allahtan bula (Oktürk, 1985: 47,141; Göksu, 1970: 65)

Bahçelerde bibersin
Küçüksün kibarsın
Deyyos baban vermezse
Çatlasın da gebersin (Göksu, 1970: 97)

Ailenin kızı sevdiğine vermemesi sonucu kızın söylediği mânilere rastlarız. Bu mânilerde kız sevdiği ile kavuşamamanın üzüntüsünü anlatır ve sitemini de yine mânilere yansıtır. Örneğin 65 ve 153 numaralı mâniler kızın bu konu ile ilgili söylediği mânilerdir:

Fistan biçtim giymedi
Biçtiğime değmedi
Kör olasıca babam

Sevdiğime vermedi (Demir, 2013: 166)

Su bağladım soğana
Su bahçeyi dolana
Annem beni vermiyor
İstedğim oğlana (Üçer vd. 2009:122)

Ailenin kızı vermemesinin bazı sebepleri vardır. Mâniler ışığında bu sebepler kızın küçük olması, oğlanın fiziki ya da karakter özelliklerinin ailenin hoşuna gitmemesidir. Ayrıca oğlanın maddi durumun kötü olması da kızın verilmeme sebebi olabiliyor çünkü aileler kızının rahat bir yaşam sürmesini isterler. Bu sebepler ile ilgili birçok mânî örneği vardır. Bu mânilerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Kızın küçük olmasından dolayı 159 numaralı mânide babası kızı vermez; Oğlanın maddi durumunun kötü olmasından dolayı 76 numaralı mânide kızın verilmediği söylenir; 108 numaralı mânide oğlanın fiziksel özelliğinden dolayı kız verilmeyeceğini anlatır. Erkeğin cesaretli olması aranan bir özelliktir 21 numaralı mânide kız erkeğin korkak olmasından dolayı babasının ona kendisini vermeyeceğini söyler:

Bacada yatan oğlan
Saati sarkan oğlan
Babam sana kız vermez
Horozdan korkan oğlan (Üçer vd. 2009: 315)

Gemi gelir haralı
İçi dolu yaralı
Züğüörde kız vermezler
Olacaksın paralı (Oktürk, 1985: 316; Akalın, 1972: 420)

Karşıdaki camuzlar
Kağnısını omuzlar
Size kız mı verirler
Kel kafalı domuzlar (Akalın, 1972: 354)

Taksi geldi düt dedi
Annem eve git dedi
Baktım dünürler gelmiş
Bey babam küçük dedi (Çetin, 2011: 80)

Kızın verilmemesinin bir diğer sebebi ise statüdür. Kızın veyahut babasının statüsü kızın kiminle evlenip evlenemeyeceğinin göstergesidir. Özellikle geçmiş dönemlerde köy, kasaba ve mahallelerde muhtar ve ailesi statü olarak buldukları coğrafyada üstün tutulurdu. Bu yüzden de muhtarın kızı var ise ona ulaşmak bir hayli zordu. Aynı şekilde muhtara kız vermek de bir övünç meselesiydi. Kızın babasının muhtar olması ve bu sebeple kıza ulaşılmanın güç olduğunu 116 numaralı mânî örneğinde görebiliriz:

Kızın babası muhtar
Gel bize harman aktar
Muhtar sana kız vermez
Dış kapıya anahtar (Akalin, 1972: 270)

Kızını vermeyen aileleri ikna etmek için bazı yollara başvurulabilir. Bu uygulamalar büyü ve muskadır. Mâniler içerisinde 88 numaralı mâninin söyleyicisinin bir kız olduğu ve bu kızın kendisi ile evlenmek isteyen kişiye muska yazdırması öğütlediği görülür:

Irmak kenarı düzdür
Beyim atını gezdir
Beni sana vermezler
Hocaya muska yazdır
(Oktürk, 1985: 337; Karabrahimoğlu, 1971: 124; Eset, 1944: 104)

2.2.2.2. Kızın Cevabının Olumsuz Olması

Kız kendisine talip olan kişiyle evlenmek istemediğini mâniler aracılığıyla söyler. Bazı mânilerde evlenme isteğini neden reddettiğini anlatır. Bu başlık altında 33 mâni tespit edilmiştir. Kızın gönülsüz olmasının belli başlı sebepleri vardır bu sebepler mâniler ışığında şöyle sıralanabilir:

Kız kendisine talip olan erkeği küçük görüp yukardan bakar ve onu beğenmez ve 13 numaralı mânide köylü olan bir kişi ile evlenmeyeceğini şu şekilde ifade eder:

Elbisenin moruna
Varmam köyün ağına
Köylü oğlu değil mi
Takamam onu koluma (Demir, 2013: 146)

Evlenme biçimleri başlığı altında akraba evliliğinden bahsetmiştik. Akraba evliliği tercih edildiği gibi akraba evliliğini istemeyen kişilerde olabilir. Her toplum, her aile ve her kişi bu durumu kendi özelinde belirler. Her ne kadar toplum akraba evliliğini benimsemiş olsa bile evlenecek kız ya da erkek akraba evliliği yapmak istemeyebilir. Kız amcasının oğlu ile evlenmek istemediğini örneğin 10 numaralı mânide ifade etmiştir. Bu mâni aynı zamanda akraba evliliği başlığı altında incelenmiştir:

Dabancan doli mermi
Atma beni vurursun
Emicemin oğlisin
Almam seni bilirsun (Çelik, 2005: 473)

Kızın kendisine dünür olan kişi ile evlenmek istemeyişinin sebepleri arasında 5 numaralı mânide olduğu gibi erkeği beğenmemesi, 1 numaralı mânide olduğu gibi kendisine dünür olan kişiye karşı aşk duymaması, 23 numaralı mânide olduğu gibi yaşlı bir kişinin kendisini istemesi olabilir. İlgili mâniler şu şekildedir:

Ak tlbendim yuydurmam
İçine gül koydurmam
Sevmediğim oğlana
Nikâhımı kıydırmam
(Akalın, 1972: 352; Üçer vd. 2009: 257; Oktürk, 1985: 153, 176)

Atlı geliyor atlı
Boynu da kravatlı
Kalkmış beni istiyor
Şu işkembe suratlı (Akalın, 1972: 211; Özalp, 2006: 95)

Kar yağıyor yağıyor
Abamı giyeceğim
İhtiyara varıp da
Baba mı diyeceğim (Özalp, 2006: 71)

Aynı zamanda çok eşlilik başlığı altında incelenen 28 numaralı mânide kız ne pahasına olursa olsun kuma olmayacağını açık açık ifade etmiştir:

Sandık sandık üstüne
Çıktım sandık üstüne
Kırk yıl kocasız kalsam
Varmam ortak üstüne (Özalp, 2006: 68; Karabrahimoğlu, 1971: 193; Eset, 1944: 140)

Kız bir kişiye karşı olumsuz olmasının yanında bazen de genel olarak evliliğe karşı çıkar bu karşı çıkmada belli sebepleri vardır. 17 numaralı mânide evin tek kızı olduğundan bahseder ve bunun için evlenmek istemez ve babasının da kendisini başkasına vermemesini söyler. 31 numaralı mânide ise askerde kardeşi olan kız gelin olmak istemediğini söyler:

Ev üstünde guguşçuk
Ötmeyip de n'apacak
Ben babamın bir kızı
Verip de n'apacak (Ayva, 2006: 164)

Taş üstünde taşım var
On üç ondört yaşım var
Ben nasıl gelin olam
Askerde kardeşim var (Üçer vd. 2009: 365)

Evlenmek istemeyen kız bu durumu sadece ailesine ya da erkeğin şahsına söylemez aynı zamanda 14 numaralı mânide olduğu gibi erkeğin ailesine karşı evlenmek istemediğini söyler:

Elma attım denize
Geliyor yüze yüze
Darılma hanım teyze
Gelin olmam ben size (Üçer vd. 2009: 169)

2.2.2.3. Ailenin Cevabının Olumlu Olması

Aileler gençlerin birbirlerine uygun olduklarını düşünürlerse evlilik için ilk adımı atmış olurlar ve iki gencin evlenmesine müsaade ederler. Her iki ailede ve gençler bu durumdan memnun bir şekilde hazırlıklara başlarlar. Özellikle kız ve erkek daha önceden tanışmış ve birbirini sevmişlerse bu durum onlar için daha çok mutluluk verici olur. Sevdiğine kavuşma ve kızın ailesinin kızın rızası sonucunda evliliği olumlu karşılaması durumunu konu alan 41 mâni vardır.

Ailenin kızı sevdiği kişiye vermesi kız için sevindirici bir durumdur. Kız bu durum karşısında hem sevinçli hem de heyecanlıdır. Kızın sevdiği ile evlenmesi toplum içerisinde de önemli bir yere sahiptir sevdiği ile evlenen kızın mutlu olduğu her halinden anlaşılır bu durum diğer insanların ilgisini çeker. Kızın sevdiği ile evlilik yoluna girmesi üzerine hem kızın söylemiş olduğu hem de başka kişiler tarafından söylenmiş mâniler vardır. Örneğin 7 ve 21 numaralı mânilerde başkasının kızın sevdiğine verildiğini söylerken 37 numaralı mânide kızın kendisi mâninin söyleyicisidir:

Başakları dermişler
Düze harman sermişler
Ellere de ne mutlu
Sevdiğine vermişler (Akalin, 1972: 127)

Geline bak geline
Kına yakmış eline
Ne mutlu bu geline
Gidiyor sevdiğine (Demir, 2013: 169)

Tabaka dolu tütün
Sevmişim sıtkı bütün
Ben sevdim ben aldım
Yansın Çankırı bütün (Özalp, 2006: 119)

Kızın ailesi görücü geldiğinde kızın rızasını alırlar kıza gelen kısmeti isteyip istemediğini sorarlar. Kızın cevabına göre de bir sonuca varılır. 2 numaralı mânide kız için “Mehmet” isimli bir adayın olduğunu söyleyip kabul edip etmeyeceğini sorarlar. Bazı durumlarda da kız ailesine ya da görücü olan erkek kızın ailesine karşı mâniler söylerler. Bu mânilerde her ikisi de sevdiği ile evlenmek istediğini ve birbirlerine onay vermesini söylerler. 9 ve 18 numaralı mâniler bu konuya örnek verilebilir:

Ah kızım kızım
Vay deli kızım
Seni Mehmet istiyor
Vereyim ona (Üçer vd. 2009: 130)

Bir taş attım denize
Savruldu çıktı yüze
Gedin deyin hocaya

Gızını versin bize (Şehidoğlu, 1965: 30)

Fasulye fasıl olur
Yemesi nasıl olur
Ver baba sevdiğime
Bak geçim nasıl olur (Demir, 2013: 164)

Bu başlık altında öğüt niteliği taşıyan mâniler bulunmaktadır. Bu mânilerin içeriğinde kızı dengine vermek gerektiği, maddi gücün önemli olmadığı asıl önemli olan değerin ahlak olduğu anlatılmıştır. Kız ve erkeğın dengi ile evlendirilmesi önemlidir. Yaşanılacak bir ömür vardır ve bu ömür ancak birbirine uygun insanlar tarafından sürdürülebilir. Geleneksel evlilik sürecinde aileler, gelin ve damat adaylarının ahlakı, huyları, maddi durumunu araştırırlar ve denklik durumuna da dikkat ederler örneğın Manas destanında oğluna kız arayan Cakıp Han, Kanıkey'i Manas'a denk bulur aynı şekilde Dede Korkut Hikâyelerinde de denklik konusu işlenmiştir. Damat adayları kendileri için eş olacak kişilerin çevik, savaşçı, iyi kılıç kullanıp iyi at binebilen kadınlar olmasını isterler (Çiftçi, 2018: 335, 336). Mâniler içerisinde denklik durumuna 5 ve 25 numaralı mâniler örnek verilebilir:

Bahçede koyun kuzu
Koyuna verdim tuzu
Paraya damak etmen
Yiğide verin kızı (Demir, 2013: 86)

Karşıda koyun kuzu
Burma burma boynuzu
Mala tamah etmeyin
Dengine verin kızı (Özalp, 2006: 77)

2.2.2.4. Ailenin Kızı İstemediği Kişi ile Zorla Evlendirilmesi

Toplumumuzda kızın istemediği kişiye zorla verilmesi ile ilgili örnekler çoktur. Bu kadar güncel, hayatın içinden olan bir konunun mânilere yansımaları çok normaldir. Mâniler incelendiğinde metinler içerisinde kızın istemediği kişiye zorla verilmesinin verdiği üzüntü ve rahatsızlık vardır. Kız istemediği kişiyle nişanlanmasından duyduğu rahatsızlığı mâniler aracılığıyla ifade etmiştir. Kızın zorla verilmesini konu alan 13 mâni vardır. Bu mânilere örnek olarak 2, 5, 9 ve 10 numaralı mânileri verebiliriz. Bu mânilerden 5, 9 ve 10 numaralı metinleri istemediği kişi ile zorla evlendirilen kız bizzat kendisi söylemiştir. 2 numaralı mâni ise bir başkası tarafından kızın durumunu anlatmak için söylenmiştir. Bahsi geçen mâniler şu şekildedir:

Bahçelerde bibersin
Hem ister hem istemezsin
Sevmediğın oğlana
Gelin olur gidersin (Göksu, 1970: 106)

Dere akıyor dere

İki başı bir yere
Başımı bağladılar
İstemediğim yere (Demir, 2013: 134)

Irmak kıyısı kese
Beni vermişler pise
Anam babam vermese
Varır mıyım şu pise (Üçer vd. 2009: 164)

10
Kara kara böcekler
Duvarı delecekler
Sevmediğim oğlana
Zorunan verecekler (Üçer vd. 2009: 374, 376)

2.2.2.5. Kızın Gurbete Verilmesi

İnsanın doğup büyüdüğü yerden uzakta başka bir yerde yaşıyor olma durumuna “gurbet” adı verilmiştir. Gurbet bazısı için öyle zor öyle sancılı bir süreçtir ki insanlar sıla hasretini derinden hissederler. Bu yüzdendir ki gurbet konulu pek çok türkü, şarkı, roman, hikâye vardır. İnsanlar sıla özlemini bu edebi türlere dökerek ifade ederler.

Halk şiirinin müstakil bir şekli olan mânilerde de gurbet bolca işlenmiştir. Bu mâniler kızın yaşadığı yerden uzaklarda olan biriyle evlenmesini konu alan metinler vardır. Bu başlık altında inceleyeceğimiz mâniler kızın uzaklardan birileri ile evlendirilmesini konu alır. Kız bu durumdan oldukça rahatsız ve üzüntülüdür. İncelediğimiz metinlerde bu konu hakkında 6 adet mâni tespit edilmiştir. Kızın gurbete verilme durumuna örnek olarak 1, 4 numaralı mânileri verebiliriz:

Altın yüzüğün kaşu
Görür köyün başu
Uzağa kız vermeyin
Yaşmakla döker yaşu (Kara, 1994: 27)

İşgın attı dal attı
Dibinde yılan yattı
Kör olası babam
Beni gurbete sattı (Demir, 2013: 198)

2.2.3. Başlık Parası

Bazı yörelerde “kalın” olarak tabir edilen başlık parasını Teslime İhtiyar Büyüktaş’ın “Türk Kültüründe Gelin” yüksek lisans tez çalışmasında şöyle ifade etmiştir:

“Diğer bir adı kalın olan başlık parası, evlenecek oğlanın ve akrabalarının kız evine yaptığı, toplumlara ve kültürlere göre değişiklik gösteren hediye niteliğinde bir ödemedir. Bu ödeme genellikle para, hayvan,

çeşitli süs eşyaları veya törensel değerler gibi şeylerdir. Kadın satılması gibi görülse de aslında taraflar arasında hakların aktarılması ile ilgili yapılan anlaşmadır. Taraflar arasındaki dengenin sağlanması, hatta bazı toplumlarda gelinin çocukları olduğunda çocuklarının üzerinde hak iddia edebilmesi için başlık oldukça önemlidir.” (İhtiyar, 2019: 34).

Başlık parasının kökü çok eskilere dayanmaktadır. Günümüzde kullanılabilirliğini yitirmiş olsa da Anadolu'nun bazı kırsal kesimlerinde devam ettirilmektedir. Başlık geleneğinin günümüzde zayıflamasının sebebi geleneğin değişmesi ve ekonomik sebeplerdir (Gönen, 2006: 63).

Başlık parasının kökleri eskilere dayanmaktadır. Başlık parasının geçtiği yazılı kaynaklar şunlardır:

“Ramsted'e göre kalın kelimesine ilk defa Suci kitabesinde rastlanmaktadır. 5-6. yüzyıllarda Uygurların kız verirken başlık aldıklarına dair bilgiler Çin kaynaklarında yer almaktadır. 10. yüzyılda Oğuzlar arasında da evliliğin temel basamaklarından birini başlığın oluşturduğunu İbn Fadlan ortaya koymaktadır. Türk destanları da kalın geleneğini muhafaza eden anlatımlar taşımaktadır. Manas Destanı'nda Kanıkey için “on çukuru dolduracak yılki, kırk çukuru dolduracak koyun, yüz çukuru dolduracak sığır, dört çukuru dolduracak deve” başlık olarak istenir. Dede Korkut Kitabı'nın Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Hikâye'sinde ise Delü Karçar, kardeşi Banı Çiçek için Dede Korkut'tan başlık/kalın olarak, işi zora koşmak için olsa da, “maya görmemiş bin buğra, hiç kısrağa aşmamış bin aygır, koyun görmemiş bin koç, kuyruksuz kulaksız bin köpek, bin pire” ister. (Çiftçi, 2018: 327).

Mânilerin içerisinde başlık parası, başlık parasının miktarı, başlık parası yüzünden yaşanan zorluklar yer almıştır. Başlık parası ile ilgili 29 adet mani tespit edilmiştir. Bu mâni örnekleri şu şekildedir:

Kız kendisi için yüksek bir başlık miktarı ister ve kendisine talip olacak kişilerin maddi gücünün yüksek olmasını ister. 5, 8 ve 11 numaralı mâniler bu duruma örnek verilebilir. Hint kumaşı hem pahalı hem de zor bulunan bir kumaştır 5 numaralı mânii söyleyen kişi kendini Hint kumaşına benzetmiştir. 8 numaralı mânii söyleyen kız kendisi ile evlenecek kişinin maddi durumunun iyi olmasını ister. 11 numaralı mânide ise kız kendi özelliğinden bahsederek kendisi için başlık olarak “on bin” lira istemiştir. Bahsi geçen mâniler şu şekildedir:

Altın yüzük kaşyım
Güzellerin başyım
Benim paham ağırdır
Hindistan kumaşyım (Yağmurdereli, 1963: 30)

Bahçelerde güvensin
Ne kendini översin
Beni alacak adam
Kesesine güvensin (Yağmurdereli, 1963: 50)

Damda inek bağlı mı

Buynuzları yağlı mı
Ben gibi kıvrak kıza
On binler pahalı mı (Yançev, 2002: 8)

Başlık parası yıllarca düşük ve orta gelirli aileler için sıkıntılı bir durum olmuştur. Bazı durumlarda kızın ailesi dışında kız bizzat kendisi için eş adayı olan kişinin ailesine karşı şart olarak başlık parası sunmuştur. Bu durumda başlık parası her şekilde oğlan tarafı için zorlayıcı bir unsur olmuştur. Hatta başlık parasını reddedenler olmuştur. Ailelerin başlık parası yüzünden yaşadığı zorluklar Kibar Feyzo filmine yansımıştır (Çiftçi, 2018: 328). Bu durumu anlatan mânilere 6, 13, 17, 18, 23 numaralı metinler örnek verilebilir:

Araba gelir karşıdan
Tekerleri aynadan
Başlık parası değil mi
Babaları oynatan (Akman, 2003: 16)

Eşik eşik arası
Buldum atlas parası
Göz gördü gönül sevdi
Vermem başlık parası (Kara, 1994: 73)

Kaşıklık dolu kaşık
Oğlunuz bana âşık
Oğlunuza varırım
Çok verirseniz başlık (Üçer vd. 2009: 243)

Kaşının karasına
Ben konmuş arasına
Az verdim çok yalvardım
Şu kızın anasına (Akalın, 1972: 30; Oktürk, 1985: 52)

Niye gelmezsun bana
Yüreğimün yarası
Ben okulu bitirdim
Sorun başluk parası (Çelik, 2005: 343)

2.2.4. Söz/Nişan

Söz ve nişan ayrı ayrı törenlerdir ancak artık günümüzde çoğu yerde söz ve nişan birlikte yapılmaktadır bu sebeple bu iki töreni bir başlık altında toplamayı uygun bulduk. Söz kesimi kız istemeden sonra yapılan törendir. Dünürçülük yolu ile anlaşılan aileler bu durumu daha geniş bir misafir eşliğinde bu anlaşmayı pekiştirirler. Bu törende başlık ve hediyeler konuşulup anlaşılır (Örnek, 1976: 191). Nişan ise TDK'nın Türkçe sözlüğünde "*işaret, belirti, alamet*" anlamına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 2019: 1773). Nişan düğünden önceki süreçtir. Ailenin kızı vermesi sonucu gençlerin düğüne kadar birbirini daha yakından tanınması için aralarındaki ilişkiyi

meşrulaştıran bir törendir. Nişan süreci gençler ve aileler için önemlidir. Hem ailelerin hem de nişanlı çiftlerin birbirleriyle kaynaşması için önemli bir süreçtir. Bu süreçte aileler ve nişanlı çiftler birbirleri ile görüşüp vakit geçirirler birbirlerine hediyeler gönderirler ve aile olma yolundaki ilk adımları atmış olurlar. Eski dönemlerde özellikle kırsal kesimde nişanlılık süreci şimdilerde olduğu gibi nişanlı gençler için çok rahat geçmemiştir. Geçmiş dönemlerde nişanlı çiftler yalnız görüştürülmez aileler ile birlikte görüşmeler gerçekleştirilirdi.

Bazı yerlerde söz ve nişan aynı gün yapılır bazı yerlerde nişan için ayrı bir tören düzenlenir ve söz ve nişan töreni hemen hemen aynı uygulamaları barındırırdı. Söz ve nişan töreninde bazı uygulamalar vardır bu uygulamalar şu şekildedir:

Söz kesimi kız evinde erkek ve kadınların ayrı odalarda oturması ve kendi aralarında eğlenmesi şeklinde gerçekleşirdi. Bu törende bir yüzük takılır ve bu yüzük verilen sözün bir işareti sayılır. Bu törende misafirlere şerbet ve tatlı ikram edilir. Şerbeti kız evindeki tecrübeli kadınlar hazırlar. Şerbetin malzemesini erkek tarafı getirir. Ayrıca bu törende kıza verilecek ağırlık, para, altın, halı, kilim vb. miktarı ve nasıl olacağı konuşulurdu (Boratav, 2019: 199).

Nişanlılıktan evlilik sürecine kadar iki aile arasında hediyeleşmeler olur. Bunlar nişan günü, ramazan ayı, ramazan bayramı, kurban bayramı, yazın, kışın gibi zamanlarda yapılmaktadır. Bu hediyeleşme Karapınar/ Konya çevresinde sırasıyla ülü, iftarlık, bayramlık, kurbanlık, yaz ülüsü, kış ülüsü isimlerini alır. Ayrıca damadın ya da damadın ailesinden birinin hasta olması ya da bir yola çıkması sonucu kız evi tarafından “yolluk” adı verilen hediye götürülür.

Söz ve nişan sürecini konu alan 55 adet mâni vardır. Söz ve nişan sürecinin farklı farklı durumları manilere konu olmuştur. Bu başlık altında pek çok mani tespit edilmiştir. Bu manilerden bazıları şu şekildedir:

Evlilik çağında çocukları varsa erkek anneleri gittikleri her ortamda bir kız arayışına girer ve dikkatini çeken kızların nişanlı olup olmadığını araştırır. Bazen bunu kızı tanıyan birine sorar bazen de kızın kendisine sorup öğrenir. Örneğin 36 numaralı mâninin söyleyicisi olan kız, kendisini beğenip bakan kadınlara hitaben nişanlı olduğunu haber vermiştir:

Karadır kaşlarımız
On altıdır yaşlarımız
Pek bakmayın yengeler
Bağlıdır başlarımız (Yançev, 2002: 47)

Nişanlı kızlar girdiği ortamlarda dikkat çekerler. Ortamdaki diğer insanlar kızın kim olduğunu kimin nişanlısı olduğunu araştırır ve hemen kızın kolundaki ve boynundaki altın takılarına bakarlar. Oğlan tarafının ne kadar altın ve ziynet eşyası taktığını merak edip araştırırlar. Bu yüzden tecrübeli kadınlar nazardan korkar ve bu konuda kızı uyarırlar. Nişanlı kız göz önünde olduğunu bildiği için nazar için gerekli önlemi alır. Nişanlı kız bu durumu 5 numaralı mâniye şu şekilde yansıtmıştır:

Altınları takındım
İki yana bakındım
Nazar degecek diye
Nişanlıma okundum (Göksu, 1970: 79; Yağmurdereli, 1963: 31)

Nişanlı çiftlerin gezmesi ve birlikte vakit geçirmesi çiftler için çok mutluluk verici bir durumdur. Bazı aileler gençlerin yalnız başına gezmelerine ve birlikte vakit geçirmelerine izin verse de bazı aileler buna müsaade etmezler. 7 numaralı mânî örneğinde nişanlılık sürecinde nişanlı ile vakit geçirmenin güzelliği anlatılır. Yalnız herkes yukarıda verilen örnek kadar şanslı değildir. Örneğin 44 numaralı mânîde olduğu gibi nişanlısı ile rahat görüşmemesinden yakınır:

Ayağında çizmesi
Geliyor bal süzmesi
Ne de güzel oluyor
Nişanlısıyla gezmesi (Demir, 2013: 73)

Mendilimin şanına
Biber ekim yanına
Annem beni koymuyor
Nişanlımın yanına (Demir, 2013: 290)

Bazı mânîlerde, nişan töreninden ve törende yapılanlardan bahseder. Söz ve nişan töreninde şerbetin içilmesi önemlidir. “tatlı yiyelim tatlı konuşalım” sözündeki amaç şerbet içmekte ki amaçla aynıdır. Nişan töreninden ve bu şerbet içme durumundan 20 ve 43 numaralı mânîleri örnek verebiliriz:

Develerin tavşanı
Bu gün cuma akşamı
Bu akşam oluyor
Meryem kızın nişanı (Çetin, 2011: 73)

Masa üstünde çiçek
Elbisem biçilecek
Anne haberin olsun
Şerbetim içilecek (Demir, 2013:280)

2.2.5. Çeyiz

Çeyiz kelimesi Türk Dil Kurumu'nun Türkçe sözlüğünde “*gelin için hazırlanan her türlü eşya, cihaz*” şeklinde tanımlanmıştır (Türkçe Sözlük, 2019: 528). Arapça cihaz kelimesinden gelen çeyiz kız için hazırlanan sandık eşyasıdır. Her aile kızına ekonomik gücünün yettiği şekilde çeyiz hazırlar. Çeyiz eşyaları bir evin neye ihtiyacı varsa ona uygun şekilde hazırlanmaktadır (Artun, 2016: 209).

Türk toplumunda çeyiz çok önemlidir. Öyle ki “kız kundakta çeyizi sandıkta, kız beşikte çeyizi sandıkta, kız kucakta çeyizi bucakta” şeklinde söylenen atasözlerimiz vardır. Bunlardan da anlaşılacağı üzere çeyiz o kadar önemlidir ki çeyiz hazırlığı kız daha küçükken başlar. Aileler kızlarına çeyiz hazırlarken çok titiz davranırlar bu yüzden kimsede görülmemiş modeller, eşyalar yapmayı isterler. Özellikle geçmiş dönemlerde kızın çeyizi ne kadar çok ve ne kadar güzel olursa kızı gösterilen itibar o kadar olur yani erkek tarafı için başlık parası vermek nasılsa kız tarafı için de çeyizin güzel ve fazla olması aynı şeydir. Günümüzde çeyize verilen

önem geçmişe oranla azalmıştır. Günümüzde çoğu aileler kızın çeyizini kızın evliliğine yakın bir zamanda hazırlıyor ve genellikle hazır fabrika yapımı eşyaları tercihe ediyor. Yalnız, halen çeyize önem veren ve bu konuda erkenden hazırlığa başlayan ailelerde vardır (Büyüктаş, 2019: 52).

Nişanlı kızın düğünü yaklaşınca ya da bazı yörelerde düğün esnasında kızın çeyizi sergilenir ve herkese gösterilir. Bazı yerlerde nişanlı kızın çeyizine imam ya da muhtar fiyat biçer ve bunu kaydederler. Nişanlı kızın çeyizi oğlan evine iki hafta önceden götürüp döşenir. Bu çeyiz götürme işi de akrabalar ile bir törenle yapılır. Bazı yerlerde örneğin Konya/ Karapınar'da gelinin çeyizi yani halı, kilim ve kanaviçe ile yapılmış bazı eşyaları evinin bir odasının duvarına asılır ve o oda düğünden sonra uzun bir müddet o şekilde kalır ancak günümüzde yaklaşık son 5-10 yıldır bu uygulama yapılmamaktadır (Büyüктаş, 2019: 52-54; Artun, 2016: 210).

Çalışma içerisinde 24 adet mâni tespit edilmiştir. Mânilerin içerisinde çeyizin hazırlanma aşamasından düğünde çeyiz sergilemeye kadar geniş bir konu yelpazesi vardır. Kız küçükken çeyiz hazırlığı başlar çünkü çeyiz el emeği olduğu için hazırlamak uzun sürer. Ayrıca kıza çeyiz düzmek maddi açıdan kız tarafının fedakârlık etmesi gereken bir işidir. Çeyiz hazırlığı ve bu maddi harcama 4, 9 ve 20 numaralı mânilere yansımıştır. Çeyiz hazırlığı sürecinde yapılan harcamaları karşılamak için 4 numaralı mânide evdeki öküzü satmaktan bahseder. 9 numaralı mânide kızın kendi çeyizine yaptığı katkıdan bahsedilirken 20 numaralı mânide kızın evlilik çağının geldiğini ve çeyiz hazırlığının yapılması gerektiğini anlatır. Bahsi geçen mâniler şu şekildedir:

Diyarbakır karpuzu
Ata vurdum mahmuzu
Anası çeyiz ister
Gel de satma öküzü (Oktürk, 1985: 118)

Gergefimi gereyim
Çeyizimi öreyim
Çık sevdiğim meydana
Tam boyunu göreyim (Akalin, 1972: 91)

Sinek geldi viz dedi
Ne yatarsın kız dedi
Aha geldi güz dedi
Kalk çeyizin düz dedi (Akalin, 1972: 12; Demir, 2013: 32)

Düğünden önce çeyiz serilir ve akrabalara, komşulara gösterilir. Gelen misafirler kızın çeyizini inceler daha sonra belirlenen bir günde kızın çeyizi erkek evine taşınır ve yerleştirilir. Düğünden sonra da gelen misafirler de yine gelinin çeyizini inceler ve kızın çeyizinin durumuna göre yorumlarda bulunur. Çeyizin çokluğu ve güzelliği geline verilen değer belirlenir. Çeyizin serilmesi ve çeyizin erkek tarafına taşınması üzerine 7, 14 ve 15 numaralı mâniler söylenmiştir. Çeyizi yerleştirmek için erkek evine giden kız tarafı kadınlarına erkek tarafı, 10 numaralı mânide hem hoş geldin demiş hem de kız tarafının getirdiği çeyizi az

bulmuştur. 11 numaralı mânide ise kıza çeyizinin çokluğu ve güzelliğine göre verilen değeri anlatmıştır:

Fallarım açılıyor
Çeyizim saçılıyor
Takındım ben yüzüğü
Entarım biçiliyor (Aytekin, 2003: 82)

Gız tarafı geldiniz
Hep birden hoş geldiniz
Beş dane pencereye
Bir perdelik verdiniz (Çelik, 2005: 234)

İnce iplik bükerim
Kekül zülûf dökerim
Cehiz kızın aynası
Nakış sık dökerim (Üçer vd. 2009: 29, 450)

Kararım verilmiştir
Güllerim derilmiştir
Çeşitli çeyizlerim
Köşeye serilmiştir (Oktürk, 1985: 349)

Kıvrım kıvrım yolları
Düzgün gider yolları
Kız cehizin gidiyor
Süpürsene yolları
(Üçer vd. 2009: 189, 452)

Kızın çeyizinin içeriğinden bahseden mâniler 16, 22 ve 24 numaralı mânilerdir. 16 numaralı mânide kız, nişanlısına çeyizinden hediye olarak gönderdiği çorapların ona uygun olup olmadığını sorar. Öyle ki çeyiz kız küçükken hazırlandığı için damada hediye edilecek çorap, kazak, ceket vb. gibi el emeği ürünler normal bir kalıba göre yapılır. Kız küçükken damadın kim olacağına dair bir bilgi olmadığı için bazen bu ürünler damada büyük ya da küçük gelebilir. Yine 22 ve 24 numaralı mânilerde kızın çeyizinin içeriğinden bahsedilmiştir. İlk mânide kızın kayınları için örülen çoraplar söylenmiş ikinci mânide ise kızın çeyizi içerisindeki camgöbeği saten yorgandan bahsedilmiştir. Yorgancılık, kültürümüzün önemli bir meslek dalıdır her ne kadar günümüzde bu meslek kırsal kesimler dışında icra edilmese de bir gelinin çeyizi içindeki en önemli eşyalardan bir tanesi de yün yorgandır. Bu yorgan koyun yününden dikilir, bir yüzü saten kumaşla kaplanır ve üzerine iğne ile modeller çizilir.

Kızılıklar oldu mu
Selelere doldu mu
Gönderdiğim çoraplar
Ayağına oldu mu (Oktürk, 1985:355)

Yedi giyim çorap

Yedi kaynım giysin diye
Sandık açtım poşu verdim
Gel al güvey olsun diye (Demir, 2013:365)

Yorganımın sateni
Cam göbeği mavisi
Üstüne inci serptim
Oldu sultan çeyizi (Aytekin, 2003: 181)

2.2.6. Kına Gecesi

Kına, TDK'nın Türkçe sözlüğünde “Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz” şeklinde tanımlanmış ve Arapça hınna sözünden geldiği söylenilmiştir (Türkçe Sözlük, 2019:1410). Erman Artun'un Ansiklopedik Halkbilimi /Halk Edebiyatı sözlüğünde ise kınanın Anadolu düğünlerinin sembollerinden olduğunu Türk folklorunda önemli bir yere sahip olduğunu ve çok eskiye dayandığı söylenir. Bunun yanında Dede Korkut kitabında kadınların kınayı süs için kullandığından bahseder (Artun, 2014:300).

Kına gecesi düğünün en önemli törenlerinden bir tanesidir. Kına gecesinde kız tarafı, oğlan tarafı, gelinin arkadaşları toplanır. Bu törende eğlenip gelinin eline ayağına kına yakılır ve türküler eşliğinde gelin ağlatılır ağlamayan gelin ayıplanır. Kına gecesinde kınanın, mumların ve daha birçok ritüelin bir anlamı vardır. Kına gecesinde gelinin eline ve ayaklarına kına yakılmasının sebebi Allah'a ve eşine kurban olması içindir. Kına yakılırken kayınvalidenin gelinin avucuna altın koyması kut sembolüdür ve bu altın bereket için saklanır. Geline kına yakan kişinin bir kut taşımasına dikkat edilir ve o kişinin başından bir ayrılık geçmemiş ve evliliğinde mutlu olması şartı aranır. Gelin kınasında yakılan mumlar ışığın ve nurun sembolüdür aynı zamanda ateş kültürünü de temsil eder (Ergun, 2010: 279).

Kınanın kuru rengi ve yakıldıktan sonraki renginin Türk mitolojisindeki yerini Teslime İhtiyar Büyüктаş, “Türk Kültüründe Gelin” isimli yüksek lisans tezinde anlatmıştır. Toz halindeyken kınanın rengi yeşildir. Yeşil renk Tanrı Ülgen'in koruyucu ruh olan yedi oğlundan birini temsil eder ve bu ruh bitkileri düzenleyen ruhtur. Yeşil renk ayrıca Hz. Muhammet'in üç sancağından birisinin rengidir. Kınanın vücuda uygulandıktan sonra deride aldığı renk kırmızıdır bu renk ise ateşin rengidir. Kızın başına örtülen kırmızı duvağın kızı al basmasından, nazardan ve kötü ruhlardan koruduğuna inanılır (Büyüктаş, 2019: 61-62).

Kına gecesi konulu 20 mânî vardır. Bu mânîlerin içeriği incelendiğinde kına gecesinin duygusal havasını yansıttığını görmekteyiz. Kına gecesinde geline yakılan kınanın kutlu olması için yapılan dualar 6 ve 18 numaralı mânîlerde görülmüştür. Kına gecesinde kızın ve ailesinin ağlamasını konu alan mânîler 10 ve 20 numaralı metinlerdir. Kına gecesinde özellikle anne ve kız arasında duygusal anlar yaşanmaktadır. Kendine yıllarca arkadaşlık etmiş kızını gelin eden annenin üzüntüsü ve yıllarca yaşadığı ailesinden ayrılmanın verdiği acıdan dolayı ağlayan gelin kına gecesi mânîlerinde bolca görülür. 3, 11 ve 20 numaralı mânîler bu durumu

anlatmaktadır. 3 ve 11 numaralı mâniler gelinin annesine hitaben söylediği mânilerdir:

Ana ana al eyle
Ağzın dilin bal eyle
Bu gece misafirim
Emeğin helâl eyle (Özalp, 2006: 67; Çelik, 2005: 67; Akalın, 1972: 473)

Dağ eteği dağ eteği
Arkası karlar yatağı
Kız ananın dert ortağı
Kızım kınan kutlu olsun (Demir, 2013: 123)

Kına yakmış eline
Şal kuşanmış beline
Ağlamak yakışır mı
Senin gibi geline (Elçin, 1994:131)

Kınayı getir ana
Parmağın batır ana
Bu gece misafirim
Koynunda yatır ana (Üçer vd. 2009: 492)

Oy gelinin kadını
Kınaların kutlansın
Gezip dolaştığınca
Bal dillerin tatlansın (Akalın, 1972:474)

Yüksek evler ıssız kaldı
Ana baba kızsız kaldı
Vurun gelin kınasını
Ağlatın garip anasını (Tatar, 2014: 25)

2.2.7. Nikâh

Türk toplumunda kabul edilen iki tür nikâh vardır. Bunun ilki resmi nikâh ikincisi dinî nikâhtır. Düğün törenini, gençlerin birlikteliğinin yani gençlerin birbirlerine nikâh ile bağlanmasının ilanıdır. Nikâh kıyıldıktan sonra hem hukuki olarak hem de dinen iki gencin birlikteliği kabul edilmiş olur. Resmi nikâh herkesin gözü önünde kıyılırken dinî nikâh gizli kıyılır bunun sebebi nikâh ve gerdeğin iki önemli geçiş dönemi olması ve bu iki törenin kara büyüünün etkisine açık olması sebebiyle bağlama büyüüne maruz kalma durumudur. Bağlama büyüü gelin ve güveyinin görevlerini yapmasına engel olan bir büyüdür. Bu büyüden gençleri korumak için dinî nikâh gizli tutulur ve nikâhın kıyılacağı yerde bağlanmış düğümler çözülür. Kapalı makas açılır ve orada bulunan kişilerin nikâh esnasında ellerini bağlamamaları istenir (Arık, Eroğlu, 2017: 275).

Türkiye Cumhuriyeti kanunları devletin memuru ile kıyılan resmi nikâhı kabul etmiştir. Dinî nikâh tek başına kanunlar önünde geçerli değildir. Toplumuzda

çoğunlukla hem resmi nikâh hem de dinî nikâh kısılmaktadır ancak bazı kişiler sadece resmi nikâh kıyar. Tek başına dinî nikâhı kısılması çok eşli evliliklerde karşımıza çıkmaktadır. Erkek ikinci karısı ile evlenirken sadece dinî nikâh kıyar (Örnek, 1976:197-198).

Nikâh konulu 22 mâni vardır. Mâniler incelendiğinde nikâhın kısılacağından, nikâhın zamanından ve nikâhın kerametinden bahsedilmiştir. 1 numaralı mânide nikâhın nerede olacağını, 3 numaralı mânide nikâha kimsenin engel olamayacağını, 6 numaralı mânide nikâhın ne zaman kısılacağını ve 11 numaralı mânide nikâhta kerametinin olduğu anlatılmıştır. 9 numaralı mâni ise erkeğin kıza karşı söylediği bir mânidir ve burada erkek kıza kendisi ile evlenmezse kıza beddua ederek başından birçok nikâh geçmesini dilemiştir. Bahsi geçen mâniler şu şekildedir:

Altın yüzük parmakta
Çifte ben'ler yanakta
Nikâhımız olacak
Şu karşiki konakta (Göksu, 1970:81)

Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra
Gökte nikâh kıyıldı
Yerde kimler ayıra (Çatıkkaş, 2001: 30,52)

Eğer beni almazsan
Doymayasun yaşuna
Gökte yıldızlar kadar
Nikâh gelsin başuna (Çelik, 2005:276)

Emsalle yarışsın
Ellere karışsın
Nikâhta kerâmet var
Durdukça alışsın (Aytekin, 2003: 79)

Bu çileler dolacak
Sanma ümit solacak
İki aya varmadan
Nikâhımız olacak (Oktürk, 1985: 199)

2.2.8. Düğün

Düğün evlilik sürecinin en önemli kısmıdır. Düğün kurulan yuvanın akraba, eş, dost ve tüm çevreye ilanıdır. Gelin ve damadın evini kurmasından gerdek gecesine kadar olan sürece düğün adı verilmektedir. Düğün töreni yöreden yöreye farklı şekilde organize edilmiştir ancak hepsinde ortak olan en önemli durum gelinin babasının evinden kocasının evine getirilmesidir.

Düğün töreni kendi içerisinde coğrafyaya göre farklı farklı törenlere ayrılmıştır. Her ne kadar yöreye göre farklı şekillense de düğün töreni çeyiz götürme ile başlar ardından kına gecesi ile devam eder gelinin babasının evinden alınması ve

gerdek ile son bulur. Bu aşamalar arasında farklı yörelerde uygulanan başka törenlerde karşımıza çıkar.

Düğünün yeri ve zamanı misafirlere duyurulur bu duyurma işlemine “okuntu” adı verilmektedir. Okuntu düğün sahiplerinin bir kişi vasıtası ile düğüne çağırılacak kişilere düğünün yeri ve zamanı hakkında bilgi vermesi ile gerçekleşir. Bu bilgi verme işlemi yani okuntu bazen sözlü olarak bazen de düğün hakkında bilgileri içeren bir kart ile yapılmıştır (Örnek, 1976: 197). Günümüzde artık bu kartlar sanal hale gelmiş ve çeşitli sanal ortamlar aracılığı ile davetlilere duyurulmaya başlanmıştır. Düğün sahibi düğün törenine olabildiğince çok kişi çağırarak ister özellikle bulunduğu yörede bilinen birisi olursa ve maddi açıdan gücü yerindeyse düğün töreninde çok kişiye yemek vermeyi arzular. Bu sebeple düğün törenlerinin kalabalık olması düğün sahibinin gücünün göstergesi olmuştur. Değişen zaman insanların düşüncelerinde değişiklik yapmıştır bazı genç çiftler düğün töreni için masraf yapmak yerine Dünya’yı dolaşmayı ya da daha farklı bir aktivite yapmayı tercih etmiş ve aile arasında sade bir nikâh ile birlikteliklerini ilan etmiştir. Son olarak 2020 yılında tüm Dünya’yı etkisi altına alan Korona virüsü ve bu virüs sonucunda alınan tedbirler düğünlerimizde zorunlu değişikliklerin yapılmasına sebep olmuştur. Düğün sahipleri devletin aldığı bazı tedbirlere uyararak davetli sayısını azaltmış ve düğün organizasyonlarında değişikliklere gidilmiştir.

Düğün hakkındaki gerekli bilgiler davetlilere duyurulduktan sonra düğün bayrak asma işlemi ile başlar ve bayrağın indirilmesi ile de gerdek tamamlanmış olur. Bayrak asma işlemi ile artık sırasıyla düğünde yapılacak törenler yapılır (Artun, 2016: 208).

2.2.8.1. Düğün Tarihiyle İlgili Mâniler

Nişan töreninden sonra düğün için hazırlıklara başlanır. İlk olarak düğün tarihi belirlenir erkek tarafı kızın evine giderek düğün tarihi belirlemek istediklerini söylerler ve ortak bir kararla bir tarih belirlenir. Anadolu’da düğünler genellikle güzün yapılır çünkü harman işini ve kış hazırlıklarını yapmış olan köy halkı artık yayladan dönmüştür ve ekonomik olarak düğün yapmaya elverişlidir (Boratav, 2015:200). Halk arasında “ömrün uzun düğünün güzün olsun” duasını da bu duruma bağlayabilir. Ayrıca toplumumuzda “iki bayram arası düğün yapılmaz” diye de bir inanış vardır. İki bayram arası düğün yapılmasının uğursuzluk getireceğine inanılır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki artık günümüzde halen yaylacılık yapan kırsal kesimde yaşayanlar dışında bu inanışlara pek uyulmamaktadır ve artık kişiler kendilerine uygun herhangi bir tarihte düğünlerini yapmaktadırlar. Düğün tarihi ile ilgili 17 adet mâni tespit edilmiştir.

Mâniler incelediğinde çoğunlukla mânilere yansıyan düğünün ne zaman yapılacağıdır. Gençler birbirlerine ithafen mâni aracılığı ile düğünlerinin ne zaman yapılacağını sorar. 1 numaralı mâni bu duruma örnektir. 3 numaralı mânide düğünün tarihini belirtmektedir. 16 numaralı mânide sözlü olan genç nişanlısına düğün masraflarının ağır olduğunu belirtir ve düğün için biraz daha zaman ister. Düğün yapmak aileler için biraz külfetli bir durumdur. Geline takılacak altınlardan, düğün esnasında yapılacak masraflara ve gelin ve damadın yaşayacağı eve kadar birçok masraf yapılmaktadır. Bahsi geçen mâni metinleri şu şekildedir:

Al saman sarı saman
Kavuşmamız ne zaman
Eller düğün yapıyor
Bizim düğün ne zaman (Yağmurdereli, 1963:26)

Bir yâr sevdim Sakız'da
Aklım fikrim o kızda
Az daha dişini sık
Düğünümüz mayısta (Oktürk, 1985:228)

Uzun yollar uzasın
Koyunları kuzulasın
Acele etme yârim
Altınlar ucuzlasın (Alptekin, 2013:85)

2.2.8.2. Düğün Esnasını Anlatan Mâniler

Düğünün son günü gelin alma günüdür. Erkek tarafı davul zurna ve yöresel çalgılarla gelini almaya gelirler Kız babasının evinden artık başka yuvaya göçer. Gelinin beline kırmızı kuşak bağlanır ve anne-babası ile helalleşen gelin ve ailesi arasında duygusal bir vedalaşma olur (Çiftçi, 2018: 331).

Gelin almaya giden alay uzun yolları seçer ve dönüşte de yolu değiştirir. Bunun amacı başka bir gelin alayı ile karşılaşmamaktır. Karşılaşırsa kutların karışacağı ve kırk basacağı düşünülür iki düğün alayı karşılaşırsa kutların karışmaması için birtakım uygulamalar yapılır. Düğün alayında davul ve zurna kullanılmaktadır. Davulun kasmağı ve tokmağı kayın ağacından yapılmıştır. Kayın ağacı hayat ağacının sembolize eder (Ergun, 2010: 282, 283).

Gelin baba evinden kocasının evine götürülürken bazen yaya gidilir bazen de bir araç ile gidilirdi. Göçebe toplumlarda gelini kocasının evine götürürken kullanılan en önemli araç attır. At süslenip gelin için hazırlanır. Dönemin ve zihniyetin değişmesi ile artık günümüzde atın yerini araba almıştır. Gelin için en lüks ve temiz araç seçilip süslenir. Arabanın arkasına gelin ve damadın isimleri ya da isimlerinin baş harfleri yazılır. Önde gelin arabası, arkada gelin almaya giden misafirler bir konvoy oluşturup gelini almaya giderler. Konvoyda araba sayısının fazlalığı çiftlere duyulan sevgiyi yansıtır (İhtiyar, 2019: 90, 91).

Yukarıda bahsi geçen gelin alma olayı ile ilgili 36 mâni tespit edilmiştir. Bu mâniler incelendiğinde mânilerin büyük bir kısmında davul-zurna motifi geçmektedir. Davul ve zurnasız düğün olmayacağından bahseden mânilerde kızların davul ve zurnasız gelin gitmeyeceğini anlatır 22 numaralı mâni bu durumun en güzel örneğidir. Gelin almaya gelen düğün alayının kızı alıp götüreceğini anlattığı mânilerde vardır. 2 numaralı mânide düğün alayından bir kişi “Aparmağa gelmişim” ifadesi ile gelin almaya geldiğini bildirir. Aynı şekilde gelin almaya gelen kişiler gelinin annesine yönelikte mâniler söylemişlerdir. 11 numaralı mânide gelini almaya gelen düğün alayı gelinin annesine kızını alıp gideceklerini ve kendisinin yalnız kalacağını ve bunun sonucunda ağlayacağını söylemişlerdir. Aynı şekilde kız tarafı da gelini almaya gelen oğlan tarafına karşı 13 numaralı mânide olduğu gibi sitemli

bir üslupla kızlarını götürdüğünü anlatmıştır. Gelin alayının başında bulunan bayrak da mânilere yansımıştır 4 numaralı mânide bayraktarın gelin alayının önünde bir rehber gibi olacağından bahsedilmiştir. Gelini almaya giderken kullanılan araçtan daha önce bahsetmiştir. Geçmiş dönemlerde atın gelin almada kullanılan yaygın bir araç olduğunu biliyoruz 17 numaralı mânide üzengi kelimesinin geçmesi o dönemde atın gelin almada kullanılan bir araç olduğunu göstergesidir. Bunun yanında 24 numaralı mânide gelinin taksi olmadan gitmeyeceğinden bahsedilmesinden de artık atın yerini taksinin aldığını anlıyoruz. Son olarak 8 numaralı mânide geçen “Gelin çıkmaz havliya” ifadesinden gelin alma sırasında gelinin çıkmaması kültürümüzde gelin evinden çıkmadan önce kardeşinin kapıyı tutup para karşılığında açma olayı aklımıza gelmektedir (İhtiyar, 2019: 90). Bahsi geçen mâni metinleri şu şekildedir:

Al almağa gelmişim
Şal almağa gelmişim
Oğlan bizim kız bizim
Aparmağa gelmişim (Alptekin, 2013: 58)

Bahçelerde talan var
Gözü yolda kalan var
Çek bayraktar bayrağın
Arkamızdan gelen var (Çelik, 2005: 66; Akalın, 1972: 473)

Canlarum kurban olsun
Elleri kınalıya
Düğüncüler bekleyi
Gelin çıkmaz havliya (Çelik, 2005:293)

Duvarın badanası
İneğimin danası
Kızını gelin aldık
Ağla da kal anası (Oktürk, 1985:274)

Geldi gelin alıcı
Afkurdu köpeğumuz
Aldılar kızımızı
Issızladı köyumuz (Çelik, 2005:522)

Hey zengiler zengiler
Suya düşmüş çengiler
Arzu gelin gidiyor
Sıkmasın üzengiler (Aytekin, 2003: 94)

Küpün içinde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Bizim köyün kızları
Davulsuz gelin gitmez (Akalın,1972: 73)

Masa üstünde pekmez

Al yanaktan kim öpmez
Durdulu'nun kızları
Taksisiz gelin gitmez (Üçer vd. 2009: 437)

2.2.8.3. Gelin Alma Sırasında Geline Söylenen Mâniler

Gelin alma sırasında geline yönelik söylenen 18 adet mânî vardır. Gelin alma sırasında geline söylenen mâniler incelendiğinde gelinin damat evine giderken üstüne bazı yörelerde cibinlik adı verilen bir kumaş giydiğini 3 numaralı mânide görmekteyiz. Bunun yanında gelinin gelin arabasına bindirilirken ve indirilirken o yol üzerine perde ve kumaş gerilir bu durum gelinin mitolojik yolculuğuna işaretler ve bu sayede etraftaki erkekler gelini görmemiş olur (Ergun, 2010: 278). 1 numaralı mânide gelinin damadın evine at ile götürüldüğü ve damadın gelin alma törenine katılmayıp gelini evde karşıladığını anlıyoruz günümüze bakıldığında artık gelin alma aracı attan arabaya dönüşmüştür ve damatta gelin alma törenine katılmaktadır. Gelin erkek evine getirilince attan ya da arabadan inmeden önce ve eve girildiğinde çeşitli hediyeler verir. Gelin attan ya da arabadan “indirmelik” adı verilen hediye almaz. Kayınpederin geline arsa, altın vb. hediyeler vermesi gerekir. Bu hediye gelin için ekonomik bir gücü temsil eder. (İhtiyar, 2019: 91) 13 numaralı mânide gelinin koyun almazdan attan inmemesi gerektiği konusunda tembihlenişini görürüz. Bir başka hediye verme durumu da 14 numaralı mânide karşımıza çıkar. Gelin oturtması denilen bu uygulamada erkek evine gelen gelin ayakta durur ve hediye veya para almazdan oturmaz (Çelik, 2005:151).

Gelinin gidişine üzülen aile fertlerinin söylediği mâniler vardır 2 ve 10 numaralı mâniler bunun en güzel örneğidir. Gelinin gidişine üzüldüklerini belirttikleri bu mânilerde aynı zamanda kız için güzel dileklerde bulunurlar. Ancak bu durumun tam tersi olarak geline duyulan olumsuz bir duygu durumu da olabilir. 5 numaralı mânide gelinin sevilmediğini bunun sonucunda da geline yapılan muamelenin ona göre yapıldığını görmekteyiz. Bahsi geçen mâniler şu şekildedir:

Atımın alını sakar
Yem yemez yola bakar
Bin gidek gelin hanım
Damat bey yola bakar
(Akalin,2006: 67; Çelik, 2005: 64, 66; Akalin, 1972: 473; Oktürk, 1985:186)

Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evin yakışığı
Kız anam kınan kutlu olsun(Üçer vd. 2009: 491)

Atlar eğlerlenmiş binek
İstiyor
Kuşlar havalanmış tünek
İstiyor
Düğüncüler gelmiş gelin
istiyor
Kaldır kollarını giy kumaşını(Üçer vd. 2009: 492)

Bahçelerde mum direk
Suyu nerden indirek
İrezil gelin gidiyo
Uyuz ite bindirek. (Tatar, 2014:100)

Çattılar çatma aşını
Kurdular düğün aşını
Kız ağlatma kardeşini
İşte koyup gidiyorsun(Üçer vd. 2009: 492)

Elinde iğne
Gelin beni dinle
Kaynanan koyun vermezse
Sakın attan inme (Elçin, 1994:86)

İstanbul'un parası
İzindedür turası
Yârim istemez benden
Gelin oturturması (Çelik, 2005:151)

2.2.8.4. Gelin Alma Sırasında Gelinin Söylediği Mâniler

Gelin alma sırasında gelinin söylediği mâniler vardır. Gelin bu mânileri bazen ailesine karşı söyler bazen de duygu durumunu anlatır. Bu konu ile ilgili 10 adet mâni tespit edilmiştir. Gelinin, yaşadığı duygu durumunu 1 ve 5 numaralı mânilerde görürüz. 1 numaralı mânide komşularına nispet yapan bir gelini görürken 5 numaralı mânide herkesle helalleşmek isteyen bir gelini görürüz. Gelin alma sırasında gelinin söylediği mânilerin büyük bir çoğunluğu anneye ithafen söylenmiştir. Gelin 2 numaralı mânide kendisinin yuvadan uçuşuna üzülen annesini teselli etmiştir. 6 numaralı mânide annesini bırakıp giden bir gelinin üzüntüsünü anlatılmaktadır. Son olarak gelinin annesine yönelik söylediği 10 numaralı mânide gelin artık ailesinden ayrıldığını ve bir daha eskisi gibi onlarla yaşayamayacağını bu gerçeği de ertesi sabah annesinin kendisini evin içinde bulamayışla anlayacağını söylemiştir. Bahsi geçen mâni metinleri şu şekildedir:

Al çiçeğin allığına
Mor çiçeğin morluğuna
Gelin oldum ata bindim
Komşuların acığına (nisbetine) (Elçin, 1994: 23)

Anam anam gül anam
Gözlerini sil anam
Gelin oldum giderim
Ağlama da gül anam (Aytekin, 2003: 25)

Don yuduğum sıra taşlar
Gölgelendi kara taşlar

İşte gelin gidiyorum
Helallaşak çift yoldaşlar (Demir, 2013: 140)

Evimizin önü marul
Sular akar harıl harıl
N'olur anam gel bir daha
Kızım diye bana sarıl. (Akalin,1972: 476)

Oca(ğ)ımızın taşı kara
Yüreğimin başı kara
Sabahleyin kalk da anam
Kızım diye beni ara (Çatıkkaş, 2001: 206; Akalin, 1972: 476)

2.2.8.5. Gelin Alma Sırasında Karşılıklı Söylenen Mâniler

Gelin alma sırasında karşılıklı söylenen bir adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânide gelin alma sırasında kızlar ve erkeklerin atıştığını görmekteyiz:

Kızlar:
Alvaradan atlasana
İspanağı toplasana
Yenge sana ne dedim
Ağzını toplasana

Erkekler:
Hambar altı analık
Kızlar beş bin liralık
Gülümbe'nin kızları
Fıçıda kokmuş balık

Kızlar:
Gara ağacın gavuğu
Sivri olur doruğu
Nerede olsa belli olur
Gelinlerin moruğu

Erkekler:
Hey uluma uluma
Peynir goydum tuluma
Mani atıyoruz diye
Köpek gibi uluma

Kızlar:
Hoca geliyor hoca
Elinde koca boca
Bizi küçük sanmayın
Bizde isteriz koca. (Tatar, 2014: 24-25)

2.2.8.6. Gelin Karşılama Mânileri

Gelin güveyinin evine gelince bazı uygulamalar yapılır. Gelin arabadan inince eve girerken başından aşağı saçı atılır. Bu saçı şeker, para, elma, darı, buğday ve kuruyemiştir. Bu saçının içeriği coğrafyaya göre değişebilir. Saçı geleneği çok eskilere dayanır (Büyüktaş, 2019: 96). Saçının kökeni başka bir soydan olan kızın, güveyinin soyuna mensup atalarının ve koruyucu ruhlarının gelini kabul etmesi için yapılan bir ayinin kalıntısıdır (Aça, 2019: 377). Gelin güveyinin evine gelince eşikten sağ ayakla girer kayınbabasına hürmet eder ve ateşe saygı gösterir ve selam verir çünkü ateş evin koruyucu ruhudur (Ergun, 2010: 277). Anadolu'nun özellikle geçmiş dönemlerinde yapılan bu ritüeller artık eskisi kadar sıkça rastlanan uygulamalar değildir. Kırsal kesimde yaşayan küçük topluluklar bazı uygulamaları yaşatsa da günümüzde değişen düğün organizasyonu sebebiyle bu uygulamalarla karşılaşılmamaktadır.

Bu uygulamaların yanında güveyinin evine gelen geline erkek tarafının üyeleri tarafından gelini öven ve geline karşı hayırlı dualar eden mâniler söylenmiştir. Bu mânilere 1, 3, 13 ve 16 numaralı metinleri örnek verebiliriz:

Atladı geldi eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Gelin evin yakışığı
Hoş geldin gelin hoş geldin (Alptekin, 2013: 49)

Ay doğar evimize
Kurban gelinimize
Kalaylı sini gibi
Yakışmış evimize (Kara,1994: 33)

Giydiğin allar
Sen de bir hal var
Allah'a yalvar
Gelinim sefa geldin
Kadem getirdin
Kadem kutlu olsun
Muhabbetli olsun
Ağzın tatlı olsun
Gelinim sefa geldin (Üçer vd. 2009: 491)

Hecele de hecele
Bilemezsen hecele
Karabey'den kız aldık
Mertebemiz yücele (Üçer vd. 2009: 150)

2.2.8.7. Gerdek Konulu Mâniler

Medeni ya da dinî nikâhtan sonra gelinle güveyinin birlikteliğine “gerdek” denir. Bunun sayesinde gelin ve güveyinin birlikteliği topluma onaylatılmış olur. Gençlerin karı-koca olduğu geceye zihaf gecesi veya gerdek gecesi adı verilir. Düğün gecesi gençlerin kalacağı odaya gerdek odası denir. Gelin gerdek odasında hazır halde bulunurken güveyi, sağdııcı ve arkadaşları ile birlikte namaza gider ve ardından sağdııcı ve arkadaşları tarafından yumruklanarak gerdek odasına sokulur (Örnek, 1976: 197, 198). Gerdek konulu 10 adet mâni tespit edilmiştir. Gelin ve damat için gerdek odası hazırlanır bu oda süslenir gelin damat için kuruyemiş, yemek ve tatlı hazırlanır. 1 numaralı mâni gelini hicvedici bir üslupla söylenmiştir. Gelin aileden ayrılmanın üzüntüsü ve yeni bir eve alışmanın stresi ile yiyeceklerle çok ilgilenemez ama burada gelinin obur oluşundan bahsedilmiştir. 2 numaralı mânide ise gelin odasının hazırlanacağından bahseder. 7 numaralı mânide ise gerdek gecesinin sabahında söylenen bir mânidir. Bahsi geçen mâni metinleri şu şekildedir:

Ak yemiş, kara yemiş
Yaprağı suya değmiş
Güvey namaz kılarken
Gelin baklava yemiş (Yağmurdereli, 1963: 23; Göksu, 1970: 73)

Altmış altı da çıktı
Mini etek modası
Haniya yeni gelin
Dunanacak odası (Çelik, 2005:343)

Evlerinin önü kavak
Kavaktan dökülür uvak
Uyan Ali'm sabah oldu
Elim kına yüzüm duvak (Demir, 2013: 160)

2.2.8.8 Zülûf Kesme Konulu Mâniler

Zülûf kesme uygulaması bazı yerlerde gerdekten önce yapılırken bazı yerlerde gerdeğin ertesi günü yapılmıştır. Zülûf kesme uygulamasının amacı genç kızın kızlıktan gelinliğe geçişini sembolize etmektir. Kadınlar gelinin saçını tarar ve saçının ön tarafından keserler. Buna “kekil kesme” güne de “kekil kesme günü” denir (Aça, 2019: 381). Zülûf kesme konulu 6 adet mâni tespit edilmiştir. 1 numaralı mânide kâkül kesme yerinden bahsederken 2 numaralı mânide düğün öncesinde kesilen kâkülden bahseder. 3 numaralı mânide ise gelinin kâküllü olması durumunu anlatır:

Ekin ekilen yere
Dibe dökülen yere
Ağ gelin kurban olam
Kekil kesilen yere (Eset, 1944: 84)

Esti tepeler esti
Suyun altında desdü

Daha gelin olmadan
Zülûfünü kim kesdü (Çelik, 2005: 508)

Kemer vurmuş beline
Bakın yârin haline
Canlarım kurban olsun
Top zülûflü geline (Yağmurdereli, 1963: 140)

2.2.9. Sağdıç

Sağdıç ile ilgili 6 adet mâni tespit edilmiştir. Sağdıç/ Sadıç Erman Artun'un Ansiklopedik Halkbilimi/ Halk Edebiyatı Sözlüğü'nde "*Düğün zamanı gelinin ve damadın koruyuculuğunu yapan en yakın arkadaşıdır.*" diye tabir edilmiştir (Artun, 2014:164). Sağdıç ile ilgili mânilerden 2 numaralı mânide sağdıç gelinin en yakını olduğu için erkek sevdiği kız evlenirken sevdiğine yakın olabilmek için onun sağdıcı olmak istemiştir. 4 numaralı mânide iki kız arkadaş birbirlerinin sağdıcı olan erkeklerle evlenmek istediklerini söylemişlerdir:

Derelerin ardıcı
Kınalı parmak ucu
Yârim gelin olan da
Ben olaydım sağdıcı (Oktürk, 1985: 264)

Ey müderris müderris
Ak yapağı dideriz
Biz ikimiz ahretlik
Çift sağdıca gideriz (Akalin,1972:71)

2.2.10. Gelinin Kılık Kıyafeti / Ziyet Eşyaları

2.2.10.1. Gelinlik

Gelinlik düğün gününde kızın giyindiği özenle hazırlanmış birçok çeşidi bulunan elbisedir. Gelinlik düğün gününde gelini herkesten ayıran bir şekilde hazırlanır. Geçmişten bu güne farklı şekillerde gelinlikler kullanılmıştır. Dede Korkut'ta düğün gününde giyilen gelinlik için kırmızı kaftandan bahsedilmiştir. Osmanlı'da Fatih devrinde gelinlikler elmas ve sırma işlenmiş altında ipekli mücevherlerle donanmış al kaftandır. Görüldüğü gibi eski dönemlerde gelinlikler kırmızı renktedir. Osmanlı sarayında ilk beyaz gelinliği II. Abdülhamit'in kızı giymiştir ve beyaz gelinlik yaygınlaşmaya başlamıştır (Bulmuş, Bedük, 2013: 22).

Geçmişte kullanılmayan beyaz gelinlik günümüzde sıkça kullanılmaktadır. Kırmızı gelinlik kullanılmasa bile beyaz gelinliğin üzerine al duvak takılmaya devam edilmektedir. Günümüzde gelinlik tercihi kişiye göre değişmektedir. Her ne kadar tercih değişse de gelinlikteki amaç aynıdır (Aça, 2019: 383; Büyüktaş, 2019: 74).

Gelinlikle ilgili 16 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mâniler incelendiğinde gelinliğin rengi, fiyatı hakkında bilgi vermiştir. 2 ve 6 numaralı mânilerde gelinliğin maliyeti hakkında bilgi vermiştir. İlk mânide takas usulü ile gelinlik almayı anlatmıştır. Geçmişte bu tarz örneklere rastlamaktayız. Koyunculukla uğraşan insanlar koyun yoğurdu, koyun kaymağı, koyun tereyağı karşılığında gelinlik ve

kuaför ücretini ödemişlerdir. 5 ve 9 numaralı mânilerde rengi ile ilgili bilgi vermiştir. 5 numaralı mânide beyaz renk gelinlikten 9 numaralı mânide kırmızı gelinlikten bahseder. 5 numaralı mânide beyaz renk gelinliğin yaygın olmadığını görmekteyiz. Bahsi geçen mâni metinleri şu şekildedir:

Alma attım karşıya
Yuvarlandı çarşıya
Şimdiki gelinlikler
Birer sahan turşuya (Üçer vd. 2009: 142)

Ben giydürürdüm sana
Beyaz gelinlükleri
Sen çok sevmez miyudun
Hasır bilezukleri (Çelik, 2005: 378)

Çayırın lahanası
Geldi gurbet ağası
Bin liraya alınmaz
Gelinin urubası (Şehidoğlu, 1965: 35)

Gelin arpasını biçer
Suyunu nerden içer
Köprüyü su götüründe
Allı gelin nerden geçer (Demir, 2013: 168)

2.2.10.2. Duvak

Şamanizm inancından günümüze kadar gelen gelinliği tamamlayan aksesuar duvaktır. Kaşgarlı Mahmut Dîvânu Lugâti't-Türk'te “didek” kelimesi ile duvaktan bahsedilmiştir. Duvak eski Türk kaynaklarında tüğ “örtü kapak” kelimesinin küçültme eki olan “ak” eki ile tuğak >duğak >duvak şeklini almıştır. Duvak genellikle kırmızı ve beyaz renkte kullanılmıştır. Kırmızı renk sonsuzluğun ve mutluluğun işaretidir. Ayrıca kırmızı renk savaş, aşk ve gelini ifade etmektedir. Gelinlerin duvak kullanmasının amacı baba evinden eşinin evine gidene kadar kötü ruhlardan korunmaktır (Büyüктаş, 2019: 76). Duvak ayrıca gelinin yeryüzüne inişi, bekaret ve yuva hâkimiyetini sembolize eder. Güveyinin ilk namazı bu duvak üzerinde kılması da kut göstergesidir (Ergun, 2010: 278).

Bu kadar önemli ve hâlâ yaşayan bir aksesuar olan duvak ile ilgili 22 adet mâni tespit edilmiştir. Duvak konulu mâniler incelendiğinde duvağın rengi ve duvağın şekli ve gelinin duvağı kullanması ile ilgili metinlere rastlanmıştır. 1 numaralı mânide gelinin duvak kullanmasını 2, 4 ve 12 numaralı mânilerde ise duvağın rengini anlatmıştır. Ayrıca 4 numaralı mânide “telli duvaklı gelin olmak” sözünün önemini görürüz. Mânilere göre kırmızı, beyaz ve yeşil duvak kullanılmıştır. Türk kültüründe yaygın olarak kullanılan kırmızı duvaktır. Günümüzde gelinliklerin üzerine her ne kadar beyaz tül duvak kullanılsa bile halen üzerine kırmızı duvak örtülmektedir. 10 numaralı mânide duvağın üzerinde bulunan tellerden bahsetmiştir. Duvak seçimi de artık kızın kendi tarzına uygun şekilde olmaktadır. Bazen duvağın üzerinde tel ile desenler yapılırken bazen daha düz bir duvak tercih edilmiştir. Son

çıkan duvaklarda ise üç boyutlu çiçekler ve güpürler bulunmaktadır. Bahsi geçen mâni metinleri şu şekildedir:

Alnı yazmalı gelin
Burnu hizmalı gelin
Duvaklanmış gidiyor
Sarı çizmeli gelin
(Akalin, 1972: 473; Göksu, 1970: 82; Çatıkkaş, 2001: 150; Yağmurdereli, 1963: 29)

Altın yüzük dar parmak
Düştü yar'a yalvarmak
Her yiğidin karı mı
Al duvaklı kız almak
(Yağmurdereli, 1963: 30; Demir, 2013:57; Akalin, 1972: 183; Üçer vd. 2009:234; Çatıkkaş,2001:101; Göksu, 1970:81)

Bugün günlerden cuma
Hocalar okur dua
Kızı gelin yaptılar
Vurdular beyaz dua (Ayva,2006:162)

Duvağı telli gelin
Gümüşten elli gelin
Buğulu gözlerinden
Sevdiğin belli gelin (Alptekin, 2013: 50)

Ev ardında dişbudak
Çıktım kırdım bir budak
Kızı gelin yapmışlar
Vurmuşlar yeşil duvak. (Akalin, 1972: 474)

2.2.10.3. Gelin Kuşağı

Gelin güveyinin evine gitmeden önce babası, erkek kardeşi, abisi tarafından beline kırmızı bir kuşak bağlanır. Kuşağın rengi kırmızıdır. Kırmızı gücün, kuvvetin, sevincin sembolüdür. Kuşak 4-5 cm genişliğindedir ve salavat eşliğinde geline bağlanır. Kırmızı kuşak aynı duvak gibi kıızı kötü ruhlardan korur (Büyüktaş, 2019: 81, 82). Kızlıktan kadınlığa geçisin sembolü olan kırmızı kuşak “bekâret kuşağı, gayret kuşağı” diye de isimlendirilir. Bekâretin ve gayretin sembolüdür (Aça, 2019: 381). Gelin kuşağı ile ilgili 4 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilerde kuşağın rengi ve kuşağı kimin bağlayacağı konusunda bilgi vermektedir:

Al önlüğü önünde
Kırmızı bağ belinde
Ben seninçin dururum
Dış kapının önünde (Göksu, 1970: 50)

Gelinin kemerini
Kardeşi bağlayacak
Davul zurna kapıda
Üç saat ağlayacak (Çelik, 2005: 399)

2.2.10.4. Gelin Teli, Tacı ve Takıları

Düğünde gelini süslemek için çeşitli aksesuarlardan yararlanılmıştır. Bunlar tel, taç ve takılardır. Gelin teli ailenin ekonomik durumuna göre altın ve gümüşten olan ve gelinin başından itibaren gelini süslemeye yarayan süs eşyasıdır. Telli duvaklı gelin olmak sözü bu gelin teli ile alakalı bir sözdür. Toplumumuzda gelinin takılarına çok önem verilir. Düğünün olmazsa olması geline takılan altın ziynet eşyalarıdır. Güveyinin maddi durumuna göre bu takıların ne olduğu farklılaşabilir. Takılar bilezik, küpe, yüzük, beşi birlik, gerdanlık, altın zincir vb. takılardır. Düğünde takı takma merasimi denilen bir tören vardır bu törende damadın ailesi tarafından geline takılar hediye edilir. Bunların yanında gelini süslerken kullanılan diğer bir aksesuar ise gelin tacıdır (Büyüктаş, 2019: 79-83).

Gelin teli ve takıları ile ilgili 18 mânî tespit edilmiştir. Bu mânîlerde gelinin tellerle süslenmesi, evlenecek kızın güveyinden istediği takılar ve gelinin kullandığı aksesuarlarla ilgili örnekler vardır. Gelin kızın güveyinden düğün için istediği veya güveyinin nişanlısı için aldığı takılar 2, 8 numaralı mânîler ışığında bilezik ve beşibirliktir. Düğünlerde altın olmazsa olmazdır. 12 numaralı mânîde altının öneminden bahsedilmiştir. 9 ve 10 numaralı mânîlerde ise gelinin gelinliğinin üzerinde kullandığı taçtan ve altın kemerden bahsedilmiştir:

Ata binen çaptırır
Tenhâ yola saptırır
Beni alacak oğlan
On bilezik yaptırır (Akalin, 1972: 56)

Hana gittim bakmaya
Hana kilit takmaya
Beşibirlik aldurdım
Nişanlıma takmaya (Üçer vd. 2009: 140)

Hele verin geline
Deste verin geline
Altın kemer bağlamış
Gelin ince beline (Akalin, 1972: 473)

Hilâl doğmuş kaşında
Gelin tacı başında
Bir güzel kız sevmişim
Tam on sekiz yaşında (Oktürk, 1985: 336)

Koyununda koçunda
Bilmem ne var içinde

Seni bir görebilsem
Gelin teli saçında (Oktürk, 1985: 390)

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Yarasar'ın kızları
Altunsuz gelin gitmez (Üçer vd. 2009: 437)

2.2.10.5. Günlük Hayatta Kullandığı Giyim Eşyaları

Gelinlerin günlük hayatta kullandığı giyim eşyaları üzerine söylenmiş 4 mâni tespit edilmiştir. Bu eşyalar yaşmak, fistan, manto ve kuşaktır. Bu eşyaların ne olduğu ve ne amaçla kullanıldığına geçmeden önce mânilerde bu eşyalar üzerinden ne anlatıldığına bakmak gerekir. Bazı mânilerde sadece bir kavram olarak kullanılan bu eşyalar 3 numaralı mânide manto ve fistan kelimesinin geçtiği metnin genel havasında bir sitem durumu vardır. Diğer üç mânide kullanılan bu giyim eşyaları mâninin doldurma dizeleri olan ilk iki dizede kullanılmıştır. Yaşmak şeklinde geçen giyim eşyası TDK'nin Türkçe Sözlüğünde “*Başla birlikte yüzü ağızı kapatan örtü*” şeklinde geçmektedir (Türkçe Sözlük, 2019: 2548). Manto ise “*kadın paltosu*” şeklinde tabir edilmiştir (Türkçe Sözlük, 2019: 1624). Özellikle Karadeniz insanının daha çok kullandığı bir giyim eşyası olan kuşak ise yine aynı sözlükte “*Bele sarılan uzun ve enli kumaş*” diye geçmektedir (Türkçe Sözlük, 2019: 1542). Bahsi geçen mâniler şu şekildedir:

Gelin düşmüş yaşmağın
Uludur Keşiş Dağın
Her yer virane olmuş
Hanıya üzüm bağın (Kara, 1994: 76)

Gelin gider bostana
Gül doldurur fistan
Korkarım yağmur yağar
İpek fistan ıslana (Oktürk, 1985: 307)

Kiraz dalını eğdim
Kirazını yemedim
Allı gelin oldum da
Manto fistan giymedim. (Akalin, 1972: 20)

Püsküllüdür püsküllü
Gelinlerin kuşağı
Niye aldattun beni
E dürzinin uşağı (Çelik, 2005: 328)

2.2.11. Gelin Olmak/ Gelin Gitmekle İlgili Mâniler

Gelin olmak ve gelin gitmek ile ilgili 21 adet mâni vardır. Bu mânilerde 4 numaralı mânide gelin olmanın bir kurtuluş olduğunu düşünen bir kızın söylediği mânidir. 19 numaralı mânide gelin olmanın kolaylaştığından bahseder:

Bahçelerde pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturmaktan ne çıkar
Gelin olak kurtulak (Demir, 2013: 89)

Tencerem var kalaylı
Bu yıl kızlar alaylı
Darılma nazlı yârim
Gelin olmak kolaylı (Akalin, 1973: 101; Özalp, 2006: 75)

2.2.12. Yeni Gelin/ Taze Gelinle İlgili Mâniler

Yeni evlenmiş gelinler için yeni gelin ya da taze gelin tabiri kullanılır. Yeni gelin giyimiyle ve hal ve hareketleriyle herkesin ilgisini çeker. Yeni gelin yeni elbiseler giyer, belli bir süre evden dışarı çıkmaz ve aile tarafından özel bir muamele görür. Eve alışır ve evin düzenini öğrenir (İhtiyar, 2019: 112). Yeni gelin ile ilgili 7 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilere 5 ve 7 numaralı mânileri örnek verebiliriz:

Evin orta direği
Yeni gelin güveyi
Pezik turşusu varsa
Yenmez mi tel böreği (Üçer vd. 2009: 99)

Yârim yünü yıkayı
Göle bassa bolanır
Fadime yeni gelin
Ağır ağır dolanır (Çelik, 2005: 496)

2.2.13. Gelinin Aile Fertleriyle Olan İlişkisi

2.2.13.1. Gelin-Güveyi İlişkisi

Gelinin aile fertleri arasındaki en çok ilişki içerisinde olduğu kişi kocasıdır. Bu başlık altında gelin ve güveyi arasındaki ilişkinin mânilere nasıl yansıdığını alt başlıklarla birlikte inceleyeceğiz.

2.2.13.1.1. Güveyinin Yaşının Büyük Olması

Gelin ve güveyinin arasındaki yaş farklı önemli bir konudur. Belli bir sınıra kadar erkeğin kadından daha olgun ve daha büyük olması kabul edilebilir bir durumdur. Güveyi ve gelin arasındaki yaş farkının çok fazla olması bazen gelin için bazen de etrafı için kabul edilen bir durum değildir. Güveyinin gelinden yaşça büyük olduğunu anlatan 9 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilerden bir tanesi güveyinin yaşça büyük olmasını kabul eden hatta bunun iyi bir durum olduğunu anlatan 5 numaralı mânidir. Diğer mâniler incelendiğinde bazı mânilerde söyleyici gelin olurken bazen de gelinin etrafındakilerdir. Örneğin 2 numaralı mânide gelinini

etrafındaki bir kişi gelini muhatap alarak evlendiği kişinin kendisinden çok büyük olduğunu dile getirmiştir. Hatta bunu “*Baban ile mi yaşıt*” diye sorarak pekiştirmiştir. Bazen de mâni aracılığı ile 4 numaralı mânide olduğu gibi kızların yaşça çok büyük erkekler ile evlendirilmemesi gerektiği söylenmiştir. Gelinin kendisinin söylediği 8 numaralı mânide nişanlısının 40 yaşında olduğunu ve buna nasıl dayanacağını anlatan kız üzüntüsünü ve sitemini mâni ile belli etmiştir. Bahsi geçen mâniler şu şekildedir:

Evlerinin önünde
Haşıt akıyor haşıt
Kız aldığı o koca
Baban ile mi yaşıt (Özalp, 2006: 77)

İskelede kayıklar
Suda oynar balıklar
Kocamana kız vermen
Pancar yerken sayıklar (Demir, 2013: 204)

Kara dudum dut verir
Yaprağını gıt verir
Oğlan büyük kız güççük
Sarıldıkça dat verir (Sakaoğlu, 1978: 8342)

Kekliğim taş başında
Kınalı fes başında
Ben nasıl dayanayım
Nişanım kırk yaşında (Üçer vd. 2009: 110)

2.2.13.1.2. Gelinin Yaşının Büyük Olması

Gelin ve güveyi arasındaki yaş farkı bazen gelinin güveyinden büyük olması ile ortaya çıkar. Gelinin güveyinden büyük olması toplum tarafından pek kabul edilen bir durum değildir. Biyolojik olarak erkekler kadınlardan daha geç olgunlaşmaktadır. Toplum kadının büyük olması durumunda kocası ile anlaşamayacağını düşünmektedir. Bu sebeple kadının yaşı erkeğe göre büyük olması toplum tarafından pek kabul edilmemiştir. Gelinin kocasından yaşça büyük olması ile ilgili 2 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mâniler gelinin etrafındaki insanlar tarafından geline karşı söylenmiş mânilerdir. 1 numaralı mânide genel olarak olgun kadınların kendilerinden küçük erkeklerle evlenmesi durumunu anlatırken 2 numaralı mânide “Emine” isimli bir kadının kocasının kendinden küçük olması sebebiyle etrafındaki bir kişinin ona ithafen “*Senun yârin küçüktür/ Koy beşiğe salla*” diyerek alaycı ve hicveden bir üslup kullanmıştır:

Dam üstünde arılar
Suyu nerden alırlar
Genç oğlana varmışlar
Koca koca karılar (Akalm, 1972: 152; Özalp, 2006: 97)

Evumun oğu tarla
Parla Eminem parla
Senun yârin küçuktur
Koy beşuğe da salla (Çelik, 2005: 99)

2.2.13.1.3. Gelinin Yaşının Küçük Olması

Geçmiş dönemlerde kızlarda evlenme yaşı 14-15 olarak kabul edilmiştir. Hatta bazı yerlerde bu yaş 2-3 yaş daha aşağılara çekilmiştir. Çocuk gelinlerin fazla olması sonucunda devlet buna bir sınırlandırma getirmiş ve hâkim kararı ile evlenme yaşını 16'ya çıkarmıştır (Oğuz, 2012: 106-107). Bu şekilde çok küçük yaşlarda evlenmenin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Günümüzde ise değişen hayat şartları sonucunda evlenme yaşı daha da yükseğe çıkmıştır. Kırsal kesimde bazı bölgelerde devam eden çocuk gelinin önüne geçmek için de çeşitli kampanyalar başlatılmış, çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.

Mâniler incelendiğinde küçük yaşta evlilik ile ilgili 17 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilerde genç yaşta evlenen kızların yaşadığı üzüntü ve ailesine karşı sitem işlenmiştir. Küçük yaşta evlenen kızın söylediği mânilerin yanında konu ile alakalı başka kişilerin söylediği mâniler de vardır. Küçük yaşta evlendirilen kız 3 numaralı mânide, küçük yaşta evlenmesinin nedeni sorgularken yetim olduğunu da anlatır. Yetim veya öksüz olan kızların erkenden evlendirilmesi toplumumuzda rastlanan bir durumdur bunun sebebi de kıza sahip çıkacak birinin olmasıdır. Yine bir başka mâni olan 14 numaralı mânide kızın erken evlendirilmesinin sebebinin “sevda çekmesini engellemek” olarak söylenmiştir. Kızın kocasından başka erkek tanımamasını isteyen toplum bunun çözümünü kızın erkenden evlendirilmesinde bulmuştur. Kızın söylemiş olduğu 8 ve 9 numaralı mânilerde ise kız yaşını söyler. Birinci mânide küçük yaşta evlenmiş bir gelin 13-14 yaşlarında evlendirildiğinin bilgisini vermiştir. İkinci ise kendisine dünür gelen bir kızın babasına söylediği bir mânidir ve babasına kendisini vermemesini söyler çünkü daha yaşı on altıdır. Son olarak 4 numaralı mânide ise 15 yaşına varmadan evlenmenin yanlış olduğunu anlatır. Bahsi geçen mâniler şu şekildedir:

Dere boyu zeytunluk
Ander kalsun yetumluk
Bize ne lazim idi
Ufak yaşta gelinluk (Çelik, 2005: 179)

Fındık yaprak açmadan
Dibi serin olur mu
On beş yaşa girmeden
Böyle gelin olur mu (Çelik, 2005: 508, 99)

Güzel yaylalar vardır
Bizum köyun başında
Evlendurdiler beni
On uç on dört yaşında (Çelik, 2005: 99)

İki sekiz onaltı
Evimiz çeşmealtı
Acele etme baba
Daha yaşım onaltı (Akalin, 1972: 4)

Kestâneyi kestiler
Filiz sürmesin diye
Ufacıktan verdiler
Sevdâ görmesin diye (Akalin, 1972: 373)

2.2.13.1.4. Güveyinin Dul Olması

Karısının ölmesi sonucu ya da karısı ile ayrılan erkek için “dul” kelimesi kullanılır. Konu ile ilgili 17 adet mânî tespit edilmiştir. Mânîler incelendiğinde dul bir erkekle evlenen kız mutlu değildir bu duygusunu da 5 ve 11 numaralı mânîlerde anlatmıştır. Birinci mânîde dul bir erkekle evlenmenin pişmanlığını anlatırken ikincinin de hayallerinde dul bir kişiyle evlenmek olmadığını ve hayallerini gerçekleştirmediğini söyler. Toplumun genelinde dul bir erkekle evlenmenin nasıl bir etki oluşturduğunu ise 3 ve 12 numaralı mânîlerde anlatılmıştır. Birinci mânîde denklik meselesinden dolayı küçük bir kızla dul adamın evlenemeyeceğini anlatır. İkinci mânîde ise dul bir erkekle evlenen kızın derdinin çok olacağını söyler. Yine burada da denklik meselesi vardır. Birbirleri ile denk olmayan eşlerin mutlu olmayacağı ve çeşitli sorunların çıkacağı söylenmiştir. Ayrıca dul bir erkeğe seslenen ve tavsiyeler veren mânîler de vardır. Örneğin 2 numaralı mânîde hiç evlenmemiş bir kız ile dul bir erkeğin evlenmesinin uygun olmadığını kızın dul erkek için uygun olmayacağını ve kızın dul erkeğe çok çektireceğini söyler:

Arda'da köpük akar
Dul adam kıza bakar
Bakma dul adam kıza
Kızlar adamı yakar (Akalin, 1972: 33)

Armut dalda beşer mi
Günden-yana pişer mi
On-beş yaşında kızlar
Dul adama düşer mi (Akalin, 1972: 295)

Bağa girdim gül aldım
Gülü koydum kül aldım
Benim gözüm kör olsun
Ergen koydum dul aldım (Akalin, 1972: 61; Özalp, 2006: 73)

Güvercinim vurmuşlar
Kanatlarım kırmışlar
Benim düşüm ne idi
Dul herife vermişler (Akalin, 1972: 60; Oktürk, 1985: 313)

Kara koyun etli olur
Kavurması tatlı olur
Dul adama giden kız
Ölmez ama dertli olur (Demir, 2013: 216)

2.2.13.1.5. Gelinin Dul Olması

Kocasının ölümü ve ya ayrılık sonucu yalnız kalan gelin için “dul” tabiri kullanır. Erkeğin dul kalması sonucu hayatına daha kolay devam edebilirken kadın toplum yapısı sonucu zorlanmaktadır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki günümüzde kadınların ekonomik özgürlüğünün olması kadının zorluk yaşamadan hayatına devam etmesini sağlamıştır. Yalnız toplumun dul kadın için manevi düşünce ve baskısı halen bazı kırsal kesimlerde devam etmektedir (Büyüктаş, 2019: 115-116).

Gelinin dul olması konusunda 12 mâni tespit edilmiştir. Mâniler incelendiğinde dul kalan kadının toplum içerisinde ikinci plana düşürüldüğü, değer verilmediği görülür. 1 numaralı mânide dul bir kadının eski kocasını sürekli anacağından bahsedip dulun kıymet bilmeyeceğinden bir kadınla evlenmemek gerektiğini söylemişlerdir. 3 numaralı mâninin söyleyicisi olan erkek evlenmek istediği kişinin kız olması gerektiği dul olmasını istemediğini ifade eder. Yine bir erkeğin söylemiş olduğu 6 ve 12 numaralı mânilerin ilkinde erkeğin kimse ile evlenemediği anlaşılıyor ve son çare olarak kendisi ile evlenecek dulun olup olmadığını sorguluyor. İkinci mânide ise sevdiği bir kıza kavuşamadığını onun başkası ile evlendiğini ama sonrasında dul kaldığını ifade edip onunla evlenmek istediğini söylüyor. Mâniler içerisinde bir tanesi var ki dul kadını kızlardan üstün tutar. Bu mâni 2 numaralı mânidir:

Alma kari dulunu
Yanıdadır kulunu
Her gün balla beslesen
Söyler eski ilini (Özalp, 2006: 71)

Arpa buğday misiri
Oldum kızlar esiri
On beş kiza bedeldur
Dul karinin kisiri (Çelik, 2005: 169)

Aşım pişti tuz ister
Hasta olan buz ister
Benim dulla işim yok
Anne canım giz ister (Çelik, 2005: 220)

Bahçemizde gül var mı
Arasından yol var mı
Kızdan-gelinden geçtim
Bana varır dul var mı (Akalin, 1972: 231)

Yürü helâlîm yürü
Başı belâlîm yürü

Kız iken alamadım
Dul kaldın alam yürü (Akalin, 1972: 227)

2.2.13.1.6. Gelin ve Güveyinin Fiziksel Özellikleri Yönünden Karşılaştırılması

Toplumumuzda bir gelin ve damat görüldüğü anda insanlar tarafından o çift karşılaştırılır. Bu karşılaştırma fiziksel olarak yapılmaktadır. Eşler arasında kim kime göre uzun, kim kime göre zayıf ve kim kime göre güzel gibi fiziksel karşılaştırmalar yapılır. Bu karşılaştırmalar mânilere de yansımıştır. Bu konu ile ilgili 8 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilerin hepsi gelin ve güveyinin güzellik-çirkinlik sıfatlarının karşılaştırılması üzerine söylenmiştir ve hepsinde gelinin güzel güveyinin çirkin olduğu belirtilmiştir. Bu mânilere 1 numaralı mâni örnek verilebilir.

Dağları aşan gelin
Cilveyi saçan gelin
Kocan çirkin sen güzel
Gayret et boşan gelin (Göksu, 1970: 143; Yağmurdereli, 1963: 79)

2.2.13.1.7. Gelinin Fiziksel Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler

2.2.13.1.7.1. Gelinin Güzel Olması

Güzellik edebiyatımızda en çok işlenen konulardan olmuştur. Çalışmamızda gelinin güzel olması ile ilgili 16 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mâniler incelendiğinde gelinin güzelliği dile getirilmiş. 3 numaralı mânide güzel ve çirkinleri karşılaştırmıştır. 4 numaralı mânide gelinin güzelliğini şifa olarak tabir etmiştir. 16 numaralı mânide ise gelinin yüzünü meleğe benzetmiştir.

Çay aşağı çim dutar
İki gelin mum dutar
Güzelleri sevdikçe
Çirkinleri huy duyar
(Şehidoğlu, 1965: 34; Üçer vd. 2009: 358)

Dağlar duman içindir
Yeller harman içindir
Güzel güzel gelinler
Derde derman içindir (Akalin, 1973: 170)

Yolcu gider atında
Kız gelinlik tahtında
Bu ne melek yüz böyle
Duvağının altında (Özalp, 2006: 74)

2.2.13.1.7.2. Gelinin Belinin İnce Olması

İdeal sevgilinin özelliklerinden bir tanesi belinin ince olmasıdır. Bu durum mânilere de yansımıştır. Mânilerde gelinden istenilen ince beli sarmaktır. Gelinin ince belli olması ile ilgili 10 adet mâni tespit edilmiştir. 1 numaralı mânide gelinin belini sarmak istemiştir. 2 numaralı mânide belinin kıvrak olmasından bahsetmiştir. 7

numaralı mânide ise ince belli olan gelinin kötü gelin olmayacağını anlatmıştır. 5 numaralı mânide ise gelinin kocasının kötü olması ve gelinin kötü birinin eline düştüğünü anlatmıştır. Bu mânî aynı zamanda güveyinin karakterinin kötü olması başlığı altına da girmektedir. Bahsi geçen mânîler şu şekildedir:

Alma attım geline
Gelin almaz eline
Gelin almam dedikçe
Sarsam ince beline (Göksu, 1970: 69; Yağmurdereli, 1963: 27)

Elinde testi gelin
Ne kadar kıvrak belin
Tüm dünyayı dolaşsam
Yoktur menendin gelin (Üçer vd. 2009: 336)

Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelinin ince beli
Düşmüş hoyrat eline (Yağmurdereli, 1963: 101)

Gürgen yaprak açmadan
Dağda pelin olur mu
İnce belli kızlardan
Kötü gelin olur mu (Akalin, 1972: 199)

2.2.13.1.7.3. Gelinin Teninin Rengi

Gelinin ten rengi ile ilgili birçok mânî söylenmiştir. Mânîlerde genelde gelinin beyaz teninden, yüzündeki pembelikten bahsedilmiştir. Gelinin ten rengi ile ilgili 7 adet mânî vardır. 2 numaralı mânide gelinin tenini şahman buğdayına benzetilmiştir. 3 numaralı mânide gelinin teninin beyazlığını kar ile karşılaştırılmıştır. 6 numaralı mânide ise tenindeki pembeliği anlatılmıştır ve güzelliğini toplumdaki diğer gelinlerle karşılaştırılmıştır:

Akpınar'ın yağmuru
Çıkamadım çamuru
Şu gelinin yanağı
Şahman buğday hamuru (Peker, 1999: 25)

Derelerin derdini
Gölgelerin serini
Sana nerden bulayım
Kardan beyaz gelini
(Yağmurdereli, 1963: 88; Göksu, 1970: 147; Akalin, 1972: 319)

Kızımın adı Pembe
Ağzı lâl yüzü pembe
Böyle güzel gelini
Gösterin varsa kimde (Üçer vd. 2009: 103)

2.2.13.1.7.4. Gelinin Gözü ve Kaş

Bir kişinin yüzüne bakıldığında ilk göze çarpan kişinin gözleri ve kaşlarıdır. Göz ve kaş, edebiyatımızda şiirlere çok fazla yansımıştır. Divan edebiyatında sevgilinin kaşının yay gibi olması kirpiklerinin ok gibi olması âşğın kalbini yaralamıştır ve âşık bu yaradan çok mutludur. Aynı şekilde mânilerde de gelinin gözü ve kaşı hakkında birçok bilgi verilmiştir. Bu konuda 7 adet mânî vardır. 1 numaralı mânide gözlerinin kıyak olduğunu yani hoş olduğunu söylüyor. 2 numaralı mânide ela olduğunu ve bu güzellikle kendisini üzeceğini söylemiştir. 4 numaralı mânide kaşlarının ince ve gözlerinin kara olmasından bahsedip onunla evlenmek istediğini söylüyor. 6 numaralı mânide gelinin kaşının gözünün ahrazı dillendireceğinden güzelliğinin o kadar fazla olduğundan bahsetmiştir:

Balıkesir pek ırak
Yolları kurak kurak
Gelin senin sözlerin
Neden bu kadar kuyak (Alptekin, 2013: 29)

Bir ay kadar güzelsin
Elâ gözler süzersin
Gelin kimsin sen söyle
Niçin beni üzersin (Üçer vd. 2009: 340)

Kaşların kalem gibi
Gözlerin zeytin kara
Seni gelin götürüm
Şebinkarahisar'a (Üçer vd. 2009: 133)

Su gelir millendirir
Çayırı çillendirir
Gelinin kaşı gözü
Ahrazı dillendirir (Üçer vd. 2009: 20-21)

2.2.13.1.7.5. Gelinin Saçları

Edebiyatımızda sevgilinin saçları beline kadar uzundur ve alnındaki zülûf âşğın ilgisini çeker. Mânilerde de gelinin saçları ile ilgili 3 adet mânî tespit edilmiştir. 1 numaralı mânî gelinin zülûfüne söylenmiş bir mânîdir. 2 numaralı mânide ise gelinin saçının uzunluğundan bahsetmiştir:

Akşam önü serindir
Girme göle derindir
Beni göle yollayan
Top zülûflü gelindir (Üçer vd. 2009: 390)

Asmalı kar'ağaçlar
Ener beline saçlar
Tutar iki yük odun
E gelin hağı saçlar (Çelik, 2005: 210)

2.2.13.1.7.6. Gelinin Boyu

Gelinin boyunun uzun ya da kısa olması âşığın ilgisini çekmiş ve buna mâniler söylemiştir. Gelinin boyu ile ilgili 7 adet mâni vardır. Mâniler incelendiğinde 1 numaralı mânide gelinin boyunu oklavaya benzetirken uzun boylu olduğunu kastetmiştir. 2 numaralı mânide gelinin boyunun kısa olduğunu ve bu yüzden ondan gelin olmayacağını söyler. 3 numaralı mânide ise gelinin uzun boylu olması gerektiğini söylerken orta boylu bir gelinden de söz etmiştir:

Cinc'oca soylu gelin
Anadan huylu gelin
İk'evi kana koydu
Oklava boylu gelin (Aytekin, 2003: 51)

Dere derin olur mu
Kumu serin olur mu
Senin boyun kısacuk
Senden gelin olur mu (Çelik, 2005:229)

Gelin olan uzun olur
Zülüfleri düzgün olur
Kurban olam orta boylum
Seni saran zengin olur (Demir, 2013: 169)

2.2.13.1.7.7. Gelinin Kilosu

Gelinin kilolu ya da zayıf olması ile ilgili 4 adet mâni vardır. Geçmiş dönemlerde kızların biraz kilolu olması istenirdi çünkü kilolu insanın güçlü kuvvetli olacağı ve her işin altından kalkabileceğine inanılırdı. Ancak günümüzde güzellik kriterleri değiştiği için herkesin bir zayıf olma belli bir ölçülere sahip olma isteği vardır ve tercih edilen zayıf kızlar olmuştur. Mâniler incelendiğinde kilolu gelin övülürken zayıf olan kız eleştirilmiştir. Hatta 3 numaralı mânide kocası geline zayıf olduğu için “kemiklerin batıyor” demiştir. Bahsi geçen mâni metinleri şu şekildedir:

Bak bibere bibere
Hep kırmızı dizmişler
Tombul bilekli gelin
Seni bana yazmışlar. (Akalin, 1972: 371)

Dam üstünde yatıyor
Yorgan göbek atıyor
Öte var kuru gelin
Kemiklerin batıyor (Üçer vd. 2009: 396)

2.2.13.1.7.8. Gelinin Diğer Fiziki Özellikleri

Gelinin diğer fiziksel özellikleri ile ilgili 7 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilerde gelinin diğer fiziksel durumları ele alınmıştır bu mânilerden bir tanesi olan

2 numaralı mânide gelinin kulakları hakkında yorum yapılmış ve gelinin kulakları kepçeye benzetmiştir:

Canım cicim Hatçe
O kanatsız serçe
Güzel gelin amma
Kulakları kepçe (Üçer vd. 2009: 145)

2.2.13.1.8. Gelinin Karakter Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler

2.2.13.1.8.1. Gelinin Cilveli, İşveli Olması

Gelinin fiziksel hareketlerinin yanında hal ve hareketleri de mânilerin konusu olmuştur. Gelinin cilveli, işveli ve nazlı olması karşısındaki insanın ilgisini çekmiştir. Fiziksel güzelliğin yanında konuşma şekli, mimikleri, hal ve hareketlerinin içten ve sıcak olması gelinin cilveli ve işveli olduğunun göstergesidir. Cilve, işve ve naz birbiri ile eş anlamlı sözcükler olup “*Hoşa gitmek için yapılan davranış, kırıtma*” (Türkçe Sözlük, 2019: 466) manasına gelmektedir. Ayrıca naz ikinci anlam olarak “*İsteksiz gibi görünerek yalvartmak amacıyla yapılan davranış*” (Türkçe Sözlük, 2019: 1755) şeklinde tabir edilmiştir.

Gelinin cilveli, işveli ve nazlı olması ile ilgili 15 adet mâni tespit edilmiştir. Mâniler incelendiğinde 3 numaralı mâni örneğinde kız veya gelin fark etmeksizin cilveli olan kadının sevildiğini anlatmıştır. 12 numaralı mânide ise gelin için yosma sıfatı kullanılmıştır. Yosma TDK'nın Türkçe Sözlüğünde “*Şen, güzel, fettan*” anlamına gelmektedir (Türkçe Sözlüğü, 2019: 2609).

Gelinin nazlı olması ile ilgili mânilerde, geline karşı bir sitem vardır. Güveyinin gelinin nazlı olmasından dolayı çok çektiğini anlatmıştır. Hatta 8 ve 9 numaralı mânide olduğu gibi bazı mânilerde kızın mensup olduğu soy hakkında bilgi verilmiştir. 1 numaralı mânide ise gelinin gelin olurken hem istekli olup hem de nazlandığını anlatılmıştır.

Ağacın tepelisi
Kızların küpelisi
Kız olsun gelin olsun
Sevilir cilvelisi (Çelik, 2005: 170)

Ay doğar ayazlanır
Gün doğar beyazlanır
Gelin olacak kızlar
Hem gider, hem nazlanır
(Yağmurdereli, 1963: 39; Özalp, 2006: 68; Göksu, 1970: 60; Oktürk, 1985: 51; Çatıkkaş, 2001: 187; Akalın, 1972: 150)

Derelerin uzununu
Kıramadım buzunu
Aldım Çerkez kızını
Çekemedim nazını (Ayva, 2006: 162)

Derelerin uzunu
Kıramadım buzunu
Aldım Çepni kızını
Çekemedim nazını (Demir, 2013:137)

Pınar dibi serindir
Kuyuları derindir
Altın ister at ister
O bir yosma gelindir (Akalın,1972: 21)

2.2.13.1.8.2.Gelinin Hamarat Olması

Elinden her iş gelen hünerli kişiler için hamarat sıfatı kullanılır. İdeal gelin özellikleri içerisinde kızın hamarat olması aranan bir özelliktir. Gelinin hamarat olması ile ilgili 3 adet mânî vardır. Bu mânîler incelendiğinde 1 numaralı mânî atasözü niteliği taşıyabilecek bir mânîdir. Mânide hamarat olan kadının büyük bir şans olduğu anlatılmaktadır. 2 numaralı mânide ise gelinlik yapmaktan bahsetmiştir. Gelin, görevlerini yerine getirdiğinde ve gelin görevlerini yapmadığında neyle karşılaşacağından bahsetmiştir. 3 numaralı mânide ise gelinin annesi kızını övmektedir:

Deh demeden giden at
Her işi gören evlat
Erden er kalkan avrat
Ne murattır ne murat (Özalp, 2006: 44)

Gelin gelin olursa
İşte dip işte kucak
Gelin gelin olmazsa
İşte ip işte nacak (Çelik, 2005: 67; Akalın, 1972: 473)

Kızımın adı Güngör,
Hele düğün yap da gör
İşi gücü teslim et
Köşende otur gün gör (Üçer vd. 2009: 102)

2.2.13.1.8.3. Gelinin Güzel Sözlü Olması

Güzel sözlü tatlı dilli olmak ile ilgili “*Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır*” atasözü sıkça kullanılmıştır. Gelinin güzel sözlü olması övülmüş ve hep istenilen bir durum olmuştur. Gelinin güzel sözlü olması ilgili 5 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîler incelendiğinde gelinin sözlerinin güzel oluşundan ve bu güzel sözlerin insanları mest etmesinden bahseder. Bu konu ile ilgili 1 ve 5 numaralı mânîler örnek verilebilir:

Balıkesir pek ırak
Yolları kurak kurak
Gelin senin sözlerin
Neden bu kadar kıyak (Göksu, 1970: 115)

Gelinin sırma telleri
Kardan beyaz elleri
Yolcuyu yoldan çevirir
Yârimin tatlı dilleri (Göksu, 1970: 189)

2.2.13.1.8.4. Gelinin Diğer Karakter Özellikleri

Her insanın farklı karakterleri vardır bu yüzden birçok karakter özelliği bulunmaktadır. Bu başlık altında 8 adet mânî örneği bulunmaktadır. Bu mânîler incelendiğinde 1 numaralı mânide gelinin çok konuşmasından bahsetmiştir. Toplumumuzda gelinin az konuşması ve ağır uslu olması beklenir. Bu sebeple burada gelinin çok konuşulması eleştirilmiş ve bu durumun cezasından bahsetmiştir:

Bahçe çapa ister
İşçi para ister
Düşük çeneli gelin
Her gün sopa ister (Demir, 2013: 85)

3 numaralı mânide gelinin gelin olduktan sonra böbürlendiğinden bahsetmiştir. Gelin olmak bir statü sahibi olmak demektir bu sebeple bazı kızlar gelin olduklarında bunun gurunu yaşayıp etrafındaki insanlara karşı kendilerini üstün görürler:

Eli kınalı yârim
Başı belalı yârim
Pek mi gönlün büyüdü
Gelin olalı yârim (Üçer vd. 2009: 288)

7 numaralı mânide gelinlerin meraklı oluşundan bahsetilmiştir. 8 numaralı mânide gelinin hilebaz olduğundan bahsetmiştir. 8 numaralı mânide aynı zamanda kızı gelinden üstün tutma durumu vardır ancak mâninin geneline hâkim olan konu gelinin hilebaz oluşu olduğu için bu başlığa almanın daha doğru olduğu düşünülmüştür.:

Mayıs ayı gelende
Derenin serinleri
Asker eyle miralay
Merekli gelinleri (Akalın,1972: 26; Çelik,2005: 383)

Pınar başı toz olur
Deste deste kız olur
Her ne desen kıza de
Gelin hilebâz olur (Akalın, 1972: 182)

2.2.13.1.9. Güveyinin Fiziksel Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler

2.2.13.1.9.1. Güveyinin Çirkin Olması

Güveyinin çirkin olması ile ilgili 3 adet mâni tespit edilmiştir. Mâniler incelendiğinde 1 numaralı mâniyi bir erkek, kıza karşı söylemiştir ve kıza kendisini beğenmediğini ama evlendiği kişinin de çirkin olduğunu söylemiştir. 2 ve 3 numaralı mânide ise kıızı muhatap alarak bir başkası söylemiştir. Mânilerde kocasının çirkin olduğunu “*Onu gece mi aldın*” diye sorarak söylemişlerdir:

Bahçalarda bal kabak
Açılır tabak tabak
Beni beğenmeziken
Aldığın maytaba bak (Özalp, 2006: 91)

Gelin koca mı aldın
Hacı-hoca mı aldın
Gözün de görmedi mi
Onu gece mi aldın (Akalm, 1972: 165; Özalp, 2006: 70)

2.2.13.1.9.2. Güveyinin Boyu

Güveyinin boyu ile alakalı 2 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilerin ikisi de güveyinin boyunun kısa olması ile ilgilidir. Bu mânilerden bir tanesi 1 numaralı mânidir.

El ettim otur diye
Saati getir diye
Kız oturmuş ağlıyor
Nişanlım bodur diye (Üçer vd. 2009: 167)

2.2.13.1.9.3 Güveyinin Kel Olması

Güveyinin kel olması ile ilgili 1 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânide de kız annesine sitem ederek nişanlısının kel oluşundan şikâyet etmektedir:

Ocak başında masa
Kaldırdım vurduğum taş
Ana benim suçum ne
Beni verdin kel-başa (Akalm, 1972: 22)

2.2.13.1.9.4 Güveyinin Diğer Fiziki Özellikleri

Güveyinin diğer fiziki özellikleri ile ilgili tek bir mâni tespit edilmiştir bu mânide de güveyinin yüzündeki bir özürden bahsetmektedir. Kız “dilik” diye tabir ettiği kişi ile evlenmek istemeyişini ailesine sitem ederek söyler:

Evvelden bir kız idim
Saç sırtıma aşağı
Nasıl verdiler beni
Habu dilik uşağa (Çelik, 2005: 251)

2.2.13.1.10. Güveyinin Karakter Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler

2.2.13.1.10.1. Güveyinin Karakterinin İyi Olması

Güveyinin karakteri gelin ve ailesi için çok önemlidir çünkü kız artık geri kalan hayatını bu erkekle geçirecektir ve mutlu olmak ister bu yüzden de iyi karakterde biri ile evlenmeyi arzular. Bu konu ile ilgili 4 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilerde güveyinin karakterinin iyi olmasından bahsedilmiş ve çeşitli benzetmeler ile güveyinin ne kadar iyi biri olduğu anlatılmıştır. Bu gruba giren mânilere örnek olarak 3 ve 4 numaralı mânileri örnek verebiliriz:

Görümcem baş belası
Kaynana kazan karası
Damadı sorarsan
Baklavanın ortası (Demir, 2013: 181)

Sinop ‘un kayıkları
Aşırır dalgaları
Gönlü zengin olana
Varır güzel kızları (Alptekin, 2013: 38)

2.2.13.1.10.2. Güveyinin Karakterinin Kötü Olması

Güveyinin karakterinin kötü olması ile ilgili mâniler karakterinin iyi olmasını konu alan mânilerden daha fazladır çünkü insan olumsuz durumlardan daha çok yakınır bunu mâni, türkü gibi edebi türlere yansıtır. Güveyinin karakterinin kötü olması ile ilgili 11 adet mâni tespit edilmiştir. Mâniler incelendiğinde bazı mânilerde kız evlendiği kişinin kötü karakterinden şikâyet etmiştir. Bazı mânilerde ise kocası kötü olan kıza acıyan mâniler söylenmiştir. 2, 3 ve 13 numaralı mânide kız evlendiği kişiden şikâyet etmektedir. Birinci mânide kocasının cimri oluşundan bahsederken 3 numaralı mânide kadir kıymet bilmeyen biri ile evlendirildiğinden şikâyet eder. 11 numaralı mâni de ise kız eşinin karakteri yüzünden çeyizinin boşa gittiğini anlatır ki burada çok ince bir acı vardır. Kızlar çeyizlerini hazırlarken aynı zamanda güzel hayaller kurarlar ve çeyizlerini ilmek ilmek işlerken bu hayalleri de içine katarlar bu yüzden çeyiz bir kız için çok kıymetlidir. Gelin kocasının karakterine duyduğu üzüntüyü çeyizinin boşa gitme durumu üzerinden anlatmıştır. Ayrıca 11 numaralı mâni çeyiz konulu mâniler başlığına da girmektedir. Son olarak 4 numaralı mâni bir başkası tarafından söylenmiştir. Bu mânide gelinin kocasının sarhoş oluşundan bahseder bu duruma üzüldüğünü dile getirir. Bahsi geçen mâniler şunlardır:

Arpa ekim uzana
Kamış gibi uzana
Anam babam kör olsun
Beni verdi hızana(cimri) (Sakaoğlu, 1978: 8343)

Dere kenarı yonca
Sallanır yel vurunca
Baba ne verdin beni
Kadirim bilmez gence (Özalp, 2006: 73)

Elma attım geline
Gelin almaz eline
Yazık oldu şu kıza
Düştü sarhoş eline (Akalın, 1972: 410; Oktürk, 1985: 286)

Karanfil ekdim taşa
Bitmedi kaldı kışa
Ne hayâsız yâr imiş
Çeyizim gitti boşa (Akalın, 1972: 277; Oktürk, 1985: 384)

2.2.13.1.11. Güveyinin Maddi Durumu

Güveyinde aranan ideal özelliklerden bir tanesi de maddi durumunun iyi olmasıdır. Kızın ailesi kızlarının yaşayacağı hayatın rahat olmasını ister ayrıca kızın kendisi de zengin birisi ile evlenip rahat bir yaşam hayal eder. Güveyinin maddi durumu ile ilgili 10 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîler incelendiğinde bazı mânîlerde zengin gelinlerinin diğerlerinden farkı anlatılmış ayrıca fakire kız vermemek gerektiği sebepleri ile söylenmiştir. Kızların dile getirdiği mânîlerde ise zengin biri ile evlenme isteği belirtilmiştir. Örneğin 4 ve 7 numaralı mânîde zengin gelinlerinden bahsetmiştir. Birinci mânîde zengin gelinlerinin yürüyüşünün diğerlerinden farklı olacağını söyleyerek aslında yürüyüş nezdinde zengin gelinlerinin hal ve hareketlerini anlatmaya çalışmıştır. İkinci mânîde ise “Hacı Kağan” isimli bir adamın gelini olan Zala’dan bahsedilmiştir ve bu kadının çok rahat bir hayat yaşadığını söylemiştir. Öyle ki bu mânîden köyün kadınları çeşme başından su getirip işlerini hallederken Zala gelin su doldurmaya gitmediğini ve ona hizmet edenlerin olduğunu çıkartabiliriz. Kızın zengin biri ile evlenmek isteğini anlattığı mânîlere ise 9 numaralı mânîyi örnek verebiliriz. Fakire kız vermemek gerektiğini ise 5 ve 10 numaralı mânîlerde anlatmıştır. 10 numaralı mânîde fakire kız vermemek gerektiğini söyler. Sebebini ise fukaranın emanet altın takması olarak gösterir:

Elmanın dilimleri
Céminin kilimleri
Yörüüşünden bellidir
Zengin gelinleri (Akman, 2003: 42)

Fındık yaprak açmadan
Altı serin olur mu
Böyle fukara yere
Adam gelin olur mu (Çelik, 2005: 510)

Karaoğlan’ın boynu ala
Daldan dala kondurmaz
Hacı Kağan’ın gelini Zala
Çeşmeden su doldurmaz (Demir, 2013: 222)

Sergende leğen olsam
Dolapta kilim olsam
Ben bir bekâr kız olsam
Zengine gelin olsam (Uygur, 2002: 200)

Tepeden öküz bakar
Öküzün alını sakar
Fukaraya kız verme
Emânet altın takar. (Akalın, 1972: 138)

2.2.13.1.12. Güveyinin Askerde Olması

Erkek için askerlik vatan borcudur ve her Türk erkeği askerliğini yapmak zorundadır. Evlenmeye niyet eden erkek ilk başta askerliğini yapar çünkü çoğu kız babası damadı olacak erkekte askerliğini yapmış olma şartı arar. Ayrıca askere giden erkeğin olgunlaşacağı düşüncesi ile evlenmeden önce erkeklerin askere gitmesine önem verilir. Bazen evliyken askere giden erkekler vardır bunun çeşitli sebepleri olabilir. Askere gitmek için belli bir yaşı doldurmak gerekir bu yaş günümüzde 20'dir fakat eski dönemlerde askerlik yaşı daha aşağılarda olmuştur. Askerlik yaşını doldurmadan evlenen bir erkek askerlik yaşı gelene kadar askere gidemez bu sebeple de askere gittiğinde evli hatta bazen çocuk sahibi olarak gidebilir. Ülkenin siyasi durumuna göre savaş yıllarında seferberlik ilanı ile askerliğini yapmış olsa bile evli erkekler tekrardan askere gidebilirler ve son olarak özellikle günümüzde erkeklerin kariyere önem vermesi askere geç gitmesine sebep olan bir durumdur. Bu üç durumdan dolayı erkekler bazen evliyken askere gidebilir.

Günümüzde askerlik süresi 6 aya indirilmiştir hatta para karşılığı yapılan ve bedelli askerlik adı verilen bir sistem getirilmiştir. Her ne kadar günümüzde askerlik kolaylaştırılrsa da geçmiş dönemlerde askerlik süresi uzundur hatta seferberlik zamanında çok uzun yıllar askerlik yapanlar bile olmuştur. Askerlik süresinin uzun olması ve dönemin şartlarının ağır olmasından dolayı evlendikten sonra askere giden kişiler ve eşleri için bu durum zor bir süreç haline gelmiştir. Bu zorlu süreç de mânilerde anlatılmıştır. Güveyinin askerde olması ile ilgili 10 adet mâni tespit edilmiştir. Mânilerde kocası askerde olan kadının üzüntüsü işlenmiş ve asker eşleri için dualar edilmiştir. Bazı mânilerde o dönem hakkında bilgiler yer almaktadır. Örneğin 5 numaralı mânide gelinlerin artık yaşlandığını ifade eder ve askerliğin çok uzun oluşuna değinir. 9 numaralı mâninin Yemen'e asker gönderildiği yıllarda söylendiği düşünülmüştür. Bu mânide dönemin savaşından bahsetmiş ve daha üç günlük evli olan bir erkeği bile askere aldıklarını anlatmıştır. Son olarak 12 numaralı mânide Rusya geçmektedir ve Rusya'ya karşı bir ilenme söz konusudur:

Cevizi budadılar
Kurbanlar adadılar
Salıverin askeri
Gelinler kocadılar. (Akalın, 1972: 315)

Kaleden indirdiler
Kırata bindirdiler

Üç günlük güveyiken
Yemen'e gönderdiler (Göksu, 1970: 224)

Urus'un gemileri
Hem ileri hem geri
Urus gözün kör olsun
Ağlattın gelinler (Çelik, 2005: 169)

2.2.13.1.13. Güveyinin Gurbette Olması

Yaşadığımız coğrafya ekonomimizi doğrudan etkiler. Yaşanılan yerdeki iş imkânı insanların geçimini sağlamak için en önemli faktördür. Yaşanılan yerde iş imkânı yoksa bazen o yerin genç erkekleri başka yerlere çalışmaya gider. Evli olsun ya da olmasın ekmek parası kazanmak için sılasını terk eden insanlar gurbet ellerde ekmeğini ararlar. İş için başka memlekete giden erkek evli ise arkasında gözü yaşlı bir eş ve bazen çocuk bırakmıştır. Bu üzüntü de mânilere konu olmuştur. Güveyinin gurbette olması ile ilgili 3 mâni tespit edilmiştir.

Bu mânilerde kocası gurbette olan kadının yaşadığı üzüntü ve mahzunluk ele alınmıştır. Buna 1 ve 2 numaralı mâniler örnek verilebilir:

A erede erede
Gök döşek var derede
On iki ayda bir bayram
Hani kocan nerede (Yançev, 2002: 37)

Al dağlar yeşil dağlar
Gurbette eşim ağlar
Gurbette eşi olan
Yüreğine taş bağlar (Üçer vd. 2009: 350)

2.2.13.1.14. Güveyinin Geline Söylediği Mâniler

Bazı mâniler incelendiğinde açık bir şekilde bir güveyinin geline karşı söylemiş olduğu görülmüştür. Bu başlığa uyan 5 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mâniler incelendiğinde mânilerin bazısında güveyi geline karşı sitem eden bazısında ise gelini öven ve ona sevgisini anlatan mâniler söylemiştir. Örneğin 1 ve 2 numaralı mânide sitem vardır ayrıca ilk mânide de güveyinin geline karşı güvensizliğinin de olduğu görülmektedir. Geline karşı "*hangi eldeydin*" derken iki anlam çıkabilir. Birincisinde yabancı anlamında başka kişi, ikinci ise yer anlamında başka memlektir. Sonuç olarak güveyi gelinin kendisine sadakatsiz davranmasından şüphelenir. İkinci mânide ise güveyi eşinden memnun değildir ve bunu ifade eder. 3 numaralı mânide ise güveyi geline olan sevgisini mâni ile anlatmıştır:

Al aldım kara giyin
Kız gelin sen nerdeydin
Bulamadım ben seni

Bilmem hangi eldeydin (Eset, 1944: 50)

Ey gelin şirret gelin
Bin köye ibret gelin
Seni aldım alalı
Görmedim avrat gelin (Demir, 2013: 162)

Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelin kurban olayım
Seni bana verene (Yağmurdereli, 1963: 101; Demir, 2013: 168)

2.2.13.1.15. Gelinin Güveyine Söylediği Mâniler

Gelinin güveyiye karşı söylediği 2 mâni vardır her iki mânide de gelin güveyinden bayramlık elbise istemektedir.

Ağ yağlık mavi yağlık
Yârim eline sağlık
Otuz gün oruç tuttuk
Hani bana bayramlık (Üçer vd. 2009: 242)

2.2.13.1.16. Gelin-Güveyi Karşılıklı Söylenen Mâniler

Gelin ve güveyinin karşılıklı söylediği mânilere 1 örnek tespit edilmiştir. Bu karşılıklı diyalogun konusu bayramlık elbisedir. Gelin kocasından Ramazan bayramı için bayramlık kıyafet ister. Kocasını ise cevap olarak kadının ruhunu okşayan ifadelerden sonra bayramlık kıyafetini Kurban Bayramında alabileceğini ifade eder. Güveyinin maddi durumu el vermediği için kadının bayramlık isteğini reddettiği düşünülebilir:

Kadın:
Ağ yağlık mavi yağlık
Yârim eline sağlık
Otuz gün oruç tuttuk
Hani bana bayramlık

Kocasını:
Gel otur taş üstüne
Her sözün baş üstüne
Bu bayramda olmadı
Kurbanda baş üstüne (Üçer vd. 2009: 454-455)

2.2.13.1.17. Sevenlerin Kavuşamaması

Kız isteme sürecinde son sözü söyleyen kızın ailesidir. Kızın ailesi bazen kızlarına uygun görmedikleri damat adayı ile evlenmesine izin vermez. Kız ve erkek birbirini seviyorsa bu durum onlar için çok üzücü bir durumdur. Kız ve erkek sevdiği kişi ile evlenemez. Bu durumda yapılacak iki şey vardır ya kaçarak evlilik yapacaklardır ya da kaderlerine razı olacaklardır. Bu başlık altında kaçmayıp kaderlerine razı olmuş insanların söylediği mâniler yer almıştır. Sevenlerin kavuşamaması ile ilgili 38 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânilerin genel havası sitem ve üzüntüdür. Sevdiğine kavuşamayan kız ya da erkek bir şekilde bu duygu durumunu mânilerle anlatmıştır. Bazısı kızın ailesine ilenirken bazısı kızların vefasızlığını söylemiştir. Bu konuda en çok sevdiği ile kavuşamayanların üzüntüsünden bahsedilmiştir.

Maniler incelendiğinde 1 numaralı mânide “*Sevdiğini alamayan /Ben evlendim demesin*” şeklinde ifade geçer. Sevdiğine kavuşamayan erkek 3 numaralı mânide kızın annesinde karşı beddua eder. Sevdiğini alamayan kız ya da erkek yüreğinin yanışını 10 numaralı mânî ile anlatır. 23 numaralı mânide söyleyici “*Herkes almış yârini /Ben kaldım köşelerde*” diyerek yaşadığı mahzunluğu anlatır:

Ay yârım senin annen
Çeksin çeksin elmesin
Daha gelin etmeğe
Allah nasip etmesin (Çelik, 2005: 465)

Çoban nasıl takıyor
Koyunların çanını
Alamadım yârimi
Oldum yürek yangını. (Akalın, 1972: 16)

18 ve 30 numaralı mânilerde okumak fiili geçmektedir. Bu okumak fiili birinci mânide düğüne çağırılmak manasında kullanılmıştır ve sevdiği evlenen bir kişi sevdiğinin düğününe davet edilip edilmeyeceğini sorgular. İkinci mânide “*Bana oku okurlar*” şeklinde geçen ifadede yine sevdiği evlenen kişinin yaşadığı üzüntüyü hafifletmek için çeşitli büyüsel işlemlere başvurulduğunu söyler:

Evleri çukur m'ola
Culfalık dokur m'ola
Yârım düğün ediyor
Beni de okur m'ola (Üçer vd. 2005: 23, 115)

Sini sini bakırlar
Kızlar halı dokurlar
Yârım gelin oluyor
Bana oku okurlar (Aytekin, 2003: 148)

19 numaralı mânide sevdiğine kavuşamayan kız gelin olup giderken sevdiği erkeğe yani Celal’e seslenerek evlendiğini anlatır. Bu mâninin bir başka varyantı da gerdek konulu mâniler başlığı altında yer alır orada da bir gelin yine sevdiğine yani

Ali'ye gerdek gecesinin sabahında seslenir ancak o mâniyi söyleyen kız sevdiğine kavuşmuştur. Bu iki mâniyi göz önüne aldığımızda mânilerin yapı olarak birbirlerine ne kadar çok benzediğini görürüz. Öyle ki bir kelimenin ya da bir mısraının değişimi bir anda farklı bir anlama ve farklı bir konuya bürünür:

Evlerinin önü kavak
Kavaktan dökülür ufak
Uyan Celal gidiyorum
Elim kına yüzüm duvak (Demir, 2013: 160)

2.2.13.2. Gelin Çocuk İlişkisi

Çocuk sahibi olan kadın toplum içerisinde önemli bir yere konulmuştur ve çocuk sahibi olan kadına saygı duyulmuştur. 2-3 yıl çocuğu olmayan kadın toplum içerisinde ezilmiş ve “kısır” olarak tabir edilmiştir. Toplum içerisinde çocuksuz ailelerin sorumlusu olarak kadını görmüşlerdir. Bunun için çeşitli tedavilere başvurulmuş bu tedavilerde sonuç alınamamışsa erkek yeniden evlenmiştir (Büyüktaş, 2019: 113-114). Yeni evlenen kadınlara karşı hep bir çocuk beklentisi içerisinde olunmuştur. Sürekli bu psikolojik baskı ile karşı karşıya kalan bir an önce çocuk sahibi olmak istemiştir. Bu başlık altında gelinin çocuksuz olması, gelinin gebe olması ve gebe kadının bebeğinin cinsiyeti ile ilgili mânilere yer verilmiştir.

2.2.13.2.1. Gelinin Çocuksuz Olması

Çocuğu olmayan gelin veya erkek için kodaksız ya da kısır tabiri kullanılır (Artun, 2013: 152). Gelinin çocuğunun olmaması ile ilgili 1 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânide gelinin bebeğinin olmadığını ve bu yüzden ağladığını ve bebek istediğini anlatır:

Aş pişti çörek ister
Gelin ağlar bebek ister
Benim bir isteğim var
Tatlı canım göbek ister (Yurter, 1958: 121)

2.2.13.2.2. Gelinin Gebe Olması

Bebek bekleyen kadın için “yükü, gebe, hamile” gibi tabirler kullanılmıştır. Doğum insan hayatı için mutluluk verici bir durumdur. Bu yüzden gebelikten itibaren doğum yapana kadar hatta doğum yaptıktan sonra da aynı şekilde kadına saygı duyulmuş ve üzerine titremişlerdir (Artun, 2013: 152-153). Gelinin gebe olması ile ilgili 4 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilerde gebe oluşundan, gebelikte sakınması gereken durumlardan ve gebeye gösterilen saygıdan bahsedilmiştir. Örneğin 2 numaralı mânide gelinin hamile olduğunu ve bu yüzden çok sallanmaması gerektiğini söylemiştir. Hamile olan kadına eşleri hediye alabilir bu duruma örnek olarak 4 numaralı mâniyi verebiliriz. Bu mânide hamile olan kadının kocası çocuğu için beşbirlik yaptırdığını söylemektedir:

İstanbul'da dibek var
Dibekte bir göbek var
Çok sallanma ak gelin
Ak göbekte bebek var (Üçer vd. 2009: 362)

Pancar ekim tepeye
Kızlar gelsin çapaya
Beşibirlik yaptırđım
Karnındaki sıpaya (Üçer vd. 2009: 141)

2.2.13.2.3. Gelinin Bebeğinin Cinsiyeti

Kadının hamileliğı öğrenildiğinden itibaren bebeğın cinsiyeti merak konusu olmuştur. Toplumumuzda erkek çocuğuna verilen önem aşikârdır. Bu sebeple aileler erkek çocuğı beklentisine girerler. Öyle ki “*kız el aşıdır, elin ocağını tıttırür*” şeklinde ifade edilir (Artun, 2013: 166). Bebeğın cinsiyeti ile ilgili 7 adet mânî tespit edilmiştir. Örneğın 1 numaralı mânide karısı erkek evlat doğuran bir adam sevincini mânî ile söylemiştir. 3 numaralı mânide kapalı bir anlatım vardır. Bu mânide gelin erkek evlat sahibi olmuştur ve o çocuğı büyüyünce güveyi olacaktır bu durum kadının ailedeki saygınlığını artırmıştır. Sonuç olarak erkek evlat sahibi olan kadın sayesinde o ailenin yeni nesillere ulaşılacağı düşüncesi kadını yüceltmıştır. 5 numaralı mânide ise gebe kadının sakınması gereken bir durum söylenmiştir. Bu mânîye göre gelin çok sallanırsa bebeğı kız olur düşüncesidir ve gelin bu konuda uyarılır. 7 numaralı mânide ise kadın ikiz erkek evlat sahibi olmak ister bunun için de Hıdırellez gününde dua eder. Toplumumuz da Hıdırellez gününde yapılan duaların, dilenen dileklerin kabul olacağına inanmaktadır. Bahsi geçen mânî metinleri şunlardır:

Ay değer alçaklara
Gün değer saçaklara
Karım oğlan doğurmuş
Sıgmıyor kucaklara (Akalm, 1973: 215)

Elde desti suya gider
Doldu diye eve gider
Bu ne hikmet-i lâhidir
Gelin gelen güvey gider. (Yurter, 1958: 135)

Keklik gider iz olur
Kız potinin toz olur
Çok sallanma yürürken
Karnındaki kız olur (Akalm, 1972: 96)

Taze höllük eledim
Kuzucuğum beledim
Hıdırellez gecesi
İkiz oğlan diledim (Aytekin, 2003: 166)

2.2.13.3. Gelin-Kayınvalide İlişkisi

Gelin kayınvalide ilişkisi yıllardır hemen hemen her alanda kendisine yer bulmuştur. Çoğunlukla olumsuz olan bu ilişki gerek dizilere, filmlere gerekse kitaplara konu olmuş ve bu ilişki günlük hayatın içinde de hemen hemen herkesin ağzında dolanmıştır. Bu kadar hayatın her alanına tesir etmiş bir ilişkinin bu şekilde ses getirmesi tabii ki kaynana ve gelinin birbirleri ile çekişmesinden ve birbiri ile anlaşamamasından ortaya çıkmıştır. Gelin kayınvalide arasındaki ilişkinin olumsuz olmasının tek sebebi gelinin eşi ve kayınvalidenin biricik oğludur. İki kadının tek ortak noktası olan bu oğul ikisi için de paylaşılmaz bir varlıktır ve kayınvalide oğlunu gelinden gelin de kocasını annesinden kıskanır. Temelinde bu kıskançlığın bulunduğu ilişkide hem kayınvalidenin hareketleri hem de gelinin hareketleri her ikisi içinde eleştiri konusu olmuştur. Kayınvalidenin ailedeki statüsü gereği geline karşı biraz daha üstün olmuş ve gelini ezmiştir. Gelin ve kayınvalide ilişkisinin anlatıldığı birçok atasözü ve deyim vardır. “ *Evime el girdi canıma yel girdi.* ” , “ *Gelinin dili yoh kaynananın imanı yoh.* ” , “ *Kaynanaların kaynana olduğu zamanda gelin, gelinlerin gelin olduğu zamanda kaynana oldum* ” gibi örnekleri çoğaltabiliriz (Büyüktaş, 2019: 105). Tabii ki şunu da söylemek gerekir ki her ne kadar genelleme yapıp aradaki ilişkinin olumsuz olduğu söylene de kayınvalide ve gelinin çok iyi geçindiğine dair örnekler vardır.

Böyle bir konunun mânilere yansımamış olması imkânsızdır hatta öyle ki çalışma içerisinde en fazla mânîye sahip olan başlık gelin kayınvalide ilişkisini anlatan başlıktır. Söyleyicisinin genelde kadın olduğu mânilerde gelin ve kayınvalidenin sürekli birbirlerine karşı söylediği hatta bazen çok kötü ifadelerin bile kullanıldığı mâniler ortaya çıkmıştır. Birbirlerine karşı duydukları nefreti ve siniri mâniler aracılığı ile aktarmışlardır. Bu başlık altında bulunan 255 adet mânî incelendiğinde bazı mânilerin söyleyicisinin gelin bazılarının kayınvalide olduğu tespit edilmiştir ve bu şekilde 4 alt başlığa ayrılıp o şekilde incelenmiştir.

2.2.13.3.1. Gelinin Kayınvalidesine Söylediği Mâniler

Gelinin kayınvalidesinin kendisine yaptıklarını mâniler aracılığı ile anlatmıştır. Gelin düşüncesini kayınvalidesine karşı açık açık ifade edemediği için mânî aracılığı ile sitemini sunmuştur. Yalnız şunu da belirtmek gerekir ki mânilerin büyük bir çoğunluğu her ne kadar olumsuz örnekler olsa da aralarında az da olsa gelinin kayınvalidesi için söyleniş olduğu olumlu mâniler vardır. Gelinin kayınvalidesine yönelik söylediği 199 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mâniler incelendiğinde gelin “ *Çok söyleme kaynanam /Şimdi yersin yumruğu* ” , “ *Kaynanamı kesecektim /Oğlunun hatırı var* ” diye söyleyerek kayınvalidesine zarar vermek hatta onu öldürmek ister. Gelin kendi elinden olmasa da kaynanasının ölümüne sevinir ve ondan kurtulduğunu düşünür. Hatta öyle ki “ *Öldüğüne yanmeyom /Giden kefini yazık* ” diyerek kefenin kumaşına acır. Gelin bazı mânilerde “ *Kaynanamın adını /Kuyruklu sıçan koydum* ” diyerek kayınvalidesine argo diyebileceğimiz kelimeler kullanmıştır.

Gelin ve kayınvalidenin arasındaki olumsuz ilişkinin sebebi çoğunlukla erkektir. Gelin kayınvalidesini eşi aracılığı ile kışkandırır eşinin getirdiği yiyecek ve içecekleri ya da aldığı eşyaları kayınvalidesine nispet edercesine anlatır. “*Oğlun yemiş getirdi /Sensiz yedik kaynana*”, “*Oğlun bana ev aldı /Koskoca saray gibi*” diyerek kayınvalidesini kışkandırır. Bazen de gelin kayınvalidesini tehdit eder ve “*Çok söyleme kaynana /Oğlunu alır giderim*” diyerek oğlundan mahrum bırakacağını söyler.

Evlenecek kızlar evleneceği kişinin annesinin olmamasını tercih ederler çünkü eğer kayınvalidesi olmazsa rahat bir yaşam süreceklerini düşünürler. Örneğin 151 numaralı mânide gelin kaynanasız gelinlere özenmektedir:

Külhüvallahü ahah
Gaynanayı kaldır at
Kaynanasız gelinler
Aman bacım ne rahat (Demir, 2013: 257)

Gelin kayınvalidesinden gördüğü eziyetten bunalıp “*Kör olası kaynana, Sen gelin olmadun mi*” diyerek yaşadığı üzüntüyü ve sıkıntıyı anlatır. Hatta gelinin kayınvalidesi oğlunu doldurup gelinden boşandırmak ister bu durumda gelin kayınvalidesine karşı 14 numaralı mânîyi söyler ve ne yaparsa yapsın kocasının kendinden vazgeçmeyeceği mesajını verir:

Ay ışığı ışıktır
Sofra dolu kaşıktır
Anası ne derse desin
Oğlu bana âşıktır (Oktürk, 1985: 53)

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi mânîlerin hepsi olumsuz değildir aralarında gelin ve kayınvalide ilişkisinin olumlu olduğunu gösteren mânîler de vardır. Bu mânîlere 70 ve 160 numaralı mânîleri örnek verebiliriz:

Entarisi Manisa
Bu yiğit benim olsa
Bu yiğitin annesi
Bana kaynana olsa (Oktürk, 1985: 53)

Odanun kilimiyim
Baklava dilimiyim
Biricik kaynanamın
İkinci geliniyim (Çelik, 2005: 188)

2.2.13.3.2. Kayınvalidenin Geline Söylediği Mânîler

Gelinin söylediği mânîlere kayıtsız kalmayan kayınvalide en az gelin kadar ağır ve sitemli bir dille geline karşı mânîler söyler. Kayınvalidenin gelin için söylediği 37 adet mânî vardır. Mânîler incelendiğinde içerikleri şu şekilde sıralanabilir:

Kayınvalide geline zarar vermek ister ve ona bir zarar gelmesi durumunda sevinir. “*Yoğurda zehir koydum /Yesin yesin gebersin*” diyerek gelinini zehirlemek istediğini “*Arkamdan konuşursun /Dilin karnına kaç*” diyerek de gelinine beddua ettiğini görürüz. Geline zarar vermek isteyen kayınvalide aynı zamanda oğlunun ondan boşanmasını istemektedir ve 30 numaralı mânide bu isteğini dile getirmiştir. Aynı şekilde gelinin hareketlerinden memnun olmayan kayınvalide bir gelinin nasıl olmasını gerektiğini 23 numaralı mânide anlatmıştır:

Oğluma çatacağım
Seni boşatacağım
Sırtına tekme vurup
Sokağa atacağım (Özalp, 2006: 86 Akalın, 1972: 469)

Gelin evde durmalı
Konuşmayı susmalı
Çok gezen gelinin
Ayaklarını kırmalı (Özalp, 2006: 87)

Kayınvalide gelinine karşı bir üstünlük kurmuştur ve oğlunu gelinden kıskanmıştır. Kayınvalide geline “*Daha dün gelmeden /Adam mı oldun gelin*” diyerek kendisinden aşağı olduğunu belirtmiştir. Kayınvalidenin oğlunu gelini ile paylaşmadığını gösteren mânilere ise 1 ve 4 numaralı mânileri örnek verebiliriz. Bu mânilerin ilkinde kayınvalide gelinin oğlunu elinden aldığını söylemiş ve oğlanı kendisinin büyüttüğünü dile getirmiştir. İkinci mânide ise gelini beğenmeyerek oğlunu kendisinin dünyaya getirdiğini ve asıl sahibinin o olduğunu anlatmıştır:

Al ipek morum diye
Büyüttüm yavrum diye
El kızı elimden aldı
Bu benim yârim diye (Alptekin, 2013: 49)

Başı saçaklı gelin
Beli kuşaklı gelin
Oğlanı ben doğurdum
Leylek bacaklı gelin (Alptekin, 2013: 49)

Bir önceki başlıkta da bahsettiğimiz gibi az sayıda da olsa kayınvalidenin gelini sevdiğini gösteren mâniler vardır bu mânilere 22 numaralı mânii örnek verebiliriz:

Endum ifteruluğa
Bolaştım deluluğa
Dedi bana kaynanam
Yakıştın gelinluğa (Çelik, 2005: 120)

2.2.13.3.3. Gelin-Kayınvalide Karşılıklı Söylenen Mâniler

Gelin ve kayınvalideler arasında mâni atışmaları bolca olmuştur. Gelin ve kayınvalidenin karşılıklı söylediği mâni örneği kayınvalidenin geline talip olması ile başlar gelin bunu kabul eder ve tartışma başlar. Bir türlü anlaşamayan iki kadın ortak noktaları olan evin erkeği üzerinden konuşmaya başlar kayınvalide gelin ile oğlunu boşatacağını onu dövdüreceğini söyler. Ancak gelin tam tersi oğlanın kendisini sevdiğini böyle bir şeyin mümkün olmadığını ifade eder. En sonunda ise durum tatlıya bağlanır ve ikisi de birbirinden helallik ister.

2.2.13.3.4. Gelin-Kayınvalide İlişisine Yönelik Diğer Mâniler

Gelinin kayınvalidesine söylediği mâniler ve kayınvalidenin geline söylediği mânilerin dışında kalan gelin kayınvalide ilişkisinin anlatıldığı mâniler bu başlık altında toplanmıştır. Bu gruba giren 18 adet mâni vardır.

Gelinlerin kayınvalidelerine üstünlük sağladığını ve kayınvalidelerin ezildiğini “*Gelinler kahve içer/Kaynanaya çay da yok*” diyen 1 numaralı mâniden anlayabiliriz. Gelinlerin kayınvalidesine kötü davrandığının örneği 3 numaralı mânidir:

Dam üstünde kediler
Mırnav mırnav dediler
İki gelin bir olup
Kaynanayı yediler (Yağmurdereli, 1963: 81; Göksu, 1970: 141)

Gelin ve kayınvalideyi karşılaştıran mâniler vardır. 5 numaralı mânide kayınvalidenin gelinden daha genç olduğunu anlatılmıştır. 14 numaralı mânide ise Ayşe isimli bir kıza kayınvalidesi ile iyi geçinmesi gerektiğini öğütlemişlerdir. Bahsi geçen mâniler şunlardır:

Eğme findık dalını
İncecuktur incecuk
Ya bakun gaynanaya
Celunundan gencecuk (Çelik, 2005: 97; Alptekin, 2013: 50)

Kalk sabahtan Ayişem
Süpür evin tozini
Sakin iki eyleme
Kaynananın sözünü (Çelik, 2005: 375)

Kayınvalidenin oğluna hitaben söylediği ve oğluna sitem ettiği bir mâni vardır. Bu mâni 11 numaralı mânidir. Bu mânide kayınvalide oğlunun sessiz bir şekilde durduğu ve gelinle arasındaki ilişki de kendisine destek olmadığını ifade eder:

Hey Bahadır Bahadır
Yük altından bakadır
Bir dilim ekmek için
Gelin beni oynatır (Akalin, 1972: 66)

2.2.13.4. Gelin-Kayınbaba İlişkisi

Aynı evde yaşayan aile fertleri arasında kayınbaba ve gelin iletişimi kayınvalideye göre daha azdır. Kayınbabanın otoritesi dolayısıyla gelin saygıda kusur etmez ve gerekmedikçe kayınbabası ile konuşmaz. Gelin ve kayınbaba ilişkisini anlatan 13 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîlerin söyleyicileri gelindir ve mânîlerin genelinde kayınbabaya yapılan bir sitem vardır.

Örneğin 5 numaralı mânî ne sebeple olduğu bilinmese de kayınbaba gelinin odasına girer ve gelin de korkup bayılır:

Hiç gaynata gider mi
Celunun odasına
Celun duştı bayıldı
Sandığın arkasına (Çelik, 2005: 98, 278)

Aynı zamanda gelinin kayınvalidesine söylediği mânîler başlığına göre 4 numaralı mânîde gelin aile fertlerinin karakterini söylerken kayınbabasını köpeğe benzetmektedir. Yine kayınvalidesinin ölmesini isteyen gelin aynı durumu 8 numaralı mânîde kayınbabası için istemiştir:

Gayınnam dibek gibi
Gayınnatam köpek gibi
Oğlanını sorarsan
Ebirşim ipek gibi
(Akman, 2003: 54)

Kazan kazan üç bakla
Mevlâm yârimi sakla
E ezrail gelirsen
Kayınbabamı yokla (Çelik, 2005: 121)

2.2.13.5. Gelin-Görümce İlişkisi

Aynı evde yaşayan ve hemcins olan gelin-görümce arasında yaşanan bazı olumsuzluklar olabilir. Bazen görümce abisini ya da kardeşini gelinden kıskanabilir ya da eve yeni gelen hemcinsi ile evin işleri ya da başka sebeplerden dolayı anlaşmazlıklara düşebilirler. Gelin ve görümce arasındaki ilişkiyi anlatan 17 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîlerin bir kısmını gelin görümcesine karşı söylemiş bazısını ise görümce geline karşı söylemiştir.

Gelinin görümcesine söylediği mânîlerde kayınvalidesinde olduğu gibi görümcesine zarar verme düşüncesi, görümceyi istememe ve görümcesinin ölümünü dileme gibi durumlar vardır. Örneğin 2 numaralı mânîde gelin, görümce istemez. Sebep olarak da görümcenin çok konuşacağı düşüncesidir. 5 numaralı mânîde görümcesini dövme isteğini dile getirmiştir. Gelin görümcesine güvenmez, görümcesinin sırrını herkese söyleyeceğini özellikle ev halkına gidip hemen

anlatacağını ifade eder. Örneğin 7 numaralı mânide “*Görümcene söz deme/ Gelir eve der seni*” diye söylemiştir. Bahsi geçen mânî örnekleri şöyledir:

Akşam yedim dürümce
Bak istemem görümce
Görümceler dilli olur
İki elleri zilli olur (Elçin, 1994: 22)

Baklalar çapa ister
Çapacı para istar
Kaynanam şöyle dursun
Görümcem sopa ister (Göksu, 1970: 117)

Boğazında beşliler
Yılan olur yer seni
Görümcene söz deme
Gelir eve der seni (Akalın, 1972: 163)

Görümcenin gelin için söylediği 6 numaralı mânî örneğinde ise abisinin onunla evlenmeyeceğini onunla dalga geçtiğini gönül eğlendirdiğini söylemiştir:

Bizim evin başından
Karga geçiyor karga
Abim seni almıyor
Dalga geçiyor dalga (Demir, 2013: 101)

2.2.13.6. Gelin-Kayın İlişkisi

Gelin-kayın ilişkisi ile ilgili 6 adet mânî tespit edilmiştir. Gelin kayın ilişkisi incelendiğinde evde bekâr olan kayın ile gelin arasında bazen yasak aşk olabilir. Bu durumu da 1 ve 5 numaralı mânide anlatılmıştır. İkinci mânide kayınına meyil eden gelinin cezasının asılmak olduğunu söylemektedir. Son olarak 4 numaralı mânide ise kayına seslenen gelin sevdiği adamı yanına göndermesini istemektedir:

Armut daldan düşer mi
Günden yanı pişer mi
Ben kaynıma göz koydum
Acep nikâh düşer mi (Üçer vd. 2009: 212)

Merdiven basak basak
Yukarı çıkma yasak
Gelin kaynını sevmiş
Urgan getirin asak (Aytekin, 2003: 133)

Kebabı köze doğra
Giderken bize uğra
Kaynım gadan alayım
Kardeşini tez yolla (Demir, 2013: 243)

2.2.13.7. Gelin- Elti İlişkisi

Gelin elti ilişkisi ile ilgili 6 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîler ikilinin ilişkisinden daha çok gelin oldukları evde kıymet görmedikleri konusunda söylenmiştir. Örneğin 1 numaralı mânîde iki eltinin özelliklerinden bahsedip gelinlerin yaşadığı sıkıntıdan bahsetmiştir. 3 numaralı mânîde ise eltilerden bir tanesinin hileci olduğunu söyler:

Bahçelerde dut otu
Bir evde iki elti
İkisi de bir boyda
Bilinmemiş kıymeti (Üçer vd. 2009: 228)

Bahçede iğrelti
Oynuyor iki elti
Bak o eltinin oyununa
Gül koymuş koynuna (Yançev, 2002: 50)

2.2.14. Gelin ve Kız terimlerinin Toplumdaki Yeri ile İlgili Mânîler

Dîvânu Lugâti't-Türk'te evlenmemiş kız için "kapalıg kız ve ev kızı" tabirleri kullanılmıştır. Gelin için ise "Kelin ve egetlig" kelimeleri kullanılmıştır. "Kapalıg kız" aynı zamanda bakire kız anlamına da gelmektedir (Erdoğan, 2016: 204-205). Kız ve gelin ayrımı bu şekilde yapılmaktadır. Halk arasında sıkça kullanılan kız kelimesi hiç evlenmemiş bakire kız anlamında kullanılırken kadın ve gelin kelimeleri evlenmiş kız manasında kullanılmıştır. Toplum içerisinde evlenmemiş kız ile evlenmiş kadın arasında bazı farklar vardır. Bu yüzden ikisi birbiri ile karşılaştırılır. Kız bazen gelinden üstün tutulurken bazen gelin kızdan üstün tutulmuştur. Bu durum mânîler içerisinde de kendine yer bulmuştur. Bu başlık altında incelenecek mânîler 4 alt başlığa ayrılarak incelenecektir.

2.2.14.1. Gelinin Kızdan Üstün Tutulması

Gelinin kızdan üstün tutulduğu 11 adet mânî tespit edilmiştir. Mânîyi söyleyen erkek "*On-iki kızdan âlâ /Genç gelinin kısırı*" diyerek gelini kızdan üstün tutmuştur. Yine mânîyi söyleyen erkek "*Sever isen gelin sev /Şimdi kızlar sevdalı*" diyerek kızların sevdalı oluşundan dolayı gelinleri tercih etmek gerektiğini söylemiştir. Ayrıca kızların gönlünü yapmanın zor olacağını söyleyen 6 numaralı mânîde gelini tercih etmiştir:

Dut yaprağı burç olur
Haca giden hac olur
Kurban olsam geline
Kızın gönlü geç olur (Yurter, 1958: 140)

Gelinin kızdan üstün tutulmasının bir başka şekli ise yeme içme ile alakalıdır. Geçmişte kahve bugünkü kadar kolay ulaşılabilen ve herkese ikram edilip içilen bir

içecek değildir. Bu sebeple gelinin kahve içerken kızların içmemesini 5 numaralı mânide anlatmıştır:

Ay doğuyor doğuyor
Aydan bize fayda yok
İçer gelinler kahve
Kızlara çay da yok (Demir, 2013: 77)

2.2.14.2. Kızın Gelinden Üstün Tutulması

Kızın gelinden üstün tutulduğu 40 adet mânî vardır. Bir önceki başlığa göre bu başlıktaki mânî örneğinin fazlalığı kıza verilen önemi göstermektedir. Hiç evlenmemiş bir kıza sevmek gelin sevmekten daha iyi olmuştur. Bu mânîlerde söyleyici genelde erkektir ve mânîlerin büyük bir çoğunluğunda “*On gelin sevdim yine/ Gönüm bir kızda kaldı*” ve “*Beni bir gelin vurdu /Yaramı kız bağladı*” diyerek birinci mânide kıza gelinden üstün tutar. İkincisinde ise gelinin gönlünde açtığı yarayı anlatır ve bu yaranın çaresini de kızdan bulduğunu ifade eder. Ayrıca “*İstersen kıza yol ver /Gelinin kocası var*” diyerek gelinden uzak durmak gerektiğini belirtir.

Gelinin hilebaz olduğunu ve gelinden uzak durup kız sevmek gerektiği 9 numaralı mânide anlatılmıştır. Gelinlerin üstün tutulduğu mânîlerde gördüğümüz gelinlerin kahve içip kızların çay bile içemediği örneğin tam tersine 3 numaralı mânide rastlanmaktadır. Son olarak da 38 numaralı mânî örneğinde olduğu gibi kız dururken gelin ile evlenen kişiler “bönlükle” tabir edilmiştir:

Akşam oldu ay da yok
Benden sana fayda yok
Kızlar kahve içeyi
Gelinlere çay da yok (Çelik, 2005: 177)

Bulah (çeşme) başı toz olar
Üsdü dolu gız olar
Her ne desen giza de
Gelin hilebaz olar. (Tatar, 2014: 70)

Oğlumun önlüğü var
Kadife kolluğu var
Kız sevmiş gelin almış
Bunun bir bönlüğü var (Demir, 2013: 302)

2.2.14.3. Gelin ve Kız Statüsü

Gelin ve kız statüsünü konu alan 47 adet mânî vardır. Bu mânîlerin birçoğunda kız 4 numaralı mânide olduğu gibi “*Ne kız oldum, ne gelin*” diye sitem etmektedir. 7 numaralı mânide ise “*Gelin misin, kız mısın*” diye sorulmuştur. Kız ve gelin kelimelerini yukarıda açıklamıştık. Kız bakire anlamında, gelin evlenmiş

anlamında kullanıyordu 5 numaralı mânide kızın evlenerek statüsünün gelin olması anlatılmıştır:

Ak koyun melun melun
Ne kız oldum, ne gelin
Kız halinden anlamaz
O benim nazlı yârim (Yançev, 2002: 9)

Alaca kuş var midur
Kırdiler kanadini
Giz idin oldun gelin
Değiştiler adını (Çelik, 2005: 371)

Ay mısın yıldız mısın
Gelin mısın kız mısın
Bu gece size gelsem
Odanda yalnız mısın (Üçer vd. 2009: 331)

Kadının edalı ve nazlı olması erkeklerin ilgisini çekmiştir. 1 numaralı mânide gelin ya da kız fark etmeksizin cilveli oluşunun sevilleceğini söylemiştir. Gelin ve kız statüsü ile ilgili bir diğer mâni ise 47 numaralı mânidir. Bu mânide gelinlerin rakı, kızların şarap içtiğinden bahseder:

Ağacın tepelisi
Kızların küpelisi
Kız olsun gelin olsun
Sevilir cilvelisi (Çelik, 2005: 170)

Yazı yazdım soku'ya
Gelen geçen okuya
Kızlar şaraba düşmüş
Gelinler irakıya (Göksu, 1970: 323)

2.2.14.4. Gelin-kız Karşılaştırması Üzerine Söylenen Karşılıklı Mâniler

Erkek ve kızın karşılıklı söylediği bir diğer mâni ise gelin-kız karşılaştırılması üzerine söylenmiştir. Bu mânide kıza âşık olan erkek kızın gelin mi yoksa kız mı olduğunu sorar ve karşısındakinin kız olduğu öğrenir. Bunun üzerine onunla evlenmek ister. Anne ve babasının olup olmadığını sorar kız da annesi ve babasının olmadığını belirtir.

2.2.15. Gelinin Karşılaştığı Durumlar Üzerine Söylenen Mâniler

2.2.15.1. Gelinin Dert Çekmesi

Gelin yaşamı boyunca çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kalabilir. Bu sıkıntıları bazen kocasının evinde yaşar. Gelin bazen eşi tarafından bazen de aynı evde yaşadığı diğer aile fertleri tarafından horlanıp ezilebilir. Gelin kocasının evinde yaşadığı sıkıntıları mâniler aracılığı ile söylemiştir. Gelinin dert çekmesi ile ilgili 29 adet mâni tespit edilmiştir.

Evliliğinde mutlu olmayan gelin “*Dünyada gün görmedim /Ahrette gelin edin*” veya “*Almadım hevesim /Yeniden gelin yapın*” diyerek mutlu olmadığını dile getirir. Evlilik her ne kadar bir yuvanın kurulması olsa da gelin, damat elkızı ve eloğlu olarak görülür. Öyle ki gelin söylediği bir mânide “*Kız idim gelin oldum/Çökertti elin derdi*” diyerek şikâyet eder. Gelin diğer kızlara tavsiye olarak ise 2 numaralı mâniyi söyler:

Al içlikler almadım
Dirseğimi delmedim
Varman kızlar kocaya
Ben bir vefa bulmadım (Özalp, 2006: 78; Akalın, 1972: 379)

Kaba kuvvet ya da şiddet diye tabir ettiğimiz fiziksel muamele maalesef hâla ülkemizde sıkça rastlanan bir durumdur. Gelin bazen kocasının bazen kayınvalidesinin ve kayınbabasının fiziksel şiddetine maruz kalmıştır. Bu şiddet bazen fiziksel bazen psikolojik olabilir. Gelinin kıymetini bilmeyen ona eziyet eden aileler geline psikolojik şiddet uygulamıştır. Bu duruma örnek verecek olursak 7 ve 10 numaralı mânilerde kızın yaşadığı psikolojik şiddetten bahsedebiliriz. Bağlamını düşündüğümüzde “*Vurma Mehmet vurma*” diye acı bir şekilde başlayan 27 numaralı mâni de fiziksel şiddete örnek verilir. Bazı gelinler kocasının sürekli eziyet görürler. Bahsi geçen mâni örnekleri şunlardır:

Çitimin rengi güvez
Bunlara düşen gülmez
Bunlar cingân soyudur
Gelin kıymeti bilmez (Üçer vd. 2009: 436)

Evvel babam evinde
Günde yerdim üç öğün
Şimdi kocam evinde
Günde yerim güç öğün (Özalp, 2006: 71; Akalın, 1972: 361)

Vurma Mehmet vurma
Senin yanına kalmaz
Ala boncuklu gelin
Sizlere gelin olmaz (Demir, 2013: 357)

2.2.15.2. Gelinin Hasta Olması

Gelinin hasta olması ile ilgili 2 adet mânî tespit edilmiştir. Her iki mânide de gelinin hastalığı veremdir. İlk mânide gelinin sıkıntılarını içine atmasından dolayı verem olması anlatılırken ikincisinde yeni halıların gelinleri verem yaptığı düşüncesidir.

Geçer iken bir gül aldım göçerden
Kalbim ağlar yüzüm güler dışardan
Bana derler şu gelinin derdi yok
Hiç demezler verem olmuş içerden (Akalin, 1972: 427)

Halının ardı doldu
Kızların benzi soldu
Çıkmaz olsun bu halı
Gelinler verem oldu (Demir, 2013: 187; Tatar, 2014: 76)

2.2.15.3. Geline Duyulan Yasak Aşk

Geline duyulan yasak aşk ile ilgili 42 adet mânî tespit edilmiştir. Bu yasak aşk, oğlanın evli bir kadına karşı duygular içerisinde girmesi veya oğlanın sevdiği kız, başkası ile evlense bile ondan vazgeçmemesi ile ilgilidir. Evli bir kadına meyleden kişilerin söylediği ve bu kişilere uyarı olarak söylenen mânîlere 4, 9, 15 ve 32 numaralı mânîleri örnek verebiliriz. 15 numaralı mânide “*İtin gâvurun dölü/ Gelin kucaklanır mı?*” diyerek oğlanı uyarmaktadır. Diğer mânîlerde ise oğlan “*Ben bir yeni yâr sevdim/ Gelinlerin yosması*” derken geline karşı aşkını ilan ederken “*Severuk gelinleri /Darılır gocaları*” diyerek duyduğu hissin yasak bir aşk olduğunu göstermektedir. Bahsi geçen mânîler:

Ak üzümün asması
Domatesin basması
Ben bir yeni yâr sevdim
Gelinlerin yosması (Akalin, 1972: 40; Eset, 1944: 49)

Aynalı martinimi
Koldan asarım koldan
Yeni yeni gelinler
Çıkardı beni yoldan (Akalin, 1972: 413)

Dirgen budaklanır mı
Dalları saklanır mı
İtin gâvurun dölü
Gelin kucaklanır mı (Demir, 2013: 139)

Kiremit parçaları
Giyduk alacaları
Severuk gelinleri
Darılır gocaları (Çelik, 2005: 150)

Sevdiği kızın gelin olmasına rağmen hâlâ onun aşkından vazgeçmeyen erkeklerin söylediği mânilere örnek olarak 12, 19 ve 27 numaralı metinleri örnek verebiliriz. Birinci mânide düğün esnasında sevdiği evlenen bir erkeğin üzüntüsü vardır. İkinci mânide Emine isimli bir kızın sevdiği çocuk, Emine'ye karşı soru yollu bir mâni söylemiştir. Son mânide ise sevdiği evlenen bir erkek sevdiğinin izini kaybettiğini söyler:

Birisi dedi urda
Çal gelin havasını
Duydum dünyam yıkıldı
Yârin ağlamasını (Çelik, 2005: 334)

Emine'm evli misin
Sevdağ değil misin
Ne kadar gelin olsan
Yine benim değil misin (Demir, 2013: 152)

İndim dereye kadar
Bulamadım izini
Gelin olalı-beri
Göremedim yüzünü (Akalın, 1972: 150)

2.2.15.4. Gelinin Başkasına Meyil Etmesi

Evli kadının kocasına karşı sadakatsizlik yapması başkası ile yasak aşk yaşaması gibi çarpık bir ilişki örnekleri mânilerde yer almıştır. Gelinin başkasına meyiletmesi ile ilgili 10 adet mâni tespit edilmiştir. Bu mânilere 2, 3 ve 7 numaralı metinleri örnek verebiliriz. Birinci mânide gelinin birden fazla sevgilisi olduğundan bahsederken ikincisinde gelinin daha taze gelirken başkasına meyiletmesini anlatmıştır. Sonuncu mânide ise gelinin komşusu olan erkekle görüşmesi anlatılmıştır:

Gırandan aştı gelin
Bıldırcın saçlı gelin
Gelişinden bellidir
Dokuz oynaşlı gelin (Demir, 2013:172)

Giyindin de kuşandın
Ayva gibi sarardın
Üç günlük gelin iken
Gene beni sorardın. (Akalın, 1972: 376; Göksu, 1970: 193; Çelik, 2005: 155)

Komşumuzun gelini
Sallar durur belini
Eskiden çok severdi
Çekti benden elini (Oktürk, 1985: 390)

2.2.15.5. Geline Karşı Yapılan Alkışlar

Alkış kelimesi Dede Korkut Hikâyelerinde geçen “alkamak “ kelimesinden geldiği düşünülmektedir. Alkış, karşıdaki insanın iyiliğini istemek ve o kişiye güzel temennilerde bulunmaktır (Artun, 2014: 36-37). Geline yapılan alkışlarla ilgili 4 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîlerde 2 numaralı mâninin söyleyicisinin anne ya da baba olduğunu tahmin etmekteyiz, ancak anne-kız ilişkisi düşünüldüğünde anne olma ihtimali daha yüksek olabilir. Bu mânide kızın gelin olmasını, başına atılacak darının bol olması ve mutlu olması isteniyor. 3 numaralı mânide ise evlenen çiftlere hemen hemen herkesin bildiği ve herkesin söylediği alkış olan “bir yastıkta kocasın” duası yapılmaktadır:

Kızım gelin olsun
Ağzı bal ile dolsun
Buğdayı çok bol olsun
Dilerim mutlu olsun (Demir, 2013: 248)

Tere koydum tabağa
Haber yolladım bağa
Bir yastıkta kocayın
Sahan uydu kapağa (Akalin, 1972: 70)

2.2.15.6. Geline Karşı Yapılan Kargışlar

Kargışın anlamı Erman Artun’un Ansiklopedik Halkbilimi /Halk Edebiyatı Sözlüğü’nde “*Kargış söylenen kişinin kötülüğünün istendiğini gösteren söz kalıplarıdır.*” Şeklinde tabir edilmiştir (Artun,2014: 288). Kargışların bulunduğu mânîler çoktur aynı şekilde geline yönelik söylenmiş kargış içeren mânîler vardır. Geline yapılan kargışların olduğu 23 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîlerde geline karşı “*Allah elinden alsın /Kınalı beşuğuni*” , “*Allah alsın gocanı /Koyusun kara toprağa*”, “*Hayriye'nin kocası /Kurşunlardan gidesi*” , “*İlk gece kocan ölsün /Çağrılar dul gelin*” gibi kocasının ve evladının ölmesini isteyen mânîler vardır.

Gelinin kendisi için yapılan kargışalar ise 4, 7 ve 14 numaralı mânîlerdedir. 4 numaralı mânide gelinin hayatında olan bir kişinin gelinin kendine zarar verdiğini bu yüzden gelinin de en mutlu zamanlarında zarar görmesini istemektedir. 7 numaralı mânide gelinin ölmesi istenmektedir. Son olarak 14 numaralı mânîyi kocasının söylediğini düşünürsek karısından memnun olmayan bir adam ahının karısını bulmasını istemektedir. Bahsi geçen mânîler:

Bacada çakır tiken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken (Üçer vd. 2009: 326)

E gelin gerilesun
Bahçeye serilesun
Ekduğun ekinlerden
Bir dane yemiyesun (Çelik, 2005: 206)

Gelin oturttum seni
Ata bindırdum seni
Edemedın gelinluk
Ekmeğim tutsun seni (Çelik, 2005: 162)

2.2.15.7. Gelinin Anne Babasız Olması

Aile, Türk toplumu için çok önemli bir yere sahiptir. Aile insan için en büyük destektir ve yokluğu zordur. Hele ki gelin olan bir kız için anne ya da babasının olmaması onun için zor bir durumdur. Gelinin anne babasız olması üzerine söylenen 6 adet mânî vardır. Bu mânîlerde gelinin anne ve babasının olmayışı onu ne kadar üzeceğini anlatmıştır. 2 ve 6 numaralı mânîlerde annesiz gelin olanın ağlayışının bile diğer gelinlerden farklı olacağını söyler. 3 numaralı mânîde de babasız bir gelini anlatır. Bahsi geçen mânîler:

Bacalar otlu olur
Keklikler etli olur
Anasız giden gızın
Yüreği dertli olur (Şehidoğlu, 1965: 27; Oktürk, 1985: 222)

Bu gelen kayık mıdır
Sallanan yayık mıdır
Babasız gelin oldum
Şanıza lâyük mıdır (Demir, 2013: 104)

Kekliğim şeker gibi
Tüyünü döker ağlar
Anasız gelin olan
İçini çeker ağlar (Yağmurdereli, 1963: 140)

2.2.16. Gelinin Benzetme Amacıyla Kullanıldığı Mânîler

Gelin üç tip benzetme ile karşımıza çıkar:

1. İnsan dışındaki varlıkları geline benzetilme
2. Kızın, geline benzetilmesi
3. Kızın, nişanlı kıza benzetilmesi

Bu üç benzetmenin yer aldığı 14 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîlerin genelinde “*Evlenecek kız gibi*”, “*Nişanlı kız gibi*” ve “*Gelin gibi süzülür*” gibi ifadeler kullanılmıştır.

“*Ağaçlar gelin oldu*” diye başlayan 1 numaralı mânîde ağaçlar geline benzetilmiştir. 4 numaralı söyleyici mânîde düşüncelere dalmış birine karşı “*Oturmuş düşünüyor, Evlenecek kız gibi*” demiştir. Evlenecek kız biraz stresli olur ve düşüncelere dalar bunun sebebi ailesinden ayrılacak olması ve yeni bir hayatın sorumluluğunun ağırlığıdır. Bahsi geçen mânîler:

Ağaçlar gelin oldu
Her taraf gülle doldu
A benim ömrüm varı
Nedendir benzin soldu (Akalın, 1972: 3)

Gara toğuk gaz gibi
Ganatları saz gibi
Oturmuş düşünüyor
Evlenecek kız gibi (Akman, 2003: 48)

Gelin süzülmesi ile meşhurdur hemen hemen her yerde bilinen şudur ki yeni evlenen kız nazlı, edalı ama daha çok utangaç bir duruşa sahiptir. Örneğin 5 numaralı mânide yeni tanışan kızları gelinin süzülmesine benzetmiştir:

Kar yağar da azalır
Yer üstünde dizilir
Yeni tanışan kızlar
Gelin gibi süzülür (Yançev, 2002: 32)

Nişanlı kızlar sevinçli, heyecanlı olur ve tabiri yerindeyse kalıbına sığmaz. Özellikle eve erkek tarafı gelmişse nişanlı kız misafirlere kendini gösterir. Örneğin 8 numaralı mânide kabına sığmayan biri nişanlı kıza benzetilmiştir:

Kara tavuk kaz gibi
Kanatları saz gibi
Ne girip girip çıkan
Nişanlı kız gibi (Yağmurdereli, 1963: 127; Akalın, 1972: 276)

2.2.17. Gelinin Kafiye Olarak Kullanıldığı Mâniler

Çalışmanın amacı, mânilerde geçen gelin konu olarak incelemektir. Ancak gelin, çoğu mânide kafiye olarak kullanılmıştır. Bazıları sınıflandırma içerisinde kendine bir yer bulmuş ve orada incelenmiştir. Bazılarında ise gelin, ahengi sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Bu sebeple burada gelinin kafiye olarak kullanıldığı mâniler adı altında bir başlık açmayı uygun gördük. Gelinin kafiye olarak kullanıldığı 13 adet mâni vardır. Bu mânilere 1 numaralı mâniyi örnek verebiliriz:

Al sana alma gelin
Hayale dalma gelin
Oğlan cahillik etmiş
Sen ona galma gelin (Sakaoğlu, 1978: 8344)

2.3. EVLİLİK SÜRECİNİN BİTMESİ

2.3.1. Gelin ve Güveyinin Ayrılması

Eşler arasında bazı anlaşmazlıklar olabilir. Bu sebeple ayrılmaya karar verebilirler ve bunun sonunca evlilik biter. Gelin ve güveyinin birbirinden ayrılması ile ilgili 7 adet mânî vardır. Bu mânîlerde ayrılmak isteyen taraf bazen erkek bazen kadındır. Bazı mânîlerde ise dışardan bir kişi eşlerin ayrılmasını üçüncü ağızdan anlatmıştır.

1
Beni bilin Yaşar'ım
Kaynar kaynar coşarım
Kız sözümünden çıkarsan
Şart olsun ki boşarım (Aytekin, 2003: 30)

Yukarıda örneği verilen mânide Yaşar isimli bir erkek kadını tehdit eden bir üslupla sözünü dinlemesi gerektiğini söyleyip kadının sözünden çıkması durumunda onu boşayacağını söylemektedir. Gelinin kocası ile arasının açıldığını ve babasının evine döndüğünü 2 numaralı mânî anlatmıştır. Geçmiş dönemlerde eşler arasında bir sıkıntı olduğu zaman kadının gidecek tek yeri vardı o da babasının evidir. Babası kabul ederse babasına sığınır etmezse mecbur yeniden kocasının evine döner. Günümüzde ise artık birçok kadının meslek sahibi olması ve kendi ayakları üzerinde durabilmesinden dolayı eşi ile bir sıkıntı olması durumunda kendi başının çaresine bakabilecek güçtedir. Gelinin baba evine gitmesi ile ilgili mânî örneği şudur:

Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelin küsmüş gidiyor
Babasının evine (Elçin, 1994: 95)

Ayrılmak isteyen taraf bazen kadındır 6 numaralı mânide kadın ayrılık isteğini kocasına bildirmektedir:

Ocak başında maşa
Kalk koca beni boşa
Boşacaysañ tez boşa
Ben varacın zerhoşa (Akman, 2003: 77)

2.3.2. Gelinin Ölmesi

Ölüm de bir ayrılık sebebidir ki bazen bu ayrılık diğerinden daha acıdır. Gelinin ölmesi üzerine söylenen 1 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânide gelinin gurbette öldüğünü anlatılır ve bu geline göklerin bile üzüldüğünden bahseder.

Şu dağlar ulu dağlar
Çevresi sulu dağlar
Gurbette bir gelin ölmüş
Gök gürler bulut ağlar (Üçer vd. 2009: 350)

2.3.3. Güveyinin Ölmesi

Güveyinin ölmesi ile ilgili 14 adet mânî tespit edilmiştir. Bu mânîlerin bazılarında gelin kocasının öldüğünü bildirmiştir. Bazılarında ise gelinin kocasının öldüğünü bir başkası üçüncü ağızdan anlatmıştır. Bu mânîler içerisinde ayrıca gelinin kocasını öldürmesini isteyen kişilerin söylediği mânîler de vardır.

Gelinin, kocasının ölümü üzerine söylediği mânîlere 4 ve 9 numaralı mânîleri örnek verebiliriz. Bu mânîlerin ilkinde “*Bana dulluk yakışır mı /Elim kına yüzüm duvak*” diyen bir gelinin yeni evlenmiş olduğu ikinci mısradan anlaşılmaktadır. Yeni evlenmiş bu gelinin kocası ölmüştür ve bu üzüntüsünü mânî ile anlatmıştır. İkinci mânîde ise çocuklu olan bir gelinin kocasının öldüğü “*Onbeşimde dul kaldım /Yanım körpe kuzulu*” mısraları ile anlaşılmaktadır. Burada aynı zamanda gelinin on beş yaşında çocuklu bir kadın olduğu anlaşılmakta ve buradan o dönemde kızların çok küçük yaşta evlendirildiği çıkarılmaktadır. Bahsi geçen mânîler:

Evlerinin önü kavak
Kavaktan dökülür uvak
Bana dulluk yakışır mı
Elim kına yüzüm duvak (Üçer vd. 2009: 237)

Kara koyun kuzulu
Boynuzları yazılı
Onbeşimde dul kaldım
Yanım körpe kuzulu (Üçer vd. 2009: 425)

Güveyinin öldüğünün üçüncü şahıslar tarafından anlatıldığı mânîlere 14 numaralı mânîyi örnek verebiliriz. Bu mânîde Ruslarla yapılan bir savaşta kocası ölen kadınlardan bahsedilmektedir. Aynı zamanda bu mânî güveyinin askerde şehit olmasını anlatmıştır:

Urusun gemileri
Hem ileri hem geri
Urus gözün kör olsun
Dul koydun gelinleri (Demir, 2013: 354)

2.4. Sınıflandırmaya Girmeyen Mâniler

Metin merkezli çalışmalarda bağlam hakkında bilgi olmadığı için bazı mânileri çözümlmek ve sınıflandırmak zor olmuştur. Bazı mânilerin kim tarafından nasıl bir ortamda söylendiği anlaşılmamıştır. Bu mânileri çalışmanın dışında tutmak doğru olmayacağından bağlamdan dolayı herhangi bir başlığa girmeyen mânileri sınıflandırmaya girmeyen mâniler olarak topladık. Bu başlık altında 24 adet mâni vardır.

Metin merkezli ve bağlam merkezli kuramlara verilebilecek en güzel örneklerden bir tanesi 21 numaralı mânidir. Bu mâni bağlamından ayrıldığında adeta bir ölü metin haline gelmiştir. Bu metne göre “*Etiler beni kurban*” diyen gelin, kayınvalide, kayınbaba, kayın veya görümce olabilir:

Kuyu başında urgan
Üstünde telli yorgan
İki gelin bir olup
Etiler beni kurban (Akalm, 1972: 191)

SONUÇ

“Anadolu Sahası Mânilerinde Gelin” isimli tez çalışması Anadolu sahasındaki anonim mâniler içerisinde geçen gelini tespit etmek, sınıflandırmak ve anonim mânilerdeki gelini incelenmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışma da 25 adet mâni kitabı ve 2 adet mâni ile ilgili makale içerisinde derlenmiş anonim mâniler incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda gelin ile ilgili 1960 adet mâni tespit edilmiştir. Tespit edilen mâniler ışığında çalışmada kullanılan sınıflandırma Evlilik Öncesi, Evlilik Süreci, Evlilik Sürecinin Bitmesi şeklinde üç ana başlığa ayrılmıştır. Evlilik Sürecinin daha geniş bir zaman dilimini kapsaması ve kız isteme töreninden düğün sonrası yaşamına kadar devam etmesi sonucu bu başlık altında bulunan mâniler diğer başlıklara oranla daha fazladır. Sınıflandırmada Evlilik öncesi içerisinde 4, Evlilik Süreci içerisinde 17, Evlilik Sürecinin Bitmesi içerisinde 3 ve Sınıflandırmaya Girmeyen Mâniler olmak üzere 25 ana başlık bulunmaktadır. Bu başlıklar da konunun bütünlüğüne göre kendi içerinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Bu çalışmada mâni metinleri içerisinde yer alan gelini incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda gelinin geçmişten bugüne kadar olan süreçteki yaşayışı, psikolojisi, düşünce durumu araştırılmış ve incelenmiştir. Gelin ışığında evlilik konusuna da dolaylı yoldan değinilmiştir. Evliliğin dünü ve bugünü arasındaki farklar belirlenmeye çalışılmıştır. Mâniler incelendiğinde evliliğin Türk kültürü için ne kadar önemli ve kutsal olduğu görülmektedir. Evlilik sürecinin hemen hemen her evresi mânilerin konusu olmuştur. Evlilik sürecinin ana kahramanlarından biri olan gelin de tüm yönleriyle mâniler içerisinde kendine yer bulmuştur. Mânilerin incelenmesi sonucunda gelin ve gelin ile bağlantılı olarak evlilik ve etrafında bulunan aile fertleri ile ilişkisi hakkında çeşitli bilgilere ulaşılmıştır.

Türk toplumunda evlilik için gözetilen bir zaman vardır. Evliliğin yapılabilmesi için hem kızın hem de erkeğin belli bir olgunluğa ulaşması beklenir. Kızın evlilik yaşı mânilere göre 14-15'tir. Evlilik yaşı gelen kızın evlendirilmesine önem verilir. Çünkü belli bir yaşı geçtikten sonra kızın evde kalacağı ve evlenemeyeceği düşüncesi hâkimdir. Kızın evlilik yaşının kaç olması gerektiği mânilerde açık açık ifade edildiği gibi kızın evlilik çağının geçmesi de mânilerde işlenmiştir. Mânilere göre kızın evlenme çağı geldiğinde evlenmemesi durumunda fiziksel olarak yıpranacağı ve artık kendisine görücü çıkmayacağı düşünülmüştür. Evlilik öncesi başlığı altında incelenmiş bir diğer mesele ise kızın ve erkeğin evlilik isteklerini belirtmesidir. Günümüzde olduğu kadar rahat olamayan geçmişin gençleri, evlilik isteklerini dolaylı yoldan belirtmiştir. Bu yollardan bir tanesi de mânilerdir. Evlilik için gerekli olan sadece evlilik çağının gelmesi ve evlilik isteği değildir. Hem erkek annesi hem kız annesi evlatlarının evleneceği kişilerin belli başlı özellikler taşımalarını ister. Mâniler incelendiğinde töreyi bilen ahlaklı, namuslu fiziksel olarak güzel ve hamarat bir kız, bir gelin için ideal olan özellikleri taşımaktadır. Erkek için ise sorumluluklarını bilmesi, meslek sahibi olması, maddi gücünün yerinde olması ideal özellik olarak görülmüştür.

Türk kültüründe tercih edilen birçok evlilik biçimi vardır. Bu evlenme biçimlerinden; kaçarak evlenme, çok eşlilik, akraba evliliği ve görücü usulü ile evlenme çeşitleri mâniler içerisinde yer almıştır. Mâni örnekleri incelendiğinde görücü usulü evliliğin ve kaçarak evliliğin daha çok tercih edildiği görülmüştür.

Evliliğin ilk adımı olan görücü gitme ve görücüye verilen cevaplar ile ilgili birçok mâni örneği tespit edilmiştir. Bu durumda Türk kültüründe özellikle de geçmiş dönemlerde görücü usulü evliliğin sıkça tercih edildiği görülmüştür. Bu mânilerde aile, kızı bazen sevdiği kişiye vermez. Bunun sonucunda da kız ve erkek ailelerinin rızası olmadan kaçarak evlenir. Yine kaçarak evliliğin bir diğer sebebi de başlık parasının fazla olması ve erkeğin ödeyecek gücünün olmamasıdır. Bazı mânilerde ise kız kendisine talip olan kişiyi istemez. Bu mânilerin bir kısmında kızın görüşü dikkate alınsa da bir kısım örneklerde ise kız istemediği kişi ile zorla evlendirilir. Ayrıca gurbete kız vermenin de çok tercih edilmediği anlaşılmaktadır. Günümüzde ise bu durum daha farklıdır. Şehirleşmenin etkisi, zamanın değişmesi ve teknolojinin gelişmesi sonucu evlilikler artık uzak şehirlerdeki insanlarla hatta farklı milletten olan kişilerle yapılabilmektedir. Ayrıca evlilik zamanında ve evlenecek kişinin kim olacağı noktasında kız ve erkeğin görüşüne önem verilmektedir. Mâniler de görüldüğü üzere her iki tarafında kriterlerine uyan iki genç için ise düğün hazırlıkları başlar. Söz ve nişan töreni, bu törenlerin nasıl olacağı, kızın başlık parasının miktarı ve nişanda takılacak ziynet eşyalarına kadar bu törenlerin her bir ayrıntısı mânilere konu olmuştur. Başlık parasının erkek tarafı için zorlayıcı bir durum olduğu ve miktarının da açık açık ne kadar olması gerektiği mânilerde belirtilmiştir.

Kına gecesinin anlatıldığı mânilerde, geline kınasının kutlu olması ile ilgili dualar edilmiştir. Düğün tarihinin belirlenmesi, düğünün nasıl olacağı ile ilgilide çok sayıda mâni örneğine rastlanmıştır. Düğün gününü anlatan mâniler incelendiğinde geçmişte gelin alma olayının at aracılığı ile yapıldığı görülür ancak teknolojinin ilerlemesi ve şehirleşmenin etkisi ile artık gelin alma işi arabalarla yapılmaktadır. Yine düğünde gelinin kıyafeti, eski dönemlerde kırmızı iken zamanla beyaz gelinliğe dönüşmüştür. Düğün kıyafeti ile ilgili mânilerde kırmızı gelinliğin izlerine rastlanmıştır. Türk kültürü için kırmızı rengi önemlidir. Kötü ruhları kovan bu renk düğünde gelinin kuşağından duvağına kadar kullanılmıştır. Bazı yörelerde düğünden birkaç gün önce bazı yerlerde düğünün ertesi günü yapılan bir uygulama olan “zülûf kesme” uygulaması ile ilgili mânilerin varlığı da söz konusudur. Ayrıca gelin karşılama mânilerinde geline övgü dolu sözler söylenmiş hayır dualar yapılmıştır.

Gelinin fiziksel özellikleri ve karakter özellikleri üzerine de çeşitli mâniler söylenmiştir. Ayrıca gelin ile bağlantılı olarak güveyinin fiziksel özellikleri ve karakter özellikleri üzerine söylenmiş mâniler vardır. Bazı mânilerde ise gelin ve güveyinin fiziksel olarak karşılaştırılma durumu mevcuttur. Bu mânilerin içeriğinde gelinin güzel olması, kilosu, boyu, cilvesi daha birçok özelliği sayılabilir. Gelin ve güveyinin yaşlarının birbirlerine denk olmaması, birinin diğerinden çok büyük ya da küçük olması toplum içerisinde bir sorun teşkil etmiştir. Bunun yanında taraflardan birinin dul olması da aynı şekilde toplum için kabul edilen bir durum değildir. Eşi gurbete ya da askere giden gelinin psikolojisi de mânilere yansımıştır. Hayat arkadaşının uzaklara gitmesi ve zamanın haberleşme ağının gelişmemiş olması iki tarafın da birbirlerine karşı duyacağı özlemi artırmıştır. Günümüzde var olan bedelli askerlik imkânının geçmiş dönemlerde olmaması ve askerlik süresinin uzun olması gelinler için zor bir durum olmuştur. Gelin-güveyi ilişkisini en ince detaylara kadar içinde bulunduran mâniler bu çalışmada yerini almıştır.

Gelinin kocasından sonra en çok etkileşim içerisinde olduğu kaynana, görümce ve kayınbaba ve bunların yanında diğer aile üyeleri ile ilgilide birçok mâni

örneği tespit edilmiştir. Özellikle gelin-kayınvalide ilişkinin anlatıldığı mâniler çalışma içerisinde en çok metine sahip kısımdır. Öyle ki iki hemcinsin ortak paydası olan güveyini paylaşma durumu ve anlaşamayışları mânilerin bol bol konu kaynağıdır. Bu ilişki bazen öyle şiddetlidir ki taraflar birbirlerinin canına kıymayı bile düşünür. Bu olumsuz ilişki her iki kadının da ortak noktası olan güveyiyi birbirlerinden kıskanması ve paylaşmamasıdır.

Toplum için gelin olmak demek kızlıktan kadınlığa geçiş demektir. Bu yüzden toplum içerisinde gelin ve kız ayrımı vardır ve bu ayrım bazen bu iki tarafın karşılaştırılmasına sebep olur. Bazen gelinin üstün tutulduğu bazen ise kızın üstün tutulduğu bu ayrımla ilgili birçok mâni örneği tespit edilmiştir.

Gelin ile ilgili mânilerinde evlenen kızın evlilik hayatı boyunca karşılaştığı bazı durumlardan bahsedilir. Bu durumlar kocasının evinde yaşadığı olumsuz tavır ya da başka bir derdinin olması olabilir. Gelinin başkasına meyil etmesi veya geline duyulan yasak aşk da bu durumlar içindedir. Geline duyulan yasak aşk ile ilgili hatırı sayılır sayıda mâni tespit edilmiştir. Bu mânilere göre yasak aşkı duyan kişi bazen eski sevgilisi bazen de herhangi bir kişidir. Geline gösterilen tutum bazen olumlu olsa da çoğu zaman olumsuzdur bu olumsuz tutum durumunda gelin çok ağır kargışlara maruz kalmıştır. Bu kargışlar da yine mânilere yansımıştır. Kargışların yanında geline yapılan alkışlarda vardır ancak bu kargışa göre daha az sayıda mâni örneğine sahiptir.

Evlilik sürecinin bitmesi çeşitli sebeplere bağlıdır. Bunlar gelin ya da güveyinin ölmesi ve gelin ve güveyinin ayrılmasıdır. Bu durumlarda mânilere yansımıştır. Mânilerde gelinin gurbette ölmesinden bahseder. Güveyinin ölüm sebebi ise bazen gurbet bazen de askerliktir. Mâniler içerisinde gelin ve güveyinin ayrılması sonucu gelinin babasının evine gittiğinden bahseder. Bazı mânilerde ise gelin ya da güveyi boşanmayı ister.

Çalışmada bulunan mânilerin tamamı incelendiğinde gelinin mânilerde bütün yönü ile ele alındığı görülmüştür. Geline bağlı olarak evlilik ile ilgili hemen hemen her durum da mânilerin konusu olmuştur. Mâniler aracılığı ile gelinin hayatı, psikolojisi, düşünce durumu, insan ilişkileri tespit edilmiştir. Bunun yanında düğün öncesi, düğün töreni ve düğün sonrasında uygulanan ritüellerin ne olduğu da belirlenmiştir. Bu sayede mâniler bu iki konu hakkında geçmişten günümüze bir taşıyıcı görevi görmüş ve bize bu konular hakkında kaynaklık etmiştir.

KAYNAKÇA

- AÇA**, Mustafa (2019). *Halk Bilimi El Kitabı*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlığı.
- AKALIN**, Sami (1972). *Türk Manilerinden Seçmeler*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- AKMAN**, Eyüp (2003). *Kastamonu Manileri* Ankara: Gazi Kitabevi.
- ALPTEKİN**, Ali Berat (2013). *Türk Mânilerinden Seçmeler* Ankara, Akçağ Yayınları.
- ARIK**, Durmuş; Ahmet Hikmet Eroğlu (2017). *Halk İnanışları*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- ARTUN**, Erman (2014). *Ansiklopedik /Halk Edebiyatı Sözlüğü*, Adana: Karahan Kitabevi.
- ARTUN**, Erman (2016). *Türk Halkbilimi*, Adana: Karahan Kitabevi.
- AYTEKİN**, Feride (2003). *Yâr Diye Diye Çorumlu Maniler*, Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- AYVA**, Aziz (2006), “Havsa (Edirne)’da Mâni Söyleme Geleneği”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, s.149-173.
- BAŞGÖZ**, İlhan (1957) . *Manilerimizden*, Ankara: Dost Yayınevi.
- BORATAV**, Pertev Naili (2015). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*, Ankara: Bilge Su Yayıncılık.
- BORATAV**, Pertev Naili (2015). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Bilgesu Yayınları.
- BULMUŞ**, Emel; Saadet Bedük (2013). “Denizli İli Çardak İlçesi Söğüt Köyü Gelin Entarileri” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 16, s.21-31.
- BÜYÜKTAŞ**, Teslime İhtiyar (2019). “*Türk Halk Kültüründe Gelin (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- ÇELEBİOĞLU**, Amil (2019). *Ramazan-nâm*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ÇELİK**, Ali (2005). *Manilerimiz ve Trabzon Manileri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇETİN**, Kemal (2011). *Akhisar Türkü Mani ve Ninnileri*, Akhisar: Esin Ofset Form Matbaa.
- ÇİFTÇİ**, Evren (2018). “Türk Evlilik âdet ve İnanışlarının Manilerdeki Yansımaları”, *Türkiyat Araştırma Enstitüsü Dergisi*, S.63 s.325-343.
- ÇORUHLU**, Yaşar (2000). *Türk Mitolojisinin Anahatları*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- DEMİR**, Necati (2013). *Türk Mânileri*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- DİLÇİN**, Cem (2013). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- DURAN**, H. Emine (2013). *Dede Korkut Hikâyeleri*, Konya: Lepisma Sakkarina Yayınları.
- ELÇİN**, Şükrü (1990). *Türkiye Türkçesinde Mâniler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ERDOĞAN**, İsmail (2016). “ Divanu Lugati’t- Türk’te Kadın İle İlgili Kavramlar”, *Dini Araştırmalar Kadın Özel Sayısı*, C. 19, S. 49, s. 197-207.
- ERGİN**, Muharrem (2014). *Dede Korkut Kitabı (Giriş-Metin-Tıpkıbasım)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- ERGUN**, Pervin (2010), “Türk Gelininin Mitolojik Göçü”, *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 13, S. 24, s. 275-290.
- ESET**, Niyazi(1944). *Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler*, Ankara: Zerbamat Basımevi.
- GÖKSU**, M. Hasan (1970). *Mânilerimiz*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- GÖNEN**, Sinan (2006), “Dede Korkut Hikâyelerinden Günümüze Yansıyan Evlilik Adetleri”, *Milli Folklor Dergisi*, S.69, s. 62-71.
- GÖNEN**, Sinan (2011),“Türk Kültüründe Kız Kaçırarak Evliliğin Köy Seyirlik Oyunlarındaki İzleri”, *Milli Folklor Dergisi*, S.29, s.45-55.
- GÜNAY**, Umay (2012), “İslâmî Dönemde Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi”, *Milli Folklor*, Yıl 12, Sayı 46, s. 4-9.
- İLAYDIN**, Hikmet(1966). *Türk edebiyatında Nazım*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- İNAN**, Abdülkadir (2010). “Güvey”, *Türkiyat Mecmuası*, S.9, s.139-144.
- KARA**, Ruhi (1994). *Erzincan Manileri*, Ankara: Erzincan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Yayınları,
- KARABRAHİMOĞLU**, Sacit (1971). *Anadolu Manileri*, Ankara: Alkan Matbaası.
- KAYA**, Doğan (2000). “Halk Şiirinde Gelin-Kaynana”, *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, s.341-360
- KAYA**, Doğan (2014). *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- BİLGE**, Kilisli Rıfat (2001), *Mâniler*, (hızl. Ata Çatıkkaş), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- KÖKSEL**, Behiye (2011). “Orhon Yazıtları’nda Kadın” *Humanities Sciences*, S.6 (2), s. 331-341.
- ÖĞUZ**, M. Öcal (2019). *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖĞUZ**, Öcal (2012), Yazılı Hukuk Ve Sözlü Hukuk Açısından Evlenme Pratikleri Ve ‘Töre Cinayetleri’, *Millî Folklor*, Yıl 24, S. 95, s.103-113
- OKTÜRK**, Şerif (1985). *Türk Mâniler Antolojisi*, İstanbul: Kastaş A.ş. Yayınları.
- ONAY**, Ahmet Talât (2012). *Türk Halk Şiirinde Şekil ve Türler*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- ÖRNEK**, Sedat Veyis (1976). *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÖZALP**, N. Ahmet (2006). *Mâni Kitabın Açtım Türk Mânilerinden Seçmeler*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- PEKER**, Selçuk (1999). *Ortaköylü Âşıklar*, Konya: Gökçe Ofset Tesisleri.
- SAKAOĞLU**, Saim (1978). “ Halk Edebiyatı: Anadolu Mânilerinden Seçmeler”, *Türk Folklor Araştırmaları*, S. 18(347), s. 8342-8345.
- SAKAOĞLU**, Saim; Ali Berat Alptekin (2005). *Türk Hal Edebiyatı (Ders Notları)*, Konya.
- SAKMAN**, Mehmet Tahir (2000).*Ramazan Manileri* Konya: Karatay Belediyesi Yayınları.
- ŞEHİDOĞLU**, Süreyya (1965). *Erzurum Manileri*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- TATAR**, Recep S. (2014). *Maniler Ninniler*, İstanbul: Su Yayınları.
- TDK TÜRKÇE SÖZLÜK (2011)**, 11. Baskı (Haz. Şükrü Haluk Akalın), Ankara: TDK Yayınları.

- UYGUR**, Tahsin Nahit (2002). *Çankırı Halk Edebiyatı*, Ankara: Okuyan Adam Yayınları.
- ÜÇER**, Müjgan; Fatma Pekşen; Murat Türkyılmaz (2009). *Mâni Benim Ezberim Sivas ve Çevresinden Mâniler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- YAĞMURDERELİ**, Nesip (1994). *Manilerimiz*, İstanbul: Dizerkonca Matbası.
- YALMAN (YALKIN)**, Ali Rıza (1977). *Cenupta Türkmen Oymakları I-II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- YANÇEV**, Mihail (2002). *Mani ve Bilmeceler*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- YARDIMCI**, Mehmet (2002). *Başlangıçtan Günümüze Türk Halk Şiiri*, Ankara: Ürün Yayınları.
- YURTER**, Mahmut (1958). *Mâniler*, İstanbul: Varol Matbaası.

Elektronik Kaynaklar

(<https://www.nvi.gov.tr/evlenmeislemleri> E.T: 08.10.2021)

(<https://sozluk.gov.tr/> E.T: 05.02.2022)

SÖZLÜK

Metinlerde anlamı bilinmeyen kelimeler: TDK'nin Güncel Türkçe Sözlüğü ve Derleme Sözlüğünden faydalanarak oluşturulmuştur. Bu sözlükler hem web sitesi şekilleri hem de basılı kitap hali olarak kullanılmıştır.

-A-

Aba: Yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş.

Abdal: 1. Gezgin derviş. 2. Eskimiş Dilenci kılıklı, üstü başı perişan kimse.

Ağıl: Evcil küçükbaş hayvanların barındığı çit veya duvarlarla çevrili yer.

Ağu: Zehir.

Ahdetmek: Bir şeyi yapmak için kendisine söz vermek.

Ahras:1. Dilsiz. 2.Sağır ve dilsiz.

Alaca: Birkaç rengin karışımından oluşan renk, ala.

Alay: Herhangi bir törende veya gösteride yer alan topluluk.

Ander: İnsan ve hayvanlara ilenç yerine, sahipsiz kal anlamında kullanılır.

Aparmak: 1.Çalmak, aşırmaq, alıp kaçmak, habersiz götürmek, gizlice almak. 2. Götürmek, alıp götürmek.

Arasta: 1.Çarşılarda veya alışveriş bölgelerinde aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu bölüm. 2. Toprak tavan, tavan arası, raf

Avare: İşsiz, işsiz güçsüz, başıboş, aylak.

Avrat: Karı, eş.

Ayan: Belli, açık.

Ayrıklı: Ayrı tutulmuş, benzerlerine uymayan, kural dışı olan, istisnai.

Ayvan/Eyvan: 1.Teras, sundurma, ayvan. 2. Bir tarafı dışarıya açık olan oda, ayvan

Bacanak: Eşleri kardeş olan erkeklerin birbirine göre durumu.

Baha: Para olarak değer.

Bakraç: Çoğunlukla bakırdan yapılan küçük kova

Barlı: 1.Küflenmiş,kirlenmiş. 2.Kekremsi. 3. Kibirli

Basma: Üzerinde baskı ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş.

Baş Bağlamak: Nişanlanmak, evlenmek.

Başlık: Başlık parası.

Bayraktar: 1. Bayrağı taşımakla görevli kimse. 2.Düğünü idare eden kimse (kimse)

Beniz:1. Yüz 2. Yüz rengi.

Bezemek: 1. Süslemek. 2.Yufka ekmeğinin küçük açılmış olanı. 3. Ağzının payını vermek, azarlamak.

Bodur: Enine göre boyu kısa ve tıknaz.

Bohça: İçine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş.

Bostan: Sebze bahçesi

Bönlük: Bön olma durumu, budalalık, aptallık, sersemlik, saflık.

Budak: 1. Ağacın dal olacak sürgünü. 2. Dalın gövde içindeki başlangıç yeri olan ve tahtalarda görülen yuvarlak koyuca renkte sert bölüm.

Budamak: 1. Daha çok ürün almak veya düzgün bir biçim vermek amacıyla ağaç, asma vb.nin dallarını kesmek, kısaltmak. 2. Bir şeyi

-B-

eksiltmek, azaltmak **3.** Yeni filiz sürmesi için bir bitkinin dallarını kesme

Bulah: **1.** Kaynak. **2.** Çeşme, pınar.

Burçak:**1.** Baklagillerden, taneleri hayvan yemi olarak kullanılan yıllık bir yem bitkisi **2.** Bu bitkinin mercimeğe benzeyen ve genellikle hayvan yemi olarak kullanılan tanesi.

Bükmek: Sertçe çevirmek, eğmek.

-C-

Cepken: Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçla işlenmiş bir tür kısa, yakasız üst giysisi.

Cevahir: Elmas, yakut vb. değerli taşlar, mücevhe

Cilve: Hoşa gitmek için yapılan davranış, kırıtma, naz

Cimcime: **1.** Küçük ve tatlı bir tür karpuz. **2.** Küçük ve sevimli çocuk, kadın.

Cingan: Çingene

-Ç-

Çulha/ Culfa: El tezgâhından bez dokuyan kimse.

Çağ: Zaman dilimi, vakit.

Çakır: Açık mavi, hareli ela.

Çalım: Karşdakini etkilemek amacıyla sergilenen abartılı davranış, kurum, caka, afra tafra, afur tafur, zambır.

Çapgalı

Çardak: **1.** isim Tarla, bahçe vb. yerlerde ağaç dallarından örülmüş barınak. **2.**Asma vb. bitkilerin dallarını sardırma için direklerle yapılmış yer. **3.** Kameriye

Çarık: İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkabı.

Çehre: **1.**Yüz. **2.**Görünüş.

Çengi: Çalgı eşliğinde oynamayı meslek edinmiş kadın

Çepni: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri.

Çerez: **1.** Asıl yemekten sayılmayan, peynir, zeytin vb. yiyecekler. **2.**Yemek dışında yenilen yaş veya yemiş vb. şeyler, atıştırma.

Çeyiz: Gelin için hazırlanan her türlü eşya, cihaz.

Çıra: **1.**Çam vb. reçineli ağaçların yağlı ve çabuk yanmaya elverişli bölümü. **2.** Bu bölümden küçük küçük kesilerek hazırlanmış, tutuşturma ve aydınlatma işlerinde kullanılan parça

Çilpi Bacak: Çok zayıf. (Çırpı bacadan bahsettiği düşünülmektedir.)

Çuha: Tüysüz, ince sık dokunmuş yün kumaş.

Çuka: **1.**Akdeniz, Marmara ve Karadeniz’de yaşayan tekirlerin irisi. **2.**Manda **3.** Kepenek

Çuvaldız: Çuval vb. dokumalar dikmekte kullanılan, ucu yassı ve eğri, büyük iğne.

-D-

Dam: **1.**Yapıları dış etkilerden korumak amacıyla üzerlerine yapılan çoğu kiremit kaplı bölüm. **2.**Üzeri toprak kaplı ev, küçük ev, köy evi **3.**Ahır

Darı: Buğdaygillerden, kuraklığa dayanıklı bir bitki, akdarı.

Davar: **1.**Koyun ve keçiye verilen ortak ad. **2.** Koyun veya keçi sürüsü:

Deyyos: **1.** Karısının veya kendisine çok yakın bir kadının iffetsizliğine göz yuman (kimse). **2.** Hakaret yollu (de'yyus) Bir sövgü sözü

Dilber : Alımlı, güzel kadın.

Dilik: Üst dudağı yukardan aşağıya doğru yarık olan (kimse).

Dizgin: Gemin uçlarına bağlanarak hayvanı yöneltmeye yarayan kayış.

Döşek: Yatak

Dul: Eşi ölmüş veya eşinden boşanmış kadın veya erkek:

Duvak: Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tül den örtü.

Dünür: Eşlerin baba ve annelerinin birbirlerine göre durumu.

Dünürücü: Kız istemeye giden kimse, görücü.

Dürzi: Suriye'nin Havran bölgesinde, Lübnan'ın bazı bölgelerinde ve buralara yakın bölgelerde yaşayan ve kendilerine özgü mezhepleri olan bir topluluk.

Düzenbaz: Hile yoluyla aldatan, hile yapan.

Düzmek: 1. Bir gereksinimi karşılamak amacıyla birçok şeyi birbirini tamamlayacak biçimde bir araya getirmek. 2. Düzene sokmak, düzene koymak, sıralamak, elverişli, uygun bir duruma getirmek. 3.Şiir, destan, şarkı vb. yaratmak, oluşturmak, meydana getirmek

-E-

Eğrelti: 1. Yıkılmak üzere olan. 2. Yeşil ve parçalı yapraklı bir çeşit bitki

Ekseri: Genellikle

El: 1. Yakınların dışında kalan kimse, yabancı 2.Ülke, yurt, il. 3. Halk, ahali

Entari: Genellikle tek parçalı kadın giyeceği

Er: 1.Erkek. 2.Koca.

Ergen: 1. Döl verebilecek duruma gelmiş olan, erin, yeni yetme, akil baliğ, baliğ. 2.Henüz evlenmemiş, bekâr.

Eşgin: 1.Atın tırısra rahvan arası yürüyüşü. 2.Filiz, sürgün.

Eşik: 1.Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak. 2.Başlangıç yeri, başlangıç noktası, yakını

Eşref: Çok onurlu, çok şerefli.

-F-

Fesat: 1.Karışıklık, kargaşalık, ara bozuculuk. 2.Herhangi bir konuda iyimser olmayan, kötü yorumlayan

Fışkı: 1. Karışık, düzensiz. 2. İnce dut sopası.3. Ağaç yongası. 4. Ahlaksız, arsız, yapışkan (genellikle kadın ya da kızları aşağılamak için). 5. At ve eşek gübresi

Fidil/fitil: 1. Lambada, kandilde ve mumda yağın, çakmakta benzinin yanmasını sağlayan, türlü biçimlerde bükülmüş veya dokunmuş pamuktan yapılan genellikle yağ çekici madde. 2. Derin yaraların tedavisinde, yara içine salınan steril gazlı bez şeridi

Fingirdek: Aşırı derecede oynak ve kırıtkan, cilveli (kadın).

Fistan: Tek parça kadın giysisi.

Fişek: 1. Tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlara, atılmak için sürülen ve içinde barut bulunan bir kovan ile bu kovanın ucuna yerleştirilmiş mermiden oluşan cephaneye. 2.Bir yaşındaki koyun.

Fol: Tavuğun istenilen yere yumurtlaması için o yere konulan yumurta veya yumurtaya benzeyen şey.

-G-

Gadan:

Gâhîce: Zaman zaman.

Gam: 1. Tasa, kaygı, üzüntü

Garip: 1. Kimsesiz, zavallı olan. 2. Yabancı, gurbette yaşayan, elgin.

Gavala:

Gavur: 1.Dinsiz kimse. 2.Müslüman olmayan kimse 3.Merhametsiz, acımasız

Gedik: 1. Bir düzey üstündeki yıkık, çatlak veya aralık, rahne. 2.Boşluk, eksiklik

Gelin: 1. Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş

kadın. **2.** Aileye evlenme yoluyla girmiş olan kadın.

Gelinlik: 1.Gelin olma durumu. **2.** Gelinin giysisi

Gerdan: Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ön bölümü

Gergef: Üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarar, çoğu dikdörtgen biçiminde olan çerçeve.

Görücü: Evlenmek isteyen erkek için kız görmeye giden kimse

Gügüm: Yandan kulplu, boynu uzun, genellikle bakırdan su kabı:

Gümbürdemek: Gümbür diye ses çıkarmak

Gürgen: Gürgengillerden, Karadeniz kıyılarındaki ormanlarda çok yetişen, kerestesi değerli bir ağaç, karagürgen

Gütmek: **1.** Hayvan veya hayvan sürüsünü önüne katıp otlatarak sürmek. **2.**Bir düşünceyi veya bir ilkeyi gerçekleştirmeye çalışmak. **3.** Bir kimseyi, bir topluluğu kendi düşünce ve amacı doğrultusunda yönetmek, sevk ve idare etmek.

Güveyi: Damat.

-H-

Hademe: Odacı

Hakikat: Gerçek.

Hanek: Söz, konuşma.

Harami: Hırsız, haydut, eşkıya.

Hatır: **1.** Düşünme, akılda tutma, hafıza, zihin, akıl, yâd. **2.**Gönül, kalp.

3. Birine karşı duyulan saygı, sevgi. **4.** Durum, keyif, hâl

Hedik: Kaynatılmış buğday, bulgur, mısır vb. şeyler.

Helke: Bakırdan yapılan bakraç, kova

Hercai: **1.** Hiçbir şeyde kararlı olmayan veya konudan konuya geçiveren (kimse), yelteç, gelgeç. **2.** Aşkta değişken, vefasız

Herif: **1.** Güven vermeyen, aşağı görülen, bayağı kimse. **2.**Adam. **3.** Evin erkeği.

Heybe: **1.** At, eşek vb. binek hayvanlarının eyeri üzerine geçirilen veya omuzda taşınan, içine öteberi koymaya yarayan, kilim veya halıdan yapılmış iki gözlü torba. **2.** Omza geçirilebilen tek gözlü bir çanta türü

Hıyanet: **1.**Kutsal sayılan şeylere el uzatma, kötülük etme veya karşı davranma, hainlik, ihanet. **2.** Güveni kötüye kullanma, aldatma, vefasızlık

Hızır: Tahta ve kereste biçmeye yarayan, elektrik ve su gücüyle çalışan büyük bıçkı.

Hızma: **1.**Ayı, boğa vb. hayvanların dudaklarına veya burnuna geçirilen demir halka **2.**Burun kanadına takılan süslü, altın veya gümüş halka. **3.** Küpe.

Hilebaz: Hileci.

Hortlak: Mezardan çıkararak insanları korkuttuğuna inanılan yaratık.

Hoyrat: Kaba, kırıcı ve hırpalayıcı.

Höllük: Kundak çocuklarının altına bez yerine konulan toprak

-I/İ-

Irak: Uzak.

Işgın/ Işkın: Kayalık yerlerde ve dağlarda yetişen, yenilebilir bir tür ot.

İşlik : **1.** Atölye. **2.** Gömlek.

İbret: Kötü bir olaydan alınması gereken ders, uyarıcı sonuç.

İbrik: Su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap.

İster/ıstar: Halı, kilim dokunan tezgâh.

İşlik: Gömlek

-K-

Kahrır: **1.** Yok etme, ezme, perişan etme, mahvetme **2.**Derin üzüntü veya acı, sıkıntı

Kahpe: **1.**Ahlaksız kadın. **2.** Dönek.

Kakhül/ Kâkül: Alna düşen kısa kesilmiş saç, perçem

Kalay: 1. Kalaylanmış bir kabın üzerindeki alaşım tabakası. 2. Aldatıcı görünüş. 3. Sövme, küfür.

Kalın: Gelin olacak kıza erkek tarafından verilen para veya armağan, ağırlık

Karabatak: 1. Karabatakgillerden, balıkla beslenen, gagası uzun ve sivri, kara tüylü bir deniz kuşu. 2. Borcunu ödemeyen kimse.

Karamuk: 1. Karanfilgillerden, ekin tarlalarında biten, yaprakları karşılıklı, çiçeği pembe mor renkte, zararlı bir bitki. 2. Vücutta kara renkli kabarcıklara sebep olan bir hastalık. 3. Koyunlarda görülen bir hastalık türü.

Katılık: 1. Katı olma durumu. 2. Acımasız, duygusuz olma durumu

Kaygısız: Kaygısı olmayan, kaygı duymayan, aldırılmaz.

Kayın: Kayıngillerin örnek bitkisi olan, 30-40 metre boyunda, 2 metre çapında, kışın yapraklarını döken, kerestesi beyaz ve değerli olan bir orman ağacı.

Kayık: 1. Arkaya doğru, eğik, eğri. 2. Kurumuş bayatlamış. 3. Büyük sözü dinlemeyen arsız çocuk.

Kefen: Ölünün gömülmeden önce sarıldığı beyaz bez, kefen bezi, yakasız gömlek, yakasız mintan

Kenef: 1. Tuvalet 2. Pis, berbat.

Kereta: 1. Karısı tarafından aldatılan erkek. 2. Ayakkabı çekeceği. 3. Küçüklerle sevgi ile söylenen bir sitem sözü

Kerpiç: 1. Duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulmuş saman ve balçık karışımı ilkel tuğla. 2. Bu tuğladan yapılmış

Kesmek: Belirtmek, kararlaştırmak:

Keşik: Sıra, nöbet.

Keşiş: Rahip.

Keten: 1. Ketengillerden, çiçekleri mavi renkte ve beş taç yapraklı, lifleri dokumacılıkta kullanılan bir bitki 2. Bu bitkinin liflerinden yapılmış

Kıran: 1. Kıрма işini yapan (kimse) 2. Bir topluluğun ve özellikle hayvanların büyük bir bölümünü yok eden hastalık veya başka neden, ölet, afet

Kıyak: 1. Benzerlerinden üstün olan, çok güzel, mükemmel 2. Hoşgörü, ayrıcalık tanıma. 3. Güzel, biçimli, yakışıklı, düzgün giyimli. 4. Kıyıcı, zalim, gaddar

Kişnemek: At, bağırır gibi yüksek ses çıkarmak

Kitir : Gevrek, çabuk kınlan, az sert
Kolçak: 1. Yalnız başparmağı ayrı, diğer dört parmağı bir örülmüş yün eldiven. 2. Koltuk veya iskemlenin kol konacak parçası. 3. Ceket veya gömlek kollarının kirlenmesine engel olmak için bilekten dirseğe kadar geçirilen eğreti kolluk. 4. Kadınların dirseklerine kadar taktıkları basmadan yapılan süs eşyası. 5. Kola geçirilen işaretli bağ, pazubent. 6. Zırhın kola geçirilen parçası.

Kolon: 1. Sütun 2. Katlardaki döşemeleri birbirlerine bağlayan düşey boru.

Konsol: 1. Duvar kenarına yerleştirilen, üstüne ayna ve başka süs eşyası konulan, çekmeceli, dolaplı mobilya. 2. Yalnız bir yanındaki dayanak tarafından taşınan, diğer bölümleri boşlukta olan yatay yapı ögesi.

Koruk: 1. Henüz olgunlaşmamış ekşi üzüm 2. İçi boş (kabuklu meyve).

Kostak: 1. Zarif, kibar, çalımlı, güzel giyinmiş, yakışıklı. 2. Yiğit, kabadayı, yürekli.

Koşmak: Katmak, karıştırmak

Kömek: Yardım

Körpe: 1. Dalından yeni koparılmış, tazeliği üstünde, daha büyümemiş (bitki), kart karşıtı. 2. Çok genç (kimse). 3. Yavruluktan henüz çıkmış (hayvan). 4. Henüz bozulmamış, yıpranmamış.

Köynek: Gömlek, iç gömleği.
Kuma: Aynı erkekle evli olan kadınların birbirine göre adı, ortak.
Kundura: Kaba işlenmiş, başsız, konçsuz ayakkabı.
Kuşak: Bele sarılan uzun ve enli kumaş
Kuşanmak: 1. Beline kuşak, kılıç, kemer vb. şeyler bağlamak. 2. Giyinmek.
Kuzin: Kız yeğen.

-L-

Lâubâli: 1. Saygısız, çekinmesi olmayan 2. Senli benli, teklifsiz 3. Davranışları ölçülü, olgun olmayan, ciddiyetsiz. 4. Aşırı samimi bir biçimde, teklifsizce.

-M-

Maraz: 1. Hastalık. 2. Dayanılması güç durum. 3. Huysuzluğu ve titizliği ile can sıkıcı
Markizet: Bir tür ince ve çoğu kez çiçekli, pamuklu kumaş.
Martin: Tek kurşun atan bir tür tüfek
Masraf: 1. Harcanan para, gider . 2. Bir şeyin yapımında kullanılan gereç, harç.
Matara: Yolculukta ve askerlikte kullanılan, boyna veya bele asılı olarak taşınan, genellikle aba, deri veya metalden yapılmış su kabı.
Maytap: Yandığında renkli ve parlak ışıklar saçan, şenlik gecelerinde yakılan havai fişek.
Mebal / Vebal: Günah
Menent: Benzer, eş
Merek: Samanlık, odunluk, hayvan yemi deposu veya ahır.
Mest: 1. Sarhoş. 2. Üzerine mesh edilebilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak bir ayakkabı türü.
Mile: 1. Basma. 2. Basma.
Mintan: 1. Yakasız, uzun kollu erkek gömleği. 2. Gömlek üzerine giyilen kollu yelek.

Miralay: Albay

Muayyen: 1. Belirli. 2. Belirlenmiş 3. Bilinen

Munzur : Zararlı insan ya da hayvan, baş belası.

Murat : 1. İstek, dilek. 2. Amaç, erek, gaye.

Muska : İçinde dinsel veya büyüleyici bir gücün saklı olduğu sanılan, taşıyanı, takanı veya sahip olanı zararlı etkilerden koruyup iyilik getirdiğine inanılan bir nesne, yazılı kâğıt vb., hamaylı. 2. Üçgen biçiminde katlanmış olan şey.

Muşmula : 1. Gülgillerden, 2-3 metre yüksekliğinde dikenli küçük bir ağaç 2. Bu ağacın olgunlaşmış yumuşadıktan sonra yenilebilen, yuvarlak, mayhoş, buruk ve beş çekirdekli meyvesi, döngel, beşbiyık.

Mülayim : 1. Uygun, hoş görülebilir. 2. Yumuşak huylu. 3. Ilıman (hava).

-N-

Nacak : Sapı kısa, küçük odun baltası

Nakış: 1. Genellikle kumaş üzerine renkli iplikler veya sırma ve sim kullanarak elle, makineyle yapılan işleme, el işi, ince iş. 2. Özellikle duvar ve tavanları süslemek için yapılan resim. 3. Beste ve semainin, dört yerine iki haneli olanı. 4. Hile.

Nal: At, eşek, öküz vb. yük hayvanlarının tırnaklarına çakılan, ayağın şekline uygun demir parçası.

Namusu: 1. Ahlak kurallarına uygun olarak davranan, namuskâr. 2. Olması gerektiği gibi.

Nişanlı: 1. Evlenmek için söz verip yüzük takmış olan kimse, adaklı. 2. Belirleyici bir işareti, alameti, nişanı olan kimse.

-O-

Oban: 1. Su değirmenlerinde suyun yüksekten dökülmesini sağlayan oluk. 2. Kurumuş dere yataklarındaki yağmur ve kar suyu birikintisi, gölcük. 3. Evin damına konulan ağaç.
Okka: 1,282 kilogram veya 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü birimi, kıyye.
Oku: Küçük armağanlarla yapılan düğün çağrısı.
Onmak: Rahata kavuşmak, mutlu olmak.
Orak: 1. Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin, ot vb. biçme aracı. 2. Ekin biçme zamanı. 3. Ekin, ot vb. biçme işi.
Oya: Genellikle ipek ibrişim kullanarak iğne, mekik, tığ veya firkete ile yapılan ince dantel.

-Ö-

Örük : 1 . Kendi ipiyle onarılmış kısım. 2. Saç örgüsü.

-P-

Pabuç: 1. Ayakkabı 2. Masa, sandalye vb. mobilyaların ayaklarına takılan metal veya plastik eklenti. 3. İletken telleri elektrik birimlerine bağlayan veya cıvatalı bağlantıyı sağlayan parça. 4. Bina kolonlarının temeldeki basma yüzeyinin geniş ve daha güçlü olarak yoğunlaştırılmış bölümü.

Paha: Değer, fiyat, eder.

Pare: 1. Parça, kısım. 2. Tane, adet

Pavura: Yengeç

Pelin: Birleşikgillerden, yapraklarında ve öteki bölümlerinde çok acı, kokulu bir madde bulunan, hekimlikte kullanılan çok yıllık ve otsu bir bitki, pelin otu, acı pelin, akpelin.

Pelit: 1. Meşe ağacı. 2. Bu ağacın meyvesi, palamut.

Perçem: 1. Başlarını tıraş edenlerin tepede bıraktıkları saç tutamı. 2. Yele 3. Kâkül.

Pezik: Pancar, şalgam

Pıtrak/ Pıtrak: 1. Dikenli tohumları hayvanların kıllarına ve insanların giysilerine takılan bir yıllık otsu bir bitki. 2. Çok taneli, sık.

Pul: 1. Posta parası karşılığı mektup zarfı, kartpostallara ve damga resmine karşılık kâğıtlara yapıştırılan, basılı küçük kâğıt parçası. 2. Bazı giysilerde süs olarak kullanılan parlak, incecik, genellikle metal levhacık. 3. Tavla oyununda kullanılan, plastik, tahta vb.nden yapılmış yassı yuvarlak levhacık.

4. Vida, cıvata vb. şeylerin boynuna geçirilen, ortası delik metal levhacık.

5. Propaganda amacıyla kullanılan yazılı küçük kağıt. 6. Küçük ve ince tabakçıklar. 7. Üzerinde bulunduğu organa yapışık, biçim ve yapıca çok basiy yaprakların her biri. 8. Balıkların, sürüngenlerin ve bazı kuşlarla memelilerin vücudunu kaplayan boynuzsu, sert levhacık. 9. Akçeden küçük metal para.

Pungar: 1. Hain 2. Pınar, çeşme

-R-

Ruba/Uruba: Giysi, giyecek.

-S-

Saçak: 1. Bazı giyim eşyalarında veya döşemeliklerde kumaş kenarlarına dikilen süslü iplikten püskül. 2. Görünüşü bu püskülü andıran. 3. Havlu, halı vb.nin kenarı boyunca sarkan püskül. 4. Bir yapının herhangi bir bölümünü güneş ve yağmurdan korumak için, o bölümden dışarı taşan ve altı boşta olarak yapılan bölüm 5. Bir gaz ortama yerleştirilen ve yüksek bir potansiyel verilen ve nesnenin yüzeyinde oluşan ışık olayı.

Sağaltmak: Sağlığa kavuşturmak, iyileştirmek, iyi etmek, tedavi etmek.

Sağdıç: Yakın arkadaşı.

Sahan: Derinliği az olan kap

Saya: 1. Ayakkabının yumuşak olan üst bölümü. 2. Gebe koyunların

karnındaki yavru yüz günlük olduğunda çobanların yaptığı tören. **3.** Yayla ve kırlarda hayvanlar için yapılan üstü samanla örtülü yer. **4.** Kadın giysisi. **5.** İş önlüğü.

Sayıklamak: **1.** Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek. **2.** İsteddiği, özlediği bir şeyden sürekli söz etmek.

Sedef: **1.** Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuğunda bulunan sedefçilikte kullanılan, pırıltılı, beyaz, sert bir madde. **2.** Bu maddeden yapılmış veya bu madde ile süslenmiş. **3.** Sedef hastalığı.

Seferberlik: **1.** Bir ülkenin silahlı kuvvetlerini savaşa hazır duruma getiren, ülkenin ekonomisini, yönetimini savaş gereklerine uyacak duruma sokan hazırlık ve önlemlerin tümü. **2.** Bu durumun ilan edildiği veya savaşın sürdüğü dönem.

Sergen: **1.** Raf **2.** Nesnelere, insanlara gösterilmek, satılmak için sergilendiği camlı bölme veya yer, camekân, vitrin.

Seyir: **1.** Gidiş, yürüyüş, ilerleyiş. **2.** Kara taşıtlarının belli bir güzergâhta ilerlemesi. **3.** Özellikle gemilerin belli bir rotayı takip ederek yolculuk etmesi. **4.** Bir yerden başka bir yere gitmek için yola çıkma. **5.** Eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma, temaşa **6.** Bakıp eğlenecek şey, eğlendirici durum.

Seymen: Köyden köye gelin almaya giden güvey yanlısı, atlı, davullu, zurnalı, silahlı ve cepken giyinmiş delikanlı alayı.

Sıla: **1.** Bir süre ayrı kaldığı bir yere veya yakınlarına kavuşma. **2.** Gurbetteki bir kimse için doğup büyüdüğü ve özlediği yer.

Sipa: **1.** Eşek yavrusu **2.** Çocuk için sevgi ve şefkat duygularıyla kullanılan bir söz.

Sıraca: Deride ve genellikle boyunda görülen, lenf düğümlerinin şişkinliğiyle beliren tüberküloz türü

Sini: Üzerinde yemek de yenilebilen, yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi.

Sohu: Tahıl dövmeye yarayan büyük taş dibek.

Sürgü: **1.** Kapının kapanması için arkasına yatay olarak yerleştirilen demir veya ağaç kol, tırkaz, sürme **2.** Sürülmüş tarlayı bastırmak ve düzeltmek için kullanılan, taştan veya ağaç kütüğünden tarım aracı, tapan. **3.** Sıvayı bastırıp düzeltmek için kullanılan büyük mala. **4.** Hastanın büyük ve küçük abdestini yapabilmesi için altına sürülen kap. **5.** Çoğu kez bölümlere ayrılmış bir çubuk üzerinde veya bir cetvelin, bir kumpasın ortasına açılmış bir oluk içinde kayabilen sivri uç veya küçük lama.

-Ş-

Şebek: **1.** Genellikle Afrika'nın dağlık bölgelerinde sürüler hâlinde yaşayan, değişik renklerde olan, uzun veya kısa kuyruklu türleri bulunan maymun. **2.** Çirkin ve arsız (kimse).

-T-

Tandır: **1.** Yere çukur kazılarak yapılan bir fırın türü. **2.** Bazı yerlerde, kışın ayakları ısıtmak amacıyla alçak bir masanın altına mangal konulup üstüne yorgan örtülerek yapılan düzen.

Taraba: Tahta perde.

Telek: Kuşların gövde, kanat ve kuyruğunda bulunan, uçma, örtü ve kuyruk telekleri olarak üçe ayrılan, çeşitli renklerde kalın eksenli tüy.

Teneşür/Teneşir: Üzerinde ölü yıkanan ayaklı tahta, salacak, teneşir tahtası.

Testi/Desti: **1.** Geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz olabilen, toprak, cam, metal vb.

maddelerden yapılan su kabı. **2.** Bu kabın alabileceği miktarda olan.

Tezek: **1.** Yakıt olarak kullanılan kurutulmuş sığır dışkısı. **2.** Sıkışmış, kuru toprak parçası, kesek.

Töre: **1.** Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet. **2.** Bir toplumdaki ahlaki davranış biçimleri, adap.

Tuluk: **1.** Tulum **2.** Pekmez, peynir, yağ vb. şeyler koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, tulum.

Tulum: **1.** Bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi. **2.** Gövdesi bu deriden yapılmış üflemler çalgı, gayda. **3.** Tüp. **4.** Göğüs ve pantolon bölümü bitişik giysi. **5.** Şişman, tombul.

Tunç: **1.** Koyu kırmızı renkte olan, bakır, çinko ve kalay alaşımı, bronz. **2.** Bu alaşımdan yapılan.

Tünek: Kuş, tavuk, horoz vb.nin üzerinde tünedikleri dal veya sırım.

-U-

Uç: **1.** Genellikle uzun bir nesnenin incelerken biten son ve sivri noktası. **2.** Bir şeyin baş veya son noktası. **3.** Bir şeyin kenarı. **4.** Dış kenar, periferi. **5.** Bir uzaklığın son noktası. **6.** Bir şeyin başı, tepesi. **7.** Kurşun kalemlerde yazmayı sağlayan kömürden yapılan madde. **8.** Bir şeye gereğinden çok fazla bağlanan, önem veren, ekstrem. **9.** Tarih Türk devletlerinde genellikle sınır boylarındaki eyalet ve sancak.

Ulumak: **1.** Köpek, kurt, çakal vb. hayvanlar uzun, iniltili, ağlar gibi bir ses çıkarmak. **2.** İnsan iniltili ses çıkararak boğuk boğuk ağlamak

Urgan: Keten, kenevir, pamuk, jüt gibi türlü dokuma maddelerinden yapılan ince halat

Uşak: **1.** Çocuk **2.** Herhangi bir bölgenin halkından olan erkek. **3.** Erkek hizmetçi. **4.** Tayfa

-Ü-

Üğütmek: Öğütmek

Ürümek: Havlamak

Üzengi: Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka

-V-

Verem: **1.** Herhangi bir organa ve en çok akciğerlere yerleşen Koch basilinin yol açtığı ateşli ve bulaşıcı bir hastalık, tüberküloz. **2.** Bu hastalığa tutulmuş, veremli

-Y-

Yâd: **1.** Anma. **2.** Hatır, zihin.

Yağlık: **1.** Yağ için ayrılmış, yağ elde etmeye özgülü. **2.** Sırma işlemeli, büyük mendil, çevre

Yahşi : İyi, güzel, çok güzel.

Yal: Köpek ve sığırlara yedirilmek için un ve kepekle hazırlanan yiyecek.

Yarpuz: Ballıbabagillerden, çiçekleri birbirinden ayrı halka durumunda, nane türünden, kısa saplı, az veya çok tüylü, güzel kokulu bir bitki.

Yaşmak: **1.** Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü. **2.** Başla birlikte yüzü, ağzı kapatan örtü.

Yayık: **1.** Tereyağı çıkarmak için sütün, yoğurdun içinde çalkalandığı kap veya makine. **2.** Yayılmış, yayvan.

Yenge: **1.** Bir kimsenin kardeşinin, dayısının veya amcasının karısı. **2.** Bir erkeğin kendi karısından söz

ederken kullandığı ad. **3.** Kadınlar için söylenen bir seslenme sözü. **4.**

Düğünde geline kılavuzluk eden kadın.

Yosma: Şen, güzel, fettan (genç kadın)

Yörük: Hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı, Türkmen.

Yuha: Yuh.

Yumak: Yıkamak.

Yügrük: **1.** İyi yürüyen, iyi koşan. **2.** Çalışkan. **3.** Çevik, güçlü.

Yün: **1.** Koyun tüyü. **2.** Bu tüyden yapılmış.

-Z-

Zalim: Acımasız ve haksız davranan, zulmeden.

Zengi: Değirmen oluğunun altına konulan tek parça ağaç.

Zerdali: **1.** Kayısı ağacının Akdeniz ülkelerinde yetiştirilen küçük meyveli bir türü. **2.** Bu ağacın sarı, etli ve tadı acı, çekirdekli meyvesi.

Zerzevat: **1.** Sebze **2.** Küçük, önemsiz nesnelere

METİNLER

1.EVLİLİK ÖNCESİ	Gelin koysun adını (Üçer vd. 2009: 185)
1.1.Evlilik Çağı ile İlgili	
Mâniler	
1.1.1.Kızın Evlilik Yaşının Gelmesi	7
1	Çay aşağı çim tutar İki gelin mum tutar Küçüğünü severken Büyüğünü gam tutar (Akalin, 1972: 249)
Ağlar başı dumandır Duman değil ormandır On beş'ine giren kimse Küçük değil tamamdır (Alptekin, 2013: 66)	8
2	Deniz gibi tekneli Gül karanfil ekmeli Gelinlik kızları hep Gerdanından öpmeli (Yurter, 1958: 42)
Akar Hemşin deresi Çatdüzü'ne göl olur Büyüğü evlenince Küçük kıza yol olur (Akalin, 1972: 83)	9
3	Dereye kızlar gelir Ot gelir sazlar gelir Sefa olsun dereye Gelinlik kızlar gelir (Oktürk, 1985: 271)
Arabalar geliyo Ablam gelin oluyo O kocaya gidince Sıra bana geliyo (Tatar, 2014: 99)	10
4	Evinin önü fındık Fındığın dalına konduk Zamanımız geldi de Biz de gelin mi olduk (Demir, 2013: 159)
Arpayı üğütürler Yavruyu büyütürler On beşine varınca Yerine yetirirler (Aytekin, 2003: 18)	11
5	Garşida ifdarilik Serunlukdur serinluk E yengem senun gizun Şindi oldi gelinluk (Çelik, 2005: 408)
At başuna keşani Olsun sana serunluk E yenge senin kizun Gelinlukdur gelinluk (Çelik, 2005: 408)	12
6	Gırmızı tahsi gelir Dağlara taşı dolir Ablam gelin olmuş Sırna mana gelir (Elçin, 1994: 99)
Bolu dağının odunu Yakan bilir tadını Kız doğuran analar	

13

Karşıda eğreltiler
Serinliktir serinlik
Oy teyze inkâr etme
Senin kızın gelinlik (Akalm, 1972:
299)

14

Karşıda ifterilik
Serinliktir serinlik
Bizim köyün kızları
Gelinliktir gelinlik (Oktürk, 1985:
368)

15

Karşıda ifterilik
Serinliktir serinlik
Bizim küyün kızları
Gelinliktir gelinlik (Akalm, 1972: 73)

16

Sarı taksi geliyor
Ciğerimi deliyor
Ablam gelin gidecek
Sıra bana geliyor (Üçer vd. 2009: 399;
Demir, 2013: 324; Alptekin, 2013: 82)

17

Şimdi geldim karşına
Dur bakayım kaşına
Gelinlik çağın gelmiş
Girdin on dört yaşına (Yurter, 1958:
18)

18

Yeşil araba doluyor
Ablam gelin oluyor
Ablam gelin olunca
Sıra bana geliyor (Demir, 2013: 367)

19

Yeşil taksi geliyor
Dağı taşı deliyor
Ablam nişan olunca
Sıra bana geliyor (Akman, 2003: 92)

20

Yeşil taksi geliyor
Yüreğimi deliyor
Ablam gitti gocaya
Sıra bana geliyor (Çelik, 2005: 22)

1.1.2. Kızın Evlilik Yaşının Geçmesi

1

At gelir atlanayım
Ben de muratlanayım
Benden ufağı gitti
Ben nasıl katlanayım (Akalm, 1972:
56)

2

Atı bağladım kıra
Sırtına vura vura
Kız babanın evinde
Kocadın dura dura (Çelik, 2005: 132)

3

Ayağumda gundura
Geliyor dura dura
Gız babanın evinde
Gocadın dura dura (Çelik, 2005: 132)

4

Bahçelerde enginar
Enginarın dengi var
Evde kalan kızların
Dağlar kadar derdi var (Kara, 1994:
41)

5

Bahçeye giresice
Gülünü deresice
Daha gelin olmamış
Yerlere giresice (Yağmurdereli, 1963:
48; Göksu, 1970: 117)

6

Bir nuska yaptırayım
Camedeki hocaya

Kaldın buba evinde
Tez gidersu kocaya (Çelik, 2005: 292)

7

Duman geliyi duman
Bizum köye giremez
Yirmiyi geçen bekâr
Daha da evlenemez (Çelik, 2005: 100)

8

Gara yemiş yememiş
Ben galdum evlenmemiş
Bizum köyün gizlari
Görmemiştir görmemiş (Çelik, 2005: 226)

9

Gitme yârim Kofçaz'a
Gözlerin dolar toza
Yaşın kırka girdi mi
Kalırsın bir kart kıza (Akalin, 1972: 408)

10

Hasıraltı nem alır
Kart kızları kim alır
Alırsa fakir alır
Almazsa evde kalır (Üçer vd. 2009: 384)

11

Hasıraltı nem alır
Kart kızları kim alır
Çoban alır alırsa
Almazsa evde kalır. (Akalin, 1972: 94)

12

Hasıraltında marul
Bu kızları kim alır
Biz erkekler olmasak
Bu kızlar evde kalır (Üçer vd. 2009: 384)

13

Irmakların akarı

Koş yukarı yukarı
Durma baban evinde
Olursun kocakarı (Demir, 2013: 197)

14

Sabah oldu ışıyor
Horozlar ötüşüyor
Kız kocaya varsana
Yüzlerin buruşuyor (Akalin, 1972: 227)

15

Şu derenin alıcı
Kınalı parmak ucu
Evlenmedik kızların
Kabul olmaz orucu (Aytekin, 2003: 161)

16

Tabakta taze yemiş
Oğlan seviyom demiş
Kız ne durup durursun
Gelin ol ele karış (Aytekin, 2003: 168)

17

Yaban taşın altında
Çakallar uluşiyi
Kız niye evlenmedun
Yanağın buruşiyi (Çelik, 2005: 394)

1.2. Evlilik İsteği ile İlgili Mâniler

1.2.1. Gelin Olacak Kızın Evlilik İsteğini Dile Getirmesi

1

A benim biriciğim
Yanıktır yüreciğim
His gam çekme a yiğit
Ben sana varacağı (Akalin, 1972: 186)

2

Ak inciye dim ezildim

Ak gerdene dizildim
İster al ister alma
Ben alınına yazıldım (Uygur, 2002:
151)

3
Al giydim alsın diye
Mor giydim bilsin diye
İnadımı ederim
Kahrından ölsün diye (Akalın, 1972:
198)

4
Al giydim alsın diye
Mor giydim sarsın diye
İsteyene varmadım
Sevdiğim alsın diye
(Oktürk, 1985: 177; Göksu, 1970: 50,
51, 75; Karabrahimoğlu, 1971: 10;
Eset, 1944: 51)

5
Al giydim alsın diye
Mor giydim sevsin diye
İsteyene varmadım
Yozgatlı alsın diye (Akalın, 1972: 50)

6
Al giydim alsın diye
Şal giydim sarsın diye
Kimselere varmadım
Sevdiğim olsun diye (Üçer vd.2009:
166)

7
Alacaksan al beni
Al, göğsüne tak beni
Halka yapıp sevgilim
Parmağına tak beni (Yançev, 2002:
31)

8
Argıfanım budama
Sefa geldin odama
Sen beni istersen

Görücü yolla anama (Göksu, 1970: 44;
Yurter, 1958: 15)

9
Armut dalda tartılır
Okka okka satılır
Şu Sivasın kızları
Koca diye atılır (Göksu, 1970: 36)

10
Avlunun gediğine
Geldin mi dediğime
Ana cennet istersen
Ver beni sevdiğime (Akalın, 1972: 22)

11
Ayağında pilaç
Deliklidir delikli
Alacağım oğlan
Gediklidir gedikli (Demir, 2013: 73)

12
Ayağında terlikler
Bahar açtı erikler
Sana varacam oğlan
Hazır mı gelinlikler (Akalın, 1972:
319) (bk. Gelinlik)

13
Ayağında çorabı
İçme yârim şarabı
Mâdem bende gözün var
Al babamdan cevâbi (Akalın, 1972:
252)

14
Ayağında nalini
Deliklidir delikli
Benim alacağım yâr
İstanbul'da gedikli (Demir, 2013: 73)

15
Baca başı pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturaktan ne çıkar

Satılak da kurtulak (Demir, 2013: 80, 84)

16

Bacanızda kurum yok
Almanızda zorum yok
Alırsan seve seve
Zorla pazarlığım yok (Akalın, 1972: 17)

17

Bahçelerde bamiye
Ben varırım Sami'ye
Sami benim olursa
Mum dikerim câmiye (Üçer vd. 2009: 168)

18

Bal koydum yinsün diye
Yürekler yansun diye
Kızlar çalıma girmiş
Ergenler alsun diye (Çatıkkaş, 2001: 68)

19

Ben bir deste kamışım,
Kapına dayanmışım;
İster al, ister alma
Alnına yazılmışım
(Karaibrahimoğlu, 1971: 38)

20

Beni sana alır mı
Sor bakalım anaya
Ağam beni verecek
Bir alaca danaya (Aytekin, 2003: 34)

21

Bugün hava alayım
Ben kiminle güleyim
Güzel ağan var ise
Hanım-yengen olayım (Akalın, 1972: 169)

22

Cigaran bölük bölük
Bu gün yüreğim ölüğ
Mezar kaçkını annen
Gödermedi dünürlük
(Karaibrahimoğlu, 1971: 50)

23

Çatal soktum zeytine
Vardı gitti Ayten'e
Gelinle güvey olak
Çıkak Tanrı katına (Aytekin, 2003: 60)

24

Dağ başında kirezler
İyi meyve vermezler
İste beni babamdan
İstemesen vermezler (Çelik, 2005: 217)

25

Dalda olur kayısı
Yere düşer yarısı
Alacaksan tezce al
Var alacak gayrısı (Akalın, 1972: 16)

26

Dam ardında tavuklar
Her gün her gün yumurtlar
Memleketin kızları
Koca diye sayıklar (Peker, 199: 26)

27

Denize dalacağım
Al balık alacağım
Yüksek yaptır konağım
Ben sana varacağım (Aytekin, 2003: 64)

28

Dere dibi pıtırak
Gel sevgilim oturak
Oturmadan ne çıkar

Evlenek de kurtulak (Üçer, vd. 2009: 234)

29

Elektrik pilinden
Bıktım elin dilinden
Alacaksan al yârim
Gidiyorum elinden (Ayva, 2006: 163)

30

Elimdeki dayreyi
Yedi kere vururum
Gönder yârim bir dünür
Yedi sene dururum (Elçin, 1994: 86)

31

Elinde bir sürâhi
Dilinde eski âhi
Ben sana varacağım
Hem vallâhi billâhi (Aytekin, 2003: 72)

32

Entârim var vişneden
Şimdi geldim çeşmeden
Oğlan dünürcü gönder
Ben yatağa düşmeden (Akalm, 1972: 291)

33

Entarisi bıdama
Sefa geldin odama
Beni candan seversen
Dünür yolla babama (Akman, 2003: 44)

34

Entarisi bıdama
Sefa geldin odama
Eğer beni seversen
Dünür yolla babama (Akman, 2003: 44)

35

Evimin ünüdeyim

Babamın yerindeyim

İster al, ister alma

Tam on dördüdeyim (Yançev, 2002: 8)

36

Ey uşak evlensene
Beyaz gömlek giysene
Madem seversin beni
Babamdan istesene (Oktürk, 1985: 279)

37

Gara çapgalı duran
Niriye gonar oban
Ben sana varacam
Dünür yollasın baban (Elçin, 1994: 93)

38

Giden oğlan dursana
Bıyığını bursana,
Mâdem beni seviyon
Küçük nişan kursana (Akalm, 1972: 252)

39

Giden yiğit dursana
Saatini kursana
Hiç mi senin kimsen yok
Bir dünür göndersene (Akalm, 1972: 186)

40

Giden yiğit dursana
Saatini kursana
Madem beni seviyon
Dünürcü yollasana (Üçer vd. 2009: 124; Oktürk, 1985: 51)

41

Giresun'da kayıklar
Kızlar findık ayıklar
On beşine degen kız

Koca diye sayıklar (Üçer vd. 2009: 352)

42

Gönül kaldı avare
Ağlarm yoğa vare
Alacaksan al beni
Var artık bir karare (Oktürk, 1985: 320)

43

Göz koyma yediğime
Kulak ver dediğime
Ana sevap edersin
Ver beni sevdiğime (Peker, 1999: 27)

44

Güzellik yıldızıyım
Yüreklerde sızıyım
Gel de iste babamdan
Bu evin tek kızısıyım (Oktürk, 1985: 303)

45

Harmana bak harmana
Ben harmana varamam
İster al, ister alma
Al diye yalvaramam (Yançev, 2002: 26)

46

Hava soğuk üşünür
Nerde kaldın a dünür
Bayramlık alamayan
Kara kara düşünür (Sakman, 2000: 12)

47

Havuzun ortasında
Bak alaya alaya
Acaba kızlar biz de
Gitsek mi ki kocaya (Demir, 2013: 190)

48

İnciyim ezilmişim

Boynuna dizilmişim
İster al ister alma
Alnına yazılmışım (Oktürk, 1985: 51)

49

İnciyim ezilmişim
Yakana dizilmişim
İster al ister alma
Alnına yazılmışım. (Yurter, 1958: 78)

50

İncir yedim üzüldüm
Al ipeğe dizildim
İster al ister alma
Ben alnına yazıldım (Uygur, 2002: 174)

51

İnciyem üzölmüşem
Gerdana düzülmüşem
İster al ister alma
Alnına yazılmışam (Şehidoğlu, 1965: 61)

52

Kara tavuk follukta
Mandaları boyundurukta
Alacaksan al beni
Harman sonu bollukta (Ayva, 2006: 166)

53

Karanfili budama
Sefa geldin odama
Hakikatli yar isen
Dünür gönder babama (Çetin, 2011: 80)

54

Karanfilim budama
Sefa geldin odama
Alacaksan hiç durma
Dünür yolla babana (Eset, 1944: 112)

- 55
Karanfilim budama
Sefa geldin odama
Eğer sahici yâr isen
Dünür gönder babama (Üçer vd. 2009:
117; Yurter, 1958: 13)
- 56
Karanfilim budama
Yârim bakma odama
Eğer gönlün var ise
Dünür gönder babama (Uygur, 2002:
180)
- 57
Karanfilim mor açtı
Saksılara dolaştı
Alacaksan al beni
Dünürlerim sıklaştı (Akalin, 1972: 15;
Akalin, 1972: 15)
- 58
Karanfilsin şebboysun
Bilirim nâzik soysun
Selâm söyle anana
Bize bir nişan koysun (Akalin, 1972:
324)
- 59
Karyolam engin olsa
Vardığım zengin olsa
Ben zengini neyleyim
Yâr benim dengim olsa (Demir, 2013:
236)
- 60
Keçilerin sayada
Güder Harman kayada
Alacaksan al beni
Ölüm var dünyada (Yançev, 2002: 8)
- 61
Kısadır bacaklarım
Hangi dağa saklayım
Zengine verme ana
- Dengime meraklıyım (Akalin, 1972:
419)
- 62
Kolonyalar olayım
Şişelere dolayım
Beyaz mintanlı oğlan
Nişanlın ben olayım (Demir, 2013:
251)
- 63
Koyunları sayada
Yoğurtları mayada
Beni de yazdır yârim
Senin nüfus kağıda (Alptekin, 2013:
52)
- 64
Kulağımda küpeler
Bütünlüktür bütünlük
Yârim sana gidecem
Görümlük değil ölümlük (Ayva, 2006:
167)
- 65
Mahkeme çarşısında
Mum yanar karşısında
Alacaksan al beni
Ahbaplar karşısında (Eset, 1944: 123)
- 66
Mâniciyim mânici
Ak gerdan altı inci
Eğer annem verirse
Varıcıyım varıcı (Göksu, 1970: 263;
Yağmurdereli, 1963: 145)
- 67
Mâniciyim mânici
Bu dert beni alıcı
Annem babam verirse
Varıcıyım varıcı (Demir, 2013: 268)
- 68
Mâniciyim mânici

Çek belimden kılıcı
Anam babam verirse
Varıcıyım varıcı (Üçer vd. 2009: 171;
Demir, 2013: 267)

69
Mâniciyim mânici
Çek belimden kılıcı
Annem babam verirse
Geliciyim gelici (Demir, 2013: 28)

70
Mâniciyim mânici
Çek belinden kılıcı
Annem babam verirse
Varıcıyım varıcı (Demir, 2013: 268)

71
Mâniciyim mânici
Çek elinden kılıcı
Eğer babam vermezse
Varıcıyım varıcı (Demir, 2013: 269)

72
Mâniciyim mânici
Çek böğrümde kılıcı
Anam babam vermezse
Varıcıyım varıcı (Demir, 2013:269)

73
Maniciyim mânici
Çek belinden kılıcı
Bey babam verirse
Varıcıyım varıcı (Demir, 2013: 268)

74
Mâniciyim mânici
Eteğim dolu inci
Anam babam verirse
Varıcıyım varıcı (Aytekin, 2003: 129)

75
Mâniciyim mânici
Gerdan altında inci
Anam babam verirse

Varıcıyım varıcı (Demir, 2013: 268)

76
Mâniciyim mânici
Hem altınım hem inci
Annem babam vermezse
Geliciyim gelici (Demir, 2013: 269)

77
Mâniciyim mânici
Hem altunum hem inci
Verin benim yârımı
Varıcıyım varıcı (Üçer vd. 2009: 171)

78
Maydonoz demet demet
Yârimin adı Mehmet
Ben Mehmet'e varırım
Karışamaz hükümet (Üçer vd. 2009:
420)

79
Maydonoz deste deste
Oğlan gel beni iste
Eğer babam vermese
Otur Allah'tan iste (Demir, 2013: 284)

80
Merdivenim basak mı
Yâr sevmesi yasak mı
Dünür yolluyormuşsun
Essah mı yâr essah mı (Aytekin,
203:130)

81
Ocak başında kazan
Yârimin adı Hasan
Hasan sana varacam
Parayı çokça kazan (Oktürk, 1985: 52)

82
Oğlanın adı Kadir
Karyolayı düzeltir
Mâdem beni istiyon

Akşama dünür getir (Akalın, 1972: 252)

83
Oğlanın adı Mehmet
Araba doldu demet
Ben Mehmet'e varacam
Ne karışır hükûmet (Akalın,1972: 45)

84
Oğlanın adı Mehmet
Sarı tütünüm demet
Tut kolumdan götür yârim
Ne yapacak hükümet (Çetin, 2011: 78)

85
Oğlan oğlan del'oğlan
Düş peşime gel oğlan
Al beni nikâhına
Bana dünür sal oğlan (Aytekin, 2003: 136)

86
Pınar başı pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturmaktan ne çıkar
Satılak da kurtulak (Demir, 2013: 313)

87
Pınarda su olaydım
Boş testine dolaydım
Sağdıç olan oğlanın
Nişanlısı olaydım (Demir, 2013: 314)

88
Sarı kâğıt mülaim
Şaştım kime varayım
Kıl çadırın içinde
Yörük gelini olayım (Demir, 2013: 322)

89
Sarı kavun dilimi
Kim dokudu kilimi
Vallah billah olacam

Mahmut Bey'in gelini (Demir, 2013: 322)

90
Şarkışla tepeleri
Yayılr körpeleri
Metin sana varacam
Hazırla küpeleri (Üçer vd. 2009: 445)

91
Tekir'de açar güller
Güller bülbülün ister
Kemâle erdim ana
Beni şu oğlana ver (Tatar, 2014: 74)

92
Ütü yapalım yârim
Getir sen kömürleri
Yarın cuma akşamı
Beklerim dünürleri (Akalın, 1972: 393)

93
Yâr yeleşin kapama
Niye düştün çabama
Almak aklımdayısı
Dünür gönder babama (Üçer vd. 2009: 117)

94
Zeytin yaprağı hışır
Dibinde kahve pişir
Aman Allah'ım aman
Beni dengime düşür (Özalp, 2006: 72)

1.2.2. Güveyi Olacak Erkeğin Evlilik İsteğini Dile Getirmesi

1
Ah olsa vah olmasa
Gel olsa git olmasa
Yâri bana verseler
Kırk yıl sabah olmasa (Oktürk, 1985: 44)

2
Akşamdan sabaha dek
Kuşlar okur Yâsin'i
Kız seni alacağım
Görmüşüm rüyâsını (Akalin, 1972:
230)

3
ANTEP'te biter fıstık
Kapıya balta astık
İkimize yetmez mi
A güzelim bir yastık (Akalin, 1972:
480)

4
At beyazı başına
Olsun sana serinlik
Ne zaman olacaksın
Benim eve gelinlik (Üçer vd. 2009:
245)

5
Atları koşacağım
Dizgini asacağım
Yaylanızda kız varmış
Birini alacağım (Göksu, 1970: 62)

6
Avlunun ortasında
Kına kardım tasında
Dünür göndereceğim
Mayıs'ın haftasında (Oktürk, 1985:
167)

7
Ayağımda kundura
Yürürüm dura dura
İstediğim kızları
Alırım vura vura (Göksu, 1970: 66)

8
Aylar yıldıza dönüp
Gelinler kıza dönüp
Gece uzun ben yalnız

Yorganım buza dönüp (Alptekin,
2013: 61)

9
Bağa girdi dal kızlar
Şekerinen bal kızlar
Bir evin bir oğluyum
Durma beni al kızlar (Aytekin, 2003:
34)

10
Bağa girdim üzüme
Üzüm attım ağzıma
Kız ben seni almazsam
Tükürsünler yüzüme (Akalin, 1972:
227)

11
Bahçelerde lahana
Haber saldım babana
Seni isteyeceğim
Bir kez olsun gül bana (Aytekin, 2003:
38)

12
Bahçesi var genişlik
Avlusu var yemişlik
Kız ben seni almazsam
Haram olsun bu gençlik (Akalin,
1972: 226)

13
Bahçeye kabak ekтім
Ne zaman kabaracaklar
Kız senin zâlim baban
Ne zaman kız verecek (Aytekin, 2003:
29)

14
Bakır tasta kilim var
Yatak yorgan çulum var
Seni gelin almaya
İncim param pulum var (Aytekin,
2003: 38)

15
Ben keçiyi güdemem
Kırarım bacağı
Baba beni evlendir
Yıkarım ocağını (Akalın, 1972: 31)

16
Bir daş attım cevize
Gızın adı Hafize
Hafize'yi ver bize
Dünür olalım size (Elçin, 1994: 55)

17
Bize gelin girmek var
Kundura çevirmek var
Düşün düşün gel yârim
Ölünce oturmak var (Akalın, 1972: 115)

18
Bu dünyanın işini
Ben kurarım düşünü
Yârim gelinim olsa
Saymam üçü beşini (Aytekin, 2003: 38)

19
Bu tarla elin ola
Orakta elin ola
Honda orak biçen kız
Anama gelin ola (Tatar, 2014: 72)

20
Çek aşığı yukarı
Lambanın fidilini
Olacasin kucuğaz
Bizim evin gelini (Çelik, 2005: 369)

21
Damda kır at beslerim
Ben yârimi isterim
Yâri bana verseler
Şeker ile beslerimm(Uygur, 2002: 164)

22
Dayım benim dayımdır
Gızın vermez hayındır
Her ne kadar saklasa
Gene benim payımdır (Çelik, 2005: 221)

23
Deniz dibi engindir
Dalyancılar zengindir
Anne beni evlendir
Bu kız benim dengimdir (Tatar, 2014: 36)

24
Deniz dibinde balık
Okkalıktır okkalık
Ana beni evlendir
Yeter artık bekârlık (Alptekin, 2013: 67)

25
Denizin ortasında
Kına kardım tasında
Sana dünür göndercem
Mayıs'ın haftasında. (Akalın, 1972: 317)

26
Dere gumsuz olur mi
Göl baluksuz olur mi
Evlensana nazli yar
Ev gelinsiz olur mi (Çelik, 2005: 159)

27
E kız kimun kizisun
Boylaruna maşallah
Annem gelin istiyor
Sen olursun inşallah (Çelik, 2005: 326)

28
Elazığ'a gelmişem
Hep dağları delmişem
Seni alacam diye

Ben sana söylemişem (Özalp, 2006: 121)

29

El içinde paşasın
Yüce dağlar aşasın
Tezelden gelin olup
Yatağıma düşesin (Aytekin, 2003: 79)

30

Elma attım denize
Çıkıyor yüze yüze
Selâm söyle reise
Kızını versin bize (Yurter, 1958: 30)

31

Elma attım denize
Geliyor yüze yüze
Kız babana söyle
Seni versin bize (Kara, 1994: 69)

32

Elma attım denize
Geliyor yüze yüze
Selâm söyle Fatmaya
Kızını versin bize (Yurter, 1958: 28)

33

Ey kız ey kız, ey domuz
Saçların omuz omuz
Seni bana verseler
Mutlu olur soyumuz (Oktürk, 1985: 286)

34

Gemi geliyor gemi
Bacası ben olayım
Gelin olan kızların
Kocasını ben olayım (Üçer vd. 2009: 275)

35

Gezerim yana yana
Gelin ol da gel bana
Yârim soyun sırtını

Atlaslar lâyıık sana (Aytekin, 2003: 86)

36

Gittim kazanamadım
Ander kalsın böyle kâr
Geldim evlenemedim
Bu yıl da kaldım bekâr (Akalin, 1972: 148)

37

Gökten yıldız derseler
Ayağına serseler
Hiçbir şeyde gözüm yok
Seni bana verseler (Oktürk, 185: 320)

38

Gülgen yaprak açmadan
Dibi serin olur mu
Evlendir beni buba
Ev gelinsiz olur mu (Çelik, 2005: 510)

39

Gülgen yaprak açmadan
Dibi serin olur mu
Haydi gidelim ekiz
Ev gelinsiz olur mu (Çelik, 2005: 361)

40

Gürgen yaprak açmadan
Dibi serin olur mu
Gel gidelim sevgilim
Ev gelinsiz olur mu (Çelik, 2005: 509)

41

Hemen bugün isterim
Kuzu koyun isterim
Anne sabrım tükendi
Çabuk düğün isterim (Oktürk, 1985: 326)

42

Hey hızara hızara
Dalda kiraz kızara
Ana çağım geçiyor
Durma bana kız ara (Akalin, 1972: 23)

43
Hızlıca basma kara
Açma sineme yara
Kız ben seni alırım
Başına vura vura (Oktürk, 1985: 336)

44
İhsan oğlan yaramaz
Kızları kandıramaz
İhsan evlenecek ya
Anası kız aramaz (Akalın, 1972: 190)

45
İnceden boyun uzun
Çok güzelsun maşallah
Bizum eve gelinluk
Sen edersun inşallah (Çelik, 2005: 326)

46
İstanbul yolu uzun
Alayım seni güzün
Kırk yerinde beni var
Sevdiğim güzel kızım (Oktürk, 1985: 342)

47
Kaleden indim bugün
Elimde altın güğüm
Anne beni evlendir
İstemem düğün müğün (Göksu, 1970: 240)

48
Kanatlısı çift durur
Şevki yüzüne vurur
Kız seni alamazsam
Ölümüm ondan olur (Eset, 1944: 108)

49
Karamuk kökü kalın
Yüreğimde var yalın
Kurban olam komşular
Şu kızını bana alın (Akalın, 1972: 245)

50
Karanfil eker misin
Bal ile şeker misin
Kız ben seni alırsam
Kahrimi çeker misin (Akalın, 1972: 226)

51
Karatavuk uçuyor
Kanadını açıyor
Baba evlendir beni
Kızlar benden kaçıyor (Akalın, 1972: 31)

52
Kaşların harkı markı
Gözlerin mısır çarkı
Seni bana verseler
İstemem evi barkı (Eset, 1944: 115)

53
Kaşların kalem kalem
Para yok dünür salam
Köle olam babana
Seni elinden alam (Akalın, 1972: 242)

54
Kaşların kaykıkı kaykıkı
Şakı elmazım şakı
Sevdiğimi verseler
İstemem evi barkı (Yançev, 2002: 13)

55
Kazma kazarım kazma
Beş okka demir ile
Kız seni alacağım
Allah'tan emir ile (Akalın, 1972: 229)

56
Kemençemin teline
Yayı vururum yayı
Kız alamazsam seni
Gam ederim dünyâyı (Akalın, 1972: 226)

57
Kız saçların ne güzel
Uçları yumak yumak
İki baş bir yastıkta
Ne hoş olur uyumak (Akalın, 1972:
190)

58
Kız saçların ne uzun
Boyuna bak maşallah
Bizim evde gelin yok
Sen olursun inşallah (Akalın, 1972:
72; Özalp, 2006: 74; Yağmurdereli,
1963: 138)

59
Kız saçların ne uzun
Gören desin maşallah
Bizim evde gelin yok
Sen olursun inşallah (Üçer vd. 2009:
170)

60
Kız saçların öreyim
Seni nerde göreyim
Kız seni almak için
Ne istersen vereyim (Akalın, 1972:
230)

61
Kızın adı Hafize
Bir taş attım cevize
Hafize'yi bize ver
Dünür olalım size (Oktürk, 1985: 141;
Akalın, 1972: 174)

62
Omuzunda saçların
Gören desin maşallah
Bizim evde gelin yok
Sen olursun inşallah (Demir, 2013:
302)

63
Parmağında yüzüğü
Gördüm istiyeyeğim
Kim sorar seni bana
Nişanlım diyeceğim (Akalın, 1972:
235)

64
Senin için ölürüm
Nere gitsen gelirim
Ben bir Türkmen oğluyum
Mutlak seni alırım (Akalın, 1972: 39)

65
Sığıra kattım düveyi
Ben olacam güveyi
Sana dünür varacam
Köpüklü yap gâveyi (Aytekin, 2003:
158)

66
Su akıyor oluktan
Yılan çıktı koğuktan
Baba beni evlendir
Ölüyorum soğuktan (Akalın, 1972: 31)

67
Şu dağları delmeli
Altında eğlenmeli
Bu bekârlık çekilmez
Kasımda evlenmeli (Ayva, 2016: 170)

68
Tütünün mülâyim mi
Sigara dolayım mı
Kız müşterin çok ama
Bir de ben olayım mı (Akalın, 1972:
228)

69
Ver bana şu bacını
Takam gelin tacını
Damat olup da tutam
Duvağının ucunu (Aytekin, 2003: 173)

70
Yayladan mı geliyon
Boyuna bin maşallah
Bizim evde gelin yok
Sen olursun inşallah (Üçer vd. 2009:
170)

71
Yaylaya mı gidiyon
Boylarına maşallah
Bizim evde gelin yok
Sen olursun inşallah (Demir, 2013:
363)

72
Yazı yazarım yazı
Kapının kanadına
Kız seni alacağım
Ellerin inadına (Akalin, 1972: 229)

73
Yeşil tesbih maşallah
Sen benimsin inşallah
Anamın gelini yok
Sen olursun inşallah (Peker, 1999: 29)

74
Yol üstünde nalini
Gel salını salını
Küçük boylu sevdiğim
Ol babamın gelini (Demir, 2013: 371)

1.3. Eş Seçimi ile İlgili

Mâniler

1.3.1. Gelin Olacak Kızın İdeal Özellikleri

1
Bahçelerde badılcın
Ben askere yazılcam
Ben askerden gelince
Sancak saçlı kız alacam (Oktürk,
1985: 216)

2
Çiçektir türlü açar
Menekşeden lâleden
Namuslu kız istersen
Al bizim sülâleden (Akalin, 1972:
271)

3
Eller dalda tartılır
Güzel olan satılır
Vay çirkinler başına
Bir gün ölür kurtulur (Oktürk, 1985:
278)

4
Menekşeden lâleden
Gökyüzünden hâleden
Namuslu kız istersen
Al bizim sülâleden (Oktürk, 1985:
405)

5
Tarlada olur halga
Dallarda öter karga
Kibar kız gelin olur
Güz olmazsa baharda (Üçer vd. 2009:
111)

6
Tüfengim allı-pullu
Neylerim dolu-mulu
Alırsam kız alırım
Etekleri cin-pulu (Akalin, 1972: 17)

1.3.2. Güveyi Olacak Erkeğin İdeal Özellikleri

1
Ata binen çaptırır
Tenhâ yola saptırır
Beni alacak oğlan
On bilezik yaptırır (Akalin, 1972: 56)

2
Ayancık'a git babam
Aldığın bakır olsun
Beni vereceğin oğlanın
Gözleri çakır olsun (Akman, 2003: 22)

3
Babamın kapısında
Mandalına fidanı
Şimdi kızlar almayı
Gravat takmayı (Çelik, 2005: 333)

4
Ben gidemem çarıklıya
Tarlası ayırlıya
Allah kışmed eylesin
Boynı giravatlıya (Tatar, 2014: 45)

5
Ben varmam eşekliye
Dokuma döşekliye
Annem beni saklıyor
Omuzu tüfekliye (Üçer vd. 2009: 167)

6
Ben varmam inekliye
Ayrıntı sinekliye
Allah nasip eylesin
Omuzu tüfekliye (Özalp, 2006: 68;
Üçer vd. 2009: 167)

7
Ben varmam inekliye
Evleri sinekliye
Mevla'm yazarsa yazsın
Omuzu tüfekliye (Peker, 1999: 25)

8
Elimdeki çalgıyı
Her birisi çalamaz
Ben babamın bir kızı
Çırac-çoban alamaz. (Akalm, 1972:
38)

9
Elimdeki gayreyi
Her birisi çalamaz
Beni alacak oğlan
Çırac çoban olamaz (Ayva, 2006: 163)

10
Entarisi ak olsa
Kiremidi pak olsa
Beni alacak çocuk
Gimnaziya'da okursa (Yançev, 2002:
31)

11
Gidecoğum ırmağa
Alacoğum bir ağa
Yârim bize gelende
Anan kalksın ayağa (Çelik, 2005: 119)

12
Kara koyun karaman
Ben yününü taramam
Almanyacı dururken
Ben fakire varamam (Demir, 2013:
216)

13
Kestane verdi çiçek
Gemim geldi gidecek
Beni alacak olan
Kendine güvenecek (Çelik, 2005: 176)

14
Mandalları alamam
Kaybolursam araman
Beni bir esnaf kızımı
Çiftçilere varamam (Demir, 2013:
261)

15
Odabaşı yüzbaşı
Ben istemem binbaşı
Olursa vali olsun
Dosta düşmana karşı (Üçer vd. 2009:
195)

16
Tepe tepeye bakar
Üç oğlan beni yakar
Beni alacak oğlan
Boynuma altın takar (Akalin, 1972:
56)

17
Yeni ev yaptırdın mı
Portalar taktırdın mı
Seni alacağım diyorsun
Üç yüzlük yaptırdın mı (Yançev,
2002: 47)

18
Yüksek dağın kuşuyum
Selviye konacağım
Ben mütahit kızımı
Okumuş alacağım (Demir, 2013: 372;
Çelik, 2005: 418)

1. 4. Evlilikle İlgili Nasihatleri Konu Alan Mâniler

1
Ağ bıçak kara bıçak
Dayım dükkân açacak
Evlenmeyin bekârlar
Naylon kızlar çıkacak (Demir, 2013:
40; Üçer vd. 2009: 232)

2
Ak bıçak kara bıçak
Babam dükkân açacak
Evlenmeyin bekarlar
Naylon kızlar çıkacak (Kara, 1994:
21)

3
Ak burçak kara burçak
Babam dükkân açacak
Evlenmeyin bekârlar

Naylon kızlar çıkacak (Akalin, 1972:
133)

4
Ak burçak sarı burçak
Babam dükkân açacak
Evlenmeyin oğlanlar
Naylon kızlar çıkacak (Özalp, 2006:
91)

5
Bahçelerde yer elma
Mâcirlardan kız alma
Mâcirların kızları
Dokuz kocadan kalma (Üçer vd. 2009:
119; Göksu, 1970: 115)

6
Denize dalan bilir
Kentli kız alan bilir
Köyünden kız almayan
Dünyayı yalan bilir (Oktürk, 1985:
263)

7
Derelerden buz alma
Almanya'dan kız alma
Almanya'nın kızları
Doksan kocadan kalma (Alptekin,
2013: 45)

8
Ey bıçak ala bıçak
Babam dükkân açacak
Evlenmeyin bekârlar
Naylon kızlar çıkacak (Demir, 2013:
162)

9
Her kayık taka değil
Denizler durgun değil
Çokça düşünmek ister
Evlenmek şaka değil (Oktürk, 1985:
326)

10
İlistirden tuz alma
Mahalleden kız alma
Mahallenin kızları
Doksan kocadan kalma (Demir, 2013:
200)

11
İnegöl'den tuz alma
Yenice'den kız alma
Yenice'nin kızları
Yedi kocadan kalma (Akalın, 1972:
413)

12
Kara tavuk tepeli
Kulakları küpeli
Evlenmeyir bekârlar
Şimdi kızlar şüpheli (Oktürk, 1985:
366)

13
Kayanın ardı kartal,
Kartal kanadın tartar;
Dul karıdan kız alma
Çeker yakarı yırtar. (Karaibrahimoğlu,
1971: 152; Akalın, 1972: 110; Özalp,
2006: 75; Eset, 1944: 117)

14
Masa üstünde bıçak
Babam dikan açacak
Evlanmayın bekârlar
Naylon kızlar çıkacak (Çelik, 2005:
174)

2. EVLİLİK SÜRECİ
2.1. Evlenme Biçimleri ile
İlgili Mâniler
2.1.1. Kaçarak Evlenme

1
Acı biberim acı
Ateşe koydum sacı
Bu yıl kızlar kaçıyor
Yoktur bunun ilacı (Demir, 2013: 38)

2
Al eline kavalı
Çal havalı havalı
Alır kaçırım seni
Anan kalır zavallı (Akalın, 1972: 17)

3
Al maşlah mavi maşlah
Kolay mı dağdan aşmah
Her yiğidin kârı mı
Sevdiğin alıp kaçmak (Demir, 2013: 52)

4
Ala çorap örmezler
Seni bana vermezler
Haydi gece kaçalım
Karanlıkta görmezler (Demir, 2013: 47)

5
Alıp seni kaçayım
Turna yuvasına yâr
Bir zaman da uyayım
Gönlüm havasına yâr (Akalın, 1972: 70)

6
Ana beni vay beni
Kaçırıldı subay beni
Niye ağlarsın ana
Doğurmadın say beni (Akalın, 1972: 285)

7
Anne beni vay beni
Aldı kaçtı tay beni
Niye ağlarsın anne
Doğurmadın say beni (Eset, 1944: 54)

8
Armutun kökü suda
Çık da dalını buda
Al kaç beni gidelum
Eller derin uykuda (Çelik, 2005: 118)

9
Armut ağacı yaşa
Elim değmedi aş
Yiğit ona demişim
Sevdiğin ala kaç (Akalın, 1972: 415)

10
Arpa biçtim az iken
İçinde sarı diken
Gel sevdiğim kaçalım
Sen kız ben oğlan iken (Eset, 1944: 55; Göksu, 1970: 34)

11
Arpeler gara gılçh
Dame çihme baş açh
Eger meni seversen
Al bohçanı yole çih (Tatar, 2014: 91)

12
Asmalarda var koruk
Bu gönlüm sana vuruk
Seni alır kaçırım
Ne durdun boynu buruk. (Akalın, 1972: 338)

13
Ateşe koydum sacı
Acı biberim acı
Bu yıl kızlar kaçıyor
Nedir bunun ilacı (Demir, 2013: 70)

- 14
Attan inerim attan
Yemenim yedi kattan
Seni alır kaçarım
Korkarım hükümetten
(Aytekin, 2003: 14)
- 15
Ay vuruyı vuruyı
Duman araluğuna
Alur kaçarım seni
Akşam karanluğına (Çelik, 2005: 272)
- 16
Ayşe'm Ayşe'm aş da gel
Dağları dolaş da gel
Anan baban vermezse
Pencereden kaç da gel (Çelik, 2005: 180)
- 17
Ayva yolla nar yolla
Babama haber yolla
Eğer babam vermezse
Bekçi yolunu kolla (Kara, 1994: 36)
- 18
Bacadaki üç oğlan
Al da beni kaç oğlan
Cebindeki pulları
Kefenime saç oğlan (Demir, 2013: 82)
- 19
Bahçelerde ba(mi)ye
Babam gitti câmiye
Câmiye gitme baba
Ben kaçaca(ğ)ım Sâmi'ye (Akalin, 1972: 85)
- 20
Bahçelerde pıtırak
Yârim gelsin oturak
Beni sana vermezler
- Bir gün kaçak, kurtulak
(Karaibrahimoğlu, 1971: 33; Eset, 1944: 62; Göksu, 1970: 94)
- 21
Bahçemin kapısını
Açamıyorum yârim
Anneme duyurmuşlar
Kaçamıyorum yârim (Ayva, 2006: 161)
- 22
Bahçenin kapısını
Bir vuruşta açarım
İstet yârim istet
Vermezlerse kaçarım (Demir, 2013: 90)
- 23
Başına iş açarım
Kanatlanıp uçarım
Annen eğer vermezse
Seni kapıp kaçarım (Oktürk, 1985: 191)
- 24
Beyaz eşek nallandı
Kapılara dayandı
Akşamdan kaçacaktım
Kötü anam uyandı (Demir, 2013: 97)
- 25
Bir kayık yelken açtı
Bir daha var açacak
Bizim köyden kız kaçtı
Bir daha var kaçacak (Akalin, 1972: 73)
- 26
Camiden gelir molla
Babama dünür yolla
Babam sana vermezse
Pınar başını kolla (Akalin, 1972: 32)

27
Çayır-çimen biç oğlan
Bizim ordan geç oğlan
Anam babam duymasın
Beni al da kaç oğlan (Akalin, 1972: 23)

28
Çifte kemeçe aldum
Yaylada çalacağım
Vermezse seni nenen
Kaçurup alacağım (Çelik, 2005: 418)

29
Çiğdemler çiçek açar
Kızlar kocaya kaçar
Kaçmayın kızlar kocaya
Âlem size iş açar (Yançev, 2002: 54)

30
Dağda çadır açarım
Kazığımı çakarım
Eğer beni sevdinse
Seni alır kaçarım (Akalin, 1972: 117)

31
Dam başında üç oğlan
Al da beni kaç oğlan
Ötekiler duymadan
Aksaray'ı geç oğlan (Tatar, 2014: 94; Peker, 1999: 26)

32
Dama çıkma garşı çih
Arpalar gara gılçih
Gız Allahın seversen
Al bohçanı yola çih (Şehidoğlu, 2001: 39)

33
Dama çıkma baş açık
Arpalar kara kılçık
Eğer gönlüm var ise
Al bohçanı yola çık (Yurter, 1958: 75)

34
Dama çıkma baş açık
Arpalar kara kılçık
Kız Allah'ın seversen
Al bohçanı çık (Yağmurdereli, 1963: 81)

35
Dama çıkma baş açık
Harmanda kara kılçık
Eğer gönlün bendeyse
Al bohçanı yola çık (Kara, 1994: 61)

36
Dama çıkma baş açık
Her gören olur âşık
Eğer gönlün bendeyse
Bohçanı al yola çık (Oktürk, 1985: 254)

37
Dar sokaktan geçerim
Karabiber saçarım
İste be yârim iste
Vermeseler kaçarım (Yağmurdereli, 1963: 81)

38
Daştı dereler daştı
Daşın başından aştı
Ne ağlarsın Hayriye
Gızın gocaya kaştı (Çelik, 2005: 100)

39
Davulun derisine
Heves etdum sesine
Alu gacarum seni
Değirmen Deresi'ne (Çelik, 2005: 141)

40
Demir kapıyı açarım
Kız aklına şaşarım
Baban izin vermezse
Seni alır kaçarım (Demir, 2013: 132)

41
Deniz dolu kayıklar
Oğlandaki bıyıklar
Şu oğlana kız kaçmış
O kahvede uyuklar (Akalın, 1972:
365)

42
Denize dalacağım
Deniz kızı olacağım
Bırakın beni dostlar
Sevdiğime kaçacağım (Demir, 2013:
132)

43
Denize dalacağım
Dibini bulacağım
Kız sen bana kaçarsan
Ben seni alacağım (Yurter, 1958: 94;
Karaibrahimoğlu, 1971: 70)

44
Derdimin hocası gel
Evimin bacası gel
Kız bohçayı hazırla
Perşembe gecesi gel (Aytekin, 2003:
69)

45
Dereler taşı taşı
Taşıp boyunu aştı
Sevdiğim kız durmadı
Tuttu kocaya kaçtı (Akalın, 1972: 347)

46
Dereye gel dereye
Gidiyorsun nereye
Beni kaçır diyorsun
Uymaz bizim töreye (Alptekin, 2013:
67)

47
Ekin ekim biç oğlan
Her gün burdan geç oğlan
Anam beni vermeyo

Al da beni kaç oğlan (Elçin, 1994: 84;
Elçin, 1994: 84; Demir, 2013: 145)

48
Elma çiçek açacak
Yere meyva saçacak
Komşu, haberin olsun
Kızın bana kaçacak (Yançev, 2002:
30)

49
Elma yolla nar yolla
Babama dünür yolla
Babam vermem diyorsa
Çeşme başını kolla (Elçin, 1994: 87;
Oktürk, 1985: 289)

50
Entarisi turuncu
Kız bozdun mu orucu
Gel seninle kaçalım
Görmez bizi korucu (Oktürk, 1985:
129)

51
Erikler çiçek açar
Kızlar kocaya kaçar
Kaçman kızlar kocaya
El adama iş açar (Akalın, 1973: 208)

52
Erikler çiçek açtı
Kuşlar ağaca uçtu
Anasının bir kızı
Düğün-derneksiz kaçtı (Akalın, 1972:
25; Özalp, 2006: 73)

53
Erikten serçe uçtu
Kızlar kocaya kaçtı
Kaçtığı bir şey değil
Sözlülere yol açtı (Akalın, 1972: 208)

54
Evinin alayı var

Kabının kalayı var
Dünür yolla babama
Vermezse kolayı var (Aytekin, 2003:
80)

55
Evinin önü bahça
Elinde ala bohça
Ayse kaçmış geliye
Sahla Hatice sahla (Demir, 2013: 159)

56
Evleri kademeli
Yâr sana ne demeli
Al bohçanı kaç bana
Daha ne beklemeli (Akalm, 1972: 14;
Çelik, 2005: 156)

57
Fındık toplarım fındık
Dallarını kırmadan
Alır seni kaçarım
Annen baban duymadan (Demir, 2013:
164)

58
Fundukluk bahçesinde
Kırmızı gül açayı
Ayşe almiş bohçayı
Tütunluktan geçayı (Çelik, 2005: 105)

59
Gel benim alçak yârim
Boy boyan ölçek yârim
İki sözü bir edek
Bu gece kaçak yârim (Üçer vd. 2009:
289)

60
Gel boyu alçak yârim
Boy boya ölçek yârim
Bir edek iki sözü
Bu gece kaçak yârim (Akalm, 1972:
66)

61
Gel kapıdan geç oğlan
Acı tütün iç oğlan
Beni sana vermezler
Bir gün al da kaç oğlan (Üçer vd.
2009: 315)

62
Gel kapıdan geç oğlan
Koyun kuzu seç oğlan
Beni sana vermezler
Bir gün al da kaç oğlan (Demir, 2013:
168, 169)

63
Gel oğlan geç oğlan
Bir sigara iç oğlan
Annem sana vermiyor
Beni al da kaç oğlan (Demir, 2013:
170)

64
Gelirsin geçersin
Bir sigara içersin
O babam vermezse
Alır beni kaçarsın (Demir, 2013: 169)

65
Gittim soba başına
Külleri atmaya
Annem babam vermedi
Mecbur kaldım kaçmaya (Kara, 1994:
80)

66
Güllerini saç bana
Bohçanı al, kaç bana
Rakip gelince saklan
Kollarını aç bana (Oktürk, 1985: 302)

67
Gün gül gibi solunca
Uyuyorlar doyunca
Gel sevgilim kaçalım

Yeşil ırmak boyunca (Yurter, 1958: 16)

68

Günü güne eklerim
Hayatımı denklerim
Bana kaçarsan eğer
Seni neyle beslerim (Oktürk, 1985: 324)

69

Güvercinim uçuverdi
Kanadını açıverdi
Elin-oğlu değil midir
Aldı beni kaçıverdi. (Akalm, 1972: 422)

70

Haçan bi kız geçecek
Yan basar ayağını
Suya gider de girar
Destinin dudağını (Çelik, 2005: 366)

71

Harman yeri yaş yeri
Usul bas yavaş yere
Gel seninle kaçalım
Sevdiğim gitme geri (Demir, 2013: 189)

72

Hayran oldum güzelim
Güzel bakaşlarına
Kaçar misin benimle
Bugün değil yaruna (Çelik, 2005: 280)

73

Hükümet ne yapacak
Anşa bana kaçacak
İspatlar bizden yana
Allah için diyecek (Aytekin, 2003: 98)

74

İğnem düştü yakamdan
Gel arkamdan arkamdan

Seni alır kaçarım
Ben korkmam kaymakamdan (Peker, 1999: 27)

75

İnce çubuk iç oğlan
Gel kapımdan geç oğlan
Eğer babam vermezse
Al da beni kaç oğlan
(Karaibrahimoğlu, 1971: 118; Eset, 1944: 101; Kara, 1994: 88)

76

İndim nane biçmeye
Eğildim su içmeğe
Dediler: Yâr geliyor
Beni alıp kaçmaya (Oktürk, 1985: 339)

77

Kabaklar çiçek açtı
Bizim kız kocaya kaçtı
Kaçtığımda değilim
Oro..uya yol açtı (Üçer vd. 2009: 195)

78

Kale başı pıtırak
Gel sevdiğim oturak
Eller ne derse desin
Biz kaçak da kurtulak (Üçer vd. 2009: 234)

79

Kapımızdan geç oğlan
Suyumuzu iç oğlan
Beni sana vermezler
Bir gün al kaç oğlan (Demir, 2013: 212)

80

Kapınızdan geçerim
Külünüzü saçarım
Amcam kızını vermezse
Bir gün alır kaçarım (Üçer vd. 2009: 271)

81

Karamışın dibi sel
Dertlerim oldu mesel
Ya al beni içeri
Ya bohçan al bize gel. (Akalin, 1972:
381; Oktürk, 1985: 348)

82

Karamış ince ince
Sevdim yâri delice
Kaçar mıydın sen benlan
Sevdiceğim bu gece (Çelik, 2005:
137)

83

Karanfil katar katar
Hepsi de pembe açar
Ana baba sevmeyen
Kocaya çıplak kaçar (Özalp, 2006: 73;
Akalin, 1972: 22)

84

Karanfil koku saçar
Herbiri ayrı açar
Zamanenin kızları
Alır bohçayı kaçar (Akalin, 1972: 419)

85

Karanfil koydum suya
Katları penbe açar
Habu göyun gızları
Alır bohçayı gaçar (Çelik, 2005: 480)

86

Karanfil oldu katar
Katarım pembe açar
Bizim köyün kızları
Alıp bohçayı kaçar (Akalin, 1972: 73)

87

Karanfili ektirmem
Saksılara diktirmem
Bir gece kaçırırver

Hiç masârif çektirmem (Akalin, 1972:
67)

88

Kars'ın kalesi şanlı
İşleri perişanlı
Kars'ın kızları kaçar
Hep nişanlı nişanlı (Çelik, 2005: 76)

89

Karşıda viran saçak
Dayansam yıkılacak
Komşu hayretle kalsın
Zeynep bana kaçacak (Yurter, 1958:
73)

90

Karşımız viran saçak
Bağırsak yıkılacak
Hayret edin komşular
Şu kız bana kaçacak (Demir, 2013:
233)

91

Karşımız viran saçak
Dayansam yıkılacak
Komşular hayret kaldı
Bu kız bana kaçacak (Akalin, 1972:
239)

92

Karyolanın demiri
Babam versin emiri
Eğer babam vermezse
Kaçmak Allah'ın emri (Üçer vd. 2009:
226)

93

Kaz gider düşe kalka
Ayağında gümüş halka
Gel sevdiğim kaçalım
Kuru dere den düşe kalka (Yurter,
1958: 9)

- 94
Kece rüyamda gördüm
Ben bi dağ aşacağıum
Haber verdum beklesun
Ben ona kaçacağıum (Çelik, 2005:
100)
- 95
Kız Fadime Fadime
Niçin kaldın geride
Seni alır kaçırım
Askerlik var geride (Demir, 2013:
248)
- 96
Kız Feride Feride
Niçin kaldın beride
Seni alır kaçardım
Askerlik var geride (Akalin, 1972:
338)
- 97
Kızın adı Aygülfer
Elinde tatlı güller
Haydi, kaçalım yârim
Boş geçmesin bu günler (Akalin,
1972: 178)
- 98
Kiraz ayi gelende
Sari çiçekler açar
Ayip değil e yarum
Paşa kızları kaçır (Çelik, 2005: 480)
- 99
Köpeklerin hürmesi
Yârin cama gelmesi
Yok mu şu sevdiğimin
Hadi kaçalım demesi (Ayva, 2006:
167)
- 100
Köprü altında kuzu
Boynuzları kırmızı
Sen koyun ol, ben kuzu
- Kaçıralım şu kızı (Oktürk, 1985: 373)
- 101
Kuyu üstünde kürek
Ne güplersin be yürek
Bana kaçacak dediler
Yoktur bende o yürek (Yançev, 2002:
12)
- 102
Maçka güzel bir yerdur
Usti duman olmasa
Alur kaçardum seni
Cazi annen olmasa (Çelik, 2005: 287)
- 103
Mâniciyim mânici
Çek belinden kılıcı
Anam babam vermezse
Kaçıcıyı kaçıcı (Üçer vd. 2009: 171)
- 104
Masa üstünde bıçak
Bıçak beni vuracak
Anne haberin olsun
Abim kız kaçırarak (Demir, 2013:
281)
- 105
Masa üstünde çiçek
Bu çiçek pembe açar
Şu Antep'in kızları
İstediğene kaçır. (Akalin, 1972: 362)
- 106
Masa üstünde piçak
Korkarum açılacak
E bubalık duydun mi
Oğlun kız kaçırarak (Çelik, 2005:
174)
- 107
Mavi taksi boyandı
Geldi kapıya dayandı
Kaçağım sırada

Fallik anam uyandı (Üçer vd. 2009: 174)

108

Mavi taksi boyandı
Kapımıza dayandı
Tam kaçacağı sıra
Fıskı yengem uyandı (Çelik, 2005: 146)

109

Muşmulanın dalına
Salincak açacağı
Vermezse seni anan
Ben alıp kaçacağı (Çelik, 2005: 420)

110

Okulda okuyorum
Çantamı tutuyorum
Çoktan kaçacam ama
Abimden korkuyorum (Demir, 2013: 302)

111

Ormanda satırım var
Atım var katırım var
Alır kaçırdım seni
Babanda hatırım var (Akalin, 1972: 17)

112

Peştamalin tersine
Kız yavaş yürüsene
Alır kaçarım seni
Ağbeyim demesene (Demir, 2013: 312)

113

Petek açarım seni
Balsın içerim seni
Büyüdün vermediler
Alır kaçarım seni (Akalin, 1972: 83)

114

Rizenin yollarına

Ben nasıl kalacağım
Vermesse seni baban
Alup kacuracağım (Çelik, 2005: 419)

115

Sandığımı açacağım
İçine güller saçacağım
İster yârim sal dünür
Vermezlerse kaçacağım (Yançev, 2002: 12)

116

Sarı saçımı örmezler
Beni sana vermezler
Al bohçayı düş yola
Ay karanlık görmezler (Demir, 2013: 323)

117

Sarı sütün iç oğlan
Gel gapıdan geç oğlan
Babam sene giz vermez
Aldı beni kaç oğlan (Şehidoğlu, 1965: 76)

118

Sarı saçun örmezler
Seni bana vermezler
Hayde kaçalum e kız
Karanlıktur görmezler (Çelik, 2005: 218)

119

Sıklığı geçemiyom
Çırayı seçemiyom
Kızın gönlü var amma
Alıp da kaçamıyom (Göksu, 1970: 285)

120

Sıra sıra ardıçlar
Dar geliyor pabuçlar
Bu gece yâr kaldırak
Hazır olun sağdıçlar (Akalin, 1972: 77)

121
Sigaranı iç oğlan
Her gün buradan geç oğlan
Her gün geçeceğine
Al da beni kaç oğlan (Akalin, 1972:
181)

122
Sındırgı'da pazarım
Kendim okur yazarım
Yolla yârim dünürünü
Vermezlerse kaçarım (Oktürk, 1985:
51)

123
Sininin kalayı var
Gönlümün alayı var
İki gönül bir olsa
Kaçmanın kolayı var
(Karaibrahimoğlu, 1971: 202)

124
Sis dağının üstünde
Yayıyor geyikler
Al da beni kaçalım
Sonra uysun büyükler (Çelik, 2005:
100; Alptekin, 2013: 45)

125
Siyah saç örmezler
Seni bana vermezler
Gel berâber kaçalım
Karanlıktır görmezler (Akalin, 1972:
143; Göksu, 1970: 284; Üçer vd.
2009: 377)

126
Siyah saçım örmezler
Seni bana vermezler
Gel beraber kaçalım
Ay karanlık görmezler (Kara, 1994:
140)

127
Soğan soydum ağladım
Hindimi ben bağladım
Akşam kaçacam diye
Bohçamı hazırladım (Üçer vd. 2009:
264)

128
Şu çardak nasıl çardak
Arka versem uçacak
Abla bana mugat ol
Mehmet alıp kaçacak (Üçer vd. 2009:
232)

129
Şu dere baştan başa
Atladım taştan taşta
Kız bohçanı alda gel
Çıkarma beni üst başa (Yurter, 1958:
7)

130
Şu sacak viran sacak
Dayansam yıkılacak
Ana haberin olsun
Yar beni kaçıracak (Çelik, 2005: 174)

131
Şu saçak viran saçak
Dayansam yıkılacak
Anne haberin olsun
Yar beni kaçıracak (Yağmurdereli,
1963: 171; Çetin, 2011: 66)

132
Tabakamda tütün yok
Akıl başta bütün yok
Seni alıp kaçırdım
Bindirmeye atım yok (Oktürk, 1985:
477)

133
Tarlada pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturaktan fayda yok

Haydi kaçak kurtulak (Demir, 2013: 346)

134
Tren gelip durdu mu
Burgusunu burdu mu
Bizim köyden kız kaçmış
Zaptiyeler gördü mü (Akalin, 1972: 73)

135
Tren gelir ilerden
Benim yârim kimlerden
Al bohçanı kaçalım
Kurtulalım dertlerden (Üçer vd.2009: 325)

136
Tut ağacı tut verir
Yaprağını kit verir
Hakikatli yar isen
Al bohçanı yola çık. (Tatar, 2014: 40)

137
Tüfëğim arma burma
Gız yol üstünde durma
Alır gaçarım seni
Bana gabahat bulma (Çelik, 2005: 123)

138
Tüfek içi saçmalı
Kapınızı açmalı
Eğer baban vermezse
Seni alıp kaçmalı (Üçer vd. 2009: 178)

139
Tüfek içi saçmalı
Kapumuzu açmalı
Eğer annen vermezse
Seni alıp kaçmalı (Uygur, 2002: 206)

140
Tüfek içi saçmalı
Kılıfını açmalı

Eğer baban vermezse
Seni alıp kaçmalı (Akalin, 1972: 117)

141
Yaylaciyim yaylaci
Geleceğum obana
Gaçuracağum seni
Söyle zalum babana (Çelik, 2005: 266)

142
Yeşil çimen biç oğlan
Her gün buradan geç oğlan
Beni sana vermezler
Tut kolumdan kaç oğlan (Yurter, 1958: 103)

143
Yeşil sandık açarım
Çeyizimi saçarım
İste sevdiğim iste
Vermezlerse kaçarım (Demir, 2013: 367)

144
Yeşil sandık açarım
İçine gül saçarım
İste be çocuk iste
Vermezlerse kaçarım (Elçin, 1994: 173)

145
Yüksek dağın kuşiyim
Selviye konacağım
İste beni babandan
Vermese kaçacağım (Çelik, 2005: 420)

146
Zeytin kara ben kara
Zeytine vermem para
Gel bu gece kaçalım
Onbire çeyrek kala (Üçer vd. 2009: 114)

2.1.2. Çok Eşlilik

1
Armut dalda daladır
Mevla'm neler yaradır
İki karısı olan
Daim yüzü karadır (Çelik, 2005: 221)

2
Armut dalda daladır
Mevlâm neler yaradır
İki karısı olan
Daim yuzi karadır (Çelik, 2005: 99)

3
Bahçelerde gezersin
Kuş dilinden sezersin
Kuman öldü deseler
Sere serpe gezersin (Göksu, 1970: 97)

4
Bahçeye ekim biber
On iki günde biter
Kuma bana ne eder
Geldiği gibi gider (Çelik, 2005:215)

5
Bardak bardak üstüne
Çıkma çardak üstüne
A kız deli mi oldun
Varma ortak üstüne (Özalp, 2006: 71)

6
Ben kemeçe çalamam
Her gaydadan anlamam
Bekârlar durur iken
Evlilere varamam (Üçer vd. 2009:257)

7
Çay aşağı sel akar
Ağam konaktan bakar
Ağam iki evlenmiş
Ateşini el yakar (Akalin,1972:9;
Oktürk, 1985: 244)

8
Çile bülbülüm çile
Çiğ düşmüş konca güle
Yâr üstüme evlenmiş
Ben ağlayım o güle (Göksu, 1970:
132)

9
Dağda kırıcı mıyım
Ana ben Gürcü müyüm
Dört komşudan sual et
Ben kuma harcı mıyım (Özalp, 2006:
75)

10
Dağlarda kırıcı mıyım
Anne ben görcü müyüm
Dört komşudan sual et
Ben kuma harcı miyim (Eset, 1944:
78)

11
Dış kapının eşiği
Kumaların keşiği
Keşik benim olursa
Karartayım ışığı (Üçer vd. 2009: 176)

12
Dönecoğum deriye
Kuma sarılacağım
Ettim kendi kendime
Kime darılacağım (Çelik, 2005: 431)

13
Duman duman üstüne
Duman dağın üstüne
A kız sen deli mi oldun
Varma kuma üstüne
(Alptekin, 2013: 68)

14
Elma attım yollara
Derin derin göllere
Allah nasip etmesin

Kumalıklı yerlere (Demir, 2013: 150)

15

Erik çiçek açıyor
Dallarının üstüne
Beni bir bey istiyor
Hanımının üstüne
(Üçer vd. 2009: 160)

16

Erin gönlü farimez
Gayri hükmüm yürümez
Herif iki evlendi
Gözüm yaşı kurumaz
(Aytekin, 2003: 74)

17

Garanfil bulbulları
Yiyeyim o dilleri
İki karisi olan
Kariştirir kulları (Çelik, 2005: 165)

18

Gece çıktım ay ilan
Elimde çırayılan
Ben ne belâya galdım
Bu kötü gumayınan (Çelik, 2005: 99)

19

Guma guma üstüne
Seni de alacağım
Gülüm senun yüzünden
Belaya kalacağım (Çelik, 2005: 431)

20

Hele ceketin alına
Mavi boyun bağına
Benim eşim yeni gitti
Pullu ketenli geline (Demir, 2013: 191)

21

İki kapının eşiği
Geldi kumanın keşiği
Kuma keşiği vermezse

Sallarım ala beşiği
(Üçer vd. 2009: 207)

22

İndim dere aşağı
Girdim ısırganlığa
Kumamın cehizini
Bastım yeşil sandığa (Üçer vd. 2009: 113)

23

Karanfilim desteyim
Bülbülüm kafesteyim
Alma kuma üstüme
Ölmemişim hastayım
(Göksu, 1970: 246; Üçer vd. 2009: 276)

24

Kerpiç kerpiç üstüne
Bu kerpiğin aslı ne
Anam beni verecek
Üç kumanın üstüne
(Üçer vd. 2009: 161)

25

Kerpiç kerpiç üstüne
Çıkمام kerpiç üstüne
Kırk yıl kocasız kalsam
Varmam kuma üstüne
(Üçer vd. 2009: 161)

26

Keten doku dokumam
Tokisin oni kumam
Kumamun ipliğuni
Ben kefenime komam (Çelik, 2005: 181)

27

Keten doku tokumam
Tokusun oni gumam
Gumamun ipluğuni
Ben kefenume gomam (Çelik, 2005: 99)

28
Küp üstünde kediler
Gör ki, neler dediler
İki kuma birikti
Sakallıyı yediler (Oktürk, 1985: 374)

29
MAÇKALİ'yum MAÇKALİ
Alurum iki kari
Biringider ahıra
Biri yeykaryıkar kapları
(Sakaoglu, 1978: 8345)

30
Oy gumalar gumalar
Goyni dolu yamalar
Biri cirer odaya
Biri gapı tırmalar (Çelik, 2005:212)

31
Saçım uzun kalkmıyor
Yâr yüzüme bakmıyor
Yâr üstüme evlenmiş
Hiç Allah'tan korkmuyor
(Çatıkkaş, 2001: 181)

32
Sandık sandık üstüne
Bu sandığın aslı ne
Kırk yıl kocasız kalsam
Varmam kuma üstüne
(Üçer vd. 2009: 161)

33
Sandık sandık üstüne
Çıktım sandık üstüne
Annem beni vermiyor
Dört kumanın üstüne (Eset, 1944: 140;
Göksu, 1970: 289)

34
Sandık sandık üstüne
Çıktım sandık üstüne
Kırk yıl kocasız kalsam

Varmam ortak üstüne
(Özalp, 2006: 68; Karaibrahimoğlu,
1971: 193; Eset, 1944: 140) (bk. Kızın
Cevabının Olumsuz Olması)

35
Sanduk sanduk üstüne
Bu sanduğun ismi ne
Böyle olacağımı bilseydim
Varmazdım guma üstüne
(Akman, 2003: 81)

36
Sanduk sanduk üstüne
Sanduk zarfın üstüne
Canımdan bıkmışım
Varmam guma üstüne
(Akman, 2003: 81)

37
Sandık sandık üstüne
Sandık neyin üstüne
Kâtip beni alacak
Karısının üstüne (Yançev, 2002: 42)

38
Sandık sandık üstüne
Yandık yandık üstüne
Anam beni verir mi?
Uç kumanın üstüne (Akalın, 1972: 24)

39
Sarmısağı satarlar
Kulpu ile tartarlar
Varmam avrat üstüne
Sıra sıra yatarlar
(Üçer vd. 2009: 355)

40
Tırmık almış eline
Şal dolamış beline
Aldığın gelin ölgün
Ben varayım yerine
(Üçer vd. 2009: 158)

41
Yağmur yağayı yağmur
Çeketimin üstüne
Alayım mı giz seni
Kuma kuma üstüne (Çelik, 2005: 314)

42
Yenge yenge üstüne
Bu yengenin kastı ne
Yenge seni isterler
On-beş kuma üstüne
(Akalm, 1972: 412)

43
Yufka ekmek yazarım
Ben kumamdan güzelim
Eğer kumam ölürse
Sere serpe gezerim
(Yağmurdereli, 1963: 192; Akalm,
1972: 118; Özalp, 2006: 76; Göksu,
1970: 322)

44
Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Evvel binlik kız iken
Oldum kuma karısı
(Üçer vd. 2009: 193)

2.1.2.1. Çok Eşlilik İle İlgili Oyun Çıkarma Mânileri Komşu Bacı

*“Oyunda genç bir kadın
komşusuyla konuşurken, kocasının
kendi üstüne kuma aradığını öğrenir.
Üzülüp şu mâniyi söyler:”*

Hindim irendelidir
Aslım Derendeli'dir
Sinanmadık yiğide
Meyil veren delidir

Terazi mizan imiş
Yâr sevmek izan imiş
Ben seni candan sevdim

Seninki düzen imiş

*“Komşu kadından kocasının
nişanlandığını öğrenince şöyle
söyler:”*

Madımaklar bitti mi
Yâra haber gitti mi
Eşittim ki evlenmiş
Muradına yetti mi

*“Komşu, kocasının hamama
gittiğini söyleyince:”*

Yaslan kılıcım yaslan
Durduğun yerde paslan
Şimdi hamamdan gelir
Kaytan bıyıklı aslan

Kürün üstünde kürün
Yıldızlı bürük bürün
İki elin kandaysa
Bir yol gözüme görün

*“Komşu "kocanın kına gecesi
oluyor" deyince şöyle der:”*

Samanlık dolu saman
Sallan sevdiğim sallan
Düşmanlar baş kaldırmış
Ayrı gezek bir zaman

Hindimin ucu ilmez
Bunlara gelen gülmez
Bunlar bir Moskof suyu
Gelin kıymetin bilmez

*“Komşu, "bugün düğün oluyor,
gelin geliyor" deyince:”*

Tokat'tan hindi geldi
Yâr ata bindi geldi
Eski yâr kalk köşeden
Taze yâr şimdi geldi

Al çitimi yel açtı
İnce bele dolaştı
Sen benimsin ben senin
Bugün falcı fal açtı

*“Küskün de kızgın da olsalar,
iki kuma birbirlerine alışıp aynı evde
yaşamaya başlarlar. Bir gün kocaları
eve hasta olarak, bir adamın sırtında
gelir. İki kadın şaşırıp üzülürler.
Büyük kuma şöyle der:”*

Daldı yüreğim daldı
Şu yokuş beni yordu
Hem ölüm hem ayrılık
Aradı beni buldu

Peşkir aldım direktten
Bir ah çektim yürekten
Ben nasıl ah etmeyim
Yârim gitti elimden

*“Sonra iki kuma adamın
başına çöküp, değirmenle çiftliği kime
bağışladığını sorarlar. Son nefesini
verirken adam başını bir sağa bir sola
çevirerek, birini birine diğerini birine
verdiğini imâ eder. Kadınlar bu mesajı
anlayamaz, saç saça, baş başa
kavgaya tutuşurlar. Derken küçük
kuma söyler:”*

Üste geldim üsteledim
Evi barkı desteledim
Sana kapı bekçiliği düşer
Haydi, kahpe yürü

“Bunun üzerine büyük kuma:”

Ben ilk göz ağrısıyım
Çoluğun yok, çocuğun yok
Ev de benim bark da benim
Sen dünkü hassosun
Seni kim bilir kim tanır

Geldiğini daha sıçanlar duymadı

*“Değirmen de benim çiftlik de
benim diye söyleyince iki kumanın
kavgası iyice alevlenir ve oyun biter.”*
(Üçer vd. 2009:462- 463-464)

HALİL OYUNU

*“Bu oyunda da iki kuma vardır.
Kadınlar kucaklarında bebekleriyle
çıkırık başında iş yaparken, bir yandan
çalışıp bir yandan da şöyle söylerler:”*

İnce çektim ipliği
Halil'in gömlekligi
Halil'i de sorarsan
Yedi dağın kekligi

*“O sırada kapı çalınır. Koca
büyük kumaya yağ göndermiştir.
Küçük kuma kıskanıp çocuğunu yere
atarak, ileri geri söylenirse de tekrar
çıkırık başına otur ve şöyle derler:”*

Halil'im bana geldi
Ben Halil'i sararken
Ağaçlar dile geldi, derler

*“O sırada yeniden kapı çalınır.
Bu sefer küçük kumaya kocasından bir
teneke bal gelmiştir. Bunu gören
büyük kuma sinirlenip kumasının
çocuğunu döver, kuması ona çıkışır
derken yeniden çıkırığa otururlar:”*

İnce çektim süyümü
Halil bilir huyumu
Teneşire çıkışın
Halil koysun suyumu

Merdivenim kırk ayak
Kırkına verdim dayak
Deseler Halil gelmiş
Koşarım yalın ayak

Cici pabucum cici

Bastığım çimen içi
Benim bir Halil'im var
Kırılmış fındık içi

“Kapı tekrar vurulur. Halil eve hasta gelmiştir, yatar. İki kuma üzülürler. Halil'in hastalığını duyan komşular ziyarete gelirler. Az sonra komşuların yanında iki kuma dövüğe tutuşurlar. Bu sese uyanan adam, karılarından nasıl çektiğini komşulara şu mânilerle söyler”

Hey ağalar için için
Ben ağlarım için için
Avrat beni döveyazdı
Kaburgamı kır yazdı
Onlar iki ben bir tane
Farş malamat olayazdım

Ciğer çengelde kurtlanır
Gömlek sırtımda bitlenir
İki çengi nisbetlenir
Yandım iki avrat elinden

Biri sağımda yatıyor
Biri solumda yatıyor
Sakalım tükrükten batıyor
Yandım iki avrat elinden

Büyüğünün adı Hediye
Küçüğünün adı Tütiye
Haftada giderler kadıya
Yandım iki avrat elinden
İlle büyüğünün dilinden

Çökelik koydum tirkiye
Ne bahanem var türküye
Dağda tülenmiş tilkiye
Dönüyüm dersin iki evlen

Büyüğü kazan karası
Küçüğü ciğer yarası
Allah ikisini de alası
Yandım iki avrat elinden

İlle büyüğün dilinden

Arabanın köpün sökünçe
Kapıdan yana kesince
Sol tarafıma vurunca
Bağırsağım yırt yazdı
Onlar iki ben bir tane
Farş malamat olayazdım

Hey ağalar hey ağalar
Avrat beni döveyazdı
Çekti bıyığımı kopardı
Sakalımı yol yazdı

Eşeğe biner eşerim
Karlı dağlar aşarım
İkinizi birden boşarım
Yandım iki avrat elinden
İlle büyüğün dilinden

“Bu sözleri duyan komşular adama acırlar. İki kuma gittikçe fenalaşan Halil'e ağlamaya başlarlar. O sırada küçük kuma beşikten çocuğunu kaptığı gibi gelir, çocuğa ne bıraktığını sorar. O da değirmeni bıraktığını söyler. Büyük kuma da beşikten kendi çocuğunu getirir. O da kendisine, çocuğuna ne bıraktığını sorar. Halil büyük karısına “ölümüne sen sebep oldun. Sana hiçbir şey bırakmıyorum, her şeyim küçük karıma” der. Bunun üzerine büyük kuma sinirlenir, hasta adamın üstüne abanarak onu öldürür. Daha sonra iki kadın Halil'in ölüsünü sürüyerek götürüp ırmağa atarlar. Oyun biter.”
(Üçer vd. 2009:464-465-466)

2.1.3. Akraba Evliliği

- 1
Almadan kestim değnek
Al donum benek benek
Emmim oğlu dururken
El benim neme gerek
(Üçer vd. 2009: 445)
- 2
Ay vuruyor vuruyor
Vuruyor da duruyor
Teyzenin uşağına
Anan seni veriyor (Çelik, 2005: 224)
- 3
Dabancan doli mermi
Atma beni vurursun
Emicemin oğlisin
Almam seni bilirsun (Çelik, 2005:
473) (bk. Kızın Cevabının Olumsuz
Olması)
- 4
Emmim oğlu piyada
Ömürü çok ziyada
Emmim oğlu dururken
Niye gidiyom yâda (Üçer vd. 2009:
109)
- 5
Enteremin moruna
Varmam emmim oğluna
Altın taksa boynuma
Saat taksa koluma
Yine de girmem koluna (Üçer vd.
2009: 130) (bk. Kızın Cevabının
Olumsuz Olması)
- 6
Kiraz attım denize
Geliyor yüze yüze
Yengemin küçük kızı
Gelin olacak bize (Demir, 2013: 248,
249)

- 7
Yüksek konakdan uçdum
Çayır çimene düşdüm
Ne belalı başım var
Abıcam gile düşdüm (Akman, 2003:
93)

2.1.4. Görücü Dünürcülük/ Kız Bakma, Kız İsteme Yolu İle Evlilik

- 1
Ak koyun meler gelir
Dağları deler gelir
Yaşım küçücük amma
Dünürler bana gelir
(Yağmurdereli, 1963: 23)
- 2
Anam entâri almış
Hangisini sarayım
İki kardeş istiyor
Hangisine varayım
(Akalin, 1972: 193)
- 3
Atlılar atlılar
Geliyor Muratlılar
Kız görmeğe gelmişler
Muşmula suratlılar (Elçin, 1994: 36)
- 4
Fırın üstünde fırın
Durur komşular durun
İşi gücü bırakın
Oğlunuza kız bulun. (Tatar, 2014: 34)
- 5
Geldi düğürcülerin
Sığmıyular harmana
Oturtular giz seni
Güvey ile yan yana (Çelik, 2005: 264,
266)

6
Hayat dediğin nedir
Gece gündüz eğlence
Seni isteyecekler
Yakışıklı bir gence (Oktürk, 1985:
327)

7
Kapıya fener gelir
Kapağı döner gelir
On-dördüne girmeden
Çifte dünürler gelir
(Akalin, 1972: 296)

8
Karşıdan fener gelir
Aklıma neler gelir
Yaşım küçüktür ama
Her hafta dünür gelir
(Akalin, 1972: 408)

9
Kızın adı Münevver
Merdivenden iniver
Sana dünür gelecek
Ben evliyim deyiver
(Yançev, 2002: 26)

10
Kızın adı Nilüfer
Merdivenden kayıver
Görücüler gelirse
Ablam önde deyiver
(Akalin, 1972: 162)

11
Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Bağrım delinmiş iken
Görücülerim geldi (Çelik, 2005: 351)

12
Yüzü beyaz kar gibi
Hiç bulunmaz yâr gibi
Anasından istettim

Biraz gönlü var gibi (Akalin, 1972:
25)

2.2. Görücüye Verilen Cevabı

Konu Alan Mâniler

2.2.1. Ailenin Cevabının Olumsuz Olması

1
Ak tekeyi güderim
Emmimgile giderim
Emmim kızın vermezse
Şu bozkırdan giderim (Demir, 2013:
46)

2
Al alma, kızıl alma
Yollara düzül alma
Beni sana vermezler
İster al, ister alma
(Yağmurdereli, 1963: 25)

3
Ala çorap örmezler
Beni sana vermezler
Gel sarulalum yârim
Ay karanlık görmezler
(Çelik, 2005: 219)

4
Aldır yeleşin oğlan
Nedir dileğin oğlan
Beni sana vermezler
Yansın yüreğin oğlan
(Akalin, 1972: 48)

5
Allah bela vermesin
Belindeki kuşağa
Seni annen vermeyi
Benim gibin uşağa (Çelik, 2005: 251)

6
Altın tabakta vişne
Oğlan peşime düşme

Beni sana vermezler
Boşuna dile düşme
(Üçer vd. 2009: 154)

7

Altın ucu dallama
Yar kolunu sallama
Beni sana vermezler
Boşuna selâm yollama (Eset, 1944:
53)

8

Arkasından aşağı
Saçları kolon kolon
Beni sana vermezler
Dolan peşime dolan (Çelik, 2005: 446)

9

Arpalar deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Yalvar Allah'tan iste
(Aytekin, 2003: 21)

10

Arzuhalin tele ver
Al fesini sele ver
Anam beni vermiyor
Umudunu yeke ver (Aytekin, 2003: 16)

11

Atım gelir inişten
Kırbacım var gümüştən
Beni yara vermedi
Gidi gavur eniştem
(Yağmurdereli, 1963: 37)

12

Ayağımdaki çapullar
Takur tukur ediyor
İstedim seni anandan
Neden bana vermiyor (Demir, 2013:
73)

13

Ayşem Ayşem aş'mola
Koynu dolu muşmula
Seni bana vermedi
Annen Allahtan bula
(Oktürk, 1985: 47, 141; Göksu, 1970:
65)

14

Ayva gönder nar gönder
Babama dünür gönder
Eğer babam vermezse
Pınar başından dönder (Üçer vd. 2009:
370)

15

Ayvanda gezen oğlan
Ak yazı yazan oğlan
Babam sana kız vermez
Git para kazan oğlan (Akalin, 1972:
31)

16

Bacada durdun yeter
Bıyığın burdun yeter
Ağam sana kız vermez
İt oldun ürdün yeter (Akalin, 1972: 9)

17

Bacada durdun yeter
Gerdan kırdığın yeter
Beni sana vermezler
Boyumu gördüğün yeter (Demir,
2013: 82)

18

Bacada durma yiğit
Bıyığın burma yiğit
Beni sana vermezler
Of çekip durma yiğit (Göksu, 1970:
97; Eset, 1944: 61)

19

Bacada gezen oğlan
Gömleği keten oğlan

Babam sana kız vermez
Git para kazan oğlan (Üçer vd. 2009:
315)

20
Bacada ne durursun
Bulgur gibi kurursun
Beni sana vermezler
Ne yalvarıp durursun
(Üçer vd. 2009: 342)

21
Bacada yatan oğlan
Saati sarkan oğlan
Babam sana kız vermez
Horozdan korkan oğlan (Üçer vd.
2009: 315)

22
Bacadan bakan oğlan
Kakülü sarkan oğlan
Babam sana kız vermez
Kediden korkan oğlan
(Demir, 2013: 82)

23
Bacalarda ot oğlan
Var çöplükte yat oğlan
Beni sana vermezler
Horozlanma git oğlan
(Üçer vd. 2009: 315, 446)

24
Bahçede gezen oğlan
Bastonu güzel oğlan
Beni sana vermezler
Parayı kazan oğlan (Yağmurdereli,
1963: 47; Göksu, 1970:119; Alptekin,
2013: 62))

25
Bahçelerde bibersin
Küçüksün kibarsın
Deyyos baban vermezse

Çatlasın da gebersin (Göksu, 1970:
97)

26
Bahçelerde bibersin
Küçüksün kibarsın
Eğer baban vermezse
Çatlasın da gebersin (Alptekin, 2013:
62)

27
Bahçelerde domata
Ondan olur salata
Kızı bana vermedi
Turşu kursun kerata (Eset, 1944: 61)

28
Bahçelerde lâbada
Ondan olur salata
Kızı bana vermedi
Turşu kursun kerata (Oktürk, 1985:
210)

29
Bahçeye inme sakın
Al da karanfil takın
Babam beni vermezse
Aman bırakma sakın
(Karaibrahimoğlu, 1971: 34)

30
Benim sözümden şaşma
Sakın haddini aşma
Beni sana vermezler
Hiç nafîle uğraşma (Oktürk, 1985:
226)

31
Benim yârim pek hasta
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Taksiyi iyi süsle
(Üçer vd. 2009: 151)

- 32
Beyaz gül deste deste
Derdinden oldum hasta
Anam beni sana vermez
Gel de babamdan iste
(Üçer vd. 2009: 165)
- 33
Bir cigara iç oğlan
Gel gapıdan geç oğlan
Beni sene vermezler
Bu sevdadan geç oğlan
(Şehidoğlu, 1965: 29)
- 34
Bir kurşun atacağı
Belindeki kuşağa
Anan seni vermedi
Benim gibi uşağa (Çelik, 2005: 251)
- 35
Bostanlarda domates
Ondan olur salata
Bey kızın vermezse
Turşu kursun kerata (Üçer vd. 2009: 138)
- 36
Buğdaylar deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Diz kır Allah'dan iste (Demir, 2013: 105)
- 37
Bunu böyle demezler
Peynir ekmek yemezler
Kırk yılda bir yâr sevdim
Onu bana vermezler
(Akalin, 1972: 225)
- 38
Camımız camdan cama
Söyleyin amucama
Kızını da vermezse
- Kıyarım tatlı cana (Uygur, 2002: 161)
- 39
Çamdan geçtim pelite
Kız perilerin yite
Seni baban vermiyor
Benim gibi yiğite (Akalin, 1972: 338;
Oktürk, 1985: 240)
- 40
Çık daldan erik düşür
Dibinde kahve pişir
Beni sana vermezler
Aklın başına devşir (Demir, 2013: 116)
- 41
Çırakmanda taşım var
Kafesimde kuşum var
Beni sana vermezler
Efendi kardaşım var
(Üçer vd. 2009: 361)
- 42
Çift enterem çiftleme
Arası ilikleme
Babam sana vermiyor
Boş kapıyı bekleme
(Üçer vd. 2009: 152)
- 43
Çini tabakta bal var
Oğlan babama yalvar
Eğer babam vermezse
El aç Allah'a yalvar
(Üçer vd. 2009: 365)
- 44
Çini tabakta bal var
Sevdada başka hal var
Beni sana vermezler
El kaldır hakka yalvar
(Yağmurdereli, 1963: 73)

45
Çini tabakta vişne
Oğlan peşime düşme
Beni sana vermezler
Boşuna dile düşme (Kara,1994: 56)

46
Dağda davar güderim
Durmaz türkü söylerim
Yengem kızı vermezse
Başım alır giderim
(Karaibrahimoğlu, 1971: 62)

47
Dağda tavşan izi var
Yüreğimde sizi var
Annesi vermem diyor
Kızın bende gözü var
(Karaibrahimoğlu, 1971: 63)

48
Dam başında durma oğlan
Bıyıkları burma oğlan
Beni de sana vermezler
İtim gibi ürme oğlan
(Demir, 2013: 128)

49
Dam başında durm'oğlan
Bıyığını burm'oğlan
Beni sana vermezler
Hiç kendini yorm'oğlan
(Yağmurdereli, 1963: 80; Göksu, 1970: 142)

50
Dam başında ilenger
İlengeri dolan gel
Beni sana vermezler
Abdal ol da dilen gel
(Üçer vd. 2009: 250)

51
Dam üstünde durarım
Makinayı kurarım

Yâri vermezler ise
Martin ile vurarım (Uygur, 2002: 164)

52
Dereli'nin üstünde
Aldı duman yürüdü
Olsa baban müslüman
Seni bana verudi (Çelik, 2005: 352)

53
Dileciğim olmazsa
Anan seni vermezse
Bayrak açarım billâh
Manastır Tepesi'ne (Aytekin, 2003: 70)

54
Dolaptaki sahanlar
Kalaylıdu kalaylı
Babam size gız vermez
Kararlıdu kararlı (Çelik, 2005: 357)

55
Dört köşeli hamayıl
Yayı boynuma yayıl
Babam sana gız vermez
İster öl ister bayıl (Şehidoğlu, 1965: 41)

56
Elimde fener misin
Üflesem söner misin
Annem sana vermiyor
Sen benden döner misin
(Ayva, 2006: 163)

57
Elinde kazan oğlan
Okuyup yazan oğlan
Beni sana vermezler
Git para kazan oğlan
(Üçer vd. 2009: 315)

58
Elmada kuru dal var

Belinde penbe şal var
Beni sana vermezler
Var git Allah'a yalvar
(Üçer vd. 2009: 365)

59

Engin derler engin
Vardığım yerler zengin
Anam beni vermiyor
Hem dengim hem zengin
(Göksu, 1970: 167)

60

Enteresi allama
Kollarını sallama
Beni sana vermezler
Boşa dünür yollama
(Üçer vd. 2009: 118)

61

Erciyes'ten su içtim
Türkmen'inden kız seçtim
İstedim vermediler
Ordan gurbete göçtüm
(Tatar, 2014: 74; Demir, 2013: 156)

62

Erciyes'ten yel eser
Buzu soluğum keser
Babam da zalim çıktı
Her gün bir dünür küser
(Tatar, 2014: 74)

63

Ev altında patlıcan
Dibine su salacan
Eğer bubam vermesse
Camdan atlıyacan (Akman, 2003: 46)

64

Ey İsmail İsmail
Olurum sana mayil
Beni sana vermezler
İster öl ister bayıl (Çelik, 2005: 181)

65

Fistan biçtim giymedi
Biçtiğime değmedi
Kör olasıca babam
Sevdiğime vermedi (Demir, 2013: 166)

66

Gar yağar ipek gibi
Savrılır kepek gibi
Beni sana vermezler
Dolanma köpek gibi (Elçin, 1994: 94)

67

Gara çuham ekleme
İnce bel ilikleme
Beni sene vermezler
Heç burada behleme
(Şehidoğlu, 1965: 53)

68

Garşıda durma Bilal
Gavala vurma Bilal
Beni sana vermezler
Sararıp solma Bilal (Akman, 2003: 48)

69

Garşımda durma oğulan
Bıyıkların burma oğlan
Beni sana vermezler
Boyun vurup durma oğlan
(Akman, 2003: 49)

70

Garşuda gezen oğlan
Kesesini güzel oğlan
Beni sana vermezler
Git altun gazan oğlan
(Akman, 2003: 50)

71

Garşudan gelen atlu
Mendilim gatlu gatlu
Annem beni vermiyor

Bubam gâvur inatlu (Akman, 2003: 51)

72

Garşudan gelenlere
Gaz guyuñ fenerlere
Annem beni vimiyor
Asgerden gelenlere (Akman, 2003: 51)

73

Gaşların ince ince
Ölürem görmeyince
Seni bana vermezler
Düşmanlar ölmeyince
(Şehidoğlu, 1965: 52)

74

Gel kapıdan geç oğlan
Bir ciğara iç oğlan
Beni sana vermezler
Bu sevdadan geç oğlan
(Çatıkkaş, 2001: 152)

75

Gel kapıdan geç oğlan
Sigarayı iç oğlan
Beni sana vermezler
Bu sevdadan geç oğlan
(Kara,1994: 77; Üçer vd. 2009: 316)

76

Gemi gelir haralı
İçi dolu yaralı
Züğüerde kız vermezler
Olacaksın paralı (Oktürk, 1985: 316;
Akalin, 1972: 420)

77

Gidivon yolum ince
Duramam görmevince
Annem sana virmiyor
Dengimi bulmavınca
(Akman, 2003: 56)

78

Gidiyom inekliye
Ayramı sinekliye
Babam beni vermiyor
Omuzu tüfekliye (Demir, 2013: 175)

79

Git oğlan yolda durma
Sağda dur solda durma
Beni sana vermezler
Boşa kendini yorma (Demir, 2013:
176)

80

Gulgen dalı budama
Gel odama odama
E gız seni vermezler
Benum gibi adama (Çelik, 2005: 122)

81

Güzelim ne edeyim
Gel de gidelim dağa
Bi karar bağladılar
Vermezler seni bağa (Çelik, 2005:
247)

82

Ha böyle dertler ile
Nası elurum nası
İstedum da vermedi
Anasıyla babasıyla (Çelik, 2005: 342)

83

Hacc'a giden hacılar
Yolda giden yolcular
Sevdiğimi almazsam
Calmasın davulcular
(Akalin, 1972: 348)

84

Harman yeri otlı olur
Sakallılar bitli olur
Sakallıya kız vermen
Ölmez emme kurtlu olur (Uygur,
2002: 173)

85
Hey askere askere
Sol cebinde teskere
Benden nasihat olsun
Kız vermeyin askere (Akman, 2003:
63)

86
Hey hızzara hızzara
Dalda elma kızzara
Beni sana vermezler
Başka yerden kız ara
(Üçer vd. 2009: 130, 134)

87
Hey oğluma oğluma
Su doldurma tuluma
Seni bana vermezler
Hiç boşuna yorulma (Yurter, 1958:
19)

88
Irmak kenarı düzdür
Beyim atını gezdir
Beni sana vermezler
Hocaya muska yazdır
(Oktürk, 1985: 337; Karabrahimoğlu,
1971: 124; Eset, 1944: 104)

89
İndim çayın dibine
Baktım suyun rengine
Anneler kız büyümüş
Vermiyorlar dengine
(Oktürk, 1985: 344)

90
Kanlıca'nın taşını
Sil gözünün yaşını
Baban vermese bile
Anan bağlar başını (Oktürk, 1985:
381)

91
Kapıda durma oğlan
Bıyığı burma oğlan
Babam sana kız vermez
Boşa bekleme oğlan
(Üçer vd. 2009: 316)

92
Kapıları kanatlı
Kız öpücün ne tatlı
Seni bana vermezler
Baban kâfir inatlı (Eset, 1944: 108)

93
Kapıları kapalı
Kız, öpüşün ne tatlı
Seni bana vermezler
Baban, kâfir inatlı
(Karabrahimoğlu, 1971: 134)

94
Kapımda durma yiğit
Bıyığın burma yiğit
Beni sana vermezler
Boş hayal kurma yiğit
(Oktürk, 1985: 382)

95
Kapısında kirezler
Yıllar geçer vermezler
Kurusun o dudaklar
Hoş geldun da demezler
(Çelik, 2005: 218)

96
Kara çorap diziçe
Buyur gidek bize
Annem babam vermezse
Sabır eyle güze (Demir, 2013: 214)

97
Kara kaytan örmezler
Seni bana vermezler
Gel yârim kavuşalım
Karanlıktır görmezler

(Demir, 2013: 216)

98

Kara örme örmezler
Seni bana vermezler
Tut elimden gedeyim
Yol karanlık görmezler (Üçer vd.
2009: 377)

99

Karanfil deste deste
Beni anamdan iste
Eğer anam vermezse
Artık Allah'tan iste (Uygur, 2002: 179)

100

Karanfil deste deste
Beni annemden iste
Eğer annem vermezse
Kır atını iyi besle (Çetin, 2011: 70)

101

Karanfil deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Kır atın iyi besle
(Üçer vd. 2009: 151)

102

Karanfilim kökleme
Ceketim yörepleme
Babam sana kız vermez
Şu kapıda bekleme (Demir, 2013: 218)

103

Karayemiş dalına
Gel salına salına
Büyükler mi vermiyor
Emsali emsaline (Akalın, 1972: 84)

104

Karşıda durma yiğit
Bıyığı burma yiğit
Beni sana vermezler
Sarıp solma yiğit (Demir, 2013: 225)

105

Karşıda gürgen dalı
Yüklen de gel yukarı
Senin gibi köpeğe
Kim verir iki karı (Oktürk, 1985: 368)

106

Karşıda kara çalı
Kararıp durma çalı
Babam sana kız vermez
Kalk şuradan sıracalı
(Demir, 2013: 227)

107

Karşıda koyun kuzu
Koyuna verdim tuzu
Emmim bana vermiyor
Al yanaklı Ümmü kızı
(Yurter, 1958: 57)

108

Karşıdaki camuzlar
Kağnisını omuzlar
Size kız mı verirler
Kel kafalı domuzlar (Akalın, 1972:
354)

109

Karşıdan gelen atlı
Ne gayratlı gayratlı
Ben istedim vermedi
Aman malın kıymatlı
(Üçer vd. 2009: 180)

110

Karşıdan gelenlere
Gaz koydum fenerlere
Annem beni vermiyor
Askerden gelenlere (Demir, 2013:
230)

111

Kaşların ince ince
Ölürüm görmeyince

Seni bana vermezler
Düşmanlar ölmeyince
(Uygur, 2002: 183)

112
Kayadan indim düze
Dünür yolladım size
Dünürüm geri geldi
Hatırım kaldı kıza (Akalın, 1972: 113)

113
Kestane dizim dizim
Ben bir cilveli gizim
Veremezse anam beni
Babamdan alın izin
(Şehidoğlu, 1965: 63)

114
Kestane dizim dizim
Ben bir cilveli kızım
Vermezse anam beni
Babamdan alın iznim
(Akalın, 1972: 380)

115
Kız adın Güllühan'dır
Gözlerin ev yıkandır
İstedim vermediler
İçerim dolu kandır (Akalın, 1972: 202)

116
Kızın babası muhtar
Gel bize harman aktar
Muhtar sana kız vermez
Dış kapıya anahtar (Akalın, 1972: 270)

117
Koyuna giden çoban
Nerede senin aban
Vermedi seni bana
Kör olasıca baban (Demir, 2013: 252)

118
Köprüden geçemedim

Köprü salladı beni
Benim hiç günahım yok
Annem vermedi beni
(Demir, 2013: 253)

119
Köprünün altı sazdır
Oğlan kalk atı gezdir
Babam sana kız vermez
Keşişe muska yazdır (Akalın, 1972: 31)

120
Kravatın çözülmüş
Bağlasana sevdiğim
Babam vermem deyince
Ağladın mı sevdiğim
(Demir, 2013: 255)

121
Kuru değil şişmanım
Anam benim düşmanım
Sevdiğime vermedi
Kaçmadı (ğ)ma pişmânım
(Akalın, 1972: 347)

122
Lâmbam ışık vermiyor
Fitil gaza ermiyor
Ne yapalım sevdiğim
Annem sana vermiyor
(Ayva, 2006: 167)

123
Mâvi yorganım kaplı
Üstünde iğnem saplı
Sana kız mı verirler
Annen yırtık çoraplı.
(Akalın, 1972: 318)

124
Mavi yorganım kaplı
Üstünde iğnem saplı
Sana kız mı verirler

Burnu delik çoraplı (Oktürk, 1985: 405)

125

Maydonoz deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Taksiyi iyi süsle (Demir, 2013: 284)

126

Mendili deste deste
Beni annemden iste
Şayet annem vermezse
Beni Allahtan iste (Göksu, 1970: 258)

127

Mendilim deste deste
Beni annemden iste
Eğer annem vermezse
Beni Hüdâ'mdan iste
(Üçer vd. 2009: 165)

128

Mercimek deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Diz kır Allah'tan iste
(Alptekin, 2013: 80)

129

Minarede erkekler
Birbirini itekler
Babam size kız vermez
Çekilin şurdan köpekler
(Demir, 2013: 294)

130

Ocak başı lığlığa
Dişleri benzer tırmığa
Babam sana kız vermez
Şapkası yırtık kör dığa
(Demir, 2013: 297)

131

Oğlan adı İbala

Ekin biçer kabala
Babam sana kız vermez
Ölenece çabala (Demir, 2013: 299)

132

Oğlan adı İsmail
İsmine oldum nâil
Beni sana vermezler
İster öl ister bayıl
(Üçer vd. 2009: 253)

133

Oğlan adı Osman'dır
Kanatlıya yaslan dur
Babam sana kız vermez
Sarı altını seslendir (Demir, 2013: 300)

134

Oğlan adın anahtar
Gel bize harman ahdar
Babam sene giz vermez
Dış gapıya anahtar
(Şehidoğlu, 1965: 70)

135

Oğlan adın Arslandır
Kanatlıya yaslan dur
Beni sana vermezler
Sarı altın seslendir
(Göksu, 1970: 269; Eset, 1944: 132)

136

Oğlan adın Aslandır
Darabaya yaslan dur
Babam sene giz vermez
Bin lirayı seslendir
(Şehidoğlu, 1965: 70)

137

Oğlan adın Aslan'dır
Kanatlıya yaslan dur
Beni sana vermezler
Sarı altın seslendir
(Oktürk, 1985: 52, 141)

138
Oğlan adın İbala
Ekin biçer kabala
Beni sana vermezler
Çabala ha çabala
(Üçer vd. 2009: 113)

139
Oğlan adın iz Ahmet
Gir bahçeye gez Ahmet
Beni sana vermezler
Kalem al da yaz Ahmet
(Üçer vd. 2009: 419)

140
Oğlanın adı İsmail
İsmine oldum mail
Babam sana kız vermez
İster öl ister bayıl(Demir, 2013: 299)

141
Oğlanın adı Osman'dır
Kanatlıya yaslan dur
Beni sana vermezler
Sarı altın seslendir
(Üçer vd. 2009: 390, 445)

142
Ormandaki pedeğüm
Oğul vermiyi oğul
Seni vermezler bana
Düş göllere de boğul
(Çelik, 2005: 410)

143
Penceresi cam cama
Selâm söylen amcama
Amcam kızın vermezse
Turşu kursun fincana
(Akalin,1972: 22; Demir, 2013: 312;
Üçer vd. 2009: 122; Tatar, 2014: 18;
Şehidoğlu, 1965: 72)

144
Pınar başında durma
Pınarı bulandırma
Beni sana vermezler
Boş gözün dolandırma
(Üçer vd. 2009: 120)

145
Pungar başı lüledir
Gız evlen dur evlen dur
Seni bene vermezler
Goyun gibi mele dur
(Şehidoğlu, 1965: 72)

146
Resim çektirelim yâr
Boylarımız uyar mı
Annesi istemezmiş
Babası eve koyar mı
(Ayva, 2006: 169)

147
Saçım uzun
Saçımı örmüyorlar
Beni sana sevdiğim
Münasip görmüyorlar
(Ayva, 2006: 169)

148
Saçının teli ince
Ölürüm görmeyince
Seni bana vermezler
Düşmanlar ölmeyince. (Yurter, 1958:
31)

149
Sarı tasın kalayı
Şimdi geçti alayı
Beni annem vermezse
Bir muskadır kolayı (Akalin, 1972:
56)

150
Sen babanın evinun
Direğisun direği

Baban seni veremez
Etmez onun yüreği (Çelik, 2005: 354)

151
Sini sini şekerler
İçine gül ekerler
Vermezler sevdiğimi
Günahımı çekerler (Oktürk, 1985:
433)

152
Sini tabakta bal var
Oğlan anneme yalvar
Eğer annem vermezse
El aç Allah'a yalvar (Demir, 2013:329)

153
Su bağladım soğana
Su bahçeyi dolana
Annem beni vermiyor
İstedğim oğlana
(Üçer vd. 2009: 122)

154
Suya koydum testiye
Suyunan dolsun diye
Annem beni vermiyor
Gül benzi solsun diye (Akman, 2003:
85)

155
Suyu koydum cezveyle
Malın mı var hazneyle
Sana kız mı verirler
Sokaklarda gezmeyle
(Akalin, 1972: 318)

156
Şu dağın başı yeşil
Yârim dibinde üşür
Beni sana vermezler
Aklın başına döşür
(Üçer vd.2009: 394)

157
Şu düşmanın kasti ne
Selâm yolla dostuna
Anan seni vermezse
Çık gel başım üstüne
(Aytekin, 2003: 161)

158
Şu gelen kimin kızı
Ayak donu kırmızı
İstedimdi vermedi
Sandım padişah kızı (Göksu, 1970:
301)

159
Taksi geldi düt dedi
Annem eve git dedi
Baktım dünürler gelmiş
Bey babam küçük dedi
(Çetin, 2011: 80)

160
Tarladaki darıdır
Balı yapan arıdır
Beni sana vermeyen
Evdeki koca karıdır (Demir, 2013:
346)

161
Telefon direğine
Benim boyum ermiyor
Sokakta gezenlere
Anam beni vermiyor
(Akalin, 1972: 355)

162
Tütün, çubuk iç oğlan
Gel kapudan geç oğlan
Beni sana vermezler
Bu sevdadan geç oğlan
(Oktürk, 1985: 138)

163
Üzüm özeden oğlan
Bıyık bezeden oğlan

Babam sana kız vermez
Git para kazan oğlan
(Üçer vd. 2009: 316)

164
Yâr saçını örmezler
Seni bana vermezler
Eğil eğil öpeyim
Karanlıktır görmezler
(Oktürk, 1985: 507; Karaibrahimoğlu,
1971: 233; Eset, 1944: 157)

165
Yaylanın çimeninde
Gayde diyirum gayde
Baban vermeyi seni
Hayde gidelim hayde (Çelik, 2005:
300)

166
Yaylanın çimeninde
Kuzu yayarım kuzu
Yengem bana vermiyor
Kolu boncuklu kızı (Demir, 2013:
362)

167
Yaylanın çimenini
Biçene bak biçene
Babam beni verir mi
Rakı şarap içene (Demir, 2013: 362)

168
Yeşil çorap örmezler
Seni bana vermezler
Gel biraz konuşalım
Ay karanlık görmezler
(Yağçev, 2002: 15)

2.2.2. Kızın Cevabının Olumsuz Olması

1
Ak tülbendim yuydurmam
İçine gül koydurmam

Sevmediğim oğlana
Nikâhımı kıydırmam
(Akalin, 1972: 352; Üçer vd. 2009:
257; Oktürk, 1985: 153, 176)

2
Ararsın bulamazsın
Burada kalamazsın
Boş yere sevda çekme
Sen beni alamazsın (Oktürk, 1985:
158)

3
Arpa ekim boza ben
Diken oldum göze ben
Evinizde ister yok
Gelin olmam size ben
(Demir, 2013: 65)

4
Atı alan atdırır
At yolunda çattırır
Ben öğretmene varmam
Bana garne yazdırır (Akman, 2003:
19)

5
Atlı geliyor atlı
Boynu da kravatlı
Kalkmış beni istiyor
Şu işkembe suratlı (Akalin, 1972: 211;
Özalp, 2006: 95)

6
Bahçeye girmem diyor
Ben allar giymem diyor
Yerlere giresice
Ben gelin olmam diyor
(Yağmurdereli, 1963: 48)

7
Balkonda yatan oğlan
Gömleği keten oğlan
Ben sana varır mıyım

Horozdan korkan oğlan (Demir, 2013: 91)

8
Ben varmam inekliye
Yoğurdu sinekliye
Babam verirse versin
Omuzu tñfekliye (Aytekin, 2005: 34)

9
Cam içinde sardunya
Kırmayın filiz versin
Hangi kñyden geldinse
Onlar sana kız versin (Akalin, 1972: 76)

10
Dabancan doli mermi
Atma beni vurursun
Emicemin oğlisin
Almam seni bilirsun
(elik, 2005: 473) (bk. Akraba Evliliği)

11
Dağ başında dñngeli
At başından engeli
Ben sana varmam dedim
Nişanından dñn geri
(Yağmurdereli, 1963: 77)

12
Duvardaki bñcekler
Duvari delecekler
İstemeduğum yere
Zorla mi verecekler (elik, 2005: 217)

13
Elbisenin moruna
Varmam kñyñn ağına
Kñylñ oğlu değil mi
Takamam onu koluma
(Demir, 2013: 146)

14
Elma attım denize
Geliyor yñze yñze
Darılma hanım teyze
Gelin olmam ben size
(Üçer vd. 2009: 169)

15
Entarisi allı moruna
Ben varmam el oğluna
El oğluna varırsam
Alır beni koynuna (Yurter, 1958: 13)

16
Enteremin moruna
Varmam emmim oğluna
Altın taksa boynuma
Saat taksa koluma
Yine de girmem koluna
(Üçer vd. 2009: 130) (bk. Akraba Evliliği)

17
Ev üstünde guguşçuk
Ötmeyip de n'apacak
Ben babamın bir kızını
Verip de n'apacak (Ayva, 2006:164)

18
Evimiz önñ fırına
Durun yengeler durun
Bizden size fayda yok
Oğlunuza kız bulun (Oktñrk, 1985: 53)

19
Evlerinde kuyu var
İçtim soğuk suyu var
Varman elin oğluna
Tñrlñ tñrlñ huyu var
(Üçer vd. 2009: 362)

20
Ey İsmail İsmail
İsmine oltum mail

Pen seni almayacam
İster öl ister payıl (Çelik, 2005: 180)

21
İbrik dışı kalaylı
Bu yıl kızlar alaylı
Yanaşma köpek karı
Gelin almak kolay mı.
(Göksu, 1970: 204)

22
İlkbahara yaza bak
Oğlan çek yürekten ah
Sen beni alamazsın
Namusunla burdan kalk
(Akalin, 1972: 327)

23
Kar yağıyor yağıyor
Abamı giyeceğim
İhtiyara varıp da
Baba mı diyeceğim (Özalp, 2006: 71)

24
Karşıda kara çalı
Karıp durur çalı
Ben sana varır mıyım
Sümüklü sıracalı (Demir, 2013: 227)

25
Karyolamın eteği
Eteğinin peteği
Bana dünür yollamış
Mahallenin köpeği
(Üçer vd. 2009: 207)

26
Pancar aşısı çir aşısı
Bu da Mevlâ'nın işi
Yine dünür yollamış
Dağarcık yüzlü gişi
(Üçer vd. 2009: 228)

27
Pencerede böcekler

Bal döktük üşecekler
Sevmediğim oğlana
Zorla mi verecekler (Oktürk, 1985:
427)

28
Sandık sandık üstüne
Çıktım sandık üstüne
Kırk yıl kocasız kalsam
Varmam ortak üstüne
(Özalp, 2006: 68; Karaibrahimoğlu,
1971: 193; Eset, 1944: 140) (bk.Çok
Eşlilik)

29
Tren gelir öterek
Kömürünü dökerek
Sevmediğim oğlana
Annem verebilir mi
(Sakaoğlu, 1978: 8343)

30
Taş üstünde taşım var
On üç on dört yaşım var
Bana nişan takmayın
Gurbette kardeşim var
(Yağmurdereli, 1963: 173)

31
Taş üstünde taşım var
On üç ondört yaşım var
Ben nasıl gelin olam
Askerde kardeşim var
(Üçer vd. 2009: 365)

32
Tren geliyor teren
İçinde üç kişi var
Gelmiş beni istiyor
Ağzında üç dişi var
(Üçer vd. 2009: 360)

33
Tren geliyor tren
Trenin bacası yok

Bana dünür geliyor
Pantolon paçası yok
(Üçer vd. 2009: 248)

2.2.3. Ailenin Cevabının Olumlu Olması

1
Ah kızım kızım
Kınalı kızım
Seni Hasan istiyor
Verelim ona
(Üçer vd. 2009: 130)

2
Ah kızım kızım
Vay deli kızım
Seni Mehmet istiyor
Vereyim ona
(Üçer vd. 2009: 130)

3
Ayağında takunya
Gel hoplaya hoplaya
Annen seni verecek
Boynu kıravatlıya (Demir, 2013: 74)

4
Aynada yeşil tokya
Gel oflaya oflaya
Annem beni verecek
Boynu kıravatlıya (Demir, 2013: 79)

5
Bahçede koyun kuzu
Koyuna verdim tuzu
Paraya damak etmen
Yiğide verin kızı (Demir, 2013: 86)

6
Bahçelerde atlıya
Gel atlıya atlıya
Anam beni verecek
Gögsü kravatlıya (Tatar, 2014: 19)

7
Başakları dermişler
Düze harman sermişler
Ellere de ne mutlu
Sevdiğine vermişler (Akalın, 1972: 127)

8
Bir aş atım iğdeye
İğdenin irisine
Annem beni verecek
Yiğitin birisine (Göksu, 1970: 11)

9
Bir taş attım denize
Savruldu çıktı yüze
Gedin deyin hocaya
Gızını versin bize (Şehidoğlu, 1965: 30)

10
Bir taş attım iğdeye
İğdenin irisine
Annem beni verecek
Yiğidin birisine
(Yağmurdereli, 1963: 61)

11
Bizim köyde düğün var
Yar düğüne gelecek
Anam bana söz verdi
Beni sana verecek (Çelik, 2005: 402)

12
Bizim köyde düğün var
Sevdiğim de gelicek
Annem Kuran'a el bastı
Beni sana verilecek (Elçin, 1994: 59)

13
Boğazında paralar
Elliluktur elliluk
Nenen seni verecek
Edeceksun gelinluk (Çelik, 2005: 408)

14
Çarşıdan gelenlere
Gaz goydum fenerlere
Annem beni verecek
Askerden gelenlere (Çelik, 2005: 142)

15
Derelerin kunduzu
Koyuna verin tuzu
Tuzu koyun neylesin
Bekâra verin kızı (Akalın, 1972: 372)

16
Elbisemin biçimi
Şimdi böyle geçimi
Ver anne sevdiğime
Düşünme geçimimi (Ayva, 2006: 163)

17
Ergenlere ergenlere
Başım vurduğum sergenlere
Ana beni ver kocaya
Kaçacağım Türkmen'lere
(Akalın, 1972: 421; Yurter, 1958: 35)

18
Fasulye fasıl olur
Yemesi nasıl olur
Ver baba sevdiğime
Bak geçim nasıl olur
(Demir, 2013: 164)

19
Fırın üstünde kuzu
Kuzuya verir tuzu
Zengine tamah etme
Fakire verin kızı (Tatar, 2014: 80)

20
Gel yârim konuşalım
Konuşurken görsünler
Bizi konuştu diye
Beni sana versinler (Akalın, 1972: 72)

21
Geline bak geline
Kına yakmış eline
Ne mutlu bu geline
Gidiyor sevdiğine (Demir, 2013: 169)

22
Harman yeri sürmüşler
Yerine gül sermişler
Bahtılı ki kız seni
Sevdiğine vermişler (Akalın, 1972: 33)

23
Kale dibinde kuzu
Dizime indi sizi
Yok demen yoksul demen
Yiğide verin kızı (Aytekin, 2003: 107)

24
Kalk gidelim sevdiğim
Irmağın kıyısına
Babam beni verecek
Bu köyün dayısına
(Üçer vd. 2009: 128)

25
Karşıda koyun kuzu
Burma burma boynuzu
Mala tamah etmeyin
Dengine verin kızı (Özalp, 2006: 77)

26
Karşıda koyun kuzu
Kıvrır kıvrır boynuzu
Çok büyük günah olur
Dengine verin kızı
(Karaibrahimoğlu, 1971: 146)

27
Karşıda koyun kuzu
Kıvrır kıvrır boynuzu
Mala tamah etmeyin
Dengine verin kızı.
(Tatar, 2014: 34)

28

Karşıda koyun kuzu
Koyuna verin tuzu
Koyun tuzu n'ylesin
Yiğide verin kızı
(Aytekin, 2003: 106)

29

Karşıdan gelenlere
Gaz koydum fenerlere
Annem beni verecek
Askerden gelenlere
(Üçer vd. 2009: 163; Göksu, 1970:
233; Yağmurdereli, 1963: 133; Demir,
2013: 230, 231)

30

Karşıdan gelenlere
Gül doldur fenerlere
Babam beni verecek
Askerden gelenlere (Demir, 2013:
231)

31

Oğlan adın İrecep
Gün mü buldun gelecek
Gel babamın elin öp
Beni sana verecek
(Üçer vd. 2009: 445; Oktürk, 1985:
142; Göksu, 1970: 270; Eset, 1944:
132)

32

Oğlan adın İrecep
Gün mü buldun gelecek
Öp babamın elini
Beni sana verecek
(Demir, 2013: 299, 300)

33

Oğlan adın Osman'dır
Gel kapıya yaslan dur
Beni sana verecek
Sarı altını seslendir (Demir, 2013:
300)

34

Oğlan adındır Recep
Günüm gelip geçecek
Hele biraz sabreyle
Babam sana verecek
(Şehidoğlu, 1965: 70)

35

Oy cincine cincine
Varmam köyün içine
Annem beni verecek
İstanbul'un içine
(Üçer vd. 2009: 157)

36

Oy çiçine çiçine
Gitmem köyün içine
Annem beni verecek
Erzurum'un içine (Demir, 2013: 304)

37

Tabaka dolu tütün
Sevmişim sıtkı bütün
Ben sevdim ben aldım
Yansın Çankırı bütün
(Özalp, 2006: 119)

38

Tarlası ayrıklıya
Ben varmam çarıklıya
Babam beni verecek
Boynu kıravatlıya
(Üçer vd. 2009: 141)

39

Vatandaşı severdi
Zamlar yapıp döverdi
Milli damat konyalı
Kızı davulcuya verdi
(Sakman, 2000: 17)

40

Verdik kafa kafaya
Çıkıyoruz sofaya

Anam beni verecek
Komşumuz Mustafa'ya
(Akalin, 1972: 24)

41
Verdik kafa kafaya
Çıkıyoruz sofaya
Annen seni verecek
Komşunuz Mustafa'ya
(Oktürk, 1985: 485)

2.2.4. Ailenin Kızı İstemediği Kişi İle Zorla Evlendirmesi

1
Beni verdiler lala
Tamah ettiler mala
Mal gitti lal kaldı
Başıma oldu bela (Demir, 2013: 95)

2
Bahçelerde bibersin
Hem ister hem istemezsin
Sevmediğin oğlana
Gelin olur gidersin (Göksu, 1970: 106)

3
Dam başında böcekler
Şeker olsam yiyecekler
Ağlasam da gülssem de
Keloğlan'a verecekler
(Demir, 2013: 128)

4
Dere akıyı dere
İki daştan bi yere
Başımı bağladılar
İstemeduğum yere (Çelik, 2005: 101)

5
Dere akıyor dere
İki başı bir yere
Başımı bağladılar
İstemediğim yere (Demir, 2013: 134)

6
Dereden gel, dereden
Ne getirdin Hülbe'den
Babası dünürü kesmiş
Kız sevdası sürmeden
(Yançev, 2002: 14)

7
Erciyes'ten yel eser
Buzu soluğumu keser
Babamda zalim çıktı
Her gün bir dünür keser
(Demir, 2013: 156)

8
Gelin şala bürünür
Duvak yerde sürünür
Kocasını sevmeyip
Sever gibi görünür (Akalin, 1972:
238)

9
Irmak kıyısı kese
Beni vermişler pise
Anam babam vermese
Varır mıyım şu pise
(Üçer vd. 2009: 164)

10
Kara kara böcekler
Duvarı delecekler
Sevmediğim oğlana
Zorunan verecekler
(Üçer vd. 2009: 374, 376)

11
Karşıdan hoyladılar
Yükümü toyladılar
İstemediğim yere
Başımı bağladılar
(Üçer vd. 2009: 352)

12

Mâniyi bağladılar
Ciğerimi dağladılar
Sevmediğim adamı
Başıma bağladılar (Demir, 2013: 278)

13

Yol üstünde böcekler
Bal olsam yiyecekler
Sevmediğim oğlana
Beni zorla verecekler
(Demir, 2013: 370)

2.2.5. Kızın Gurbete Verilmesi

1

Altın yüzüğün kaşığı
Görür köyün başı
Uzağa kız vermeyin
Yaşamakla döker yaşı (Kara, 1994: 27)

2

Anam babam hoş kalın
Kardeş bacı hoş kalın
Ankara'ya gelinim
Kucağınız boş kalın (Aytekin, 2003: 25)

3

Denizin içi derin
Suyunun içi serin
Kızı gurbete salman
Konu komşuya verin (Aytekin, 2003: 62)

4

Işgın attı dal attı
Dibinde yılan yattı
Kör olası babam
Beni gurbete sattı (Demir, 2013: 198)

5

Mendilim gara yağlı
Ucunda lira bağlı
Ben gurbete vamazdım
Başım bubama bağlı (Akman, 2003: 73)

6

Tepside tuzumuzu
Ürkütme kızımızı
Uzak yere verdik
En güzel kızımızı (Yançev, 2002: 38)

2.3. Başlık Parası

1
Ak hireze hireze
Bindim kara kiraza
Şu Sındırgı kızları
Yedi-bin-yedi-yüz'e (Akalın, 1972: 365)

2
Ak taşı kaldır da gel
Ne varsa aldır da gel
Madem bende gözün var
Keseni doldur da gel (Oktürk, 1985: 52)

3
Ak taşı kaldır da gel
Yılanı öldür de gel...
Mâdem bende gözün" var
Keseyi doldur da gel
(Akalın, 1972: 252)

4
Altın yüzük kaşyım
Ben kızların başyım
Bana baha yetişmez
Ben cevahir taşyım
(Oktürk, 1985: 155)

5
Altın yüzük kaşyım
Güzellerin başyım
Benim paham ağırdır
Hindistan kumaşyım
(Yağmurdereli, 1963: 30)

6
Araba gelir karşıdan
Tekerleri aynadan
Başlık parası değil mi
Babaları oynatan (Akman, 2003: 16)

7
Ayakkabım kayacak

Cingan misin soyacak
Bizim köyden gız alan
Beşyüzlüğü sayacak (Akman, 2003: 22)

8
Bahçelerde güvensin
Ne kendini översin
Beni alacak adam
Kesesine güvensin
(Yağmurdereli, 1963: 50)

9
Ben Mersin'e gidemem
Mersin içi gavurluk
Baban alacak benden
Onbir milyon ağırlık (Çelik, 205: 101)

10
Çarşıdan aldım iğne
Gelinim beni dinle
Başlığın vermezlerse
Kır attan sakın inme
(Oktürk, 1985: 244; Çelik, 2005: 66; Akalın, 1972: 473) (bk. Gelin Alma Sırasında Geline Söylenen Mâniler)

11
Damda inek bağlı mı
Buynuzları yağlı mı
Ben gibi kıvrak kıza
On binler pahalı mı (Yançev, 2002: 8)

12
Dereye attım tuzu
Oludu ya barlı buzlu
Utanmadın mı be dayı
Beş bine aldığın kıızı
(Yançev, 2002: 44)

13
Eşik eşik arası
Buldum atlas parası
Göz gördü gönül sevdi

Vermem başlık parası (Kara, 1994: 73)

14
Evleri hademeli
Varıp da ne demeli
Kızlar beşbine çıkmış
Alıp da ödemeli (Göksu, 1970: 168)

15
Ey atılık atılık
Su dereye katılık
Bekâr varsa buyursun
Oynayanlar satılık (Akalin, 1972: 37)

16
Gemi geliyor gemi
İçi dolu pavura
Kız baban seni sattı
Para için gâvura (Akalin, 1972: 226)

17
Kaşıklık dolu kaşık
Oğlunuz bana âşık
Oğlunuza varırım
Çok verirsiniz başlık
(Üçer vd. 2009: 243)

18
Kaşının karasına
Ben konmuş arasına
Az verdim çok yalvardım
Şu kızın anasına
(Akalin, 1972: 30; Oktürk, 1985: 52)

19
Kızın adı Emine
On bin saydım eline
Akşam sarılacağım
O incecik beline (Oktürk, 1985: 141)

20
Ne güzeldir ne güzel
Sevduçğimün başı
İster başluk parası

Karışır da kardaşı (Çelik, 2005: 388)

21
Nereye gideyisun
Yüreğümün yarası
Geldi düğün alayı
Sorun başlık parası (Çelik, 2005: 343)

22
Niye celmezsun bana
Yüreyumün yarasi
Ben okulu biturdum
Sorun başluk parası (Çelik, 2005: 101)

23
Niye gelmezsun bana
Yüreğimün yarası
Ben okulu bitirdum
Sorun başluk parası (Çelik, 2005: 343)

24
Oğlan heyben var mıdır?
İçi dolu nar mıdır?
Bana dünür yolladın
On gramsan var mıdır
(Üçer vd. 2009: 382)

25
Samanlık dolu saman
Aman efendim aman
Keseyi doldur da gel
Babam verir o zaman
(Akalin, 1972: 221)

26
Sarı babuç çuhalı
Bizde gördük bu halı
Boş yere gezme oğlan
Şimdi kızlar pahalı (Akman, 2003: 82)

27
Sevdaluk ince maraz
Yürek yakar can almaz
Sevda halinden bilen

Gızından para almaz (Çelik, 2005: 101)

28

Şu gelen Bandırmalı
Su verip kandırmalı
Beni alacak oğlan
On-bini göndermeli (Akalin, 1972: 56)

29

Urfa yolu uç olur
Gümüş düğme tu(n)ç olur
Kalın verip kız almak
Ergenlere güç olur (Akalin, 1972: 211)

2.4. Söz / Nişan

1

Al başına keşanı
Odur kızların şanı
Var mı altın yüzüğün
Gel edelim nişanı
(Yağmurdereli, 1963: 25; Göksu, 1970: 72)

2

Altın tasta su tasta
Kız nişanlın pek hasta
İnanmayın komşular
Kafir oğlan pek usta
(Akalin, 1972: 198; Eset, 1944: 53; Göksu, 1970: 38)

3

Altın yüzük kaşını
Kim bağladı başını
Aşıklar kavuşmaz mı
Sil gözümün yaşını
(Yağmurdereli, 1963: 30; Elçin, 1994: 29)

4

Altın yüzük şanlıdır
Kız kapısı kanlıdır

Geçmeyin o kapıdan
Kız bize nişanlıdır (Akalin, 1972: 142)

5

Altınları takındım
İki yana bakındım
Nazar degecek diye
Nişanlıma okundum (Göksu, 1970: 79; Yağmurdereli, 1963: 31)

6

Ana dama çıkam mı
Nişanlıma bakam mı
Nişanlım orda yoksa
Damı başa yıkam mı
(Akalin, 1972: 285)

7

Ayağında çizmesi
Geliyor bal süzmesi
Ne de güzel oluyor
Nişanlısıyla gezmesi (Demir, 2013: 73)

8

Ayakkabımın teki
Akşamdan beri kayıp
Nişan olmadan yârim
Bize konuşmak ayıp (Ayva, 2006: 161)

9

Aynalı martinimi
Nişan atarım nişan
Tanıyamadım kuzin
Peştemalını kuşan (Oktürk, 1985: 166)

10

Aynam düştü kürüne
Kürün suyun durula
Kız nişanlın kötüyse
Sol böğründen vurula (Üçer vd. 2009: 117)

- 11
Bahçelerde bal kabak
Açıyor tabak tabak
Kız nişanlın geliyor
İnanmazsan kalk da bak
(Demir, 2013: 87)
- 12
Bahçelerde gezerim
İnci elmas dizerim
Nişanlım güzel olsa
Ben ekmeksiz gezerim
(Göksu, 1970: 95)
- 13
Belimde ipek kuşak
Nişanlıyım ey uşak
Bakma fidan boyuma
Daha ufağım ufak
(Akalın, 1972: 33; Oktürk, 1985: 225)
- 14
Bir ok attım var getir
Dibinde yılan yatır
Kardeş nişanlın gördüm
Saçı belinde yatır (Akalın, 1972: 214)
- 15
Biraz benzer debere
Lâfi benzer bibere
Kız nişanlın kararmış
Çehresi düşmüş yere
(Aytekin, 2003: 44)
- 16
Cam dibine gelsene
Bana mektup versene
Kim soracak olursa
Nişanlımdır desene (Oktürk, 1985: 71)
- 17
Çağırdım Satı diye
Saati getir diye
Satı oturmuş ağlıyor
- Nişanlım kötü diye (Demir, 2013: 110)
- 18
Çamdan sakız akıyor
Kız nişanlın bakıyor
Eski nişanlın gelmiş
Hükûmeti yakıyor (Akalın, 1972: 131)
- 19
Deniz dibi kumludur
Kenarı yosunludur
Kız nişanlın geliyor
Kucağı lokumludur (Aytekin, 2003: 65)
- 20
Develerin tavşanı
Bu gün cuma akşamı
Bu akşam oluyor
Meryem kızın nişanı (Çetin, 2011: 73)
- 21
Elbaylı'yım sazlıyım
Ördekliyim kazlıyım
Elbeyli'den nişanlıyım
Onun için nazlıyım (Demir, 2013: 146)
- 22
Elbisem yanar döner
Nişanlım adı Ömer
Ömer beni görünce
Karabibere döner (Demir, 2013: 147)
- 23
Ev ardından göç gider
Kız nişanlın aç gidir
Çağır bir yemek yesin
Yarın senden suç gider
(Akalın, 1972: 88)
- 24
Evlerin bacasına
Horasan kaynatırlar

A bu köyün içinde
Gelin kız oynatırlar (Demir, 2013:
160)

25
Gara toğuk kestiler
Ganadından asdılar
Nişanlı duran kızları
Gazeteye bastılar (Akman, 2003: 48)

26
Garşudan gaz geliyor
Ne yaman naz geliyor
Oğlan gözlerin aysın
Nişanlın kız geliyor (Akman, 2003:
51)

27
Gidene bak gidene
Boyu benzer fidana
O kız benim nişanlım
Bırakamam yadele
(Yağmurdereli, 1963: 103)

28
Gökten elma tutarım
Ben bu işi ederim
Rakı içme a yârim
Nişanını atarım. (Akalin, 1972: 311)

29
Ha buradan aşığı
Bizim köyün yoludur
Nişanlıyım nişanlı
Beni seven delidir. (Akalin, 1972:
285)

30
Irmak kenarı yaşınan
Hay ettim kalktı tavşan
Al kaşlı yüzüğümü
Yâre yolladım nişan
(Oktürk, 1985: 337)

31
Irmakları kanlıdır
Balıkları canlıdır
Şu Sivas'ın kızları
Meraklı nişanlıdır (Akalin, 1972: 365)

32
İnciler dizemedim
Bâdeler süzemedim
Nişanlımla doyası
Kolkola gezemedim
(Akalin, 1972: 285)

33
İnciler düzemedim
Bâdeler süzemedim
Nişanlımla gönlümce
Bir güzel gezemedim
(Oktürk, 1985: 342)

34
Kara yemiş dalında
Kara tavuk okuyor
Oğlan senin nişanlının
Bacak bağı tokuyor (Oktürk, 1985:
367)

35
Karadır kaşlarımız
On-altı yaşlarımız
Yabancılar bakmasın
Bağlıdır başlarımız (Akalin, 1972:
383)

36
Karadır kaşlarımız
On altıdır yaşlarımız
Pek bakmayın yengeler
Bağlıdır başlarımız (Yançev, 2002:
47)

37
Kardeş atın var mıdır
Heybe dolu nar mıdır
Nişanlın eller almış

Hiç haberin var mıdır
(Demir, 2013: 222)

38
Karşıda kara kartal
Saçım ardımı tartar
Nişanlım Almus içinde
Gördükçe ömrüm artar
(Demir, 2013: 228)

39
Kaşlarının karası
Birleşiktir arası
Neden böyle uzadı
Nişan-düğün arası (Akalın, 1972: 281)

40
Ketenim var tarakta
Nişanlım var ırakta
Mevlâ'm bizi kavuştur
Kiraz inan orakta (Demir, 2013: 246)

41
Kitir ışık giymedin mi
Talime zor demedin mi
Azrail gelince yârim
Nişanlım var demedin mi
(Demir, 2013: 250)

42
Küsersen de kündüre
Başın girsin tandıra
Tandırda sesin gelsin
Akşam nişanlın gelsin
(Aytekin, 2003: 113)

43
Masa üstünde çiçek
Elbisem biçilecek
Anne haberin olsun
Şerbetim içilecek (Demir, 2013: 280)

44
Mendilimin şanına
Biber ekim yanına

Annem beni koymuyor
Nişanlımın yanına (Demir, 2013: 290)

45
Motur geliyor motur
İn de dibinde otur
Kız nişanlın geliyor
Çayları demle götür
(Üçer vd. 2009: 412)

46
Oy kırmızı keşanlı
Nişanlısun nişanlı
Kırmızı keşanuna
Yandı bu delikanlı (Çelik, 2005: 147)

47
Parmağında yüzüğü
Gördüm istiyeceğim
Kim sorar seni bana
Nişanlım diyeceğim
(Akalın, 1972: 235)

48
Pencereden bak bana
Fındık içi at bana
Fındık içi istemem
Nişan yüzük at bana (Çelik, 2005: 126)

49
Pencereden bak oğlan
Fındık fıstık at oğlan
Fındık fıstık istemem
Nişan yüzüğü tak oğlan
(Demir, 2013: 310)

50
Soğuk sular olayım
Testine ben olayım
Parmağında yüzükler
Nişanlın ben olayım (Çelik, 2005: 186)

51
Su gelir ben yunamam
Yâr dağları yonaman
Nişanlıyım civanım
Nişanımdan dönemem
(Akalın, 1972: 285)

52
Vali geliyor vali
Elleri geri bağlı
Nişanladılar seni
Duyamadım ah yavri (Çelik, 2005:
384)

53
Yana tarar kekili
Kaymakamın vekili
Nişanlısın görünce
Yakmış canım keşkülü
(Üçer vd. 2009: 99)

54
Yazıya yaban derler
Ökçeye taban derler
Ne yazık şu kıza
Nişanlın çoban derler
(Üçer vd. 2009: 376)

55
Yol üstünde pastırma
Kız saçını kestirme
Kestirirsen az kestir
Nişanlını küstürme (Akalın, 1972:
222)

2.5. Çeyiz

1
Babam şeyhtir dedem pîr
Durma gel koynuma gir
Ne çeyiz var ne başlık
Kelepirsin kelepir (Aytekin, 2003: 28)

2
Cehizini dizemeli

Yâri alıp gezmeli
Fesatların başını
Dövecinen ezmeli (Aytekin, 2003: 51)

3
Dağdan keserler cevizi
Hani bu gizin çeyizi
Gizim gınan gutlu olsun
Doğünün mubarek olsun
(Akman, 2003: 37)

4
Diyarbakır karpuzu
Ata vurdum mahmuzu
Anası çeyiz ister
Gel de satma öküzü (Oktürk, 1985:
118)

5
Diyarbakır karpuzu
Ata vurdum mahmuzu
Anası çeyiz ister
Gel de satma öküzü
(Elçin, 1994: 81; Akalın, 1972: 24)

6
Erzincan'ın karpuzu
Ata vurdum mahmuzu
Annesi çeyiz ister
Gel de sayma öküzü (Tatar, 2014: 48)

7
Fallarım açılıyor
Çeyizim saçılıyor
Takındım ben yüzüğü
Entarım biçiliyor (Aytekin, 2003: 82)

8
Gergefimi gereyim
Cehizimi öreyim
Çık sevdiğim meydana
Boyun posun göreyim
(Çelik, 2005: 188)

- 9
Gergefimi gereyim
Çeyizimi öreyim
Çık sevdiğim meydana
Tam boyunu göreyim
(Akalin, 1972: 91)
- 10
Gız tarafı geldiniz
Hep birden hoş geldiniz
Beş dane pencereye
Bir perdelik verdiniz (Çelik, 2005: 234)
- 11
İnce iplik bükerim
Kekül zülûf dökerim
Cehiz kızın aynası
Nakışsı sık dökerim
(Üçer vd. 2009: 29, 450)
- 12
İstedim annesinden
Çeyizi yoktur dedi
İstedim gardaşından
Vururum sizi dedi (Çelik, 2005: 349)
- 13
Karanfil ekim taşa
Bitmedi kaldı kışa
Ne hayâsız yâr imiş
Çeyizim gitti boşa
(Akalin, 1972: 277; Oktürk, 1985: 384) (bk. Güveyinin Karakterinin Kötü Olması)
- 14
Kararım verilmiştir
Güllerim derilmiştir
Çeşitli çeyizlerim
Köşeye serilmiştir (Oktürk, 1985: 349)
- 15
Kıvrım kıvrım yolları
Düzgün gider yolları
- Kız cehizin gidiyor
Süpürsene yolları
(Üçer vd. 2009: 189, 452)
- 16
Kızılıklar oldu mu
Selelere doldu mu
Gönderdiğim çoraplar
Ayağına oldu mu (Oktürk, 1985: 355)
- 17
Konsol üstünde ceviz
Yârimin adı Cengiz
Cengiz benim olursa
İstemem fazla çeyiz (Akalin, 1972: 87)
- 18
Koyunu güdemedim
Peşinden gidemedim
Çeyiz sandıkta kaldı
Bir düğün edemedim
(Aytekin, 2003: 116)
- 19
Potinimi ezdireyim
İpekli çeyiz düzeyim
Gönül verdim emme
Çok arkamda gezdirdim (Yançev, 2002: 28)
- 20
Sinek geldi viz dedi
Ne yatarsın kız dedi
Aha geldi güz dedi
Kalk çeyizin düz dedi
(Akalin, 1972: 12; Demir, 2013: 32)
- 21
Sinek geldi dız dedi
Ne yatıyon kız dedi
Aha geldi güz dedi
Kız cehizi düz dedi
(Üçer vd. 2009: 29, 202)

22
Yedi giyim çorap
Yedi kaynım giysin diye
Sandık açtım poşu verdim
Gel al güvey olsun diye (Demir, 2013: 365)

23
Yeşil ipek bükeyim
Derdim kime dökeyim
Perçeminden bir tel ver
Çehizimi dikeyim (Eset, 1944: 158)

24
Yorganımın sateni
Cam göbeği mavisi
Üstüne inci serptim
Oldu sultan çeyizi (Aytekin, 2003: 181)

2.6. Kına Gecesi

1
Ak bakracı susuz kodun
Gız ananı sısız kodun
Gızım gınan kutlu olsun
Döğünün mubarek olsun
(Akman, 2003: 12)

2
Allah nasip et beni
Gelinler gınasına
Adam ayıp lafları
Der mi gaynanasına (Çelik, 2005: 275)

3
Ana ana al eyle
Ağzın dilin bal eyle
Bu gece misafirim
Emeğin helâl eyle
(Özalp, 2006: 67; Çelik, 2005: 67; Akalın, 1972: 473)

4
Bismillah deyip garın gınayı

Çığırın gelsin garip anayı
Gızım gınan gutlu olsun
Döğünün mubarek olsun
(Akman, 2003: 29)

5
Çaktılar çakmak taşını
Kurdular düğün aşını
Çağırın gelsin kardaşını
Kız kınan kutlu olsun
(Demir, 2013: 110)

6
Dağ eteği dağ eteği
Arkası karlar yatağı
Kız ananın dert ortağı
Kızım kınan kutlu olsun (Demir, 2013: 123)

7
Geline bak geline
Kına yakmış eline
Bir şey deme geline
Küser gider iline (Oktürk, 1985: 304)

8
Hoş geldiniz akın akın
Düğünümüz pek de yakın
Kızımızın ellerine
Sevinerek kına yakın (Çatıkkaş, 2001: 206; Akalın, 1972: 475)

9
Kına tasın al ele
Yak şu geline hele
Şu Kayasar kızları
Huy husta okur sele (Demir, 2013: 246)

10
Kına yakmış eline
Şal kuşanmış beline
Ağlamak yakışır mı
Senin gibi geline (Elçin, 1994: 131)

11
Kınayı getir ana
Parmağın batır ana
Bu gece misafirim
Koynunda yatır ana
(Üçer vd. 2009: 492)

12
Kınayı getir aney
Parmağı batır aney
Bu gece misafirem
Koynunda yatır aney
(Demir, 2013: 246)

13
Kınayı getirem ana
Parmak batıram ana
Ben oğlana söz verdim
Onu getirem ana (Demir, 2013: 246)

14
Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Gelin kına yaktırmıyor
Hani bunun öz- anası
(Çelik, 2005: 34, 67; Çetin, 2011: 63;
Akalin, 1972: 475)

15
Kız kınan kutlu olsun
Dilin tatlı olsun
Çağırın gelin kızın anasını
Kızı gelin oldu görsün
(Demir, 2013: 248)

16
Ocak başında kedi
Gızlar kınaya geldi
Çabık getir kınayı
Gızın uykusu geldi
(Elçin, 1994: 143)

17
Oy gelinim kadınım
Kınaların kutlansın

Gezip dolaştığınca
Bal dillerin tatlansın (Özalp, 2006: 67)

18
Oy gelinin kadınım
Kınaların kutlansın
Gezip dolaştığınca
Bal dillerin tatlansın
(Akalin, 1972: 474)

19
Yâr adının hecesi
Masallar bilmecesi
Gülkız gelin oluyor
Bugün kına gecesi (Aytekin, 2003:
182)

20
Yüksek evler ıssız kaldı
Ana baba kızsız kaldı
Vurun gelin kınasını
Ağlatın garip anasını. (Tatar, 2014:
25)

2.7. Nikâh

1
Altın yüzük parmakta
Çifte ben'ler yanakta
Nikâhımız olacak
Şu karşiki konakta (Göksu, 1970: 81)

2
Ayna attım çayıra
Şevki vurdu bayıra
Gökte nikâh kıyıldı
Terde kimler ayıra (Oktürk, 1985: 51)

3
Ayna attım çayıra
Şavkı vurdu bayıra
Gökte nikâh kıyıldı
Yerde kimler ayıra
(Çatıkkaş, 2001: 30, 52)

4
Bakla aldım pişer mi
Suya girer şişer mi
Bir gâvur bir Müslüman
Acep nikâh düşer mi (Özalp, 2006: 53)

5
Benim canım güngece
Gamaşır göz görünce
İki şahit bir hoca
Gavuştursun bu gece
(Şehidoğlu, 1965: 29)

6
Bu çileler dolacak
Sanma ümit solacak
İki aya varmadan
Nikâhımız olacak (Oktürk, 1985: 199)

7
Bu şehrin neresinde
Muayyen süresinde
Yakında buluşuruz
Nikâh dairesinde (Oktürk, 1985: 199)

8
Dar sokaktan geçtin mi
Rakı konyak içtin mi
Karışma gâvur-oğlu
Nikâhıma geçtin mi
(Akalm, 1972: 215)

9
Eğer beni almazsan
Doymayasun yaşuna
Gökte yıldızlar kadar
Nikâh gelsin başuna (Çelik, 2005:
276)

10
Elmas yüzük parmakta
Çifte benler yanakta
Nikâhımız olacak

Şu karşığı konakta (Oktürk, 1985:
289)

11
Emsalle yarışsın
Ellere karışsın
Nikâhta kerâmet var
Durdukça alışsın (Aytekin, 2003: 79)

12
Eşekleri yolladım
Arpa ile dariya
İmam nikâh kıymadı
Düğün kaldı geriye (Akalm, 1972:
198)

13
Gadifeyi oyarlar
Gizli söyle duyarlar
İki gönül bir olsa
Bize nikâh kıyarlar (Çelik, 2005: 211)

14
Gizli sırlar duyuldu
Kim gördüyse bayıldı
Sevdiğim güzel ile
Nikâhımız kıyıldı (Oktürk, 1985: 320)

15
Gözler mavi saç sarı
Ağlatır zarı zarı
Nikâhla alacağım
Verdim kesin kararı
(Oktürk, 1985: 322)

16
Haber gelsin duyulsun
Her tarafa yayılsın
Artık sabrım kalmadı
Nikâhımız kıyılsın
(Oktürk, 1985: 33)

17
Hey Siverek Siverek
Yârini al görerek

Ben aldım mesut oldum
Nikahlımı severek (Oktürk, 1985: 326)

18
Kadifeyi boyarlar
Gizli söyle duyarlar
İki gönül bir olsa
Bize nikâh kıyarlar
(Akalin, 1972: 192)

19
Kestâneyi yararlar
Sarı saçı tararlar
İkimiz de bir boyda
Bize nikâh kıyarlar
(Akalin, 1972: 195; Oktürk, 1985: 371)

20
Oğlanın adı Yılmaz
Olmaz sevgilim olmaz
Sen kaçalım diyorsun
Sonra nikâh kıyılmaz
(Oktürk, 1985: 51, 142; Akalin, 1972: 331)

21
Şubat ayı mart ayı
Mart dediğin dert ayı
Kıyıversin bir nikâh
Çağırın gelsin hocayı
(Aytekin, 2003: 161)

22
Yârimin kaşı ince
Duramam görmeyince
İki şahit bir hoca
Kavuştursun bu gece
(Akalin, 1972: 194)

2.8. Düğün

2.8.1. Düğün Tarihiyle İlgili

Mâniler

1
Al saman sarı saman
Kavuşmamız ne zaman
Eller düğün yapıyor
Bizim düğün ne zaman
(Yağmurdereli, 1963: 26)

2
Bahçedir evin önü
Bekliyorum düğünü
Unutamam bir türlü
Seni gördüğüm günü (Sakaoğlu, 1978: 8342)

3
Bir yâr sevdim Sakız'da
Aklım fikrim o kızda
Az daha dişini sık
Düğünümüz mayısta
(Oktürk, 1985: 228)

4
Giymişsin yine allı
Gel edalı edalı
Düğünümüz yaklaştı
Bugün günlerden salı
(Yağmurdereli, 1963: 104; Göksu, 1970: 182; Karabrahimoğlu, 1971: 99)

5
Köprünün altı saman
Aman efendim aman
Herkesin düğünü var
Bizim düğün ne zaman
(Akman, 2003: 69)

6
Kuşların karası
Yüreğimin yarası
Yar düğün yapalım

İki bayram arası (Yañev, 2002: 15)

7

Merekte sarı saman
Sallan gez hayli zaman
Allah izin verirse
Düğünümüz ne zaman
(Akalm, 1972: 18)

8

Merekte sarı saman o
Sarmaşalım bir zaman
Eller düğün yapıyor
Bizim düğün ne zaman
(Oktürk, 1985: 51)

9

Ne zaman olur düğün
Hey âşık durma döğün
Cihan benim olurdu
Yâr, benim olduğu gün
(Oktürk, 1985: 407)

10

Odamda astım çiçek
Bu yaz meyva verecek
Dalımda bir taneyim
Düğünüm tez olacak (Özalp, 2006: 74)

11

Samanlık dolu saman
Efendim aman aman
İki eli kınalım
Düğünümüz ne zaman
(Oktürk, 1985: 51)

12

Samanlık dolu saman
Uyan nişanlım uyan
Eller düğün yapıyor
Bizim düğün ne zaman
(Akalm, 1972: 125; Özalp, 2006: 76)

13

Sarı saman ak saman

Sarılalım bir zaman
Sormak ayıp olmasın
Düğünümüz ne zaman
(Tatar, 2014: 37; Oktürk, 1985: 99)

14

Tatlı geçti dünümüz
Hayır olur günümüz
Babamı razı ettim
Yakındır düğünümüz
(Oktürk, 1985: 479)

15

Ulu yol işlemesin
Kır atın kişnemesin
Bu yıl düğünümüz var
Gurbette kışlamasın
(Göksu, 1970: 312)

16

Uzun yollar uzasın
Koyunları kuzulasın
Acele etme yârim
Altınlar ucuzlasın
(Alptekin, 2013: 85)

17

Yıllarca beklemekten
Saçlarımız aklaştı
Müjde vereyim artık
Evlenmemiz yaklaştı
(Oktürk, 1985: 491)

2.8.2. Düğün Esnasını

Anlatan Mâniler

1

Açılan üzeninler
Arzu'm gelin oluyor
Yol verin yengeler
(Üçer vd. 2009: 372)

2

Al almağa gelmişim
Şal almağa gelmişim

Oğlan bizim kız bizim
Aparmağa gelmişim
(Alptekin, 2013: 58)

3
Armut dalsız biter mi
Davulsuz gız gider mi
Davulsuz giden gızın
Küsünçleri (istekleri) biter mi
(Elçin, 1994: 32)

4
Bahçelerde talan var
Gözü yolda kalan var
Çek bayraktar bayrağın
Arkamızdan gelen var
(Çelik, 2005: 66; Akalın, 1972: 473)

5
Bahçelerin pelini
İpek sıkmış belini
Oynayanı sorarsan
Karşı evin gelini (Oktürk, 1985: 223)

6
Bu gece ay doğacak
Kızlar gelin olacak
Şu benim zalim annem
Düğünde oynayacak
(Üçer vd. 2009: 232)

7
Bugün Hıdrellez günü
Kırkalmı koyun yünü
Beni alacak adam
Davulla yapsın düğünü
(Alptekin, 2013: 47)

8
Canlarum kurban olsun
Elleri kınalıya
Düğüncüler bekleyi
Gelin çıkmaz havliya (Çelik, 2005:
293)

9
Davul zurna çalınır
Gelin evden alınır
Gelinin anasına
Bir şey söyleme alınır
(Demir, 2013: 130)

10
Dereler uzun olsun
Mevlâdan izin olsun
Kız aldık gidiyoruz
Köyünüz sizin olsun (Oktürk, 1985:
51)

11
Duvarın badanası
İneğimin danası
Kızını gelin aldık
Ağla da kal anası (Oktürk, 1985: 274)

12
Evimiz önü sırık
Sırığın ucu kırık
Ağama düğün ettik
Babasız boynu buruk
(Akalın, 1972: 9)

13
Geldi gelin alıcı
Afkurdu köpeğumuz
Aldılar kızımızı
Issızladı köyümüz (Çelik, 2005: 522)

14
Gerdandır yazmanın sarısı
Kızlar gelinken ağlar anası
Geçti desende ömrünün yarısı
Hayata, yaşama, buyurun
(Akman, 2003: 54)

15
Hani bu kızın anası
Önünde mumlar yanası
Kızı da gelin oldu

Gelsin görsün anası (Demir, 2013: 188)

16
Hercâiyim ünümdür
Öbürleri dünümdür
Düğün dernek kuruldu
Bugün benim günümdür
(Aytekin, 2003: 96)

17
Hey zengiler zengiler
Suya düşmüş çengiler
Arzu gelin gidiyor
Sıkmasın üzengiler (Aytekin, 2003: 94)

18
Kapısının önünde
Mile oynarım mile
Biz düğün edeceğiz
Çifte davullan bile (Çelik, 2005: 302)

19
Keşkek pişsin aş olsun
Yağmur yağsın yaş olsun
Size gelin getirdik
Hatırınız hoş olsun
(Oktürk, 1985: 388; Akalın, 1972: 474)

20
Kız evinde düşürürler otunu
Yiyen bilir leblebinin tadını
Bilemedim gelin kızın adını
(Üçer vd. 2009: 491)

21
Köpr'altında bendim var
Bir küçük dülbendim var
Gelin atdan inince
Sarılmaya andım var
(Üçer vd. 2009: 363)

22
Küpün içinde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Bizim köyün kızları
Davulsuz gelin gitmez
(Akalın, 1972: 73)

23
Masa üstünde biber
Üfürsem yere gider
Bizim köyün kızları
Eşekle gelin gider
(Üçer vd. 2009: 370)

24
Masa üstünde pekmez
Al yanaktan kim öpmez
Durdulu'nun kızları
Taksisiz gelin gitmez
(Üçer vd.2009: 437)

25
Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Bizim köyün kızları
Davulsuz gelin gitmez
(Demir, 2013: 281)

26
Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Battalgazi'nin kızları
Davul zurnasız gitmez
(Demir, 2013: 281)

27
Masa üzerinde pekmez
Pekmeze boyum yetmez
Şu Yozgat'ın kızları
Davulsuz gelin gitmez
(Demir, 2013: 282)

28
Mercimeğin de süzülün
Yılanlar taştta ezilsin

Seymen olacak yiğitler
Bizim bayrağa yazılsın
(Akalin, 1972: 476)

29
Oluyoda kız gelin oluyo
Annesi kızsız kalıyo
Kucağı sofarada kalıyo
Bulaşığı tasta kalıyo (Çetin, 2011: 65)

30
Pelit yaprak açmadan
Dibi serin olur mu
Davul zurna gelmeden
Adam gelin olur mu (Demir, 2013: 309)

31
Su dağların nânesi
Kar(a) ineğin danası
Aldık gelin kızını
Ağla da kal anası (Akalin, 1972: 473)

32
Su içinde mum direk
Suyu nere döndürek
Biz gelini getirdik
Hangi odaya indirek
(Alptekin, 2013: 50)

33
Tencere içinde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Beypazarı'nın kızları
Davulsuz gelin gitmez
(Demir, 2013: 348)

34
Uzun yol uzun olsun
Yaprağı güzün olsun
Aldım kızı gidiyo(ru)m
Köyünüz sizin olsun
(Akalin, 1972: 473)

35
Ya baksana baksana
Kınalı parmaklara
Gelin etti gideyi
Karşiki konaklara (Çelik, 2005:282)

36
Yanar çayda çırallar
Kızlar oyun sıralar
Gelin hanım gelince
Tefçi alır paralar (Akalin, 1972: 474)

2.8.3. Gelin Alma Sırasında Geline Söylenen Mâniler

1
Atımın alını sakar
Yem yemez yola bakar
Bin gidek gelin hanım
Damat bey yola bakar
(Akalin, 2006: 67; Çelik, 2005: 64, 66;
Akalin, 1972: 473; Oktürk, 1985: 186)

2
Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Büyük evin yakışığı
Kız anam kınan kutlu olsun
(Üçer vd.2009: 491)

3
Atlar eğerenmiş binek
İstiyor
Kuşlar havalanmış tünek
İstiyor
Düğüncüler gelmiş gelin
İstiyor
Kaldır kollarını giy kumaşını
(Üçer vd. 2009: 492)

4
Ayakkabı çivisi
Ters duruyor duruyor
Anasının kuzusu

Gelin olup gidiyor (Üçer vd. 2009: 400)

5

Bahçelerde mum direk
Suyu nerden indirek
İrezil gelin gidiyo
Uyuz ite bindirek. (Tatar, 2014: 100)

6

Biner atın iyisine
Çıkar yolun kıyısına
Selâm söylen dayısına
Kız anam kınan kutlu olsun(Üçer vd. 2009: 492)

7

Büyük evde büyük direk
Gümbür gümbür oynar yürek
El oğluna gelin gerek
İşte koyup gidiyorsun
(Üçer vd. 2009: 492)

8

Cevahirin hasıyım
Has oda elmasıyım
Övünsem de yeri var
Gelinin anasıyım (Oktürk, 1985:232)

9

Çarşıdan aldım iğne
Gelinim beni dinle
Başlığın vermezlerse
Kır attan sakın inme (Oktürk, 1985: 244; Çelik, 2005: 66; Akalın, 1972: 473) (bk.Başlık Parası)

10

Çattılar çatma aşını
Kurdular düğün aşını
Kız ağlatma kardeşini
İşte koyup gidiyorsun(Üçer vd. 2009: 492)

11

Damın üstünde yongalar
Yel estikçe de töngeler
Çıkarıver gelinimiz
Haydin de hanım yengeler. (Akalın, 1972: 475)

12

Elek içinde valası
Kâğıt içinde kınası
Hani bu kızın anası
Kız anam kınan kutlu olsun(Üçer vd. 2009: 491)

13

Elinde iğne
Gelin beni dinle
Kaynanan koyun vermezse
Sakın attan inme (Elçin, 1994: 86)

14

İstanbul'un parası
İzindedür turası
Yârim istemez benden
Gelin oturtturması (Çelik, 2005: 151)

15

Karşıda dağın kayası
Azıcık bura ovası
Çıkarıver gelinimiz
Haydin ha düğün ağası
(Akalın,1972:475)

16

Kız ben seni almaya geldim
almaya
Alıp da dönmeye geldim
Dönmeye
(Üçer vd. 2009: 491)

17

Sabahınan ağlanır mı
Giden yollar bağlanır mı
Ben bir gelin kız verdim
Buna canlar dayanır mı
(Demir, 2013: 317)

18
Tuz kabını tuzsuz koyan
Anasını kızsız koyan
Büyük evi issiz koyan
Kız anam kınan kutlu olsun
(Üçer vd.2009: 491)

2.8.4. Gelin Alma Sırasında Gelinin Söylediği Mâniler

1
Al çiçeğin allığına
Mor çiçeğin morluğuna
Gelin oldum ata bindim
Komşuların acığına (nisbetine)
(Elçin, 1994: 23)

2
Anam anam gül anam
Gözlerini sil anam
Gelin oldum giderim
Ağlama da gül anam
(Aytekin, 2003: 25)

3
Çattılar çatki taşını
Kurdular düğün aşını
Ne kadar ağlasan anam
Devşirirler kız başını (Çelik, 2005: 67;
Akalin, 1972: 475)

4
Derya kenarındayam
Düğün alayındayam
İşiten âmin desin
Ben murat ayındayam
(Şehidoğlu, 2001: 40)

5
Don yuduğum sıra taşlar
Gölgelendi kara taşlar
İşte gelin gidiyorum
Helallaşak çift yoldaşlar
(Demir, 2013: 140)

6
Evimizin önü marul
Sular akar harıl harıl
N'olur anam gel bir daha
Kızım diye bana sarıl
(Akalin, 1972: 476)

7
Gidiyorum gelmem gayri
Ağlarım da gülmem gayri
Ben bu ile dönmem gayri
İşte koyup gidiyorsun
(Üçer vd. 2009: 492)

8
İpliğimi bükerim
Gelin oldum giderim
Talihim yoksa benim
Ömrüm boyu çekerim
(Oktürk, 1985: 345; Yurter, 1958: 90)

9
Kız anası kız babası
Hani bunun öz anası
İşte gelin gidiyorum
Ağlasana kör olası (Demir, 2013: 248)

10
Oca(ğ)ımızın taşı kara
Yüreğimin başı kara
Sabahleyin kalk da anam
Kızım diye beni ara
(Çatıkkaş, 2001: 206; Akalin, 1972:
476)

2.8.5. Gelin Alma Sırasında Karşılıklı Söylenen Mâniler

1
Kızlar:
Alvaradan atlasana
Ispanağı toplasana
Yenge sana ne dedim
Ağzını toplasana. (Tatar, 2014: 24)

Erkekler:
Hambar altı analık
Kızlar beş bin liralık
Gülümbe'nin kızları
Fıçıda kokmuş balık. (Tatar, 2014: 24)

Kızlar:
Gara ağacın gavuğu
Sivri olur doruğu
Nerede olsa belli olur
Gelinlerin moruğu. (Tatar, 2014: 24)

Erkekler:
Hey uluma uluma
Peynir goydum tuluma
Mani atıyoruz diye
Köpek gibi uluma. (Tatar, 2014: 24)

Kızlar:
Hoca geliyor hoca
Elinde koca boca
Bizi küçük sanmayın
Bizde isteriz koca. (Tatar, 2014: 25)

2.8.6. Gelin Karşılama Mânileri

1
Atladı geldi eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Gelin evin yakışığı
Hoş geldin gelin hoş geldin
(Alptekin, 2013: 49)

2
Atlayıp geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Haneye neşe geldi
Bu kız evin yakışığı (Özalp, 2006: 69)

3
Ay doğar evimize
Kurban gelinimize
Kalaylı sini gibi
Yakışmış evimize (Kara, 1994: 33)

4
Ay vurdi evimize
Gurban gelunumuze
Galayli sini gibi
Yakışdi evimize (Çelik, 2005: 145)

5
Bakın gelinimize
Ay doğdu evimize
Kalaylı sini gibi
Kuruldu önümüze (Akalm, 1972: 474)

6
Bizim çayırımız otludur
Südü gaymağından datlıdır
Verin gızıñızı gidelim
Bizde gelin gıymatlıdır
(Akman, 2003: 29)

7
Dam üstünde damımız
Yüksektir ayvanımız
Bize bir gelin gelmiş
Çatlasın düşmanımız (Özalp, 2006: 69)

8
Edremit üç bucaktır
Suları soğucaktır
Edremitten kız alan
Cenneti bulacaktır. (Akalm, 1972: 117)

- 9
Gelin geldi evimize
Şenlik kurdu köyümüze
Hoş geldin allı gellin
Sefa geldin pullu gelin
(Demir, 2013: 169; Özdemir, 2006: 69; Özalp, 2006: 69)
- 10
Gelin geldi evimize
Şenlik oldu köyümüze
Hoş geldin allı gelin
Allan giyde sallan gelin
(Akman, 2003: 54)
- 11
Gelinin giydiği çizme
Çizmenin goncunu ezme
Güyonun gücünü üzme
Hoş geldin allı gelin (Akman, 2003: 54)
- 12
Giydiğin allar
Allah'a yalvar
Sen de bir hal var
Gelinim sen sefa geldin
(Üçer vd. 2009: 491)
- 13
Giydiğin allar
Sen de bir hal var
Allah'a yalvar
Gelinim sefa geldin
Kadem getirdin
Kadem kutlu olsun
Muhabbetli olsun
Ağzın tatlı olsun
Gelinim sefa geldin
(Üçer vd. 2009: 491)
- 14
Giydiğin atlas
İğneler batmaz
Ağamsız yatmaz
- Gelinim sen sefa geldin
(Üçer vd. 2009: 491)
- 15
Güveyi bahçede gezer
Sarığına güller dizer
Güveyi gelinden güzel
Gelinim sen sefa geldin
(Üçer vd. 2009: 491)
- 16
Hecele de hecele
Bilemezsen hecele
Karabey'den kız aldık
Mertebemiz yücele
(Üçer vd. 2009: 150)
- 17
Kat beni bala yağa
Döndüm sarı yaprağa
Sungurlu'dan kız alan
Girmez kara toprağa
(Aytekin, 2003: 117)
- 18
Kaynar pınar ayağı
Kardeş yürek dayağı
Kardeşe gelin gelmiş
Uğurlu olsun ayağı
(Üçer vd. 2009: 176)
- 19
Masa üstünde bıçak
O bıçak kırılacak
Bıyıklı'dan kız alan
Cennete yazılacak
(Tatar, 2014: 21)
- 20
Masa üstünde kaymak
Yalarım parmak parmak
Eskişe(hi)r'den kız almak
Cennetten gül koparmak
(Akalin, 1972: 131)

21
Oy gemici gemici
Nerden aldın pirinci
Gelinlerin istine
Bizim gelin birinci (Çelik, 2005: 153)

22
Sandık üstünde sandık
Kitlemeden usandık
Şükür olsun Allah'a
Eşref yerden kız aldık
(Elçin, 1994: 152)

23
Sevgisiz durulur mu
Gezmeyen yorulur mu
Boş bir yuvaya döner
Gelinsiz ev olur mu (Oktürk, 1985:
459)

24
Üzüm koydum sepete
Yâr oturmuş tepede
İstanbul'da kız aldım
Şan olsun memlekete
(Akalın, 1972: 201; Oktürk,
1985:
64)

2.8.7. Gerdek Konulu

Mâniler

1
Ak yemiş, kara yemiş
Yaprağı suya değmiş
Güvey namaz kılarken
Gelin baklava yemiş (Yağmurdereli,
1963: 23; Göksu, 1970: 73)

2
Alaca doğan olsam
Ağaçlarına konsam
Gelin olduğun gece
Seni ilk saran olsam
(Oktürk, 1985: 178)

3
Alaca doğan olsam
Kapılarına konsam
Gelin olduğun akşam
Seni saran ben olsam
(Yağmurdereli, 1963: 26; Göksu,
1970: 71; Çelik, 2005: 182)

4
Altmış altı da çıktı
Mini etek modası
Haniya yeni gelin
Dunanacak odası (Çelik, 2005: 343)

5
Bahçelerde ak yemiş
Dalların yere eğmiş
Dâmat namaz kılarken
Gelin tavuğu yemiş (Akalın, 1972:
100)

6
Çam ağacı kırmızı
Canım sever şu kızı
Gerdek odalarına
Kitleyin ikimizi (Akalın, 1972: 154)

7
Evlerinin önü kavak
Kavaktan dökülür uvak
Uyan Ali'm sabah oldu
Elim kına yüzüm duvak
(Demir, 2013: 160)

8
Giremedim gerdeğe
Dilim varmaz demeğe
Ne yazık hasret kaldım
Bir güzel gün görmeğe
(Oktürk, 1985: 319)

9
Kızın adı Behîce
Dilimde oldu hece
Sana bir çift sözüm var

Gelin olduğun gece
(Akalm,1972: 317)

10
Su koydum su tasına
Denizin ortasına
Dudu kız gelin olmuş
Zühel'in odasına (Demir, 2013: 334)

2.8.8. Zülüf Kesme Konulu Mâniler

1
Ekin ekilen yere
Dibe dökülen yere
Ağ gelin kurban olam
Kekil kesilen yere
(Eset, 1944: 84)

2
Esti tepeler esti
Suyun altında desdü
Daha gelin olmadan
Zülüfünü kim kesdü
(Çelik, 2005: 508)

3
Gel da seyir edelim
Yayla keliflerini
Daha gelin olmadan
Kesti ziliflerini
(Çelik, 2005: 373)

4
Hey garamış garamış
Yaprakları saramış
Gelin çıhar odadan
Zülüflerin daramış
(Şehidoğlu, 1965: 59)

5
Kemer vurmuş beline
Bakın yârin haline
Canlarım kurban olsun

Top zülüflü geline
(Yağmurdereli, 1963: 140)

6
Sesime gel sesime
Yandım güzel fesine
Gelin fesine yanmadım
Yandım zülüf sürmesine
(Yurter, 1958: 26)

2.9. Sağdıç

1
Dağda keserler ardıcı
Hani bu gızın sadıcı
Gızım gınan gutlu olsun
Döğünün mubarek olsun
(Akman, 2003: 37)

2
Derelerin ardıcı
Kınalı parmak ucu
Yârim gelin olan da
Ben olaydım sağdıcı
(Oktürk, 1985: 264)

3
Evimin önü bükler
Bükte keklikler öter
Yârim gelin mi oldu
Yolunu sağdıç bekler
(Oktürk, 1985: 292)

4
Ey müderris müderris
Ak yapağı dideriz
Biz ikimiz ahretlik
Çift sağdıca gideriz (Akalm, 1972: 71)

5
Sıra sıra ardıçlar
Dar geliyor pabuçlar
Bu gece yâr kaldırak

Hazır olun sağdıçlar. (Akalın, 1972: 77)

6
Vurun davullar vurun
Kahve önünde durun
Biz ikimiz sağdıçız
Siz bacanaklık kurun (Akalın, 1972: 71)

2.10. Gelinin Kılık Kıyafeti/Ziyet Eşyaları ile İlgili Mâniler

2.10.1. Gelinlik

1
Allı gelin al olaydın
Selvilere dal olaydın
Ya ben seni görmeyeydim
Ya sen bana gül olaydın
(Akalın, 1972: 476)

2
Alma attım karşıya
Yuvarlandı çarşıya
Şimdiki gelinlikler
Birer sahan turşuya
(Üçer vd. 2009: 142)

3
Ayağımda terlikler
Bahar açtı erikler
Sana varacam oğlan
Hazır mı gelinlikler
(Akalın, 1972: 319) (bk.Gelin Olacak Kızın Evlilik İsteğini Dile Getirmesi)

4
Bağa gel bahçeye gel
Altına akçeye gel
Sarı bürün allara
Gelin ol bohçaya gel
(Aytekin, 2003: 29)

5
Ben giydürürdüm sana
Beyaz gelinlikleri
Sen çok sevmez miyudun
Hasır bilezukleri (Çelik, 2005: 378)

6
Çayırın lahanası
Geldi gurbet ağası
Bin liraya alınmaz
Gelinin urubası (Şehidoğlu, 1965: 35)

7
Dam başından bakarım
Yılan gibi akarım
Allı gelin alınca
Altın burma takarım (Demir, 2013: 128)

8
Gel çıkalım dağlara
Dağlar olsun evimiz
Komar yaprakcıkları
Olsun gelinliğumuz (Çelik, 2005: 522)

9
Gelin arpasını biçer
Suyunu nerden içer
Köprüyü su götüründe
Allı gelin nerden geçer
(Demir, 2013: 168)

10
Hay dını dınları
Çifte yanar mumları
Güzel olsun yârimin
Gelinlik rubaları (Yurter, 1958: 55)

11
Kâğıt içinde elim
Dili bülbüllü yârim
Dağlar kalksın aradan
Kavuşsun allı gelin
(Üçer vd. 2009: 336)

12
Kalyacı gider yoluna
Makas sokmuş beline
Kazanmış katranmış
Vermiş bir allica geline
(Alptekin, 2013: 73)

13
O gülü, ben diken
Her kahrını çeken
Haydi salın karşımda
Giy gelinlik cepkeni (Oktürk,
1985:414)

14
Şu İstanbulun illeri
Beyaz giyer gelinleri
Yaktı kül etti bağrımı
Çakır Ayşe'min dilleri
(Yurter, 1958: 43)

15
Taktadan tarabası
Yok yarımın bubası
Ben yarımından istemem
Gelinlik urubası (Çelik, 2005: 11)

16
Yaruma tikmediler
Bi gelinluk hirkası
Yana yana kül olsun
Yomura arastasi (Çelik, 2005: 385)

2.10.2. Duvak

1
Alnı yazmalı gelin
Burnu hizmalı gelin
Duvaklanmış gidiyor
Sarı çizmeli gelin
(Akalin, 1972: 473; Göksu, 1970: 82;
Çatıkkaş, 2001: 150; Yağmurdereli,
1963: 29)

2
Altın yüzük dar parmak
Düştü yar'a yalvarmak
Her yiğidin karı mı
Al duvaklı kız almak
(Yağmurdereli, 1963: 30; Demir,
2013: 57; Akalin, 1972: 183; Üçer vd.
2009: 234; Çatıkkaş, 2001: 101;
Göksu, 1970: 81)

3
Ayva dibi serindir
Kuyu gibi derindir
Oğlanın eğlencesi
Al duvaklı gelindir
(Yağmurdereli, 1963: 43)

4
Bugün günlerden cuma
Hocalar okur dua
Kızı gelin yaptılar
Vurdular beyaz dua (Ayva, 2006: 162)

5
Ceyhan'ın sıcağına
Gül taktım duvağına
Bir gece çağırmadan
Beni kendi bağına (Alptekin, 2013:
41)

6
Cilve ile naz ettim
Yârle bile yaz ettim
Tel duvak takınacak
Tanrı'dan niyâz ettim
(Aytekin, 2003: 50)

7
Çam budağın eğip gelir
Kız oğlana değip gelir
Al duvağı süründükçe
Güvey ata deyip gelir
(Özalp, 2006: 78; Akalin, 1972: 475;
Çelik, 2005: 34; Özalp, 2006: 78)

8
Değirmen ak duvaklı
Bendi çifte kavaklı
Beyim bir başın kaldır
Gelin geldi duvaklı (Özalp, 2006: 67)

9
Değirmen ak suvaklı
Bendi çifte kavaklı
Beyim bir başın kaldır
Gelin geldi duvaklı
(Çelik, 2005: 66; Akalın, 1972: 473;
Şehidoğlu, 2001: 40)

10
Duvağı telli gelin
Gümüşten elli gelin
Buğulu gözlerinden
Sevdiğin belli gelin
(Alptekin, 2013: 50)

11
Duvağı telli gelin
Gümüşten elli gelin
Buğulu gözlerinle
Sevdiğin belli gelin
(Akalın, 1973: 182; Özalp, 2006: 70;
Demir, 2013: 142; Oktürk, 1985: 259,
274)

12
Ev ardında dişbudak
Çıktım kırdım bir budak
Kızı gelin yapmışlar
Vurmuşlar yeşil duvak
(Akalın, 1972: 474)

13
Evimizin önü kavak
Kavaktan dökülür yaprak
Elde kına başta duvak
Güle güle allı gelin (Demir, 2013:
158)

14
Evlerinin önü kavak
Kavağın üstünde yaprak
Dilerim dahi Hüda'dan
Kızımıza telli duvak
(Akalın, 1972: 486)

15
Evlerinin önü kavak
Üstlerinde dolu yaprak
Dilerim ulu Tanrı'dan
Kızımıza telli duvak (Oktürk, 1985:
292)

16
Isparta'nın gülyacağı
Dolaştım koca dağı
Bilsen ne yakışacak
Sana gelin duvağı
(Oktürk, 1985: 338; Yurt, 1958: 62;
Özalp, 2006: 122)

17
İnme kuyu derindir
Yar gölgesi serindir
Çocukların bayramı
Al duvaklı gelindir (Yançev, 2002: 48)

18
Kardan beyaz ak oğlan
Bu yana bir bak oğlan
Beni yârin belleyip
Telli duvak tak oğlan
(Aytekin, 2003:112)

19
Konsol üstünde kaymak
Yiyelim parmak parmak
Her yiğidin kârı mı
Al duvaklı kız almak
(Yağmurdereli, 1963: 138; Göksu,
1970: 236)

20
Köprünün altı ırmak

Su gelir parmak parmak
Her yiğidin kârı mı
Al duvaklı gelin almak (Tatar, 2014:
8)

21
Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Şu Gürün'ün kızları
Duvaksız gelin gitmez
(Demir, 2013: 281; Üçer vd. 2009:
437)

22
Menekşe narin olur
Kökleri derin olur
Yârim, bir gün gelir de
Duvaklı gelin olur (Oktürk, 1985: 395)

2.10.3. Gelin Kuşağı

1
Al önlüğü önünde
Kırmızı bağ belinde
Ben seninçin dururum
Dış kapının önünde (Göksu, 1970: 50)

2
Çattılar ocak taşımı
Vurdular düğün aşımı
Çağ(1)rın gelsin kardeşini
Vursun kemerin kaşımı
(Akalm, 1972: 475)

3
Gelinin kemerini
Kardeşi bağlayacak
Davul zurna kapıda
Üç saat ağlayacak (Çelik, 2005: 399)

4
Kına yakın ellere
Kuşak takın bellere
Nasıl mekân tutayım
Yâr olmadık illere (Oktürk, 1985: 361)

2.10.4. Gelin Teli, Tacı ve Takıları

1
Asma kökü derindir
Gölgeliği serindir
Bekârlığın bayramı
Telli pullu gelindir (Oktürk, 1985: 183)

2
Ata binen çaptırır
Tenhâ yola saptırır
Beni alacak oğlan
On bilezik yaptırır (Akalin, 1972: 56)

3
Ata binen çarptırır
Atı yoldan saptırır
Nişan takacak oğlan
Elmas küpe yaptırır
(Yağmurdereli, 1963: 36; Göksu, 1970: 63)

4
Bahçelerin peziği
Yiğitlerin naziği
Yâr beni alacaksın
Getir altın yüzüğü
(Üçer vd. 2009: 429)

5
Duvar üstünde kilim
Yârimin adı Selim
Selim benim olursa
Ben de telli gelinim
(Akalin, 1972: 325)

6
Fındık içi içlerim
Al yanaktan dişlerim
Eğer beni alırsan
Saçların gümüşlerim
(Yağmurdereli, 1963: 98)

7
Gül çiçek dallarına
Bakarım yollarına
Hasır bilezik takam
O yârin kollarına (Akalin, 1972: 176)

8
Hana gittim bakmaya
Hana kilit takmaya
Beşibirlik aldırırım
Nişanlıma takmaya
(Üçer vd. 2009: 140)

9
Hele verin geline
Deste verin geline
Altın kemer bağlamış
Gelin ince beline (Akalin, 1972: 473)

10
Hilâl doğmuş kaşında
Gelin tacı başında
Bir güzel kız sevmişim
Tam on sekiz yaşında
(Oktürk, 1985: 336)

11
Koyununda koçunda
Bilmem ne var içinde
Seni bir görebilsem
Gelin teli saçında (Oktürk, 1985: 390)

12
Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bana yetmez
Yarasar'ın kızları
Altunsuz gelin gitmez
(Üçer vd. 2009: 437)

13
Mavi atlas yakası
İpektendir tokası
Yârime dün gönderdim

Altın nişan halkası (Oktürk, 1985: 396)

14
Pencereden bak bana
At bana fındık-fıstık
Fındık-fıstık istemem
İsterim nişan yüzük
(Akalin, 1972: 137; Özalp, 2006: 76)

15
Pencere taktır oğlan
Kapısın çaktır oğlan
Mâdem beni seversin
Bilezik döktür oğlan
(Akalin, 1972: 252)

16
Tepe tepeye bakar
Üç oğlan beni yakar
Beni alacak oğlan
Boynuma altın takar
(Akalin, 1972: 56; Çelik, 2005: 209)

17
Toprağında, taşında
Yârim yirmi yaşında
Seni bir gün göreydim
Gelin tacı başında (Oktürk, 1985: 477)

18
Zalim kız bana acı
Koydum birçok aracı
Bu başa yaraşmaz mı
Söyle gelinlik tacı (Oktürk, 1985: 515)

2.10.5. Günlük Hayatta Kullandığı Giyim Eşyaları

1
Gelin düşmüş yaşmağın
Uludur Keşiş Dağın
Her yer virane olmuş
Haniya üzüm bağın (Kara, 1994: 76)

2
Gelin gider bostana
Gül doldurur fistana
Korkarım yağmur yağar
İpek fistan ıslana (Oktürk, 1985: 307)

3
Kiraz dalını eğdim
Kirazını yemedim
Allı gelin oldum da
Manto fistan giymedim
(Akalin, 1972: 20)

4
Püsküllüdür püsküllü
Gelinlerin kuşağı
Niye aldattun beni
E dürzinin uşağı (Çelik, 2005:328)

2.11. Gelin Olmak/Gelin Gitmekle İlgili Mâniler

1
Ak üzüm asmaları
Şu köyün yosmaları
Kızları gelin eder
Markizet basmaları (Akalin, 1972:
234)

2
Aşağıdan gelen deve
Gevişini geve geve
Sanki ben de gelin oldum
Yukardaki büyük eve
(Üçer vd. 2009: 165)

3
Bahçede kara yemiş
Ermemiştir ermemiş
Ellere gelin olma
Mezarımı görmemiş (Çetin, 2005:
226)

4
Bahçelerde pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturaktan ne çıkar
Gelin olak kurtulak (Demir,2013:89)

5
Bitti bekâr yaşımda
Gelin oldum düşümde
Alacaklı değilsen
Gezme benim peşimde
(Aytekin, 2003: 35)

6
Dam üstünde bıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturaktan ne çıkar
Gelin olak kurtulak (Demir, 2013:
129)

7
Dam üstünde oturak
Gelin kızlar oturak
Oturaktan ne çıkar
Gelin olak kurtulak (Özalp, 2006: 69)

8
Denizin kenarında
Ham tefek asmaları
Ablamı gelin ettik
Kovancı yosmaları (Demir, 2013: 133)

9
Emine'm kuzu gibi
Kıbarın tuzu gibi
Emine'm gelin oldu
Ellerin kızı gibi (Demir, 2013: 152)

10
Eni kenar bitmiyor
Çividisi yetmiyor
Şu halılar çıkalı
Kızlar gelin gitmiyor
(Demir, 2013: 152; Tatar, 2014: 75)

11
Gemi geliyor gemi
Tekeri ben olayım
Gelin olan kızların
Vekili ben olayım
(Üçer vd. 2009: 275)

12
Karşıdan geliyor deve
Gevişini geve geve
Sanki ben de gelin oldum
Şu karşiki büyük eve
(Demir, 2013: 231)

13
Kül koydum kül tasına
Denizin ortasına
Seni gelin ederim
Babamın odasına (Çelik, 2005: 275)

14
Ne bakarsın kinli kinli
Kaşın ortası enli
Dön de oyna sen oyna
Gelin mi oldun iki dinli
(Demir, 2013: 296)

15
Oğlan döne kız döne
Gelin mi oldun gene
Gelin olduğun gece
Oynarsın döne döne (Demir, 2013:
300)

16
Pınara varmadın mı
Gül koydum almadın mı
Seni zalimin kızı
Sen gelin olmadın mı
(Üçer vd. 2009: 181)

17
Sarı motor geliyor
Sarı duman veriyor
Aç kapıyı bak yârim
Sana gelin geliyor (Demir, 2013: 322)

18
Su gibi serin oldum
Göl gibi derin oldum
Elli altmış yaşında
Sivas'a gelin oldum
(Üçer vd.2009: 302)

19
Tencerem var kalaylı
Bu yıl kızlar alaylı
Darılma nazlı yârim
Gelin olmak kolaylı
(Akalin,1973: 101; Özalp, 2006: 75)

20
Yâr gelir döne döne
Gelin mi oldun gene
Gelin olduğum gece

Oynarım döne döne. (Yurter, 1958:
25)

21
Yoğurt kodum, yiyesin
Bana olur diyesin
Kız iken beğenmedin
Gelin oldum göresin
(Oktürk, 1985: 501)

2.12. Yeni Gelin/Taze Gelinle İlgili Mâniler

1
Alma attım saçaktan
Yuvarlandı ocaktan
İlk horozda kalmıyor
Taze gelin kucaktan
(Yağmurdereli, 1963: 27; Göksu,
1970: 69)

2
Denize girdim derin
Yüzüne çıktım serin
Kızlara tuzak kurdum
Düştü bir tâze gelin (Akalin, 1972:
233)

3
Denize vardım derin
Yüzüme vurdum serin
Kızlara tuzak kurdum
Tutuldu taze gelin
(Üçer vd. 2009: 335)

4
Elma attım saçaktan
Yuvarlandı ocaktan
İlk horozda kalkmıyor
Tâze gelin kucaktan (Akalin, 1972:
198)

5
Evin orta direği
Yeni gelin güveyi

Pezik turşusu varsa
Yenmez mi tel böreği
(Üçer vd. 2009: 99)

6
Gemi geliyor gemi
Yaktı ocaklarını
Yeni gelin parlattı
Evin ocaklarını (Akalm, 1972: 412)

7
Yârim yünü yıkayı
Göle bassa bolanır
Fadime yeni gelin
Ağır ağır dolanır (Çelik, 2005: 496)

**2.13. Gelinin Aile Fertleriyle
Olan İlişisini Konu Alan Mâniler
2.13.1. Gelin-Güveyi İlişkisi
2.13.1.1. Güveyinin Yaşının
Büyük Olması**

1
Dağda meşe biter mi
Yoldan odun yiter mi
Kocamanın koynunda
Gelin sabah eder mi (Demir, 2013:
122)

2
Evlerinin önünde
Haşıt akıyor haşıt
Kız aldığı o koca
Baban ile mi yaşıt (Özalp, 2006: 77)

3
Gemi geliyor gemi
Beni burdan alacak
A bu köyün kızları
Kocamana kalacak (Demir, 2013: 171)

4
İskelede kayıklar
Suda oynar balıklar

Kocamana kız vermen
Pancar yerken sayıklar
(Demir, 2013: 204)

5
Kara dudum dut verir
Yaprağını gıt verir
Oğlan büyük gız güççük
Sarıldıkça dat verir
(Sakaoğlu, 1978: 8342)

6
Karanlık gecelerde
Çok gezdim bacalarda
Nerde güzeller görsem
İhtiyar kocalarda
(Üçer vd. 2009: 111)

7
Kar yağayı yağayı
Ligene ovasına
Fadime'yi verdiler
On uşak babasına (Çelik, 2005: 274)

8
Kekliğim taş başında
Kınalı fes başında
Ben nasıl dayanayım
Nişanlım kırk yaşında
(Üçer vd. 2009: 110)

9
Yolda meşe biter mi
Gündüz adam yiter mi
Kocamanın koynunda
Gelin sabah eder mi (Demir, 2013:
370)

2.13.1.2. Gelinin Yaşının Büyük Olması

1
Dam üstünde arılar
Suyu nerden alırlar
Genç oğlana varmışlar
Koca koca karılar
(Akalin, 1972: 152; Özalp, 2006: 97)

2
Evumun oğu tarla
Parla Eminem parla
Senun yârin küçuktur
Koy beşuğe da salla
(Çelik, 2005: 99)

2.13.1.3. Gelinin Yaşının Küçük Olması

1
Caminin penceresi
Elindedir çevresi
Küçücük gelin olmuş
Ne bunun acelesi
(Akalin, 1972: 248; Özalp, 2006: 77;
Yağmurdereli, 1963: 68; Göksu, 1970:
122)

2
Caminin penceresi
Elinde tenceresi
Güçücük gelin olmuş
Ne bunun acelesi (Çelik, 2005: 170)

3
Dere boyu zeytunluk
Ander kalsun yetumluk
Bize ne lazim idi
Ufak yaşta gelinluk (Çelik, 2005:
179)

4
Fındık yaprak açmadan

Dibi serin olur mu
On beş yaşa girmeden
Böyle gelin olur mu
(Çelik, 2005: 99,508)

5
Finduk yaprak açmadan
Dibu serun olur mi
Onbeş yaşa celmeden
Böyle celin olur mi (Çelik, 2005: 99)

6
Folluğa koydum cücük
Yurdun yuvan pek göçük
Çocuktan gelin olmaz
Benim yavrum pek küçük
(Aytekin, 2003: 82)

7
Gülgen yaprak açmadan
Alti serin olur mi
On beş yaşa gelmeden
Böyle gelin olur mi
(Sakaoğlu, 1978: 8345)

8
Güzel yaylalar vardur
Bizum köyun başında
Evlendurdiler beni
On uç on dört yaşında (Çelik, 2005:
99)

9
İki sekiz onalti
Evimiz çeşmealti
Acele etme baba
Daha yaşım onaltı (Akalin, 1972: 4)

10
İki tahta çaktılar
Arasından baktılar
Ben küçücük bir kızdım
Bana nişan taktılar (Demir, 2013:
200)

11
İki tahta çaktılar
Arasından baktılar
Daha yaşın on yedi
Sana nişan taktılar (Demir, 2013: 200)

12
İki tahta çaktılar
Arasından baktılar
Henüz küçük yaşında
Bana nişan taktılar
(Demir, 2013: 200; Oktürk, 1985: 342)

13
İki tahta çaktılar
Arasından baktılar
On-beşine girmeden
Bana nişan taktılar (Akalin, 1972:
295)

14
Kestâneyi kestiler
Filiz sürmesin diye
Ufacıktan verdiler
Sevdâ görmesin diye
(Akalin, 1972: 373)

15
Saatimin kordonu
Koparsa ekle yârim
Daha yaşım küçük
Seversen bekle yârim (Ayva, 2006:
169)

16
Şu tarlanın oylumuna
Kuşlar konar yaylımına
Kurban olam küçük gelin
Geldik yolun ayırımına
(Demir, 2013: 342)

17
Tuluğu yayamadım
Davarı sayamadım
Beni gelin ettiler

Kızlığa doyamadım (Akalin, 1972: 57)

2.13.1.4. Güveyinin Dul Olması

1
Akşamın aşısı değil
Tavuk üleşisi değil
Dul gişkiye varan kız
Müslüman işi değil
(Üçer vd. 2009: 253)

2
Arda'da köpük akar
Dul adam kıza bakar
Bakma dul adam kıza
Kızlar adamı yakar (Akalin, 1972: 33)

3
Armut dalda beşer mi
Günden-yana pişer mi
On-beş yaşında kızlar
Dul adama düşer mi
(Akalin, 1972: 295)

4
Ateşine kömürüne
Dalına bülbüle ne
Dul adama gidenin
Yanarım ömrüne (Yançev, 2002: 42)

5
Bağa girdim gül aldım
Gülü koydum kül aldım
Benim gözüm kör olsun
Ergen koydum dul aldım
(Akalin, 1972: 61; Özalp, 2006: 73)

6
Boş yayık gümbürder mi
Dertsiz baş iniler mi
Dul kişiyeye varan kız
Hiç aş inan güler mi
(Demir, 2013: 102)

7
Boş yayık gümüler mi
Dertsiz baş iniler mi
Dul kişiye varan kız
Ağzı dolu güler mi
(Üçer vd. 2009: 212)

8
Çıkamıyom yokuşu
Yokuş beni yoruyor
Varamam dul gişi sana
Kızlar beni kınıyor
(Üçer vd. 2009: 403)

9
Dama bulgur sererler
Çıkma boyun görerler
El oğlu pek haindir
Seni dula verirler (Yurter, 1958: 139)

10
Duman geliyor duman
Bulan dereler bulan
Dul adama kız varmış
Herhâlde âhir-zaman
(Akalın, 1972: 110)

11
Güvercinim vurmuşlar
Kanatlarım kırmışlar
Benim düşüm ne idi
Dul herife vermişler
(Akalın, 1972: 60; Oktürk, 1985 :313)

12
Kara koyun etli olur
Kavurması tatlı olur
Dul adama giden kız
Ölmez ama dertli olur
(Demir, 2013: 216)

13
Kara koyun etli olur
Kavurması dat' olur
Dul gişiye varan kız

Ölmez emme dertli olur
(Üçer vd. 2009: 407)

14
Kişe tavuğum kişe
Gün aşa gölge düşe
Dul gişiye varan kız
Başına taşlar düşe
(Üçer vd. 2009: 165)

15
Otluk dibi ot olur
Ergen koynu datl' olur
Dul gişiye varan kız
Ölenece dertli' olur
(Üçer vd. 2009: 407)

16
Sarı kırep katlıdır
Ergen koynu tatlıdır
Dul adama gidenler
Ölmez ama dertlidir (Yurter, 1958:
121)

17
Uzun saçım ördüler
Bölük bölük böldüler
Benim suçum neydi
Dul gişiye verdiler
(Üçer vd. 2009: 373)

2.13.1.4. Gelinin Dul Olması

1
Alma kari dulunu
Yanıdadır kulunu
Her gün balla beslesen
Söyler eski ilini (Özalp, 2006: 71)

2
Arpa buğday misiri
Oldum kızlar esiri
On beş kiza bedeldur
Dul karinin kisiri (Çelik, 2005: 169)

3
Aşım pişti tuz ister
Hasta olan buz ister
Benim dulla işim yok
Anne canım giz ister (Çelik, 2005:
220)

4
Ay gül alan gül alan
Gece gündüz yol alan
İnşallah hayrın görmez
Kız dururken dul alan
(Oktürk, 1985: 187)

5
Ay gül alan gül alan
Gül dibinden yol alan
Onmasın da bitmesin
Kız dururken dul alan
(Akalin, 1972: 296)

6
Bahçemizde gül var mı
Arasından yol var mı
Kızdan-gelinden geçtim
Bana varır dul var mı
(Akalin, 1972: 231)

7
Dulmuş, yokmuş hayali
Korkusuz lâubâli
Bana dulların hali
Kızdan vefalı geldi (Oktürk, 1985:
255)

8
Gemi gelir oturur
Dul karılar kudurur
Kudurmayın karılar
Size koca bulunur
(Karaibrahimoğlu, 1971: 95)

9
Kar yağar kürek ister
Eski ev direk ister

Dul kadının yanında
Yatmaya mide ister (Oktürk, 1985:
382)

10
Şemsiyemin gugari
Yukaridu yukari
Almayı beni kızlar
Alacağım dul kari (Çelik, 2005: 165)

11
Yâr gitme yalılara
Kuşlar konar çalılara
Eller aldı kızları
Kaldık dul karılara
(Üçer vd. 2009: 132)

12
Yürü helâlim yürü
Başı belâlim yürü
Kız iken alamadım
Dul kaldın alam yürü
(Akalin, 1972: 227)

2.13.1.6. Gelin ve Güveyinin Fiziksel Özellikleri İle Karşılaştırılması

1
Dağları aşan gelin
Cilveyi saçan gelin
Kocan çirkin sen güzel
Gayret et boşan gelin
(Göksu, 1970: 143; Yağmurdereli,
1963: 79)

2
Gayadan aşan gelin
Al yeşil guşan gelin
Gocañ çirkin sen güzel
Gayret et boşan gelin
(Akman, 2003: 52)

3
Gedikten aşan gelin

Al yeşil kuşan gelin
Kocan çirkin sen güzel
Aht edip boşan gelin
(Üçer vd. 2009:336)

4

Gedikten kaçan gelin
Al yeşil kuşan gelin
Eşin çirkin sen güzel
Hayret et boşan gelin
(Demir, 2013: 167)

5

Kayadan aşan gelin
Al yeşil kuşan gelin
Kocan çirkin sen güzel
Gayret et boşan gelin
(Demir, 2013: 238)

6

Kayadan aşan gelin
Gel kostak kostak gelin
Kocan çikin sen güzel
Gayret et boşan gelin
(Demir, 2013: 238)

7

Kaleden aşan gelin
Al yeşil kuşan gelin
Kocan kötü, sen güzel
Gayret et boşan gelin
(Akman, 2003: 65)

8

Şu dağdan aşan gelin
Al giyin kuşan gelin
Kocan çirkin sen güzel
Gayret et boşan gelin
(Göksu, 1970: 303; Yağmurdereli,
1963: 170)

2.13.1.7. Gelinin Fiziksel Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler

2.13.1.7.1. Gelinin Güzel Olması

1

Ağu kattiler ağuş
Güzelim aşımıza
Güzel kız gelin oldi
Darısı başımıza (Çelik, 2005: 295)

2

Akşam oldu örtsene
Damın bacalarını
Güzel güzel gelinler
Yesin kocalarını (Akalin, 1972: 170)

3

Çay aşağı çim dutar
İki gelin mum dutar
Güzelleri sevdikçe
Çirkinleri huy duyar
(Şehidoğlu, 1965: 34; Üçer vd. 2009:
358)

4

Dağlar duman içindir
Yeller harman içindir
Güzel güzel gelinler
Derde derman içindir
(Akalin, 1973: 170)

5

Dere derin olur mu
Dibi serin olur mu
Yenge senin kızından
Güzel gelin olur mu (Demir, 2013:
135)

6

Dolmuş geliyor dolmuş
Dolmuşun rengi solmuş
Bakın hele şu kıza

Ne güzel gelin olmuş
(Üçer vd. 2009: 417)

7
Dolmuş geliyor dolmuş
Dolmuşun rengi solmuş
Bir gün o kızı gördüm
Bir güzel gelin olmuş
(Demir, 2013: 140)

8
Irmak akar kıy tutar
İki gelin suy(u) tutar
Güzelleri severken
Çirkinleri huy tutar
(Akalin, 1972: 171)

9
Karpuzun dilimleri
Caminin kilimleri
Ne de güzel yakışmış
Babamın gelinleri (Demir, 2013: 224)

10
Kızılağaç benimsin
Yaprakların delinsin
Gel biraz konuşalım
Sen ne güzel gelinsin (Çelik, 2005: 202)

11
Kızılağaç bölünsün
Kemiklerin delinsun
Nerede buluşalım
Sen bi güzel gelinsun (Çelik, 2005: 207)

12
Komşuların başında
Av avladım dağında
Ben bir güzel sevmişim
Tam gelinlik çağında (Akalin, 1972: 39)

13
Mâni yaktım kızlara
Ayan olsun sizlere
İçinden en güzeli
Gelin olsun bizlere (Demir, 2013: 275)

14
Şu dereler gün tutar
İki gelin mum tutar
Güzelleri sevdikçe
Çirkinleri kim tutar (Elçin, 1994: 162)

15
Yârim camdan atladı
Martin tüfek patladı
Gelin güzel ben yahşi
Düşmanlarım çatladı
(Aytekin, 2003: 189)

16
Yolcu gider atında
Kız gelinlik tahtında
Bu ne melek yüz böyle
Duvağının altında (Özalp, 2006: 74)

2.13.1.7.2. Gelinin Belinin İnce Olması

1
Alma attım geline
Gelin almaz eline
Gelin almam dedikçe
Sarsam ince beline
(Göksu, 1970: 69; Yağmurdereli, 1963: 27)

2
Elinde testi gelin
Ne kadar kıvrak belin
Tüm dünyayı dolaşsam
Yoktur menendin gelin
(Üçer vd. 2009: 336)

3
Elma verdim geline

Gelin almaz eline
Gelin almam dedikçe
Sarsam ince beline
(Oktürk, 1985: 286; Akalın, 1972:
150)

4
Geline bak geline
Elma verdim eline
Ellerimi dayadım
Yârin ince beline (Akalın, 1972: 127)

5
Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelinin ince beli
Düşmüş hoyrat eline
(Yağmurdereli, 1963: 101)
(bk.Güveyinin Karakterinin Kötü
Olması)

6
Geline bak geline
Kına yaktı eline
Taradı saçlarını
Dökti ince beline (Çelik, 2005: 140)

7
Gürgen yaprak açmadan
Dağda pelin olur mu
İnce belli kızlardan
Kötü gelin olur mu (Akalın, 1972:
199)

8
Kemencem iki telden
Zilden öteyi zilden
Bir yol sarsam gelini
Ben o incecuk belden
(Çelik, 2005: 200)

9
Ola domuzun kızı
Ermeni'nun gelini
Alsam seni elume

Sarsam ince belini (Çelik, 2005: 368)

10
Pencerenin yelinden
Çıra yanmaz elinden
Ben ahdim alamadım
İnce belli gelinden (Demir, 2013: 311)

2.13.1.7.3. Gelinin Teninin

Rengi

1
Ak gelin giysene
Bize doğru gelsene
Madem beni seviyorsun
Gözlerimden bilsene
(Yağcev, 2002: 15)

2
Akpınar'ın yağmuru
Çıkamadım çamuru
Şu gelinin yanağı
Şahman buğday hamuru
(Peker, 1999: 25)

3
Derelerin derdini
Gölgelerin serini
Sana nerden bulayım
Kardan beyaz gelini
(Yağmurdereli, 1963: 88; Göksu,
1970: 147; Akalın, 1972: 319)

4
Eğdim kiraz dalını
Öptüm beyaz gelini
Gelin ömrün çok olsun
Bildin bekâr halini
(Yağmurdereli, 1963: 90; Göksu,
1970: 164)

5
Horon ederim horon
Bakın ayaklarınma
Gelin gurban olayım

Sarı yanaklarına (Çelik, 2005: 273)

6

Kızımın adı Pembe
Ağzı lâl yüzü pembe
Böyle güzel gelini
Gösterin varsa kimde
(Üçer vd. 2009: 103)

7

Yayla çimenin azdır
Gelin m...en beyazdır
Beyaz m...nin üstüne
Benim ismimi yazdır
(Üçer vd. 2009: 384)

2.13.1.7.4. Gelinin Gözü ve Kaş

1

Balıkesir pek ırak
Yolları kurak kurak
Gelin senin sözlerin
Neden bu kadar kuyak
(Alptekin, 2013: 29)

2

Bir ay kadar güzelsin
Elâ gözler süzersin
Gelin kimsin sen söyle
Niçin beni üzersin
(Üçer vd. 2009: 340)

3

Gelin kızım gelin kızım
O gözlerin siyah üzüm
Bu güzellik nedir sende
Aklım aldın a be kuzum
(Çelik, 2005: 34; Akalın, 1972: 475;
Özalp, 2006: 78)

4

Kaşların kalem gibi
Gözlerin zeytin kara
Seni gelin götürüm

Şebinkarahisar'a
(Üçer vd. 2009: 133)

5

Sabah oldu serindir
Girme göle derindir
Oğlanı abtal eden
Kara gözlü gelin
(Çatıkkaş, 2001: 180; Göksu, 1970:
298)

6

Su gelir millendirir
Çayırı çillendirir
Gelinin kaş gözü
Ahrazı dillendirir
(Üçer vd. 2009: 20-21)

7

Teli duvaklı gelin
Pamuktan elli gelin
Kara gözlerinden
Sevdiğin belli gelin (Demir, 2013:
348)

2.13.1.7.5. Gelinin Saçları

1

Akşam önü serindir
Girme göle derindir
Beni göle yollayan
Top zülüflü gelindir
(Üçer vd. 2009: 390)

2

Asmalı kar'ağaçlar
Ener beline saçlar
Tutar iki yük odun
E gelin hağu saçlar (Çelik, 2005: 210)

3

Bugün hava serindir
Girme göller derindir
Yiğidin eğlencesi
Mor kâküllü gelindir
(Üçer vd. 2009: 390)

2.13.1.7.6. Gelinin Boyu

1
Cinc'oca soylu gelin
Anadan huylu gelin
İk'evi kana koydu
Oklava boylu gelin (Aytekin, 2003: 51)

2
Dere derin olur mu
Kumu serin olur mu
Senin boyun kısacuk
Senden gelin olur mu (Çelik, 2005: 229)

3
Gelin olan uzun olur
Zülüfleri düzgün olur
Kurban olan orta boylum
Seni saran zengin olur
(Demir, 2013: 169)

4
Karanfil karayım mı
Odana varayım mı
Orta boy sarı gelin
Ben seni sarayım mı
(Akalin, 1972: 297)

5
Yayladan gelir koyun
Ne güzel gelin boyun
Olayım o boylara
Hep böyle midir soyun Çelik, 2005: 208)

2.13.1.7.7. Gelinin Kilosu

1
Almışız kızınızı
Fındık çubuğu gibi
Bir daha verin bize
Eğleyin gönlümüzü (Demir, 2013: 53)

2
Bak bibere bibere
Hep kırmızı dizmişler
Tombul bilekli gelin
Seni bana yazmışlar
(Akalin, 1972: 371)

3
Dam üstünde yatıyor
Yorgan göbek atıyor
Öte var kuru gelin
Kemiklerin batıyor
(Üçer vd. 2009: 396)

4
Saçı sırmalı gelin
Beli kuşaklı gelin
Daha dün akşam geldin
Leylek bacaklı gelin (Demir, 2013: 319)(Çelik, 2005: 208)

2.13.1.7.8. Gelinin Diğer

Fiziki Özellikleri

1
Ak üzüm daneleri
Damlıyor şireleri
Oğul balına benzer
Genç gelin memeleri (Eset, 1944: 49)

2
Canım cicim Hatçe
O kanatsız serçe
Güzel gelin amma
Kulakları kepçe
(Üçer vd. 2009: 145)

3
Derenin kıyıları
Akşamüstü serinler
Yaktı yandırdı beni
Tabla başlı gelinler
(Akalin, 1972: 383; Oktürk, 1985: 275)

4
E gız gelin mi oldun
Gınalıdur ellerin
Uzum salkumu gibi
Sallanur memelerin (Çelik, 2005: 461)

5
Eli sacaklı gelin
Tezek ocaklı gelin
Oğlana yüz yumadı
Değnek bacaklı gelin
(Aytekin, 2003: 77)

6
Garşıda kürt evleri
Yayılr develeri
Gelin sığır sağarken
Terledi memeleri (Çelik, 2005: 168)

7
Köprüden geçme anam
Köprü çoktan göçüktür
Gelin olan kızların
Yüzü benzi geçüktür
(Demir, 2013: 254)

2.13.1.8. Gelinin Karakter Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler

2.13.1.8.1. Gelinin Cilveli, İşveli ve Nazlı Olması

1
Ağacın tepelisi
Sevilur meyvelisi
Kız osun gelin osun
Sevili cilvelisi
(Tatar, 2014: 106; Şehidoğlu, 1965: 16; Tatar, 2014: 102; Akalın, 1972: 39) (bk. Gelin ve Kız Statüsü)

2
Ağacın tepelisi
Sivridir meyvalısı

Kız olsun gelin olsun
Sevilir cilvelisi
(Akalın, 1972: 229)
(bk. Gelin ve Kız Statüsü)

3
Ağacın tepelisi
Kızların küpelisi
Kız olsun gelin olsun
Sevilir cilvelisi
(Çelik, 2005: 170) (bk. Gelin ve Kız Statüsü)

4
Ay doğar ayazlanır
Gün doğar beyazlanır
Gelin olacak kızlar
Hem gider, hem nazlanır
(Yağmurdereli, 1963: 39; Özalp, 2006: 68; Göksu, 1970: 60; Oktürk, 1985: 51; Çatıkkaş, 2001: 187; Akalın, 1972: 150)

5
Ayva dalında ayva
Ayvaların yirisi
Gelin olsun kız olsun
Sevilir cilvelisi
(Çelik, 2005: 388)
(bk. Gelin ve Kız Statüsü)

6
Ayva dibi serindir
Kuyuları derindir
Altın ister, at ister
O bir yosma gelindir (Oktürk, 1985: 24)

7
Dereler derin olur
Gölgeler serin olur
Güzel güzel gızlardan
Cilveli gelin olur (Şehidoğlu, 1965: 40)

8
Derelerin uzunlu
Kıramadım buzunu
Aldım Çerkez kızını
Çekemedim nazını (Ayva, 2006: 162)

9
Derelerin uzunlu
Kıramadım buzunu
Aldım Çepni kızını
Çekemedim nazını (Demir, 2013: 137)

10
Derelerin uzunlu
Kıramıyom buzunu
Aldım çerkez kızını
Çekemiyom nazını
(Çelik, 2005: 149; Akman, 2003: 40)

11
Kızılağaç filizisin
Yaprakların delinsin
Ben seni kız bilirdim
Ne cilveli gelinsin (Demir, 2013: 248)

12
Pınar dibi serindir
Kuyuları derindir
Altın ister at ister
O bir yosma gelindir (Akalin, 1972: 21)

13
Sohu dibi tozl'olur
Sohu dibi ne diye
Gelin olan nazl'olur
Canım yâre hediye
(Üçer vd. 2009: 167)

14
Şahinini bazını
Baharını yazını
Aldım Çerkez kızını
Çekemiyom nazını
(Aytekin, 2003: 162)

15
Şu derenin uzunlu
Kıramadım buzunu
Aldım Çerkez kızını
Çekemedim nazını
(Üçer vd. 2009: 186; Demir, 2013: 340)

2.13.1.8.2. Gelinin Hamarat Olması

1
Deh demeden giden at
Her işi gören evlat
Erden er kalkan avrat
Ne murattır ne murat (Özalp, 2006: 44)

2
Gelin gelin olursa
İşte dip işte kucak
Gelin gelin olmazsa
İşte ip işte nacak
(Çelik, 2005: 67; Akalin, 1972: 473)

3
Kızımın adı Güngör,
Hele düğün yap da gör
İşî gücü teslim et
Köşende otur gün gör
(Üçer vd. 2009: 102)

2.13.1.8.3. Gelinin Güzel Sözlü Olması

1
Balıkesir pek ırak
Yolları kurak kurak
Gelin senin sözlerin
Neden bu kadar kıyak
(Göksu, 1970: 115)

2
Balıkesir pek ırak
Yolları kurak kurak

Gelin senin sözlerin
Neden bu kadar kıyak kıyak
(Yağmurdereli, 1963: 52)

3
Gelin başında teller
Ne güzel ince beller
Atlıyı attan indirir
Sendeki tatlı diller
(Göksu, 1970: 187, Yurter, 1958: 123)

4
Geline bah geline
Gına yahmış eline
Datlı datlı gonuşur
Gurban olim diline
(Şehidoğlu, 1965: 52)

5
Gelinin sırma telleri
Kardan beyaz elleri
Yolcuyu yoldan çevirir
Yârimin tatlı dilleri (Göksu, 1970:
189)

2.13.1.8.4. Gelinin Diğer

Karakter Özellikleri

1
Bahçe çapa ister
İşçi para ister
Düşük çeneli gelin
Her gün sopa ister (Demir, 2013: 85)

2
Eli kınalı yârim
Başı belalı yârim
Pek mi gönlün büyüdü
Gelin olalı yârim
(Üçer vd. 2009: 288)

3
Elma attım geline

Aldı godu beline
Yemesini bilmedi
Verdi cahil eline
(Çelik, 2005:140; Üçer vd. 2009: 158)

4
Gürgen yaprak açmadan
Dibi serin olur mu
Sen bir cahil gızcağız
Senden gelin olur mu (Çelik, 2005:
510)

5
Hanım kız oynasın
Kahveler kaynasın
Hanım kızını alan uşak
Mali mülkü neylesin
(Demir, 2013: 188)

6
Mayıs ayı gelende
Derenin serinleri
Asker eyle miralay
Merekli gelinleri
(Akalin, 1972: 26; Çelik, 2005: 383)

7
Pınar başı toz olur
Deste deste kız olur
Her ne desen kıza de
Gelin hîlebâz olur (Akalin, 1972: 182)

2.13.1.9. Güveyinin Fiziksel Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler

2.13.1.9.1. Güveyinin Çirkin Olması

1
Bahçalarda bal kabak
Açılır tabak tabak
Beni beğenmeziken
Aldığın maytaba bak (Özalp, 2006:
91)

2

Gelin koca mı aldın
Hacı-hoca mı aldın
Gözün de görmedi mi
Onu gece mi aldın. (Akalın, 1972:
165; Özalp, 2006: 70)

3

Gelin kocamı aldın
Yoksa hocamı aldın
Hiç gözün görmedimi
Sen onu gecemi aldın (Yurter, 1958:
111)

13.1.9.2. Güveyinin Boyu

1

El ettim otur diye
Saati getir diye
Kız oturmuş ağlıyor
Nişanlım bodur diye
(Üçer vd. 2009: 167)

2

Kızın adı Aynâzik
Kollarında bilezik
Kız nişanlın pek kısa
Senin boyuna yazık (Akalın, 1972:
228)

2.13.1.9.3. Güveyinin Kel Olması

1

Ocak başında masa
Kaldırdım vurduğum taş
Ana benim suçum ne
Beni verdin kel-baş. (Akalın, 1972:
22)

2.13.1.9.4. Güveyinin Diğer Fiziki Özellikleri

1

Evvelden bir kız idim
Saç sırtıma aşağı
Nasıl verdiler beni
Habu dilik uşağa (Çelik, 2005: 251)

2.13.1.10. Güveyinin Karakter Özellikleri Üzerine Söylenen Mâniler

2.13.1.10.1. Güveyinin Karakterinin İyi Olması

1

Al çukanın hasini
Kim açar yuhasini
Bir ananın uç oğlu
Secdum aldum hasini
(Çelik, 2005: 52,165;
Karaibrahimoğlu, 1971: 10)

2

Gidenin nesini aldım
Başından fesini aldım
Bir ananın dört oğlu
İçinden hasını aldım (Demir, 2013:
173)

3

Görümcem baş belası
Kaynana kazan karası
Damadı sorarsan
Baklavanın ortası
(Demir, 2013: 181; Demir, 2013: 181)
(bk.Gelin- Görümce İlişkisi, Gelinin
Kayınvalidesine Söylediği Mâniler)

4

Sinop 'un kayıkları
Aşırır dalgaları
Gönlü zengin olana

Varır güzel kızları (Alptekin, 2013:

38)

Yazık ince beline (Demir, 2013: 168)

2.13.1.10.2. Güveyinin

Karakterinin Kötü Olması

1

Akar celur dereler

Akar celur omuza

O Ayşe'yi verdiler

Mamud cibi domuza (Çelik, 2005: 325)

2

Arpa ekdim uzana

Kamış gibi uzana

Anam babam kör olsun

Beni verdi hızana(cimri)

(Sakaoğlu, 1978: 8343)

3

Dere kenarı yonca

Sallanır yel vurunca

Baba ne verdin beni

Kadirim bilmez gence (Özalp, 2006: 73)

4

Elma attım geline

Gelin almaz eline

Yazık oldu şu kıza

Düştü sarhoş eline

(Akalin, 1972: 410; Oktürk, 1985: 286)

5

Elma verdim geline

Almıyor eline

Yazık olsun geline

Düşmüş sarhoş eline

(Yançev, 2002: 49)

6

Geline bak geline

Kına yakmış eline

Düşmüş serhoş eline

7

Geline bak geline

Kına yakmış eline

Gavur urusun oğlu

Lüver takmış beline (Eset, 1944: 91)

8

Geline bak geline

Kına yakmış eline

Gelinin ince beli

Düşmüş hoyrat eline

(Yağmurdereli, 1963: 101) (bk.

Gelinin Belinin İnce Olması)

9

Geline bak geline

Kına yakmış eline

Gelinin ince beli

Düşmüş hoyrat kuluna

(Çatıkkaş, 2001: 70; Yağmurdereli, 1963: 101)

10

Gırandan aşan gelin

Abanı kuşan gelin

Düşmüş cahil eline

Çabucak boşan gelin

(Demir, 2013: 172)

11

Karanfil ekdim taşa

Bitmedi kaldı kışa

Ne hayâsız yâr imiş

Çeyizim gitti boşa

(Akalin, 1972: 277; Oktürk, 1985: 384) (bk. Çeyiz)

2.13.1.11. Güveyinin Maddi

Durumu

1
Ak gelinlik giyecem
Muradımdır diyecem
Dâmadı zengin seçip
Mersedese binecem (Aytekin, 2003: 22)

2
Altının sarısıyam
Limonun yarısıyam
Değmeyin dolaşmayın
Ben ağa karısıyam (Kara, 1994: 25)

3
Araba gelir taşlıktan
Dizgini çıkmış başlıktan
Silifke'nin gençleri
Evlenemez açlıktan
(Alptekin, 2013: 40)

4
Elmanın dilimleri
Céminin kilimleri
Yörüüşünden bellidir
Zenginin gelinleri (Akman, 2003: 42)

5
Fındık yaprak açmadan
Altı serin olur mu
Böyle fukara yere
Adam gelin olur mu (Çelik, 2005:510)

6
Kalkın yalıya gidek
Beli şallıya gidek
Malsızın neyi olur
Gene mallıya gidek (Oktürk, 1985: 52)

7
Karaoğlan'ın boynu ala
Daldan dala kondurmaz
Hacı Kağan'ın gelini Zala

Çeşmeden su doldurmaz
(Demir, 2013: 222)

8
Karyolanın demiri
Allah verir emiri
Nerde olsa belli olur
Zenginlerin gelini (Çetin, 2011: 73)

9
Sergende leğen olsam
Dolapta kilim olsam
Ben bir bekâr kız olsam
Zengine gelin olsam (Uygur, 2002: 200)

10
Tepeden öküz bakar
Öküzün alını sakar
Fukaraya kız verme
Emânet altın takar (Akalin, 1972: 138)

2.13.1.12. Güveyinin Askerde

Olması

1
Ak gelin allı gelin
Her yanı pullu gelin
Neden yaşlı durursun
Kocan asker mi gelin (Göksu, 1970: 42)

2
Ak gelin allı gelin
Her yanı pullu gelin
Neden yolda durursun
Kocan asker mi gelin (Kara, 1994: 21)

3
Asker o dağlarda dağların mı var
Al yeşil çubuklu bağların mı var
Dolan da sılana gelsene asker
Arkanda gelin yâr ağların mı var
(Üçer vd. 2009: 46)

4
Ben gidemem gidemem
Yolun yarılarına
Allah sabırlar versin
Asker karılarına (Akalin, 1972: 19)

5
Cevizi budadılar
Kurbanlar adadılar
Salıverin askeri
Gelinler kocadılar. (Akalin, 1972: 315)

6
Çıka çıka gülgene
Çıktım yarilarına
Mevlam sabirluk versin
Asker karilarına (Çelik, 2005: 278)

7
Çıktım çamın budağına
İndim yarılarına
Allah sabırlar versin
Asker karılarına (Demir, 2013: 116)

8
Dam üstünde damımız
Yüksektir eyvanımız
Kocamız asker oldu
Kurtulsun vatanımız (Oktürk, 1985: 53)

9
Kaleden indirdiler
Kırata bindirdiler
Üç günlük güveyiken
Yemen'e gönderdiler
(Göksu, 1970: 224)

10
Örük dallarıñ eyri
Seyri gözlerim seyri
Oğlanla esger olmuş
Gelinlerin boynu eyri
(Akman, 2003: 79)

11
Tren geliyor tren
Tekerlekleri vişneden
Seferberlik değil mi
Gelinleri kişneden (Demir, 2013: 351)

12
Urus'un gemileri
Hem ileri hem geri
Urus gözün kör olsun
Ağlattım gelinler (Çelik, 2005: 169)

13
Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Kaderimde yok imiş
Oldum asker karısı
(Üçer vd. 2009: 193)

2.13.1.13. Güveyinin Gurbette Olması

1
A erede erede
Gök döşek var derede
On iki ayda bir bayram
Hani kocan nerede (Yançev, 2002: 37)

2
Al dağlar yeşil dağlar
Gurbette eşim ağlar
Gurbette eşi olan
Yüreğine taş bağlar (Üçer vd. 2009: 350)

2.13.1.14. Güveyinin Geline Söylediği Mâniler

1
Al aldım kara giyin
Kız gelin sen nerdeydin
Bulamadım ben seni
Bilmem hangi eldeydin
(Eset, 1944: 50)

2
Ey gelin şirret gelin
Bin köye ibret gelin
Seni aldım alalı
Görmedim avrat gelin
(Demir, 2013: 162)

3
Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelin kurban olayım
Seni bana verene
(Yağmurdereli, 1963: 101; Demir,
2013: 168)

4
Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelin gurban olayım
Saçının bir teline (Demir, 2013:168)

5
Kimsede yok merhamet
Ana has baba üvey
Dün gece bir düş gördüm
Sen gelinsin ben güvey
(Oktürk, 1985: 353)

2.13.1.15. Gelinin Güveyiye Söylediği Mâniler

1
Ağ yağlık mavi yağlık
Yârim eline sağlık
Otuz gün oruç tuttuk
Hani bana bayramlık
(Üçer vd. 2009: 242)

2
Al yağlık sarı yağlık
Yârim eline sağlık
Orucu bile duttuk
Hani ya bayramcalık
(Üçer vd. 2009: 242)

2.13.1.16. Gelin-Güveyi Karşılıklı Söylenen Mâniler

1
Kadın:
Ağ yağlık mavi yağlık
Yârim eline sağlık
Otuz gün oruç tuttuk
Hani bana bayramlık (Üçer vd. 2009:
454-455)

Kocası:
Gel otur taş üstüne
Her sözün baş üstüne
Bu bayramda olmadı
Kurbanda baş üstüne (Üçer vd. 2009:
454-455)

2.13.1.17. Sevenlerin Kavuşamaması

1
Ak koyun melemesin
Mor menekşe yemesin
Sevdiğini almayan
Ben evlendim demesin
(Oktürk, 1985: 158, 175; Akalın,
1972: 349)

2
Al ata binemedim
Devranım süremedim
Yârimi eller kaptı
Ben gelin olamadım
(Aytekin, 2003: 12)

3
Ay yârim senin annen
Çeksin çeksin elmesin
Daha gelin etmeğe
Allah nasip etmesin (Çelik, 2005: 465)

4
Bacada yatan oğlan
Gömleği keten oğlan

Nişanlısını el almış
Kaygısız yatan oğlan (Demir, 2013:
83)

5
Bacada yatan oğlan
Köyneği keten oğlan
Yarımı eller almış
Kayguya batan oğlan
(Üçer vd. 2009: 472)

6
Bıçağa verdim hızı,
Karpuz kestim kırmızı;
Gelin olmuş, işittim
Ben o vefasız kızı
(Karaibrahinoğlu, 1971: 42)

7
Bir at bindim yaşı yok
Bir çay geçtim taşı yok
Sevgilim gelin olmuş
Yanında kardeşi yok
(Akalin, 1972: 351; Oktürk, 1985:
200; Şehidoğlu, 1965: 29)

8
Cami bize pek yakın
Açın içine bakın
Sevdiğim gelin olmuş
Benim çareme bakın
(Göksu, 1970: 121)

9
Çertmeliyin özü var
Tepesinde gözü var
Gelin olmuş gidiyor
Daha bende gözü var (Çetin, 2011: 74)

10
Çoban nasıl takıyor
Koyunların çanını
Alamadım yârimi
Oldum yürek yangını
(Akalin, 1972: 16)

11
Çorap ince şiş ince
Bekle kebab pişince
Kesme yârim ümidi
Ben gelin olmayınca
(Akalin, 1972: 222)

12
Dağlarda pelin olur
Sen seven elin olur
Bekâr oğlan gözüyle
Çuvaldız gelin olur (Aytekin, 2003:
66)

13
Daireyi çala çala
Kondum bir ince dala
Sandım dal kırılacak
Yâri eller alacak (Yançev, 2002: 2)

14
Dere sazlısın yârim
Kara gözlüsün yârim
Alacam dedim alamadım
Kara gözlüsün yârim (Yançev, 2002:
7)

15
Dünyâ değirmen döner
İnsan ışıktır söner
Sevdim alamadın mı
Yanar yüreğin yanar
(Akalin, 1972: 350)

16
Evimin önü bükler
Bükte keklikler öter
Yârim gelin mi oldu
Yolunu sağdıç bekler. (Akalin, 1972:
396)

17
Evinizde perde yok
Ben buna şaşıyorum

Sevdiğini almayan
Demesin yaşıyorum
(Ayva, 2006: 164)

18
Evleri çukur m'ola
Culfalık dokur m'ola
Yârim düğün ediyor
Beni de okur m'ola
(Üçer vd. 2005: 23, 115)

19
Evlerinin önü kavak
Kavaktan dökülür ufak
Uyan Celal gidiyorum
Elim kına yüzüm duvak
(Demir, 2013: 160)

20
Gelin olmağa geldim
Senin olmağa geldim
Eğer benim olmazsan
Kendimi vurmağa geldim
(Göksu, 1970: 190; Yurter, 1958: 90)

21
Gürgene bak gürgene
Dallı budaklı gene
Sevdiğim gelin olmuş
Telli duvaklı gene
(Demir, 2013: 185; Çelik, 2005: 139)

22
Havalar serin oldu
Sevdiğim gelin oldu
Evvel çimdiğim göller
Boy vermez derin oldu
(Demir, 2013: 190; Oktürk, 1985: 327;
Karaibrahinoğlu, 1971: 113)

23
Karşıda meşelerde
Gülyağı şişelerde
Herkes almış yârini

Ben kaldım köşelerde
(Çatıkkaş, 2001: 67)

24
Kemer dağı karlandı
Sevdiğim nişanlandı
Aldum kara haberi
Yüreğüm parçalandı (Çelik, 2005:
155)

25
Koyunlar melemesin
Aç olmayan yemesin
Sevdiğine varmayan
«Ben evlendim» demesin
(Oktürk, 1985: 390)

26
Mor koyun melemesin
Bağda gülü yemesin
Sevdiğini alamayan
Ben evlendim demesin
(Tatar, 2014: 57)

27
Ört ki yazman oyalı
Gül kurusu, gül alı
Yuva tutmaz kuş oldum
Evlendiğin duyalı (Oktürk, 1985: 419)

28
Sevgilimin annesi
Gelin edemem deyi
Yarıma sorayırım
Senden geçemem deyi
(Çelik, 2005: 393)

29
Sıra sıra sokular
Birbirini kokular
Yârim gelin gidiyor
Kına yakın fakılar (Demir, 2013: 328)

30
Sini sini bakırlar

Kızlar halı dokurlar
Yârim gelin oluyor
Bana oku okurlar (Aytekin, 2003: 148)

31
Suyun altında testi
Kıble kırandan esti
Daha gelin olmadan
Yar umudunu kesti (Çelik, 2005: 171)

32
Şu derenin aluca
Kınalı parmak ucu
Sevdiğin gelin olmuş
Ben olayım sağducu (Demir, 2013: 340)

33
Şu derenin alucu
Kınalı parmak ucu
Yârim gelin oluyor
Ben olaydım sağdııcı
(Yağmurdereli, 1963:171)

34
Tabak içinde lüle
Bayıldım güle güle
İşittim yâr evlenmiş
Otursun güle güle (Oktürk, 1985: 475)

35
Vur destiye gümlesin
Âşık olan dinlesin
Sevdiğini almayan
Hiç evlendim demesin (Peker, 1999: 29)

36
Yandım ben birisine
Kızların sürüsüne
Yârim gelin oluyor
Can verem dürüsüne
(Aytekin, 2003: 192)

37
Yeşil ipek bükerim
Yâra gömlek dikerim
İşittim yâr evlendi
Oturur da sökerim (Oktürk, 1985: 498)

38
Ziya niye ağladın
Garip sevdacüğünü
Giydirdiler sevdama
Beyaz duvacüğünü (Çelik, 205: 511)

2.13.2. Gelin-Çocuk İlişkisi

2.13.2.1. Gelinin Çocuksuz

Olması

1
Aş pişti çörek ister
Gelin ağlar bebek ister
Benim bir isteğim var
Tatlı canım göbek ister (Yurter, 1958: 121)

2.13.2.2. Gelinin Gebe Olması

1
İğne soktum söğüde
Bahriye'm gelmez öğüde
Altın beşik yaptırdım
Karnındaki bebeğe (Elçin, 1994: 112)

2
İstanbul'da dibek var
Dibekte bir göbek var
Çok sallanma ak gelin
Ak göbekte bebek var (Üçer vd. 2009: 362)

3
Marulun göbeği var
Gelinin bebeği var
Bir hain yâre düştüm
Kaskatı yüreği var (Yağmurdereli, 1963: 146; Göksu, 1970: 262)

4
Pancar ekdim tepeye
Kızlar gelsin çapaya
Beşibirlik yaptırdım
Karnındaki sıpaya (Üçer vd. 2009:
141)

2.13.2.3. Gelinin Bebeğinin

Cinsiyeti

1
Ay değer alçaklara
Gün değer saçaklara
Karım oğlan doğurmuş
Sıgıyıyor kucaklara (Akalin, 1973:
215)

2
Ay doğar alçaklara
Gün doğar saçaklara
Karım oğlan doğurmuş
Sıgıyıyor kucaklara (Göksu, 1970: 46)

3
Elde desti suya gider
Doldu diye eve gider
Bu ne hikmet-i lâhidir
Gelin gelen güvey gider
(Yurter, 1958: 135)

4
Gelinim hoş geldin
Yeğenime eş geldin
Elin hamur yoğura
Karnın oğlan doğura
(Üçer vd. 2009: 135)

5
Keklik gider iz olur
Kız potinin toz olur
Çok sallanma yürürken
Karnındaki kız olur (Akalin, 1972: 96)

6
Öte mahalle yoğurdu,

Yimeden karnını doyurdu,
Arkadaşım üç ayda kız,
Altı ayda oğlan doğurdu
(Akman, 2003: 95)

7
Taze höllük eledim
Kuzucuğum beledim
Hıdırellez gecesi
İkiz oğlan diledim (Aytekin, 2003:
166)

2.13.3. Gelin-Kayınvalide

İlişkisi

2.13.3.1. Gelinin

Kayınvalidesine Söylediği Mâniler

1
Ak gazık gara gazık
Gayınnam ölmüş yazık,
Öldüğüne yanmeyom
Giden kefini yazık (Elçin, 1994: 20)

2
Ak karpuz kara karpuz
Kaynanalar çok arsız
Arsız olursa olsun
Oğlu durmuyor yârsız (Özalp, 2006:
82)

3
Ak tavuk almadın mı
Kümeşe salmadın mı
Ah cadı kaynana ah
Sen gelin olmadın mı
(Özalp, 2006: 82)

4
Ak tavuk almadın mı
Kümeşe salmadın mı
Ah vah cadı kaynana
Sen hiç gelin olmadın mı
(Demir, 2013: 46)

- 5
Ali'nin babası var
Sırtında abası var
İkisi iyi amma
Ne kötü anası var (Oktürk, 1985: 53)
- 6
Allah düşirmiyessin
Övey ana eline
Ekseri kaynanalar
Zid oliyi geline (Çelik, 2005: 308)
- 7
Allılar diyeceğim
Al basma giyeceğim
Oğlanın anasına
Kaynana diyeceğim (Aytekin, 2003: 27)
- 8
Altın yüzük filizi
Kim bilir kalbimizi
Kaynanamın dilleri
Ayırdı ikimizi
(Göksu, 1970: 81; Yağmurdereli, 1963: 30)
- 9
Altmış altıda çıktı
Mini etekler mini
Çeke çeke bunaldım
Kaynana sitemini (Çelik, 2005: 369)
- 10
Altmış-iki'de çıktı
Mini eteğim mini
Ufaksın çekemezsin
Kaynana sitemini. (Akalin, 1972: 373)
- 11
Aman aman kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun yemiş getirdi
Sensiz yedik kaynana (Demir, 2013: 58)
- 12
Atım var katırım var
Elimde satırım var
Kaynanamı kesecektim
Oğlunun hatırı var
(Üçer vd. 2009: 359)
- 13
Ay doğar açık açık
Sofralar dolu kaşık
Halt etmesin kaynanam
Ogli bana kör aşık (Elçin, 1994: 39)
- 14
Ay ışığı ışıktır
Sofra dolu kaşıktır
Anası ne derse desin
Oğlu bana âşıktır (Oktürk, 1985: 53)
- 15
Ay ışığı ışıktır
Terkim dolu kaşıktır
Çok söyleme kaynana
Oğlun bana âşıktır (Demir, 2013: 78)
- 16
Ay ışıktır ışıktır
Sofram dolu kaşıktır
Çatla patla kaynana
Oğlun bana âşıktır
(Yağmurdereli, 1963: 41)
- 17
Ay odama vuruyor
Kaynanam kuduruyor
Uğursuz ayağı var
Bastığı yer kuruyor (Oktürk, 1985: 188)
- 18
Ay oğlan adın Mehmet
Canım sana emanet
Sana varırdım ama

Anan fazla hıyanet (Akalm, 1972: 319)

19

Ayağım yalın idi
Dikeni kalın idi
Düştüm gurbet ellere
Kaynanam zalım idi
(Üçer vd. 2009: 203)

20

Ayakkabı giyerim
Üstü beyaz olursa
Kaynanamı severim
Oğlu güzel olursa
(Özalp, 2006: 79; Üçer vd. 2009: 137)

21

Ayakkabı giyerim
Yüksek topuk olursa
Severim gaynanamı
Oğlu güzel olursa (Çelik, 2005: 287)

22

Bahçada mısır gayınna
O gızın gısır ganyınna
Oğlun seni seviyor
Taşları ısır ganyınna (Çelik, 2005: 67)

23

Bahçede hasırım var
İçinde mısırim var
Gelsin baksın kaynanam
Neremde kusurum var
(Demir, 2013: 86)

24

Bahçeden aldım lahana
Kıydım koydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Senin gibi kaynana (Çelik, 2005: 96)

25

Bahçelerde kayısı
Yere düştü yarısı

Kaynanan öldü dediler
Görümüme darısı
(Üçer vd. 2009: 192) (bk. Gelin-
Görümce İlişkisi)

26

Bahçelerde lahana
Yaprağı döndü yana
Aca dünyada var mı
Böyle zalim kaynana (Çelik, 2005: 125)

27

Bahçelerde lahana
Yaprağı döndü yana
Hiç cihana gelmiş mi
Böyle zalim gaynana (Çelik, 2005: 96)

28

Bahçesinde lahana
Yaprağı döktü yana
Ben nasıl diyeceğim
Bu karıya kaynana (Çelik, 2005: 125)

29

Bahçeye gelmedin mi
Gül verdi almadın mı
Ne darıldın kaynana
Sen cahil olmadın mı
(Yurter, 1958: 59; Göksu, 1970: 100)

30

Ben bir biberim
Yuvarlanıp giderim
Çok söyleme kaynana
Oğlunu alır giderim (Özalp, 2006: 83)

31

Ben bir dolma binerim
Yuvarlanır giderim
Gıdıklama kaynana
Oğlunu alır giderim
(Alptekin, 2013: 49)

32
Ben bir karabiberim
Yuvarlanıp giderim
Çok konuşma kaynanam
Oğlunu alır giderim (Elçin, 1994: 51)

33
Ben bir karabiberim
Yuvarlanır giderim
Çok söyleme kaynana
Oğlunu alır giderim (Demir, 2013: 94)

34
Ben bir ovalı dilberim
Yuvarlanıp giderim
Çok konuşma kaynana
Oğlunu alır giderim (Demir, 2013: 94)

35
Bileziğin burgusu
Saçlarımın örgüsü
Kaynana dedikleri
Dış kapının sürgüsü (Aytekin, 2003: 45)

36
Bir mektup geldi bana
Benim yarım eliyor
Ya bakın arkadaşlar
Kaynana da geliyor (Çelik, 2005: 500)

37
Bir o yana bir bu yana
Kol kol seğmenler dolana
Gözlerin aydın kaynana
Şen ola düğün şen ola (Özalp, 2006: 79)

38
Bisikletim aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlan pek güzel ama
Annesi olmamalı (Demir, 2013: 100)

39
Çardağa serdim kilimi
Kaynana dutsun dilini
Madem dutmaycaymış
Nöçün almış gelini (Akman, 2003: 31)

40
Çarşı biber kaynana
Ne bu haber kaynana
Oğlun beni boşamaz
Çatla geber kaynana
(Akalin, 1972: 469)

41
Çarşıda et kaynana
Başında bit kaynana
Biz oğlunla yan yana
Dışarı git kaynana
(Özalp, 2006: 81; Akalin, 1972: 469; Demir, 2013: 112)

42
Çarşıda havuç kaynana
Oğlun çavuş kaynana
Oğlun çerez getirdi
Ahıra savuş kaynana
(Demir, 2013: 112)

43
Çarşıda havuç kaynana
Oğlun çavuş kaynana
Oğlun eve gelince
Ahıra savuş kaynana
(Demir, 2013: 112)

44
Çarşıda hedik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun çerez getirmiş
Sensiz yedik kaynana
(Demir, 2013: 112)

45
Çarşıda nohut kaynana
Oğlunu unut kaynana

Aldığı ilk maaştan
Kefenin dokut kaynana
(Demir, 2013: 112)

46
Çarşıdan aldım lahana
Kıydım koydum dolaba
Oğlun kebab getirdi
Sensiz yedik kaynana
(Demir, 2013: 112)

47
Çarşıdan aldım lahana
Kıydım koydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Böyle cadı kaynana (Özalp, 2006: 82)

48
Çarşıdan aldım nane
Dilim koydum şahane
Hiç ömrümde görmedim
Böyle cadı kaynana (Demir, 2013: 112)

49
Çayırdı çocuğum var
İçinde böceğim var
Çatla patla kaynana
Yine de çocuğum var
(Demir, 2013: 115)

50
Çayırdı ot yolarım
Parmağıma dolarım
Çok söyleme kaynana
Saçlarını yolarım (Demir, 2013: 115)

51
Çeke çeke hizarı
Geldi hizarin zarı
Irak köylerde kalsın
Gaynanının mezarı
(Çelik, 2005: 97, 166)

52
Dağa serdim kilimi
Kes kaynana dilini
Şimdik oğlun gelirse
Kırar kambur belini (Demir, 2013: 120)

53
Dağda meşe yanması
Fenadır kaynanası
Fena olursa olsun
Oğlu altın damlası (Demir, 2013: 122)

54
Dağlardan maral geldi
Koymaya haral geldi
Çok konuşma kaynana
İçime daral geldi (Aytekin, 2003: 64)

55
Dalda kuş olmadun mi
Dallara konmadun mi
Kör olası kaynana
Sen gelin olmadun mi
(Çelik, 2005: 160)

56
Dama serdim kilimi
Tut kaynana dilini
Oğlun eve gelince
Kırar kambur belini (Demir, 2013: 128)

57
Dama serdim kilimi
Tut kaynana dilini
Şimdi oğlun gelirse
Kırar kambur belini
(Demir, 2013: 128; Alptekin, 2013: 49)

58
Dikildi de söyleyi
Gelin kaynanasına
Kurban edeyim seni

Gelinlerin hasına (Çelik, 2005: 275)

59

Dip odanın kilimi
Dut kaynana dilini
Dutmaz isen dilini
Neye aldın gelini (Elçin, 1994: 81)

60

Dolu yağıp dolmuyor
Kaynanasız olmuyor
Kaynananın dilini
Burgulasan durmuyor
(Üçer vd. 2009: 402)

61

Dumanlı derelere
Düştüm derin göllere
Allah nasip etmesun
Gaynanalı yerlere (Çelik, 2005: 97)

62

Dumanlı derelere
Yayılı merelere
Allah'ım düşürmesin
Gaynanalı yerlere (Çelik, 2005: 143)

63

Durana bak durana
Ne geldin sen bu yana
Olmakmış kısmetimiz
Gelin ile kaynana. (Yurter, 1958: 11)

64

Duvara çaktım kazık
Kaynanam öldü yazık
Öldüğüne ağlamam
Bir top kefeneye yazık (Demir, 2013: 142)

65

Duvara çaktım kazık
Kaynanam ölmüş yazık
Kaynanama acımam
Bir top kefeneye yazık

(Alptekin, 2013: 50)

66

Duvara çıktım kazık
Kaynanam ölmüş yazık
Öldüğüne gam değil
Bir top kefeneye yazık (Demir, 2013: 142)

67

Duvarıda elek mi olur
El kızını melek mi olur
Kör olası kaynana
Komşuda hanek mi olur
(Demir, 2013: 143)

68

Eğma fiduk dalini
İncecuktur incecuk
Ya bakın gaynanaya
Gelininden gencecuk (Çelik, 2005: 407)

69

Ellerin babasını
Kendine baba eder
Eğer kaynana varsa
O bela ona yeter (Çelik, 2005: 494)

70

Entarisi Manisa
Bu yiğit benim olsa
Bu yiğitin annesi
Bana kaynana olsa (Oktürk, 1985: 53)

71

Gayınna gazan garı
Arayı bozan garı
Oğlan asker olunca
Mektuplar yazan garı (Çelik, 2005: 67)

72

Gayınnam dibek gibi
Gayınnatam köpek gibi

Oğlanını sorarsan
Ebirşim ipek gibi
(Akman, 2003: 54) (bk. Gelin-
Kayımbaba İlişkişi)

73
Gayınnam gazan garı
Arayı bozan garı
Oğlu askere gidince
Mektubu yazan garı(Akman, 2003: 54)

74
Gayınnayı netmeli
Gazanda gaynatmalı
Of yanıyorum dedikçe
Altını parlatmalı (Akman, 2003: 54)

75
Gayınnayı netmeli
Merdivenden itmeli
Paldır küldür giderken
Seyirine bakmalı (Akman, 2003: 54)

76
Gaynana gara gazan
Gazanda gayniyacak
Hovli gaynasın diye
Oğunlar atılacak (Çelik, 2005: 399)

77
Gaynananın eyisi
Derin olsun gıyisi
Dokuz takta altına
Goyulsun munzurisi (Çelik, 2005: 97)

78
Gaynananın eyisi
Derin olur gıyisi
Tabutun arasından
Görünür munzurisi (Çelik, 2005: 169)

79
Gaynananun iyisi
Derin olur gıyusi
Dokuz takta altına

Goyulsun munzurisi (Çelik, 2005: 16)

80
Gel gidelum gidelum
Yaylanın yaylasına
Otururken buyurur
Gelin kaynanasına (Çelik, 2005: 275)

81
Gelinler kaymakam
Kızlarsa müdür
Çok söyleme kaynana
Adetim budur
(Üçer vd. 2009: 43, 406)

82
Gittim aldım lahana
Kıydım koydum sahana
Hiç emrumde görmedim
Senin gibi kaynana (Çelik, 2005: 125)

83
Görümcem baş belası
Kaynana kazan karası
Damadı sorarsan
Baklavanın ortası
(Demir, 2013: 181; Demir, 2013: 181)
(bk. Gelin- Görümce İlişkişi,
Güveyinin Karakterinin İyi Olması)

84
Has ipeğın dürgüsü
Sevdâ Allâh vergisi
Kaynana neyim olur
Dış kapının sürgüsü (Aytekin, 2003:
93)

85
Her şeyi yaparsın kaynana
İki beşli takarsın kaynana
Daha kırkım çıkmadan
Başıma kakarsın kaynana
(Akman, 2003: 63)

86
Hey kaynana kaynana
Hani nerde gaygana
Sarı inek titremez
Damadını kim ana (Sakman, 2000: 28)

87
Hindimin içi gülgez
Bu eve düşen gülmez
Kör olacak kaynanam
Gelin kadri bilmez (Kara, 1994: 86)

88
Hokurdama kaynana
Sokurdama kaynana
Oğlun beni seviyor
Takırdama kaynana (Aytekin, 2003: 93)

89
İrafa elek koydum
İçine kepek koydum
Kaynanamın adını
Yal yemez köpek koydum
(Üçer vd. 2009:304)

90
İki çeşme yan yana
Su içtim kana kana
Ben istemem kaynana
Görümceler bir yana
(Oktürk, 1985: 343)

91
İki çeşme yan yana
Su içtim kana kana
Seni doğuran ana
Olsun bana kaynana
(Oktürk, 1985: 345)

92
İki kayın yan yana
Ben istemem kaynana
Kaynanası olanlar
Sevemez kana kana

(Üçer vd. 2009: 122)

93
İn dereye dereye
Derelerin nânesi
Beğenmezse almassın
Sevdiğimin anası (Akalın, 1972: 37)

94
İp boyadım sağlerim
Ben gönlümü eğlerim
Kaynana benim neyim
Gelir gider söylerim
(Aytekin, 2003: 100)

95
İrafa fincan koydum
İçine mercan koydum
Kaynanamın adını
Kuyruklu sıçan koydum
(Elçin, 1994: 114; Demir, 2013: 204;
Çelik, 2005: 431; Üçer vd. 2009: 304)

96
Kalenin altı toprak
Altına zembil tutak
Kaynanalar ölürse
Kırk gün oruç tutak (Demir, 2013: 211)

97
Kapıdaki fişekler
Yüklükteki döşekler
Kaynanamdan ileri
Ahırdaki eşekler (Demir, 2013: 211)

98
Kapılar dayanıyor
Karyolam boyanıyor
Çok söyleme kaynana
Efendim uyanıyor (Özalp, 2006: 84)

99
Kara tavuk olmadın mı?
Dallara konmadın mı?

Şebek yüzlü kaynanam
Sen gelin olmadın mı
(Demir, 2013: 221; Alptekin, 2013:
75)

100
Kara tavuk olmadın mı
Tüneğine konmadın mı
Çirkin yüzlü kaynana
Sen de gelin olmadın mı
(Demir, 2013: 221)

101
Karaağacın doruğu
Dibindedir koruğu
Çok söyleme kaynanam
Şimdi yersin yumruğu
(Yağmurdereli, 1963: 127)

102
Karpuz kestim yarıldı
Kaynana bana darıldı
Darılırsa darılısın
Oğlu bana sarıldı (Yurter, 1958: 54)

103
Karşıda hedik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun neler getirdi
Sensiz yedik kaynana
(Demir, 2013: 226)

104
Kaynana çatlayasın
Dereye atlayasın
Oğlun bağa sarıldı
Acıdan patlayasın (Çelik, 2005: 203)

105
Kaynana evde durmaz
İşe elini vurmaz
Bir köşede oturur
Çenesi hiç durmaz (Özalp, 2006: 82)

106
Kaynana gerilesin
Hazana serilesin
Bu yılki zerzevattan
Bi tane yemeyesin (Çelik, 2005: 202)

107
Kaynana kara kazuk
Yazuk geline yazuk
Kaynananın gözüne
Sok bi çatallı kazuk (Çelik, 2005: 410)

108
Kaynana kara mestli
Beni oğluna kesti
Kesti ise ko kessin
Akşam bağına bastı (Peker, 1999: 28)

109
Kaynana kötü gari
Dilini soksun ari
Herşeye gulak asar
Böyle kitapsız gari (Çelik, 2005: 165)

110
Kaynana mavuş kaynana
Oğlun çavuş kaynana
Oğlun eve gelende
Ahıra savuş kaynana
(Üçer vd. 2009: 124)

111
Kaynanalar hep yalandır
Tek sözleri yalandır
Çatla patla kaynana
Oğlun bana dolandır (Demir, 2013:
241)

112
Kaynanalar karası
Görümceler belası
Damat beyi sorarsan
Baklavanın ortası (Demir, 2013: 241)

113
Kaynanalar yılandır
Her sözü yalandır
Ak gelinler mor çiçek
Her sözleri gerçek (Demir, 2013: 241)

114
Kaynanaların hası
Aynı gelin anası
Kötüsü kaynananın
Aynı gavur anası (Çelik, 2005:169)

115
Kaynanam ağır hatun
Toplasan yere basmaz
Kaynanalar çok söyler
Gelinler kulak asmaz (Çelik, 2005: 515)

116
Kaynanam azılıdır
Yüreğim sızılıdır
Silemem bu yazıyı
Alımda yazılıdır (Aytekin, 2003: 116)

117
Kaynanam dedi bana
Ekmek getir fırından
Bıktım kaynanam bıktım
Şu senin dırdırından (Çelik, 2005: 443)

118
Kaynanam esti mesti
Beni oğluna kesti
Kesti de neler etti
Sarıldı bağrına bastı (Özalp, 2006: 84)

119
Kaynanam kara akrep
Ağusun akıtır hep
Güvencim yüce Allah
Onu eylesin türap (Aytekin, 2003: 116)

120
Kaynanam kara diken
Yaktı beni gül iken
Konuştukça oluyor
Tüylerim diken diken
(Aytekin, 2003: 125)

121
Kaynanam kara harar
Damda başını tarar
Ölürse kefeni zarar
Ölmezse yaprak sarar
(Demir, 2013: 241)

122
Kaynanam kara mesli
Beni oğluna kesti
Kesti de ne öğrendi
Akşam bağrına bastı
(Üçer vd. 2009: 43, 196)

123
Kaynanam kara mesli
Beni oğluna kesti
Kesti kesti neyledi
Yine bağrına bastı (Kara, 1994: 108)

124
Kaynanam kara mesti
Beni oğluna kesti
Kestiyse ne yaptı
Akşam bağrına bastı (Demir, 2013: 241)

125
Kaynanam kara tarak
O da başıma batar
Kaynatam kıllı köpek
O da çöplükte yatar
(Demir, 2013: 242) (bk. Gelin-
Kayınbaba İlişkisi)

126

- Kaynanam kara tazı
Ürer bazı bazı
ÜRme vaktin geldi
Ürsene koca cazı (Demir, 2013: 242)
- 127
Kaynanam kara tazı
Ürüyor bazı bazı
Bırakın da ürüsün
Oğlu benden ırız (Aytekin, 2003: 119)
- 128
Kaynanam kara tazı
Ürüyor bâzı bâzı
Ürüdüğün aramam
Isırır bâzı bâzı
(Akalm, 1972: 377; Özalp, 2006: 80)
- 129
Kaynanam kara tazı
Ürüyor bazı bazı
Ürüdüğünü aramam
Kapıyor gâvur cazı (Demir, 2013: 242)
- 130
Kaynanam kara tazı
Ürüyor bazı bazı
Ürüp ürüp ne edecek
Oğlu benden razı (Demir, 2013: 242)
- 131
Kaynanam kara testi
Oğluna beni kesti
Kestiyse de ne gördü
Aldı bağrına bastı (Aytekin, 2003: 118)
- 132
Kaynanam kara zağar
Hoşt desem beni boğar
Boğduğunu aramam
Eli başıma yığar (Demir, 2013: 242)
- 133
Kaynanam kazan karası
Görümüm helva tavası
İkisini Allah ala
Oğlu bana kalası
(Üçer vd. 2009: 44)
- 134
Kaynanam kazan karası
Kaynanam Allah belası
Kaynanam Allah alası
Oğlu da bana kalası. (Özalp, 2006: 83)
- 135
Kaynanam koca karı
Sarardı benzi sarı
Kaynanamın dilini
Soksun bir kovan arı
(Alptekin, 2013: 50)
- 136
Kaynanam olmasaydı
Oğlan doğurmasaydı
Eğer geçimi yoksa
El kızı almasaydı
(Üçer vd. 2009: 175)
- 137
Kaynanamın sesine
Vara idim yasına
Yâr secdeye eğilmiş
Duraydım arkasına
(Aytekin, 2003: 118)
- 138
Kaynanamın elini
Arı soksun dilini
Yedi sene ısırısın da
Doğrultmasın belini (Özalp, 2006: 84)
- 139
Kaynanamın gezeni
Geline kusur yazanı

Deli gönlüm diyor ki
Çal başına kazanı (Demir, 2013: 242)

140
Kaynananın gezeni
Okuyanı yazanı
Şeytan bana diyor ki
Çal başına kazanı (Aytekin, 2003:
118)

141
Kaynananın hırkası
İğne tutmaz yakası
Uslu dur kaynana
Yersin gelin sopası (Demir, 2013:
242)

142
Kaynananın iyisi
Derin olur kuyusu
Eşin eşin kapatın
Hiç çıkmasın kokusu
(Demir, 2013: 242)

143
Kaynananın iyisi
Derin olsun kuyusu
Kapının arkasından
Görünsün manzarası
(Oktürk, 1985: 370)

144
Kaynananın iyisi
Derin olur kuyusu
Oraktan da eğridur
Sözlerinin doğrusu (Çelik, 2005: 512)

145
Kaynanayı ne etmeli
Kaynar kazana atmalı
Yandım gelin dedikçe
Altına odun atmalı (Demir, 2013: 242)

146
Kaynanayı netmeli

Kaynar kazana atmalı
Yandım yandım dedikçe
Altına odun atmalı (Özalp, 2006: 80)

147
Kaynanayı netmeli
Merdivenden itmeli
Paldır küldür inerken
Seyrine de gitmeli
(Özalp, 2006: 81)

148
Kız senindir doru at
Bedavadan saltanat
Kul Hüvallahü Ahat
Kaynanasız ev rahat
(Aytekin, 2003: 113)

149
Köprüünün altı kazık
Kaynanam ölmüş yazık
Kaynanama acımam
Bir top kefene yazık (Demir, 2013:
254)

150
Kulhüvallahü-ahad
Kaynanayı kaldır at
Kaynanasız gelinler
Aman bacım ne rahat
(Akalin, 1972: 218; Özalp, 2006: 81)

151
Külhüvallahü ahat
Gaynanayı kaldır at
Kaynanasız gelinler
Aman bacım ne rahat
(Demir, 2013: 257)

152
Leğeni düz kaynana
Sütünü süz kaynana
Oğlun eve gelince
Yarana tuz koy kaynana
(Demir, 2013: 260)

153
Mâniye maraz derler
Güzele kiraz derler
Senin gibi kaynanaya
Küllükteki horoz derler
(Özalp, 2006: 81)

154
Merdivandan enelim
Gol gola girelim
Gaynana nereye deyince
Tay boşanmış deyelin
(Akman, 2003: 74)

155
Mini mini şekerim
Üstüne bal dökerim
Kaynanamın kahrımı
Oğlu için çekerim (Çetin, 2011: 78)

156
Ocak başı duz daşı
Ben yimen bulgur aşısı
Teneşürde yıkansın
Gayınnamın gır başı (Akman, 2003: 77)

157
Ocak başı yarıldı
Kaynanam bana darıldı
Darılırsa darılsın
Oğlu bana sarıldı
(Demir, 2013: 297; Üçer vd. 2009: 173)

158
Ocak başında gutu
İçinde çöre otu
Oğlanı altun topu
Gayınnası şıçan boku
(Akman, 2003: 77)

159
Ocakbaşı yarıldı

Kaynanam darıldı
Darılırsa darılsın
Oğlu bana sarıldı
(Yağmurdereli, 1963: 153)

160
Odanun kilimiyim
Baklava dilimiyim
Biricik kaynanamın
İkinci geliniyim (Çelik, 2005: 188)

161
Oy kaynana kaynana
Hep yalanlar söylema
Biliyor seni herkes
Bir deyip bin oynama
(Çelik, 2005: 258)

162
Oy ne etmeli ne etmeli
Kaynanayı kazana itmeli
Yandım gelin dedikçe
Altına odun itmeli (Demir, 2013: 306)

163
Oy şingala şingala
Saçın düşün mangala
Yanağın ütülensin
Domuz yüzlü kaynana (Özalp, 2006: 80)

164
Pembedir elbisesi
Karşudan gelir sesi
Ben nasıl yiyemedim
Kaynana muhlaması (Çelik, 2005: 170)

165
Pencereden atsana
İn aşağı tutsan
Sen benim gaynanamsın
Ağzımı kapatsana (Çelik, 2005: 126)

- 166
Pire pirenin anası
Tahta biti kaynanası
Sivrisinek görümcesi
Yandı pilav tenceresi
(Demir, 2013: 315)
- 167
Portakalın dilimi
Tut kaynana dilini
Şimdi oğlun gelirse
Kırar kambur belini (Özalp, 2006: 83)
- 168
Rafa fincan koydum
İçine mercan koydum
Kaynanamın adını
Kuyruklu yılan koydum
(Demir, 2013: 316)
- 169
Rafla hedik kaynana
Dişleri gedik kaynana
Oğlun çerez getirdi
Sensiz yedik kaynana (Özalp, 2006: 84)
- 170
Samanlıkta kediler
Miyav miyav dediler
Kahrolası kediler
Kaynanamı yediler
(Üçer vd. 2009: 373)
- 171
Sen tavuk olmadın mı
Kümese girmedin mi
Kör olası kaynana
Sen gelin olmadın mı
(Üçer vd. 2009: 181)
- 172
Sergendeki siniler
Hasta olan iniler
Şindiki gayınnalar
- Onbeş gelin yeniler (Akman, 2003: 83)
- 173
Sergene fincan koydum
İçine mercan koydum
Gayınnamın adına
Guyruklu sıçan göydüm
(Akman, 2003: 83)
- 174
Sergene kabak koydum
İçine kepek koydum
Gayınnamın adına
Guyruklu köpek koydum
(Akman, 2003: 83)
- 175
Set altında kediler
Miyav miyav dediler
İki gelin bir oldu
Kaynanayı yediler (Demir, 2013: 326)
- 176
Seyreyle yün bükeni
Arpa buğday ekeni
Sana varacam emme
Anan deve dikenini (Aytekin, 2003: 147)
- 177
Sini sini şekerim
Üstüne bal dökerim
Kaynanamın kahrını
Oğlu için çekerim
(Özalp, 2006: 79; Çetin, 2011: 71)
- 178
Sini üstü şekerim
Üstüne bal dökerim
Kaynanamın kahrını
Oğlu için çekerim
(Akalin, 1973: 218; Oktürk, 1985: 53)

179
Sorma bugün beterim
Ben kendime yeterim
Kayınvalidem duysun
Saç böreği isterim (Sakman, 2000: 65)

180
Su içtim kana kana
Yüreğim yana yana
Sevgilimin annesi
Olsun bana kaynana
(Yağmurdereli, 1963: 167)

181
Suda yüzer ördek kaz
Etrafları sarı saz
Mevlam al kaynanamı
Oğlunu da bana yaz
(Aytekin, 2003: 152)

182
Tabağında muşmula
Düştüm ben bir müşküle
Kaynanam cazı azdı
Ancak felek baş gele
(Aytekin, 2003: 167)

183
Tavaya koydum şişe
İçine koydum nişer
Nerde kaynana varsa
Başına bomba düşer (Demir, 2013: 347)

184
Telli pabuç giyerim
Üstü güzel olursa
Kaynanamı severim
Oğlu güzel olursa (Ayva, 2006: 171)

185
Tereğe tahin koydum
İçine sahan koydum
Kaynanamın adını
Kuyruklu sıçan koydum

(Demir, 2013: 349)

186
Tereye petek koydum
İçine ipek koydum
Gelinimin adını
Zincirli köpek koydum
(Özalp, 2006: 85)

187
Urgan kadanım urgan
Dibinde kutnu yorgan
Gayınnam evden gitsin
Keserim çifte gurban (Çelik, 2005: 67)

188
Uzun etek giyemem
Merdivenden inemem
Çok naz yapma kaynana
Kuru ekmek yiyemem
(Demir, 2013: 355)

189
Yaptım çam odunları
Yaksın gaynanam yaksın
Söyleyin kaynanama
Yarime iyi baksın (Çelik, 2005: 458)

190
Yarım hau annelan
Hiç bir gelin duramaz
Bin dane daha etsa
Benim gibi bulamaz (Çelik, 2005: 515)

191
Yârim hau annenlan
Bir gün celun duramaz
Bin dane daha etsa
Benim gibi bulamaz (Çelik, 2005: 96)

192
Yazdı Mevlam başıma
Bu gara yazisini
Allah başa vermesin

Kaynana cazisini (Çelik, 2005: 367)

193
Yemeğe koydum tuzu
İki böldüm karpuzu
Gelin sevmeyen kaynananın
Vur başına topuzu
(Üçer vd. 2009: 428)

194
Yorganı bükekoydum
Ucunu dikekoydum
Kaynanamın adını
Kuyruklu sıçan koydum
(Demir, 2013: 371)

195
Yumurta kıracağı
Hamsi kayganasına
Gelini kurban olsun
Yosma kaynanasına (Çelik, 2005: 278)

196
Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Görümcem verem olmuş
Kaynanama darısı
(Özalp, 2006: 80; Demir, 2013: 372;
Çelik, 2005: 151)(bk. Gelin–
Görümce İlişkisi)

197
Yüce dağlar başında
Şahinler yuva yapar
Kaynanamı görünce
Adam yolundan sapar
(Oktürk, 1985: 491)

198
Yüzüm beyaz ay gibi
Kaşlarım da yay gibi
Oğlun bana ev aldı
Koskoca saray gibi (Akalin, 1972:
469)

199
Zarar gelmez serinden
Sesin gelmez derinden
Ere koca demedim
Kaynanamın şerrinden
(Aytekin, 2003: 194)

2.13.3.2. Kayınvalidenin Geline Söylediği Mâniler

1
Al ipek morum diye
Büyüttüm yavrum diye
El kızını elimden aldı
Bu benim yârim diye
(Alptekin, 2013: 49)

2
Aya çıktım bakarım
Altın yüzük takarım
Çirkin gelin seni
Para gibi harcarım (Özalp, 2006: 88)

3
Başı saçaklı gelin
Beli kuşaklı gelin
Daha dün gelmeden
Adam mı oldun gelin (Demir, 2013:
92)

4
Başı saçaklı gelin
Beli kuşaklı gelin
Oğlanı ben doğurdum
Leylek bacaklı gelin
(Alptekin, 2013: 49)

5
Başı saçaklı gelin
İpten kuşaklı gelin
Dün geldin adam oldun
Leylek bacaklı gelin
(Özalp, 2006: 87; Akalin, 1972: 469)

6
Ben yaylada kışlarım

Türlü nakış işlerim
Pis gelini görünce
Dayanamam dişlerim (Özalp, 2006:
87)

7
Çarşıda güzel çok
Gelinden çirkini yok
Makyaj sana az gelir
Kafanı boyaya sok (Özalp, 2006: 88)

8
Çürük gelin ne derdin
Gelin değil kedersin
Yoğurda zehir koydum
Yesin yesin gebersin (Özalp, 2006:
85)

9
Daha bakamayırım
İrmakların seline
Allah cezalar versin
Senin gibi geline (Çelik, 2005: 308)

10
Dere boyu vardı birdi
Hep çektiğim gelin de
Eremesin muradına
Güne ölsün üçü dördü. (Çelik, 2005:
67)

11
Derelerde gış burnu
Gış burnunu guş yir mi
Üç yüz lirelik gelin
Gayınnayı oşt der mi
(Akman, 2003: 40)

12
E celunum celinum
Hep mallarımı yedun
Uşağımı çok sevdun
Kaynanam fena dedun (Çelik, 2005:
98)

13
E gelinim gelinim
Hep mallarımı yedin
Uşağımı çok sevdiğin
Kaynanam fena dedin (Çelik, 2005:
461)

14
Eli alçaklı gelin
Kolu kolçaklı gelin
Oğlanı ben doğurdum
Kedi bacaklı gelin
(Üçer vd. 2009: 335)

15
Eli elcekli gelin
Kolu kolçaklı gelin
Oğlanı ben doğurdum
Çilpi bacaklı gelin (Demir, 2013: 147)

16
Eli elcekli gelin
Kolu kolçaklı gelin
Oğlanı ben doğurdum
Eğri bacaklı gelin (Demir, 2013: 147)

17
Eli elcekli gelin
Kolu kolçaklı gelin
Oğlanı ben doğurdum
Kiremit bacaklı gelin
(Demir, 2013: 147)

18
Eli elçekli gelin
Kolu kolçaklı gelin
Oğlanı ben doğurdum
Şişe bacaklı gelin (Özalp, 2006: 85)

19
Elleri demir gelin
Gözleri kömür gelin
Oğlanı sen mi doğurdun
Arkamda dolan gelin (Demir,
2013:149)

20
Emir gelin
Demir gelin
Oğlumu ben doğurdum
Gel de beni kemir gelin
(Elçin, 1994: 87)

21
Endim guyu dibine
Merdivanı saz imiş
Gelin değil aldığım
Bir eydişken kız imiş (Çelik, 2005: 68)

22
Endum ifteruluğa
Bolaştım deluluğa
Dedi bana kaynanam
Yakıştın gelinluğa (Çelik, 2005: 120)

23
Gelin evde durmalı
Konuşmayıp susmalı
Çok gezen gelinin
Ayaklarını kırmalı (Özalp, 2006: 87)

24
Gönül bilir dostunu
Yere serer çulunu
Paçalı don yaparım
Gelin senin postunu (Özalp, 2006: 86)

25
Gözleri patlak gelin
Çenesi hırtlak gelin
Seni mezar kaçkını
Suratsız hortlak gelin(Özalp, 2006: 85)

26
Kar yağar patul patul
Yalılar donatur
Bizun bi celun vardır
Öğlene gada yatur (Çelik, 2005: 98)

27
Kız gelin dırdır etme
Fazla ileri gitme
Vakitsiz horoz gibi
Gece yarısı ötme
(Özalp, 2006: 87; Akalın, 1972: 469)

28
Masa bacaklı gelin
Eli bıçaklı gelin
Oğlan senin sen elin
Ayağımı kemir gelin (Özalp, 2006: 88)

29
Ocak başı demir gelin
Ne istersin emir gelin
Oğlanı ben doğurdum
Sana kaptırmam gelin
(Demir, 2013: 296)

30
Oğluma çatacağım
Seni boşatacağım
Sırtına tekme vurup
Sokağa atacağım
(Özalp, 2006: 86 Akalın, 1972: 469)

31
Penceresi demir gelin
Ne buyurdun emir gelin
Oğlanı ben doğurdum
Sen kapıyı kemir gelin
(Üçer vd. 2009: 44)

32
Sakız gibi her yanım
Sen hizmetçi ben hanım
Evden kovarım seni
Eğer isterse canım (Akalın, 1972: 469)

33
Sokakta geziyorsun
Oğlumu üzüyorsun
Sende ne güzellik var

Maymuna benziyorsun
(Akalm, 1972: 469)

34
Sözleri demir gelin
Yüzleri kömür gelin
Oğlanı sen mi doğurdun
Peşimden dolan gelin
(Demir, 2013: 332)

35
Toplusu demir gelin
Halt etme hanım gelin
Oğlanı ben doğurdum
Gel k.... Kemir gelin (Kara, 1994:
146)

36
Ufacık nişadırım
Dağları kuşatırım
Vardım diye güvenme
Vallahi boşatırım(Oktürk, 1985: 53)

37
Yaşa gelin yaşa
Kına yakmış başa
Arkamdan konuşursun
Dilin karnına kaç(Özalp, 2006: 86)

2.13.3.3. Gelin- Kayınvalide Karşılıklı Söylenen Mâniler

1
Kaynana:
Kayınnayım bakarım
Kız görmeğe çıkarım
Eğer kızı beğenirsem
İki beşlü takarım (Akman, 2003: 98)

Gelin:
Her şeyi yaparsın kaynana
Beşli takarsın kaynana
Daha kırkım çıkmadan
Başıma kakarsın kaynana

(Akman, 2003: 98)

Kaynana:
Gelin kırkın dolmadı
Böyle hilâf olmadı
Kayınnanlan uğraşma
Daha kınan solmadı (Akman, 2003:
98)

Gelin:
Gelme benim odama
Karışma benim modama
Saçlarını yolarım
Gözükürüm adama (Akman, 2003: 98)

Kaynana:
Seni evden atdurun
Altunları satdurun
Akşam oğlum gelince
Sana bi dayak atdurun
(Akman, 2003: 98)

Gelin:
Oğlun bensiz yatamaz,
Altınları satamaz
Ben oğlunu gandudum
Bana dayak atamaz (Akman, 2003:
98)

Kaynana:
Seni düzenci seni
Heni seviyoduğ beni
Dilini dut gelin hanım
Bu evde gomam seni (Akman, 2003:
98)

Gelin:
Evinin önünde arı
Entere giymiş sarı
Sen beni evde goma
Paçası boklu garı (Akman, 2003: 98)

Kaynana:
Gel ana deyve bana
Kanım kaynasın sana

Böyle dargun durulmaz
Oturalım yan yana (Akman, 2003: 98)

Gelin:

Tatlı söyle sözünü
Sat evdeki kızını
Karışmazsan işime
Öperim gül yüzünü (Akman, 2003: 98)

Kaynana:

Her şeye karıştı elim
Benim de durmadı dilim
Hakkımı helal ettim
Kızımdan tatlu gelin (Akman, 2003: 98)

Gelin:

Suratı dürük garı
Dudağı yürük garı
Dönü veririm sırtımı
Ayağı çaruk garı (Akman, 2003: 98)

Kaynana:

Gız önünde işin gör
Benim işime garışma
Cehennem dibine
Barışmazsan barışma
(Akman, 2003: 99)

Gelin:

Canımdan bıktım ana
Çok canını yaktım ana
Hakkımı helal et
Hatırını yıktım ana (Akman, 2003: 99)

Gelin:

Bişüdüğün çorbaya
Herkes gaşık sokmaya
Bu garının gonusmasına
Adam deli oluyo (Akman, 2003: 99)

Kaynana :

Ben senin gibi gelinken
Hiç yorulma bilmedim

Evde erkek oldu mu
Fingir fingir fülmedim
(Akman, 2003: 99)

2.13.3.4. Gelin- Kayınvalide İlişkisine Yönelik Diğer Mâniler

1

Akşam oldu ay da yok
Aydan bize fayda yok
Gelinler kahve içer
Kaynanaya çay da yok
(Çelik, 2005: 177)

2

Çayda çıra yanıyor
Yanıp yanıp sönüyor
Kaynanayı gören gelin
Niye öte dönüyor
(Üçer vd. 2009: 396)

3

Dam üstünde kediler
Mırnav mırnav dediler
İki gelin bir olup
Kaynanayı yediler
(Yağmurdereli, 1963: 81; Göksu, 1970: 141)

4

Dikili da söyleyi
Celun gaynanasına
Kurban edeyum seni
Celunlerin hasına (Çelik, 2005: 98)

5

Eğme fındık dalını
İncecuktur incecuk
Ya bakun gaynanaya
Celunundan gencecuk
(Çelik, 2005: 97; Alptekin, 2013: 50)

6

Ev üstünde kediler
Miyav miyav dediler

İki gelin bir olup
Kaynanayı yediler
(Karaibrahimoğlu, 1971: 85)

7
Gaynana gara gazuk
Yazuk celune yazuk
Gaynananın gözüne
Sok bi çatallı gazuk (Çelik, 2005, 97)

8
Gidiyorum yaylaya
Yaylanın yaylasına
Oturmuş da hal ağlar
Gelin kaynanasına (Demir, 2013: 175)

9
Gidiyorum yaylıya
Yaylanın yaylasına
Oturmuş da hal ağlar
Gelin kaynanasına (Çelik, 2005: 275)

10
Göllerde kemiş olur
Dallarda yemiş olur
Kaynana dilsiz olsa
Geline demiş olur (Aytekin, 2003: 89)

11
Hey Bahâdır Bahadır
Yük altından bakadur
Bir dilim ekmek için
Gelin beni oynatır (Akalin, 1972: 66)

12
İnce eğirir sık sarar
Kumaşın ağzını kırar
Sen bir yön gelin idin de
Kaynanan elde ne arar
(Alptekin, 2013: 50, 92)

13
İn dereye dereye
Kuşburnu toplamaya
On bin liralık gelin

Hoş demiş kaynanaya
(Üçer vd. 2009: 140)

14
Kalk sabahtan Ayişem
Süpür evin tozini
Sakın iki eyleme
Kaynananın sözünü (Çelik, 2005: 375)

15
Lahana haşlar gelin
Kavgaya başlar gelin
Oğlan benim dedikçe
Kaynana taşlar gelin
(Üçer vd. 2009: 336)

16
Oğli tokat atarsa
Kaynananın muradi
Eğer bişe demesa
Asuk olur sürati (Çelik, 2005:389)

17
Usanmaz o gelincik
Çalışır yazı kışı
Birazdan sonra başlar
Kaynana gelin işi (Çelik, 2005:388)

18
Yaylanın çameninde
Atlar lalim edeyi
Gelin gaynanasına
Nasin çalim edeyi (Çelik, 2005: 393)

2.13.4. Gelin-Kayınbaba

İlişkisi

1
Dere boyu yeşillik
Boynumda beşibirlik
Kaynatama zor geldi
On tane beşibirlik (Ayva, 2006: 162)

2
Derede bindim ata
Ha hayata hayata
Yârim söyle babana
Olsun bana kaynakta (Yançev, 2002:
14)

3
Deveyi deveye çattım
Yuları boynundan attım
Kayın babamdan icazettir
Altı kazan sütü sattım (Üçer vd. 2009:
274)

4
Gayınnam dibek gibi
Gayınnatam köpek gibi
Oğlanını sorarsan
Ebirşim ipek gibi
(Akman, 2003: 54) (bk. Gelinin
Kayınvalisi Üzerine Söylediği
Maniler)

5
Hiç gaynata gider mi
Celunun odasına
Celun duştı bayıldı
Sandığın arkasına
(Çelik, 2005: 98, 278)

6
Ispanak ekim bağa
Kaynatam olmuş ağa
Elli gelin getirsen
Uyduramazsın bana (Demir, 2013:
197)

7
Kaynanam kara tarak
O da başıma batar
Kaynatam kıllı köpek
O da çöplükte yatar
(Demir, 2013: 242) (bk. Gelinin
Kayınvalidesine Söylediği Mâniler)

8
Kazan kazan üç bakla
Mevlâm yârimi sakla
E ezrail gelirsen
Kayınbabamı yokla (Çelik, 2005: 121)

9
Mercimek ekim dağa
Kaynatam olsun ağa
Elli gelin getirsen
Biri benzemez bana
(Üçer vd. 2009: 122)

10
Senun gaynatan nazuk
Sekiz horon bi gazuk
Yukini eder şelek
Alur peyniri azuk (Çelik, 2005: 180)

11
Taşla ülfet olur mu
Başla iffet olur mu
Kör olası kaynatam
Ele nispet olur mu (Aytekin, 2003:
165)

12
Tencerem dolu ayran
Kaynatam adın Bayram
Getir oğlun göreyim
Oğlun küçük varamam (Akalın, 1972:
154)

13
Vardı da köşke geldi
Bu sefer başka geldi
Acer avrat istiyor
Kaynatam aşka geldi
(Aytekin, 2003: 174)

2.13.5. Gelin-Görümce

İlişkisi

1

A karınca karınca
Duramam görmeyince
Yine mi sudan gelir
Gelin ile görümce
(Yağmurdereli, 1963: 18; Akalın,
1972: 153; Göksu, 1970: 86)

2

Akşam yedim dürümce
Bak istemem görümce
Görümceler dilli olur
İki elleri zilli olur (Elçin, 1994: 22)

3

Bahçelerde kayısı
Yere düştü yarısı
Kaynanan öldü dediler
Görümüne darısı
(Üçer vd. 2009: 192) (bk.Gelinin
Kayınvalidesine Söylediği Maniler)

4

Bahçelerde örümce
Oynar gelin görümce
Oynasınlar bakalım
Bir araya gelince (Demir, 2013: 89)

5

Baklalar çapa ister
Çapacı para ister
Kaynanam şöyle dursun
Görümcem sopa ister
(Göksu, 1970: 117)

6

Bizim evin başından
Karga geçiyor karga
Abim seni almıyor
Dalga geçiyor dalga (Demir, 2013:
101)

7

Boğazında beşliler
Yılan olur yer seni
Görümcene söz deme
Gelir eve der seni (Akalın, 1972: 163)

8

Boğazında liralar
Yılan olur yer seni
İnanma görümcene
Gider eve der seni (Çelik, 2005: 98)

9

Düşünür ince ince
Birbirini görünce
Gökte ay ile yıldız
Gelin ile görümce (Aytekin, 2003: 69)

10

Gelin ile görümce
Sevgilimi görünce
Her yanım aynı titrer
Huzuruna girince (Oktürk, 1985: 302)

11

Gerdanında inciler
Yılan olur yer seni
Görümcene su verme
Ele varır der seni (Demir, 2013: 172)

12

Görüm görüm gör taşı
Gördükçe de vur taşı
Baktım görüm geliyor
Sandım ölüm geliyor
(Üçer vd. 2009: 399)

13

Görümcem baş belası
Kaynana kazan karası
Damadı sorarsan
Baklavanın ortası
(Demir, 2013: 181; Demir, 2013: 181)
(bk. Gelinin Kayınvalidesine

Söylediği Maniler, Güveyinin
Karakterinin İyi Olması)

14
Görümceyi ne yapmalı
Kaynar kazana sokmalı
Yandım yenge dedikçe
Altına odun atmalı (Demir, 2013: 181)

15
Kirişlikte örümceğe
Oynar gelin görümce
Ko oynasın görümce
Yar koynuna girince (Yançev, 2002:
17)

16
Şu gelen kimin kızı
Donu bile kırmızı
Kırmızıysa kırmızı
Abim alacak o kızı
(Ayva, 2016: 170)

17
Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Görümcem verem olmuş
Kaynanama darısı
(Özalp, 2006: 80; Demir, 2013: 372;
Çelik, 2005: 151) (bk. Gelinin
Kayınvalidesine Söylediği Mâniler)

2.13.6. Gelin-Kayın İlişkisi

1
Armut daldan düşer mi
Günden yanı pişer mi
Ben kaynıma göz koydum
Acep nikâh düşer mi
(Üçer vd. 2009: 212)

2
Derelerin derini
Gölgelerin serini
Kaynım nerde bulacak

Benden serbest gelini
(Akalin, 1972: 219)

3
Harmanda dikili taş
Bir evde iki gardaş
Biri kaynım olursa
Biri bana arkadaş
(Üçer vd. 2009: 412)

4
Kebabı köze doğra
Giderken bize uğra
Kaynım gadan alayım
Kardeşini tez yolla (Demir, 2013: 243)

5
Merdiven basak basak
Yukarı çıkma yasak
Gelin kaynımı sevmiş
Urgan getirin asak (Aytekin,
2003:133)

6
Oy ne var oy ne var
Harısa doldu davar
Nişanlım çirkin ise
Kaynıma varsam ne var (Üçer vd.
2009: 364)

2.13.7. Gelin-Elti İlişkisi

1
Bahçelerde dut otu
Bir evde iki elti
İkisi de bir boyda
Bilinmemiş kıymeti
(Üçer vd. 2009: 228)

2
Bahçelerde eğrelti
Oynarlar iki elti
İkisi de bir boyda
Bilinmiyor kıymeti. (Akalin, 1972:
197)

3
Bahçede iğrelti
Oynuyor iki elti
Bak o eltinin oyununa
Gül koymuş koynuna (Yançev, 2002:
50)

4
Bahçelerde mor minti
Oynuyor iki elti
İkisi de bir boyda
Bilinmiyor kıymeti (Üçer vd. 2009:
210)

5
Bostanlarda eğrelti
Oynuyor iki elti
İkisi de bir boyda
Bilinmiyor kıymeti (Akman, 2003: 28)

6
İneceğüm dereye
Keseceğüm sesuni
Belki elti olmuşuk
Durutmadun ağzuni (Çelik, 2005: 374)

2.14. Gelin ve Kız

Terimlerinin Toplumdaki Yeri ile İlgili Mâniler

2.14.1. Gelinin Kızdan Üstün

Tutulması

1
Al elmadır nar olmaz
Gök göze nazar olmaz
Seveceksen gelin sev
Kız ile pazar olmaz. (Akalın, 1972:
350)

2
Armut dalda geç olur
Yetişir kömeç olur
Yalvarmalı geline
Kızın gönlü geç olur

(Yağmurdereli, 1963: 33; Göksu,
1970: 77)

3
Arpa biçtim çakıllı
Bu yıl kızlar akıllı
Seversen gelini sev
Alnı kesik kâküllü
(Akalın, 1972: 351; Göksu, 1970: 76;
Çatıkkaş, 2001: 81)

4
Arpa ekdim çağıllı
Bu yıl kızlar ağıllı
Seversen gelin sev
Alnı deste kankullu (Kara, 1994: 29)

5
Ay doğuyor doğuyor
Aydan bize fayda yok
İçer gelinler kahve
Kızlara çay da yok (Demir, 2013: 77)

6
Dut yaprağı burç olur
Haca giden hac olur
Kurban olsam geline
Kızın gönlü geç olur
(Yurter, 1958: 140)

7
Keten gömlek Mısır'ı
Oldun dilber esîri
On-iki kızdan âlâ
Genç gelinin kısır (Akalın, 1972: 296)

8
Keten gömlek mısırı
Oldum dilber yesiri
On iki kızdan âlâ
Genç gelinin kısır
(Yağmurdereli, 1963: 141)

9
Penceresi perdeli

Çiçek açmış zerdâli
Sever isen gelin sev
Şimdi kızlar sevdalı
(Akalin, 1972: 350; Göksu, 1970: 276;
Eset, 1944: 135)

10
Şu dağlar mâni dağlar
Etrafı sulu bağlar
Ben derdimi söylesem
Kız durur gelin ağlar (Özalp, 2006:
29)

11
Yaylanın çimenleri
Akşamüstü serinler
Almayı bizi kızlar
Alır bizi gelinler (Çelik, 2005: 489)

2.14.2. Kızın Gelinden Üstün Tutulması

1
Ağ deve tuzda kaldı
Yükü Tifliste kaldı
On gelin sevdim yine
Gönlüm bir kızda kaldı (Eset, 1944:
48)

2
Ağ devem düzde kaldı
Yüküm Tirviz'de kaldı
On iki gelin sevdim
Gönlüm bir kızda kaldı
(Göksu, 1970: 54)

3
Akşam oldu ay da yok
Benden sana fayda yok
Kızlar kahve içeyi
Gelinlere çay da yok
(Çelik, 2005: 177)

4
Ay alıyor ay da yok

Aydan bize fayda yok
Kızlar içti kahveyi
Gelinlere çay da yok
(Akalin, 1972: 233)

5
Bizim bağda üzüm yok
Gelin sana sözüm yok
Gelecekse kız gelsin
Gelinlerde gözüm yok
(Akalin, 1972: 149)

6
Bu dere buz bağladı
Yanı karpuz bağladı
Beni bir gelin vurdu
Yaramı kız bağladı (Kara, 1994: 47)

7
Bu dere buz bağlamış
Yanı yarpuz bağlamış
Beni bir gelin vurdu
Yaramı kız bağlamış
(Oktürk, 1985: 214)

8
Bu pınar buz bağladı
Yanı yarpuz bağladı
Beni bir gelin vurdu
Yaramı kız bağladı
(Yağmurdereli, 1963: 66; Göksu,
1970: 107)

9
Bulah (çeşme) başı toz olar
Üsdü dolu gız olar
Her ne desen giza de
Gelin hilebaz olar (Tatar, 2014: 70)

10
Çimeni düzde gördüm
Zülfünü yüzde gördüm
Oniki gelin sevdim
Cilveyi kızda gördüm
(Karaibrahimoğlu, 1971: 57)

11
Değirmenim düzdedir.
Kâkül perçem yüzdedir
Ne kadar gelin sevsem
Gene gönlüm kızdadır
(Akalin, 1972: 277)

12
Dereler buz bağladı
Aclar iz bağladı
Peni bir gelin vurdu
Yaramı kız bağladı (Şehidoğlu, 1965:
41)

13
Dereler buz bağladı
Avcılar iz bağladı
Beni bir gelin vurdu
Yaramı kız bağladı
(Oktürk, 1985: 264; Akalin, 1972: 57;
Elçin, 1994: 79; Karaibrahimoğlu,
1971: 73; Yağmurdereli, 1963: 86)

14
Dereler buz bağladı
Avcular diz bağladı
Beni gelin vurdu
Yaramı kız bağladı
(Yurter, 1958: 64)

15
Dereler buz bağladı
Avuçlar iz bağladı
Beni bir gelin vurdu
Yâremi kız bağladı
(Çatıkkaş, 2001: 76; Özalp, 200: 16)

16
Dereler buz bağladı
Dibi nergiz bağladı
Beni bir gelin vurdu
Yaramı kız bağladı
(Üçer vd. 2009: 171)

17

Dereler otlanıyor
On beşli toplanıyor
Kızlar ne ise de
Gelinler dertleniyor
(Üçer vd. 2009: 46)

18
Dereler otlanıyor
On beşli toplanıyor
Kızlar ne ise ne de
Gelinler dertleniyor
(Üçer vd. 2009: 400; Çelik, 2005: 27)

19
Deveyi düzde gördüm
Kekülü yüzde gördüm
On iki gelin aldım
Sefayı gizda gördüm (Akman, 2003:
41)

20
Deveyi düzde gördüm
Sürmeyi gözde gördüm
On iki gelin sevdim
Cilveyi kızda gördüm (Tatar, 2014:
15)

21
Diyarbakir düzdedir
Top zülüsün yüzdedir
On-beş gelin sevmişim
Gene gönlüm kızdadır
(Akalin, 1972: 294)

22
Diyarbakir düzdedir
Top zülüfler yüzdedir
On beş gelin sevmişim
Yine gönlüm kızdadır
(Yağmurdereli, 1963: 88; Çatıkkaş,
2001: 158)

23
Dut ağacı düzdedir
Çalma kakhül yüzdedir

On iki gelin sevdim
Yine gönlüm kızdadır (Aytekin, 2003:
63)

24
Eğme kiraz dalını
Sevme beyaz gelini
Seversen bir kız sev ki
Bilsin bekâr hâlini (Demir, 2013: 144)

25
Elifin hecesi var
Gündüzün gecesi var
İstersen kıza yol ver
Gelinin kocası var (Demir, 2013: 148)

26
Enam üstine enam
Kocagarılar anam
Gelinler kızgardeşim
Kızlara benden selam (Çelik,
2005:181)

27
İndim dere taşı yok
Yüzük buldum kaşı yok
On iki gelin aldım
Saliye'mden başı yok
(Demir, 2013: 203)

28
İskele ayağında
Buzlar asılı buzlar
Gelinlerden fayda yok
Gene yaşasın kızlar (Çelik, 2005: 481)

29
İstanbul'dan tuz aldım
Gelin değil kız aldım
Oyna kahpenin kızı
Anandan izin aldım (Oktürk, 1985:
343)

30
Kaya dibi buz bağlar

Kız söyler gelin ağlar
Beni bir avcı vurdu
Yâremi bir kız bağlar
(Demir, 2013: 239)

31
Kayalar buz bağladı
Avcular iz bağladı
Beni bir gelin urdu
Yaramı kız bağladı (Elçin, 1994: 128)

32
Kayalar buz bağladı
Dibi yarpuz bağladı
Beni bir gelin vurdu
Yaramı kız bağladı
(Yağmurdereli, 1963: 136)

33
Kesme kiraz dalını
Sevme beyaz gelini
Seversen kızlardan sev
Bilsin bekâr hâlini (Demir, 2013: 245)

34
Keten gömlek dizdedir
Çifte benler yüzedir
On iki gelin sevdim
Yine gönlüm kızdadır
(Yağmurdereli, 1963: 140)

35
Keten gömlek dizdedir
Siyah zülf yüzedir
(Yar bu gece bizdedir)
On iki gelin sevdim
Yine gönlüm kızdadır
(Çatıkkaş, 2001: 187)

36
Koza ağacı düzdedir
Daha öte yüzedir
On iki gelin sevdim
Yine gönlüm kızdadır (Tatar, 2014:
59)

37
Oğlanın oğlanlığı
Kadife yorganlığı
Kız koymuş gelin sever
Ah onun hayvanlığı
(Yağmurdereli, 1963: 154; Akalın, 1972: 228; Üçer vd. 2009: 176)

38
Oğlumun önlüğü var
Kadife kolluğu var
Kız sevmiş gelin almış
Bunun bir bönlüğü var
(Demir, 2013: 302)

39
Ömer'i özde gördüm
Sürmeyi gözde gördüm
On iki gelin sevdim
Cilveyi kızda gördüm
(Demir, 2013: 307; Üçer vd. 2009: 306)

40
Sabah yeli serindir
Girme göller derindir
Gelinin sahibi var
Yine o kız benimdir (Göksu, 1970: 289)

2.14.3. Gelin ve Kız Statüsü

1
Ağacın tepelisi
Kızların küpelisi
Kız olsun gelin olsun
Sevilir cilvelisi
(Çelik, 2005: 170) (bk.Gelinin Cilveli, İşveli Olması)

2
Ağacın tepelisi
Sevilur meyvelisi
Kız osun gelin osun
Sevilir cilvelisi

(Tatar, 2014: 106; Şehidoğlu, 1965: 16; Tatar, 2014: 102; Akalın, 1972: 39) (bk. Gelinin Cilveli, İşveli Olması)

3
Ağacın tepelisi
Sivridir meyvalısı
Kız olsun gelin olsun
Sevilir cilvelisi
(Akalın, 1972: 229) (bk. Gelinin Cilveli, İşveli Olması)

4
Ak koyun melun melun
Ne kız oldum, ne gelin
Kız halinden anlamaz
O benim nazlı yârim (Yançev, 2002: 9)

5
Alaca kuş var midur
Kırdiler kanadini
Giz idin oldun gelin
Değiştirler adını (Çelik, 2005: 371)

6
Ay mısın yıldız mısın
Gelin misin kız mısın
Acep koynuna gelsem
Bana darılmaz mısın (Akalın,1972:5)

7
Ay mısın yıldız mısın
Gelin misin kız mısın
Bu gece size gelsem
Odanda yalnız mısın
(Üçer vd. 2009: 331)

8
Ayva dalında ayva
Ayvaların yirisi
Gelin olsun kız olsun
Sevilir cilvelisi
(Çelik, 2005: 388) (bk. Gelinin Cilveli, İşveli Olması)

9
Dere boyu kestane
Gölge bastı üstüne
Ben diyom gelinlere
Kızlar anlar üstüne (Akalin, 1972: 42)

10
Elimde bakır güğüm
Kaleden endum bu gün
Ne kız oldum ne gelin
Hasrete yandım bugün
(Çelik, 2005: 478)

11
Elma dibi serindir
Ne kızdır, ne gelindir
Daldım da çıkamadım
Bu sevda ne derindir
(Oktürk, 1985: 283)

12
Ey kızlar ey gelinler
Mebalum arar sizi
Her sabahtan sabaha
Nenen mi tarar sizi (Çelik, 2005: 397)

13
Gece çıktım dışarı
Aya bakarım aya
Gelin misin giz misin
Utanurum sormaya (Çelik, 2005: 291)

14
Gece çıktım dışarı
Ayın beşine yıldız
Benüm boynumu büker
İki gelinlan bi gız (Çelik, 2005: 519)

15
Gelinmisin kızmısın
Odanda yalnızmısın
Akşam sana geleceğim
Odanda yalnızmısın (Yurter,
1958:109)

16
Gız gider değirmene
Gelin alur nebeti
İşte ha böyle
Dünyanın bereketi (Çelik, 2005: 390)

17
Hay hız mısın hız mısın
Gelin misin kız mısın
Bu gece geleceğim
Evde yalnız mısın (Uygur, 2002: 173)

18
Kaleden attın beni
Sulara kattın beni
Ne kız oldum ne gelin
Ateşte yaktın beni (Çelik,2005: 163)

19
Kaleden indim ancak
Al bayrak yeşil sancak
Ne kız oldum ne gelin
Ateşe yandım ancak
(Üçer vd. 2009: 233)

20
Kaleden indim ancak
Dibinde yeşil sancak
Ne kız oldum ne gelin
Ateşe yandım ancak
(Aytekin, 203: 111)

21
Kaleden indim ancak
Elimde aşktan sancak
Ne kız oldum, ne gelin
Ateşe düştüm ancak
(Karaibrahimoğlu, 1971: 130)

22
Kaleden indim ancak
Elimde bir al sancak
Ne kız oldum, ne gelin

Ateşe yandım ancak
(Yağmurdereli, 1963: 123)

23

Kaleden indim ancak
Elinde yeşil sancak
Ne kız oldum ne gelin
Ateşe yandım ancak
(Demir, 2013: 208; Oktürk, 1985: 358)

24

Kaleden iner akrep
Ağzında yeşil yaprak
Ne kız oldum ne gelin
Ateşe yandım ancak (Uygur, 2002:
185)

25

Kalenin altı pınar
Elimi koysam donar
Ne kız aldım, ne gelin
Yüreğim buna yanar
(Oktürk, 1985: 347)

26

Kalenin ardı pınar
Elimi soksam donar
Ne kız oldum ne gelin
Yüreğim ona yanar (Elçin, 1994: 121)

27

Kalenin ardı pınar
Soksam elimi donar
Ne kız oldum ne gelin
Yüreğim ona yanar (Oktürk, 1985:
364)

28

Kaya dibinde pınar
Elini soksan donar
Ne kız oldum ne gelin
Yüreğim ona yanar (Demir, 2013:
239)

29

Kiremitte buz musun
Gelin misin kız mısın
Akşam size geleceğim
Evde de yalnız mısın
(Demir, 2013: 250; Oktürk, 1985: 372)

30

Kiremitte buz musun
Gelin misin kız mısın
Bu gece geleceğim
Evde yalnız mısın
(Üçer vd. 2009: 331)

31

Kiremitten buz misun
Gelin misin giz misun
Akşamdan geleceğim
Evde yalnız misun (Çelik, 2005: 208)

32

Ördek burda, kaz burda
Gelin burda, kız burda
Gel gitme aslan yârim
Bahar burda, yaz burda
(Oktürk, 1985: 421)

33

Ördek burada kaz burada
Gelin burada kız burada
Ne arasın sevdiğim
Bahar burada yaz burada
(Kara, 1994: 128)

34

Ördek burda kaz burda
Gelin burda kız burda
Nere giden sevdiğim
Bahar burda yaz burda
(Eset, 1944: 133; Göksu, 1970: 27)

35

Ördek burda kaz burda
Gelin burda kız burda
Nere(ye) giden sevdiğim

Bahar burda yaz burda
(Akalin, 1972: 283)

36
Pınara kazlar gelir
Sedefli sazlar gelir
Ne sefâ pınar sana
Gelinler kızlar gelir
(Akalin, 1972: 279)

37
Pungara gazlar gelir
Sedefli sazlar gelir
Ne safa pungar sene
Gelinler kızlar gelir
(Şehidoğlu, 1965: 73)

38
Sekiz sııklı pınar
Elimi soksam yanar
Ne kız oldum, ne gelin
Ona yüreğim yanar (Yançev, 2002:
42)

39
Şu dağlar mani dağlar
Etrâfı sulu bağlar
Ben derdimi söylesem
Kız durur gelin ağlar
(Akalin, 1972: 42)

40
Şu dereye buz musun
Gelin misin kız misin
Akşama geleceğim
Sen evde yalnız mısın
(Oktürk, 1985: 467)

41
Üç direkli gemiyim
Limana demirliyim
Bil bakalım ben neyim
Kız mıyım, gelin miyim
(Oktürk, 1985: 484)

42
Üç direkli gemiyim
Limanda demirleyim
Nerden tanıdın beni
Kız mıyım gelin miyim.
(Akalin, 1972: 283)

43
Yayla çiçeği misin
Yuvarlan da gel bana
Gelin misin kız mısın
Vurulacağım sana
(Akalin, 1972: 150; Sakaoğlu, 1978:
8344)

44
Yol üstünde iz m'aran
Kar üstünde tuz m'aran
Çakıcı korusunda
Gelin m'aran kız m'aran
(Akalin, 1972: 88)

45
Yaylanın kukuvağı
Yuvarlan da gel bağa
Kız misun gelin misun
Yuvarlanda gel bağa (Çelik, 205: 247)

46
Yazı yazdım sokuya
Gelen geçen okuya
Kızlar şaraba düşmüş
Gelinler irakıya
(Çatıkkaş, 2001: 52; Oktürk, 1985:
140; Yağmurdereli, 1963: 189; Akalin,
1972: 233)

47
Yazı yazdım soku'ya
Gelen geçen okuya
Kızlar şaraba düşmüş
Gelinler irakıya
(Göksu, 1970: 323)

**2.14.4. Gelin- Kız
Karşılaştırması Üzerine Söylenen
Karşılıklı Mâniler**

1
Şu derede buz musun
Gelin misin kız mısın
Akşama geleceğim
Evde yalnız mısın (Akalın, 1972:
465)

Şu derede buzum ben
Gelin değil kızım ben
Geleceksen akşam gel
Evde yalnızım ben (Akalın, 1972:
465)

Şu derenin alıcı
Kınalı parmak ucu
Anan-baban var ise
Alıcıyım alıcı (Akalın, 1972: 465)

Şu derenin armudu
Oğlan gözün kör müydü
Anam-babam olaydı
Beni burda kor muydu
(Akalın, 1972: 465)

**2.15. Gelinin Karşılaştığı
Durumlar Üzerine Söylenen
Mâniler**

2.15.1. Gelinin Dert Çekmesi

1
Ak gelin allı gelin
Her yanı pullu gelin
Neden yaşlı durursun
Gönülü hallı gelin
(Üçer vd. 2009: 335)

2
Al içlikler almadım
Dirseğimi delmedim

Varman kızlar kocaya
Ben bir vefa bulmadım
(Özalp, 2006: 78; Akalın, 1972: 379)

3
Altaladı el fendi
Ârım başımı yedi
Kız idim gelin oldum
Çökertti elin derdi (Aytekin, 2003: 24)

4
Bu gelin nerelidir
Yaşmağı karelidir
Söylemeyin geline
Yüreyi yarelidir (Şehidoğlu, 1965: 32)

5
Boş yayık gümbürder mi
Garip başım güler mi
Annesinden gülmeyen
Eloğlundan güler mi
(Demir, 2013: 102)

6
Çavuşlu'dan oyana
Göreledir Görele
Başına geleceği
Gelin ol da gör hele (Çelik, 2005: 302)

7
Çitimin rengi güvez
Bunlara düşen gülmez
Bunlar cingân soyudur
Gelin kıymeti bilmez
(Üçer vd. 2009: 436)

8
Diği çayı akamaz mı
Etrafını yıkmaz mı
Elin kazığı mı biter
Gelinlere sokmaz mı
(Aytekin, 2003: 63)

9
Ev yapın derin yapın

Su serpin serin yapın
Almadım hevesim
Yeniden gelin yapın
(Akalin, 1972: 20; Özalp, 2006: 72)

10
Evvel babam evinde
Günde yerdim üç öğün
Şimdi kocam evinde
Günde yerim güç öğün
(Özalp, 2006: 71; Akalin, 1972: 361)

11
Ey haparım haparım
Gökten yıldız kaparım
Senin gibi gelini
Kenefe ibrik yaparım (Kara, 1994: 74)

12
Geline zid olıler
Nedendir bilinmeyi
El canı olduğunden
Heralı sevilmeyi (Çelik, 2005: 393)

13
Göğerti bostan gayri
Almalı fistan gayri
Gelin olduk ne gördük
Bir şişe misten gayri
(Akalin, 1972: 150)

14
Gülümün ucu sünmez
Onlara giden gülmez
Onlar bir ayrı millet
Gelin kıymet bilmez (Demir, 2013: 183)

15
Hindimin ucu ilmez
Bunlara gelen gülmez
Bunlar bir Moskof soyu
Gelin kıymetin bilmez
(Üçer vd. 2009: 436)

16
İşittin mi güveği
Bunlara gelin gülmez
Bunlar bir cingen soyu
Gelin kıymet bilmez (Çelik, 2005: 518)

17
Kahve koydum cezveye
Kalk gidelim gezmeye
Alışmışım duramam
Gelin kızı ezmeye (Demir, 2013: 206)

18
Köpük almış eline
Şal kuşanmış beline
Ağlamak yakışır mı
Senin gibi geline
(Karaibrahimoğlu, 1971: 158)

19
Köyün yolları çok
Öküzlerin teri yok
Çok söyleme kaymakam
Gelinlerin yâri yok (Kara, 1994: 113)

20
Küp içinde ireçel
İyi gün gelir geçer
Kötü yere düşersen
Ahınan ömrün geçer (Alptekin, 2013: 79)

21
Mezarım derin edin
Su serpin serin edin
Dünyada gün görmedim
Ahrette gelin edin
(Akalin, 1972: 114; Özalp, 2006: 76; Oktürk, 1985: 402; Yurter, 1958: 105)

22
Mezarım derin edin
Su serpin serin edin
Dünyada murad almadım

Ahrette gelin edin
(Yağmurdereli, 1963: 149; Göksu,
1970: 264; Çatıkkaş, 2001: 133)

23
Mezarım derin eylen
Su serpin serin eylen
Dünyada murat almadım
Ahrete gelin eylen
(Üçer vd. 2009: 329)

24
Ocak başı sivri taş
Gelin ağlar gözü yaş
Bizim bir oğlumuz var
Burma bıyık kalem kaş
(Elçin, 1994: 144)

25
Sevdiğim ah bu bağlar
Oturmuş gelin ağlar
Dedim; niçin ağlarsın
Dedi, yol vermez dağlar
(Oktürk, 1985: 450)

26
Şöferlerin edâsı
Cüzdan dolu parası
Varman kızlar şöfere
Şöferler baş belâsı (Akalin, 1972: 379)

27
Vurma Mehmet vurma
Senin yanına kalmaz
Ala boncuklu gelin
Sizlere gelin olmaz (Demir, 2013:
357)

28
Yan komşunun gelini
Kemer sıkılmış belini
Salınıp suya gider
Helke kesmiş elini (Aytekin, 2003:
188)

29
Yol oldum sana kâfir
Pul oldum sana kâfir
Efendi diye vardım
Kul oldum sana kâfir
(Akalin, 1972: 117)

2.15.2. Gelinin Hasta Olması

1
Geçer iken bir gül aldım göçerden
Kalbim ağlar yüzüm güler dışardan
Bana derler şu gelinin derdi yok
Hiç demezler verem olmuş içerden
(Akalin, 1972: 427)

2
Halının ardı doldu
Kızların benzi soldu
Çıkmaz olsun bu halı
Gelinler verem oldu (Demir, 2013:
187; Tatar, 2014: 76)

2.15.3. Geline Duyulan Yasak

Aşk

1
Ah kızlar ah gelinler
Mebalım boynuğuza
Ya vurun ya eldirin
Ya koyun koynunuza (Çelik, 2005:
296)

2
Ak taşı kaldır da gel
Yılanı öldür de gel
Gelin bana geleceksen
Kocanı öldür de gel (Çetin, 2011: 74)

3
Ak üzümün asması
Aldım Japon basması;
Ben bir yeni yar sevdim

Gelinlerin yosması
(Karaibrahimoğlu, 1971: 9)

4

Ak üzümün asması
Domatesin basması
Ben bir yeni yârsevdim
Gelinlerin yosması
(Akalın, 1972: 40; Eset, 1944: 49)

5

Aklımı aldın gelin
Sana yangınım gelin
Beni görünce kaçtın
Sana dargınım gelin
(Üçer vd. 2009: 335)

6

Al atımın eğeri
Bin kuruştur değeri
Gelin senin ardından
Parçaladım ciğeri
(Yağmurdereli, 1963: 25; Akalın, 1972: 150; Göksu, 1970: 72)

7

Asma sende üzüm var
Üzüm sende gözüm var
İki gelin bir evde
Küçüğünde sözüm var
(Akalın, 1972: 191)

8

Aşağıdan gelir ferman
Dizlerimde yoktur derman
Mahmud çavuş sana gurban
Aç kapıyı telli gelin (Akman, 2003: 18)

9

Aynalı martinimi
Koldan asarım koldan
Yeni yeni gelinler
Çıkardı beni yoldan
(Akalın, 1972: 413)

10

Aynalı martinimi
Koldan atsam vurur mu?
Beni gören gelinler
Kocasile durur mu (Oktürk, 1985: 166)

11

Bilyum nişanlusun
Giyinir kuşanırsun
Haturumi sayarsan
Kocandan boşanusun (Çelik, 2005: 207)

12

Birisi dedi urda
Çal gelin havasını
Duydum dünyam yıkıldı
Yarin ağlamasını (Çelik, 2005: 334)

13

Ceviz gölgesi serin
Dertlerim gayet derin
Beni yârden ayıran
Yeşil gözlü bir gelin (Yançev, 2002: 32)

14

Çarşafım yedi gattan
Gelin düşersen attan
Alır geçarsam seni
Gorharam hükûmattan
(Şehidoğlu, 1965: 34)

15

Dirgen budaklanır mı
Dalları saklanır mı
İtin gâvurun dölü
Gelin kucaklanır mı
(Demir, 2013: 139)

16

Doldur doldur fincandan
Ben de geçtim bu candan
Boşan, seni alırım

Merhametsiz kocandan
(Oktürk, 1985: 134)

17
Dumanlı derelere
Düştüm derin göllere
Al götür beni gelin
Sen olduğun yerelere (Çelik, 2005:
143)

18
Elma attum geline
Gelin almaz eline
Mevlam gayursun beni
Duşdum zalum eline (Çelik, 2005:
140)

19
Emine'm evli misin
Sevdalı değil misin
Ne kadar gelin olsan
Yine benim değil misin
(Demir, 2013: 152)

20
Evleri benzer hana
Gözleri benzer cama
Âşık oldum sana
Yandım Nâme Gelin
(Aytekin, 2003:78)

21
Evleri var engin
Babası var zengin
Nâme benim dengim
Yandım Nâme Gelin
(Aytekin, 2003: 78)

22
Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Eğil bir yol öpeyim
Ahdım sende kalmasın
(Çelik, 2005: 459)

23
Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Gel beri konuşalım
Ahım sende kalmasın
(Demir, 2013: 165)

24
Gelin harami gelin
Açma yaramı gelin
Açarsan bir merhem var
Sağalt yaramı gelin
(Yağmurdereli, 1963: 101; Göksu,
1970: 178)

25
Gelin inek sağıyor
Kalaylı tencereye
Sevdiği de yaslanmış
Boyalı pencereye (Demir, 2013: 169)

26
Irmaktan geçti gelin
Yaşmağı düştü gelin
Eğil bir yol öpeyim
Yüreğim geçti gelin
(Üçer vd. 2009: 336)

27
İndim dereye kadar
Bulamadım izini
Gelin olalı-beri
Göremedim yüzünü (Akalin, 1972:
150)

28
Karşı bağın üzümü
Gelin kırma sözümü
Utandım diyemiyom
Bir öpeyim yüzünü
(Üçer vd. 2009: 430)

29
Kaya dibi düz gibi
Bir su içtim buz gibi

Boşan da gel kocandan
Kabûl edem kız gibi
(Akalin, 1973: 74; Oktürk, 1985: 51)

30
Kilim alacaları,
Kiremit bacaları;
Severdim gelinleri
Darılır kocaları
(Karaibrahimoğlu, 1971: 154; Eset,
1944: 118)

31
Kiremit bacaları
Giydim alacaları
Severim gelinleri
Darılsın kocaları
(Üçer vd. 2009: 189)

32
Kiremit parçaları
Giyduk alacaları
Severuk gelinleri
Darılır gocaları (Çelik, 2005: 150)

33
Kiremit parçaları
Giyerler alacaları
Biz gelinleri severiz
Kıskanır kocaları
(Göksu, 1970: 222; Yurter, 1958: 57)

34
Ocak başı delinsin
Sen bir taze gelinsin
Dokuz gocaya varsan
Son nikahda benimsin
(Akman, 2003: 76)

35
Oy gelinler oy kızlar
Günahım boynunuza
Ya alın ya koverin
Ya koyun koynunuza (Çelik,
2005:296)

36
Sabah oldu serindir
Girme göle derindir
Oğlanı aptal eden
Kara gözlü gelindir
(Yağmurdereli, 1963: 155)

37
Seni çok sevdim, dedim
Haydi düzenbaz, dedi
Bana kaçsana, dedim
Evliyim, olmaz, dedi (Oktürk, 1985:
92)

38
Şu dağların düzünden
Keklik seker yüzünden
Nedir Tanrı'm çektiğim
Gelinlerin yüzünden
(Akalin, 1972: 282)

39
Şu yaylanın çimeni
Yel bu yanı uçurur
Şu giden allı gelin
Yiğit aklın kaçırır
(Üçer vd. 2009: 386)

40
Tezgâhının bağına
Düştüm gönül ağına
Canım allı gelin
Al beni kucağına (Yurter, 1958: 16)

41
Türki söyleyecağum
Ben udana udana
Bu akşam gelecağum
Gelin senin odana (Çelik, 2005: 266)

42
Yoldan giden bu gelin
Ayağı mestli gelin
Eğil bir yol öpeyim

Emeğim geçti gelin (Yurter, 1958:101)

Koymuyor kocakarı
(Üçer vd. 2009: 189)

2.15.4. Gelinin Başkasına Meyil Etmesi

1
Garşıda durup durma
Boynunu burup durma
Nişanlısı yoh gibi
Bene gırılıp durma
(Şehidoğlu, 1965: 52)

2
Gırandan aştı gelin
Bıldırcın saçlı gelin
Gelişinden bellidir
Dokuz oynaşlı gelin (Demir, 2013:
172)

3
Giyindin de kuşandın
Ayva gibi sarardın
Üç günlük gelin iken
Gene beni sorardın
(Akalin, 1972: 376; Göksu, 1970:
193; Çelik, 2005: 155)

4
Ha bu yollara doğru
Yârimi bulur muyum
Aldattın beni gelin
Bak daha gelir miyim
(Oktürk, 1985: 330)

5
Kırandan aşan gelin
Bıldırcın başlı gelin
Duruşundan bellidir
Otuz oynaşlı gelin (Demir, 2013: 246)

6
Kayseri'nin bacaları
Ders verir hocaları
Gelin sevecek ama

7
Komşumuzun gelini
Sallar durur belini
Eskiden çok severdi
Çekti benden elini (Oktürk, 1985: 390)

8
Yaylanın soğuk suyi
Deldi bağrımı deldi
Üç günlük gelin iken
Bana selamı geldi (Çelik, 2005: 351)

9
Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Üç günlük gelin iken
Bana selâmın geldi (Demir, 2013:
362)

10
Yaylanun soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Üç günlük gelin iken
Miyancılarun geldi (Çelik, 2005: 351)

2.15.5. Geline Karşı Yapılan Alkışlar

1
Celin damat kolkola
Düğün mubarek ola
Sinem aşkından yandı
Darısı bana ola (Çelik, 2005: 122)

2
Kızım gelin olsun
Ağzı bal ile dolsun
Buğdayı çok bol olsun
Dilerim mutlu olsun (Demir, 2013:
248)

3
Tere koydum tabağa
Haber yolladım bağa
Bir yastıkta kocayın
Sahan uydu kapağa (Akalin, 1972:
70)

4
Yüksek ayvanlarda gezersin gelin
Yiğitler bağrını ezersin gelin
Mevlâ'm seni ölümlerden saklasın
Ağzımın tadını bozarsın gelin
(Akalin, 1972: 434)

2.15.6. Geline Karşı Yapılan Kargışlar

1
Akşam oldu güzelim
Yaksana ışığını
Allah elinden alsın
Kınalı beşüğünü (Çelik, 2005: 375)

2
Allı gelin al olaydın
Servilere dal olaydın
Kocan öle dul kalaydın
Sen de bana yâr olaydın
(Üçer vd. 2009: 328)

3
Ay doğar aldır Allah
Gün doğar güldür Allah
Şu gelinin kocasını
Ecelsiz öldür Allah (Özalp, 2006: 109;
Akalin, 1972: 364; Göksu, 1970: 60)

4
Bacada çakır tiken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın

Üç günlük gelin iken
(Üçer vd. 2009: 326)

5
Deniz dibinde diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken (Elçin, 1994: 77)

6
Derenin gıyısında
Yılan akar yaprağa
Allah alsın gocanı
Koysun kara toprağa (Çelik, 2005:
250)

7
E gelin gerilesun
Bahçeye serilesun
Ekduğun ekinlerden
Bir dane yemiyesun (Çelik, 2005: 206)

8
Elma aldım al gelin
Boyu uzun dal gelin
İlk gece kocan ölsün
Çağırılar dul gelin
(Üçer vd. 2009: 336)

9
Elma attım al gelin
Uzun boylu dal gelin
Öle kala ki kocan
Çağırayım dul gelin
(Akalin, 1972: 301)

10
Elma attım al gelin
Yanakları bal gelin
İnşallah gocan ölür
Sen de bana kal gelin. (Tatar, 2014:
93)

11
Elma attım al gelin

Yanakları bal gelin
Umarım kocan ölsün
Sen de bana kal gelin
(Üçer vd. 2009: 336)

12
Fındıkların fidesi
Derelerde bitesi
Hayriye'nin kocası
Kurşunlardan gidesi (Demir, 2013:
165)

13
Fırın üstünde diken
Yaktın beni gül iken
Allahta seni yaksın
Üç günlük gelin iken
(Yurter, 1958: 101)

14
Gelin oturttum seni
Ata bindırdum seni
Edemedin gelinluk
Ekmeğim tutsun seni (Çelik, 2005:
162)

15
Giderken değirmene
Gelin aldı nöbeti
Benim günahlarımdan
Gülemezsin ebedi (Çelik, 2005: 349)

16
Kahve piştiği yerde
Pişip taşıdığı yerde
Boyun devrile gelin
Mezar gördüğün yerde
(Demir, 2013: 207)

17
Kayanın altı diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken
(Aytekin, 2003: 113)

18
Kestim parmacığımı
Kanı damlamaz kanı
Bir dert versin kocana
Bulunmasın dermanı (Özalp, 2006:
115)

19
Köprü başında diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken (Elçin,
1994:134; Demir, 2013: 254)

20
Köprünün altı diken
Yaktın beni gül iken
Mevlam'da seni yaksın
Üç günlük gelin iken (Kara, 1994:
112)

21
Köprünün altı diken
Yaktın beni genç iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken
(Demir, 2013: 254; Akman, 2003: 68;
Karaibrahimoğlu, 1971: 157; Uygur,
2002: 190; Çelik, 2005: 201)

22
Köprünün altı diken
Yaktın beni kız iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken
(Yağmurdereli, 1963: 142)

23
Yolun üstünde diken
Yaktın beni gül iken
Allah da seni yaksın
Üç günlük gelin iken
(Demir, 2013: 370)

2.15.7. Gelinin Anne Babasız

Olması

1

Asbab serdim sicime
İncinm'anam incinme
Anasız gelin oluyom
O gidiyor gücüme
(Üçer vd. 2009: 154)

2

Bacalar otlı olur
Keklikler etli olur
Anasız giden gızın
Yüreği dertli olur
(Şehidoğlu, 1965: 27; Oktürk, 1985: 222)

3

Bu gelen kayık mıdır?
Sallanan yayık mıdır?
Babasız gelin oldum
Şanıza lâyük müdür? (Demir, 2013:104)

4

Büyük evde büyük düğün
Kaba yorganlar örttüğüm
Babasız gelin ettiğim
İşte koyup gidiyorsun
(Üçer vd. 2009: 492)

5

Kekliğim seker ağlar
Tüyünü döker ağlar
Anasız gelin olan
İçini çeker ağlar
(Elçin, 1994: 129; Çatıkkaş, 2001: 164; Oktürk, 1985: 370)

6

Kekliğim şeker gibi
Tüyünü döker ağlar
Anasız gelin olan
İçini çeker ağlar
(Yağmurdereli, 1963: 140)

2.16. Gelinin Benzetme

Amacıyla Kullanıldığı Mâniler

1

Ağaçlar gelin oldu
Her taraf gülle doldu
A benim ömrüm varı
Nedendir benzin soldu
(Akalm, 1972: 3)

2

Ayağında çoraplar
Kapkara zeytin gibi
Bıraktı gitti beni
Anasız gelin gibi (Çelik, 2005: 347)

3

Gara tavuk gaz gibi
Ganatları saz gibi
Dönüp dönüp bir bahir
Nişanlılı gız gibi (Şehidoğlu, 2001: 48)

4

Gara toğuk gaz gibi
Ganatları saz gibi
Oturmuş düşünüyor
Evlenecek gız gibi (Akman, 2003: 48)

5

Kar yağar da azalır
Yer üstünde dizilir
Yeni tanışan kızlar
Gelin gibi süzülür (Yançev, 2002: 32)

6

Kara tavuk kaz gibi
Kanatları saz gibi
Dönüp dönüp bakıyor
Nişanlılı kız gibi (Demir, 2013: 220)

7

Kara tavuk kaz gibi
Kanatları saz gibi

Ne duruyon orada
Nişanlı kız gibi (Demir, 2013: 221)

8
Kara tavuk kaz gibi
Kanatları saz gibi
Ne girip girip çıkan
Nişanlı kız gibi
(Yağmurdereli, 1963: 127; Akalın,
1972: 276)

9
Kara tavuk kaz gibi
Kanatları saz gibi
Ne karşımda duruyon
Nişanlı kız gibi (Demir, 2013: 221)

10
Kara tavuk kaz gibi
Kanatları saz gibi
Oturmuş da düşünür
Gelin olacak kız gibi
(Demir, 2013: 221)

11
Kara tavuk kaz gibi,
Telekleri saz gibi;
Dönüp dönüp bakıyor
Nişan atmış kız gibi
(Karaibrahimoğlu, 1971: 136)

12
Kara tavuk kaz gibi
Telekleri saz gibi
Dönüp dönüp bakıyor
Nişanlanmış kız gibi
(Akalın, 1972: 110; Eset, 1944: 109;
Göksu, 1970: 237)

13
Meşe meşeye benzer
Meşe kamşa benzer
Karamurat kızları
Gelin Ayşe'ye benzer
(Akalın, 1972: 214)

14
Üç çifte yağlı piyâde
Gelin gibidir deryâda
Gâhîce koşu ederler
Kimisi yüğrük ziyâde (Çelebioğlu,
2019: 86)

2.17. Gelinin Kafiye Olarak Kullanıldığı Mâniler

1
Al sana alma gelin
Hayale dalma gelin
Oğlan cahillik etmiş
Sen ona galma gelin
(Sakaoğlu, 1978: 8344)

2
Al sana üzüm gelin
Ciğerim gözüm gelin
Sana bir şey diyecem
Dutmuyor yüzüm gelin (Üçer vd.
2009: 335)

3
Bahçeli barlı gelin
Ayvalı narlı gelin
Kalaylı kaba benzer
Dünyada yarlı gelin (Kara, 1994: 42)

4
Dereden geçme gelin
Suyundan içme gelin
Yiğit sana bir söyler
Sözünden geçme gelin
(Göksu, 1970: 155)

5
Gelin hâre mi gelin
Nedir meramı gelin
Yine geçtin karşıma
Deştin yâremi gelin

(Üçer vd. 2009: 336)

6

Karanfil kaşlı gelin
Gözleri yaşlı gelin
Dinini inkâr eden
Gâvur oynaşlı gelin (Oktürk, 1985: 384)

7

Karanfil kaşlı gelin
Gözleri yaşlı gelin
Müslüman terkin kılmış
Gâvur oynaşlı gelin
(Akalm, 1972: 271)

8

Karpuzları dil gelin
Bazı bazı gül gelin
Bulamazsın böyle yâr
Kıymetini bil gelin (Oktürk, 1985: 53)

9

Sabahtan aldır gelin
Tandırın yandır gelin
Goynunda ki goç yiğit
Senin neyindir gelin
(Şehidoğlu, 1965: 74)

10

Sabahtan tandır gelin
Ocağı yandır gelin
Koynundaki yiğidi
Bana da bildir gelin (Demir, 2013: 317)

11

Sağır gelin
Sığır gelin
Çorban taşı
Savur gelin (Çelik, 2005: 32)

12

Sarı yazmalı gelin
Ciğer ezmeli gelin

Sen orada ben burda
Nasıl gezmeli gelin (Akalm, 1972: 333; Üçer vd. 2009: 336)

13

Şo gelen maya gelin
Benziyor aya gelin
Destiyi bizden doldur
Emenme çaya gelin
(Üçer vd. 2009:336)

3. EVLİLİK SÜRECİNİN BİTMESİ

3.1. Gelin ve Güveyinin Ayrılması

1

Beni bilin Yaşar'ım
Kaynar kaynar çoşarım
Kız sözümden çıkarsan
Şart olsun ki boşarım
(Aytekin, 2003: 30)

2

Geline bak geline
Kına yakmış eline
Gelin küsmüş gidiyor
Babasının evine (Elçin, 1994: 95)

3

Gelini darılttılar
Gidiyor babasına
Gelinin memelisi
Benzer un torbasına (Çelik, 2005:274)

4

Kaleden aşan gelin
Pekmezi taşan gelin
Kocan ele karışmış
Silkin de boşan gelin
(Aytekin, 2003: 109)

5

Kilim kenarı yandı
Her gelen düğün sandı
Gövü bırakıp kaçmış
Gelin küpeye kandı (Kara, 1994: 110)

6
Ocak başında maşa
Kalk koca beni boşa
Boşacaysaın tez boşa
Ben varacın zerhoşa (Akman, 2003: 77)

7
Ulu sular coşkun olur
Arap atlar eşkin olur
Eşinden ayrılan gelin
Ölmez ama şaşkın olur (Üçer vd. 2009: 409)

3.2. Gelinin Ölmesi

1
Şu dağlar ulu dağlar
Çevresi sulu dağlar
Gurbette bir gelin ölmüş
Gök gürler bulut ağlar (Üçer vd. 2009: 350)

3.3. Güveyinin Ölmesi

1
Atın uşaklar atın
Kadırga'yı yakalım
Ören gelinlerini
Kocasız bırakalım (Çelik, 2005: 420)

2
Ayağında yemeni
Yemeniye bağ olmaz
Öldür gelin kocanı
Vallahi günah olmaz
(Yağmurdereli, 1963: 42)

3
Dağın üstüne gölde
Ben bir karabatağum

Eldur gelin gocanı
Ben kanına ortağım (Çelik, 2005: 419)

4
Evlerinin önü kavak
Kavaktan dökülür uvak
Bana dulluk yakışır mı
Elim kına yüzüm duvak
(Üçer vd. 2009: 237)

5
Gülü aldım yanıma
Diken battı canıma
Babasız oğlan büyüttüm
Nasıl kıydın canıma
(Üçer vd. 2009: 119)

6
Günde günde ağlarım
Şu Mevlid'in kızıyla
Bana dulluk yakışır mı
Altı aylık kuzuyla (Demir, 2013: 184)

7
İndim göl kenarına
Ölçtüm derinliğini
Gocağın tabutuna
Sarın gelinliğini (Çelik, 2005: 369)

8
İzmir'in gemileri
Kim ileri kim geri
Yıkılasıca İzmir
Dul koydu gelinleri
(Üçer vd. 2009: 224)

9
Kara koyun kuzulu
Boynuzları yazılı
Onbeşimde dul kaldım
Yanım körpe kuzulu
(Üçer vd. 2009: 425)

10

Ne inişin dibindeyim
Ne yokuşun başındayım
Bana dulluk yakışır mı
Daha on beş yaşındayım (Üçer vd.
2009: 276)

11
Oy dağlar ulu dağlar
Çeşmesi sulu dağlar
Burada bir yiğit ölmüş
Al duvaklı gelin ağlar
(Üçer vd. 2009: 350)

12
Oy deniz garadeniz
Korktum derinliğinden
Gocana bir kefen kes
Beyaz gelinliğinden (Çelik, 2005: 450)

13
Sarıkamış al kan oldu
Zalim Urus murad aldı
Kimsesiz dul kız gelinler
Kara giyip saçın yoldu
(Alptekin, 2013: 92)

14
Urusun gemileri
Hem ileri hem geri
Urus gözün kör olsun
Dul koydun gelinleri
(Demir, 2013: 354)

Sınıflandırmaya Girmeyen Mâniler

1
Akpınar'dan geldik
Soğuk suların içtik
Bir Kilis'in içinde
Biz o Zeynep'i seçtik
(Alptekin, 2013: 27)

2

Bahçelerde kestâne
Gölge bastı üstüne
İy(i) dinle gâvur gelin
Türkü senin üstüne (Akalin, 1972:
206)

3
Bakkaldan aldım tuzu
İstemem yaban kızı
Olursa Konya kızı
Hem tadı var hem tuzu
(Alptekin, 2013: 29)

4
Benden başka var mıydı?
Kız sizi sevenimiz
Senin baş düşmanındır
Evdeki gelinimiz (Çelik, 2005: 520)

5
Bi matara yapturdum
Fol'un ustalarına
Benzer miyim e gelin
Tonya yosmalarına (Çelik, 2005: 272)

6
Derin oba derindir
Bizim oba serindir
Derin oba kızları
Bizim evde gelindir
(Göksu, 1970: 155; Akalin, 1972: 104;
Çelik, 2005: 225)

7
Ermeni gelinleri
Geyer yemenileri
Konşırler urumca
Anlaşılmaz dilleri (Çelik, 2005: 167)

8
Evinun başı duvar
Konuşalım kim duyar
İki baş bir yastığa
Uyar sevduğum uyar

(Sakaoğlu, 1978: 8345)

9

Gara dudun çatalı
Dibi ergen yatağı
Bizim köyün mukdarı
Gelinlerin ortağı (Akman, 2003: 47)

10

Gavurun kızı seni
Ermeni'nin gelini
Hem yola doğru gider
Hem de bağlar belini (Çelik, 2005: 164)

11

Geline bak geline
Elunde bakır tasi
Bir tarlayı semirtir
Ayaklarının pası (Çelik, 2005: 385)

12

Gelin giz bacı gardeş
Ot göcüne giderler
Çıkarlar Sis Dağana
Güzel horon ederler (Çelik, 2005: 490)

13

Giden vapur durur mu
Sonu liman olur mu
İki baş bir yastıkta
Acep kısmet olur mu (Peker, 1999: 27)

14

Gidiyorum Konya'ya
Konya'ya okumaya
Konya'dan bir kız aldım
Keteni dokumaya (Alptekin, 2013: 32)

15

Gök üstünde gerinler
Akşamüstü serinler
Bu da benim kaderim
Sever beni gelinler
(Akalın, 1972: 76, 79)

16

Havcuş gelinler yolu
İçi güzeller dolu
Ordan bir kız istesem
Keser mi acep yolu (Demir, 2013: 190)

17

İskele batac batac
Buradan geçmek yasak
Validen emir çıktı
Kızlara koca yasak (Demir, 2013: 204)

18

Karadeniz üstünde
Vapurum allanıyor
Açma gelin yorganı
Başım dumanlanıyor
(Üçer vd. 2009: 397)

19

Karga geliyor karga
Mendilim düştü harga
Ben bu köyden evlenmem
Dalga geçerler dalga
(Alptekin, 2013: 76)

20

Kuyu başında urgan
Üstünde telli yorgan
İki gelin bir olup
Etiler beni kurban (Akalın, 1972: 191)

21

Nakışın başı bende
Gelinin aşısı bende
Gez dolaş Şarkışla'yı
Kilimin hası bende
(Üçer vd. 2009: 146, 451)

22

Su akar güldür güldür
Gelin güğümü doldur

Eğer yârim gelmezse
Vur beni burda öldür
(Üçer vd. 2009: 411; Çelik, 2005: 21)

23
Yaylanın çimenleri
Akşamüstü serinler
Ben de bir cahil uşak
Sever beni gelinler (Çelik, 2005:383)

24
Yoğurt koydum yiyessin
Bana güzel diyesin
Kız iken beğenmezdin
Gelin oldum duyasın (Akalın, 1972:
227)

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve ortaokulu Vehbi Yurt İlköğretim Okul'unda okudu. Liseyi Karapınar İbrahim Gündüz Anadolu Lisesi'nde tamamladı. Başarılı lise hayatı sonrasında 2014 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. 2015 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne yatay geçiş yaptı. 2018 yılında mezun oldu aynı yıl Necmettin Erbakan Üniversitesinde pedagojik formasyon eğitimi aldı. 2018 yılının aralık ayında Selçuk Üniversitesinde açılan TÖMER Yabancılara Türkçe Öğretim Sertifikası programını başarıyla tamamladı. Karapınara Meke Anadolu Lisesinde öğretmenlik yaptı. Konya Büyükşehir Belediyesi meslek edindirme kurslarında eğitmen olarak çalıştı.